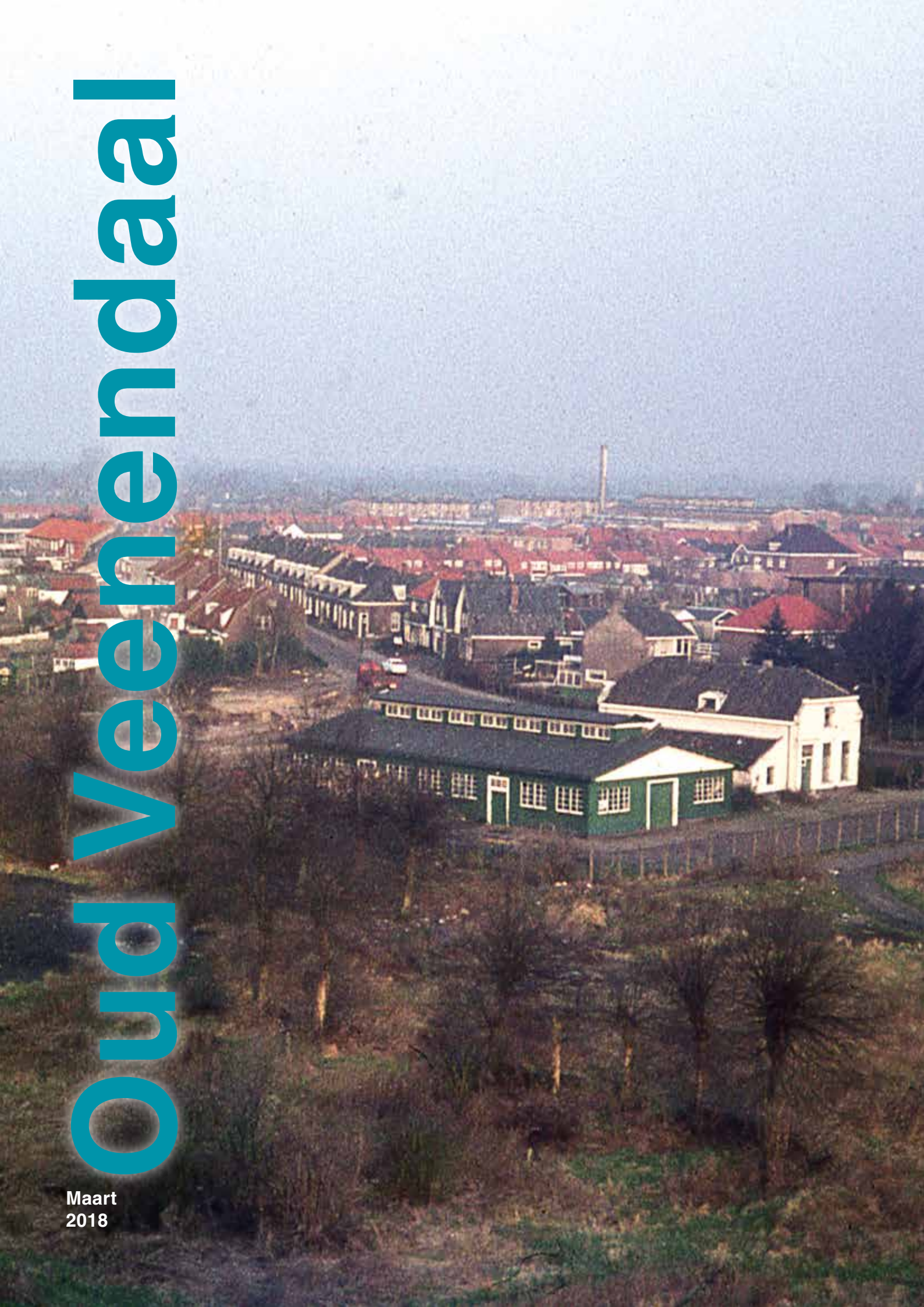

Oud Veenendaal

Maart
2018

Inhoud

De redactie

Om te beginnen

S. van Ackooij

Gepke de Graaf in Veenendaal

W.C. van Elst

Kamp Dijkstraat

G.M.J. van Schuppen-Diepeveen

Verslag van de decemberbijeenkomst

N. van Hofwegen-van Amerongen en J. van den Berg-van Wakeren

Uit het archief van de gemeente Veenendaal

W.C. van Elst

Honderdjarigen in Veenendaal (31)

Hennie Henzen

Wie herkent wie?

G.M.J. van Schuppen-Diepeveen

Jaarverslag 2017

26 Financieel verslag 2017 113 Het laatste woord

Colofon

33^e jaargang, nummer 1
verschijnt 4 maal per jaar

REDACTIE

Janneke van den Berg- van Wakeren
Bas van Kooten
Ineke van Schuppen
Cor Slok
Willy van der Vliet
redactie@oudveenendaal.nl

BESTUUR

A. van den Bos, voorzitter
Mevr. G.M.J. van Schuppen-Diepeveen, secretaris
H.C. de Kleuver, penningmeester
A.K. van Kooten
B. van Kooten
A.A. Slok
Mevr. W. Wienecke-van Schuppen

Secretariaat:

Mevr. G.M.J. van Schuppen-Diepeveen
Eekwal 3, 3904 DL Veenendaal
Telefoon 0318 51 10 66
info@oudveenendaal.nl

Ledenadministratie:

A. Hempenius
Kees Stipplein 52
3901 TP Veenendaal
Telefoon 0318 51 38 79
ledenadministratie@oudveenendaal.nl

Financiële administratie:

Berry Henzen
MacBridestraat 51, 3902 KK Veenendaal
Telefoon 0318 52 74 91 (na 19.00 uur)

Werkgroepen en commissies:

A.K. van Kooten
Componistensingel 107
3906 BV Veenendaal
Telefoon 0318 55 36 44

Website:

www.oudveenendaal.nl

Documentatiecentrum:

De Cultuurfabriek
Kees Stipplein 78, 3901 TP Veenendaal
Telefoon 0318 58 26 68
documentatiecentrum@oudveenendaal.nl

Afbeelding omslag

Panorama van Veenendaal, 1975
(foto Henk Mark, collectie Gemeentearchief Veenendaal)

Openingstijden:

Dinsdag van 13.00 tot 16.00 uur
Donderdag van 13.00 tot 16.00 uur
Zaterdag van 10.00 tot 13.00 uur
Of op afspraak: 06 54 91 19 91

Bank:

IBAN: NL 62 RABO 0 395110106, t.n.v.
Historische Vereniging Oud Veenendaal

De contributie bedraagt € 22,- per jaar.

Losse nummers van dit blad € 7,-.

Het lidmaatschap van de vereniging loopt gelijk met het kalenderjaar.

Opzegging alleen schriftelijk en tot een maand vóór het begin van het nieuwe verenigingsjaar.

Ontwerp, opmaak en druk:

Henzen ontwerp & communicatie,
Veenendaal

Niets uit deze uitgave mag worden gereproduceerd zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

ISSN: 0926-2857

Om te beginnen

Het maartnummer van Oud Veenendaal is eigenlijk een zeer traditioneel nummer. Om u inzicht te geven in de vereniging waarvan u lid bent, worden in dit nummer de verslagen van penningmeester en secretaris opgenomen.

Penningmeester Henk de Kleuver is samen met administrateur Berry Henzen weer zo zuinig mogelijk met de verenigingsgelden omgegaan. Uit hun verslag op pagina 26 blijkt dat we een gezonde vereniging zijn. Ook de secretaris heeft alle activiteiten op een rijtje gezet. De diverse werkgroepen blijven actief en met enthousiasme hun taken vervullen. Helaas moeten we u mededelen dat ons redactielid Wil van der Vliet haar werkzaamheden voor de redactie om gezondheidsredenen voorlopig heeft moeten staken. Wij wensen haar veel sterkte. Gelukkig is Janneke van den Berg, medewerkster van het Gemeentearchief Veenendaal, bereid gevonden om tot de redactie toe te treden. Wij zijn blij met haar komst en ook u als lezer zult profiteren van haar uitgebreide kennis van de Veenendaalse geschiedenis. Het maartnummer bevat altijd een aan de Tweede Wereldoorlog gerelateerd artikel. Dit keer is dat een artikel van de hand van Sander van Ackooij over Gepke de Graaf. Het blijft altijd

huis diende. Helaas zijn er weinig foto's van bekend. Mochten onze lezers wel in het bezit zijn van dergelijke foto's, dan houden wij ons van harte aanbevolen. Onze werkgroep Documentatiecentrum scant ze graag in, zodat het origineel in uw bezit kan blijven. Zoals u merkt

Door:
De redactie

De vermoedelijke plaats van het melkhuisje. (Collectie A. Dirksen)

is Wim een actieve schrijver: een aflevering uit de serie "Honderdjarigen" is ook weer van zijn hand. Van de heer A. Dirksen kregen we een aanvulling op het artikel van Theo Boessenkool in het septembernummer. Wij geven zijn reactie letterlijk weer:

Op pagina 82 geeft de heer Boessenkool aan dat door de verlegging van de loop van de Grift niet meer de plaats van deze bebouwing te traceren is. Hierover het volgende: In 1935 liep de Grift op de plaats waar nu de Valleistraat loopt. Het door hem benoemde huisje stond naast de boerderij van de Fam. Schoeman, toen Benedeneind nr. ? Deze bebouwing stond tot deze werd afgebroken naast Valleistraat nr. 83. Op die plaats loopt nu het fietspad Sirius. Op de bijgevoegde foto van januari 1940 is de boerderij en een deel van het melkhuisje te zien. De personen op de foto staan op de dicht gevroren Grift. Een deel van de Gelderse Vallei stond onder water in verband met de oorlogsdreiging, waardoor de Grift ter plaatse bijna gelijk stond met de weg.

Op deze foto van januari 1940 is de boerderij en een deel van het melkhuisje te zien. De personen op de foto staan op de dicht gevroren Grift. Een deel van de Gelderse Vallei stond onder water in verband met de oorlogsdreiging, waardoor de Grift ter plaatse bijna gelijk stond met de weg. (Collectie A. Dirksen)

weer fascinerend om te lezen hoe de gewone doorsnee burger zijn of haar leven in de waagschaal stelde om onze vrijheid te verdedigen tegen de Duitse bezetter. Over het Kamp aan de Dijkstraat is niet zoveel bekend. Wim van Elst verdiepte zich in de geschiedenis van het kamp dat in de oorlog tevens als zieken-

Wij wensen u veel leesplezier.

Gepke de Graaf in Veenendaal

Op het adres Stationsstraat 6 in Amersfoort stond in 1943 een huis waarvan de benedenverdieping werd gehuurd door het advocatenkantoor van de zwagers mr J. de Graaf en mr J.G.P. Westera. Nu staat hier het landelijk bureau van de Socialistische Partij. Volgens het monumentale gedenkboek van het verzet Het Grote Gebod uit 1951 zijn op het kantoor van Jacob (Jaap) de Graaf (1911-1944) en J. (Hans) G.P. Westera (1914-1969) vergaderingen belegd van de LO (Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers). Ze werden geleid door de gereformeerde predikant Frits Slomp (1898-1978).

Door:
Sander van
Ackooij

Toen het in het najaar van 1943 misging in Hoorn, wist de bezetter tal van verzetsmensen te arresteren. Een van hen had de naam van Hans Westera opgeschreven. Op basis van die naam ging de Sicherheitsdienst (SD) van de Euterpestraat te Amsterdam in Amersfoort actie ondernemen.

In het boek *Amersfoort '40 - '45* van J. (Joop) L. Bloemhof (1931-2012) lezen we dat op 25 oktober 1943 Hans Westera werd opgepakt door de SD. Op het advocatenkantoor vroegen de SD'ers Hans even mee te gaan naar het politiebureau. Daar werd hij gearresteerd en vastgehouden. Gelijktijdig doorzochten andere SD-mannen de woning van Hans en Gepkelina (Gepke) Westera-de Graaf (1919-1997). Er was dus sprake van een gecoördineerde actie. Het echtpaar woonde schuin tegenover het advocatenkantoor op Brouwerstraat 1.

Zodra de SD'ers weg waren, haastte Gepke Westera-de Graaf zich naar het advocatenkantoor van haar broer en man. Pas toen werd het Jaap de Graaf duidelijk wat het meegaan van Hans naar het politiebureau betekende. Al vrij snel kon een goede politiemann Gepke melden dat haar man die middag op transport zou gaan naar het

beruchte hoofdkantoor van de SD in Amsterdam. Voor hulp klopte zij aan bij de verzetsman Luit van der Weij (1905-1945). Hij woonde op Dollardstraat 58 in de kosterwoning naast de Gereformeerde Westerkerk.

Op de fiets

Op het moment dat Hans Westera ongeboeid en begeleid door politiemann Gé Ottens (1906-1999) ter hoogte van de bierfabriek Phoenix aan het Smallepad richting het station liep, doken daar Luit van der Weij en Gepke Westera-de Graaf op. Ottens stond toe dat Hans en Gepke afscheid namen van elkaar. Als kruidenier annex koster van de Westerkerk had Van der Weij een transportfiets. Gepke Westera-de Graaf was met een gewone fiets. Plotseling sprong Hans Westera op de fiets van zijn vrouw en ging ervandoor. Gé Ottens reed met de zware transportfiets van Luit van der Weij nog wel achter hem aan, maar kon hem niet meer inhalen. De hier genoemde personen waren allemaal lid van de Gereformeerde Kerk en bovendien volop betrokken bij het verzetswerk. Voor zijn onoplettendheid werd Ottens gestraft door W.M. Versteeg (1895-1948), de foute politiecommissaris van Amersfoort. Maar het was duidelijk dat Hans Westera moest onderduiken. Om te voorkomen dat Gepke Westera-de Graaf opgepakt werd en dat daarna haar man gearresteerd zou worden, vond Jaap de Graaf het zinvol ook haar te laten verdwijnen. Twee dagen later bracht hij zijn zus naar Veenendaal.

Verzetsgroep Westerkerk

Kennelijk had de SD alleen de naam van Hans Westera, want andere leden van de verzets-

Gepkelina de Graaf. (Collectie zoon van Gepkelina)

groep rond de Gereformeerde Westerkerk werden niet gearresteerd. De SD was er dus niet achter gekomen dat de compagnon en zwager van Hans ook in het verzet zat. Nadat Westera gedwongen was onder te duiken, nam Luit van der Weij diens taken in de verzetsgroep Westerkerk over. Met Jaap de Graaf gaf hij leiding aan de groep. Hans Westera leverde intussen een bijdrage aan de verzetskrant *Trouw*. Door verraad werden Jaap de Graaf en Luit van der Weij op 2 juni 1944 gearresteerd door de SD en Nederlandse handlangers. Beiden hebben de oorlog niet overleefd. Zij stierven in verschillende onderkampen van Neuengamme. De onzekerheid over het lot van haar broer Jaap en Luit van der Weij zal Gepke Westera-de Graaf tijdens haar verblijf in Veenendaal zeker hebben beziggehouden.

Veenendaal

Wat was de reden dat Jaap de Graaf zijn zus Gepke naar Veenendaal bracht? Ze waren allebei opgegroeid in Zeist. Dat daar geen schuiladres werd gezocht, is dus verklaarbaar.

Jaap de Graaf, (Uit het boek Nee is Nee)

Voor de leden van de verzetsgroep Westerkerk brak na de arrestatie en de ontsnapping van Hans Westera een spannende tijd aan. Want wat wisten ze bij de SD? Waren andere leden van de groep ook in gevaar? Jaap de Graaf pleegde overleg met zijn jongere broer Jacobus (Koos) (1917-....). In ieder geval was het raadzaam dat Gepke de eerste nachten niet in haar eigen huis sliep maar bij verzetsman Kees de Jong (1902-1984) in de Leliestraat 28. Omdat Gepke en Hans op 7 september 1943

in Zeist waren getrouwd, hadden zij ervoor kunnen kiezen om ook voor Gepke een onderduikadres in Amersfoort te zoeken. Met name Gepke was hier niet erg bekend. Tot op heden heb ik in de bronnen niets gevonden over de reden waarom Gepke door Jaap naar Veenendaal werd gebracht.

Aanvankelijk had ik een vermoeden waar Jaap zijn zus in Veenendaal liet onderduiken. In de Gereformeerde Oosterkerk van Zeist, waar het huwelijk van Gepke en Hans op 7 september 1943 kerkelijk werd bevestigd, bevindt zich namelijk een gedenkplaat voor in de Tweede Wereldoorlog omgekomen kerkleden. En een van hen is Jaap de Graaf. Volgens de achtergrondinformatie bij de plaquette was hij verloofd met A.C. van Manen uit Veenendaal.

Heel wat Veenendalers heten Van Manen. Nu was het in die tijd gebruikelijk dat een gereformeerde een relatie aanging met iemand die ook gereformeerd was. Aangenomen dat het om een vrouw ging die in 1944 niet jonger was dan twintig jaar, vormden de gegevens al met al een goed uitgangspunt voor verder onderzoek. Raadpleging van het archief van de Gereformeerde Kerk leverde de naam op van Aaltje (Alie) Cornelia van Manen (1911-1955). Zij was het oudste kind in het gezin van Gijsbertus van Manen (1883-1948) en Steventje Aaltje van Leeuwen (1886-1971). Het gezin woonde op Kerkewijk 145 en het toenmalige huisnummer was 177. Van het in de jaren dertig gebouwde dubbele huis bewoonde de familie Van Manen de linker- en de ongetrouwde jongere zus van mevrouw van Manen, Alida (tante Alie) Everdina van Leeuwen (1909-1965), de rechterhelft. Deze tante Alie woonde dus op Kerkewijk 147, toen nummer 179.

Het hierboven genoemde vermoeden deed mij in eerste instantie denken aan een onderduik van Gepke bij de familie Van Manen op Kerkewijk 177 of bij tante Alie van Leeuwen op Kerkewijk 179. (We hanteren vanaf nu de oude huisnummering.) Toch heb ik deze aanname losgelaten. In de eerste plaats was het zaak zo veel mogelijk risico te vermijden en verder waren er waarschijnlijk nog andere redenen.

Broer Max

Martinus (Max) de Graaf (1913-1995), een broer van Jaap en Gepke, trouwde op 21 mei 1937 in Wildervank met Aaltje (Ali) Drost. Zij overleed op 17 mei 1940. In februari 1942 verloofde Max de Graaf zich met Jantje (Jeanie) Gozina van Leeuwen (1918-1992). Deze Jeanie

moest tante zeggen tegen de twee zussen die op respectievelijk Kerkewijk 177 en 179 woonden.

Nogal wat gereformeerden hielden na de gelijk-schakeling van de kranten *De Standaard* aan als dagblad voor familieberichten. Zo maakten Max de Graaf en Jeanie van Leeuwen op 10 november 1943 hun voorgenomen huwelijk bekend. Het paar trouwde op 2 december 1943 te Veenendaal en het was dominee I. de Graaf die in de gereformeerde kerk, op de hoek van de Kanaalweg en de Kerkewijk, het huwelijk inzegende. Ipe Meindert de Graaf (1906-1974) was een oudere broer van Max, Jaap, Koos en Gepke.

Al eerder, op 16 november 1943, was er gelegenheid het toekomstig bruidspaar te feliciteren in Huize De Leeuwenhoek, eveneens gelegen aan de Kerkewijk. Als toekomstig adres vermeldde de advertentie: Hoofdstraat 43 te Veenendaal.

Betty Doornebal

Waarschijnlijk heeft de eind oktober in Veenendaal gearriveerde Gepke Westera-de Graaf niet in brede kring bekendgemaakt dat Max de Graaf een broer van haar was. Op bezoek bij zijn Veenendaalse verloofde Alie van Manen zal broer Jaap ook de nodige terughoudendheid betracht hebben inzake de familieband. Duidelijk is dat Gepke was opgenomen in een betrouwbare en in Veenendaal ingeburgerde familie. Dat kon haar in geval van nood van pas komen. Maar op welk adres zat ze precies?

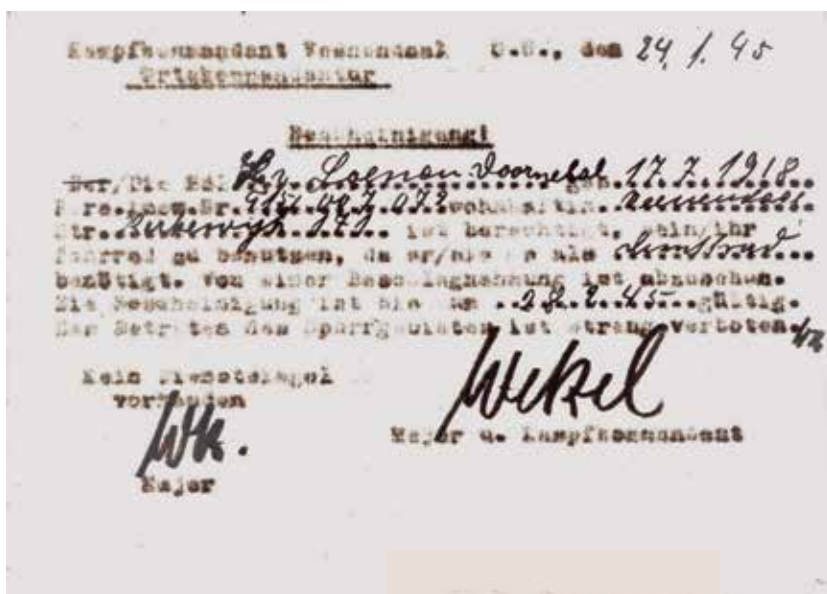
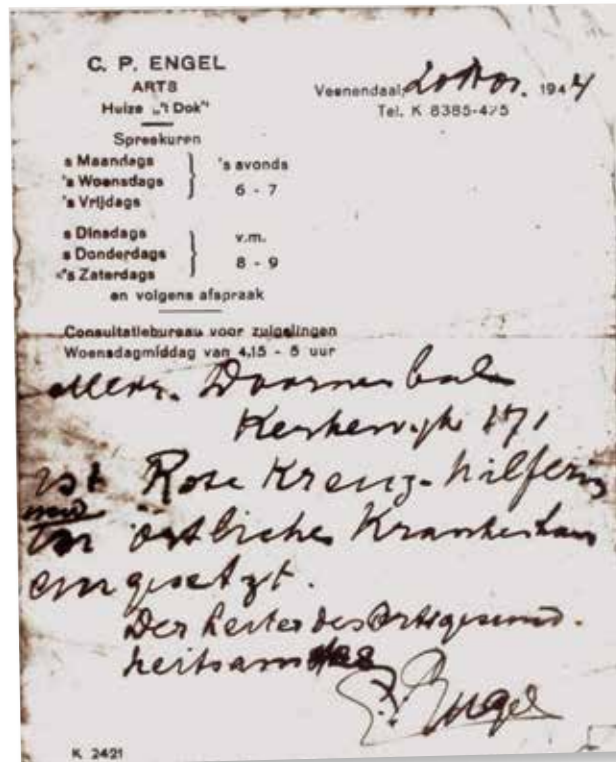
Voor haar verzetswerk maakte Gepke Westera-de Graaf gebruik van de schuilnaam Betty Doornebal. Haar vervalst persoonsbewijs met die naam is tot op heden niet boven water gekomen. Wel zijn naam én adres in andere stukken te vinden.

Bescheinigung

De houder van een Becheinigung of verklaring genoot een zeker voorrecht. Voor het verzet waren zulke verklaringen buitengewoon belangrijk. Verzetsmensen werkten ook wel met vervalste exemplaren.

Het hier afgedrukte en niet zo goed leesbare document werd uitgereikt door de Kampfkommandant Wejer (?) van Veenendaal en was

geldig van 24 januari tot 28 februari 1945. Als begunstigde gold B. van Loenen-Doornebal, geboren op 17 juli 1918. Betty Doornebal oftewel Gepke de Graaf had blijkbaar een vervalst persoonsbewijs, want het nummer werd opgenomen in de Bescheinigung: T51 007 072. Overigens is het nummer van het persoonsbewijs slecht leesbaar en komt het niet helemaal overeen met het nummer van de nog te noemen Sonderausweis. Als adres was ingevuld: Kerkewijk 171 (thans nummer 139).

Verklaring van huisarts C.P. Engel. (Collectie archief Gepke de Graaf)

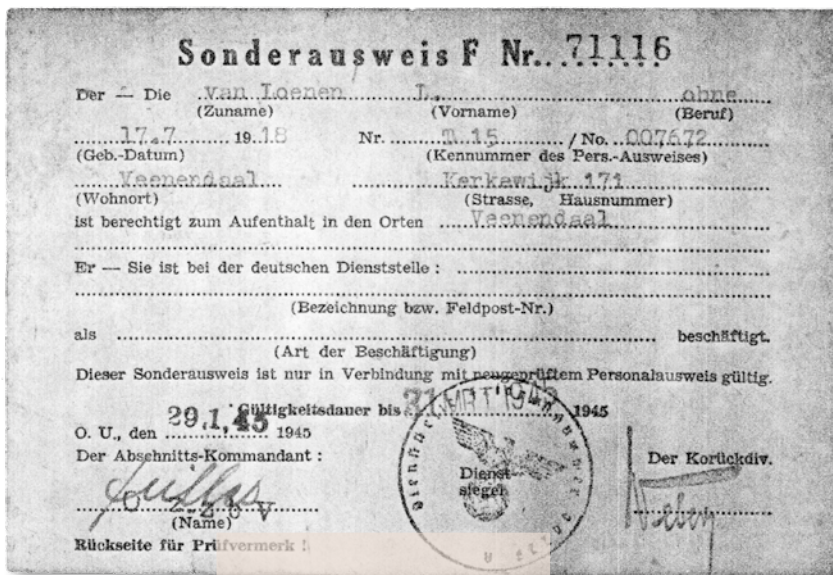
Verklaring dokter Engel

In 1944 gaf de Veenendaalse huisarts Cornelis Paulus Engel (1899-1975) een verklaring af in het Duits ten behoeve van mevrouw Doornebal, Kerkewijk 171. Zij werkte als helpster van het Rode Kruis voor het Oostelijke Ziekenhuis.

Sonderausweis

Een speciaal Duitstalig op nummer uitgegeven document vermeldt als persoon B. van Loenen, geboren op 17 juli 1918 en woonachtig Kerke-wijk 171. Het was voorzien van twee handte-keningen, afgegeven op 29 januari en geldig tot 31 maart 1945.

Van Loenen

Sonderausweis L. van Loenen. (Col-lectie archief Gepke de Graaf)

Zowel in de Bescheinigung als de Sonderausweis was de naam Van Loenen ingevuld. Ook de geboortedatum was dezelfde. Gepke maakte dus gebruik van de verzetsnaam Betty van Loenen-Doornebal. En ze was getrouwd met iemand die als verzetsnaam Van Loenen had. Moeten we hier denken aan Hans Westera? Van Hans Westera is tot nu toe niet bekend dat hij deze naam gebruikte.

Trouw

Wel weten we van Westera dat hij na 25 oktober 1943 betrokken is geweest bij de verzetskrant *Trouw* in Amersfoort. In de documenten uit de nalatenschap van Gepke Westera-de Graaf bevindt zich een getypt exemplaar van een artikel met als onderwerp 'Lente 1945'. Met de hand is op pagina 1 vermeld dat het geplaatst

is in het illegale blad *Trouw*. Op pagina 3 staat, eveneens handgeschreven, Betty. Onderzoek wijst uit dat de tekst niet in de landelijke editie van *Trouw* heeft gestaan. Misschien was het de lokale uitgave in Amersfoort en/of Veenendaal?

Jaap in Vught

Na hun arrestatie op 2 juni 1944 werden Jaap de Graaf en Luit van der Weij opgesloten in de gevangenis aan de Gansstraat in Utrecht. Hun inschrijfgegevens zijn te vinden bij het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD). De verhoren door de SD vonden plaats op het beruchte adres Maliebaan 74 te Utrecht. Vanuit de gevangenis gingen Jaap en Luit naar het concentratiekamp Vught. Twee bronnen

maken duidelijk dat geprobeerd is hen daaruit vrij te kopen. Het is niet onmogelijk dat Gepke op de hoogte was van het plan. Voordat het uitgevoerd kon worden werd Vught echter in september 1944 ontruimd. De mannen gingen op transport naar het concentratiekamp Sachsenhausen. Op een of andere wijze moet de familie De Graaf vernomen hebben dat Jaap en Luit vanuit Vught naar Sachsenhausen of Oranienburg waren overgebracht.

Overlijden Arent de Graaf

Op 28 november 1944 overleed in Zeist Arent de Graaf (1878-1944), de vader van Gepke, Jaap, Max en Koos en van andere hier niet genoemde kinderen. Het zal niet toevallig zijn dat het overlijdensbericht bij de familieleden geen plaatsnamen vermeldde. Op 2 december, de dag van de begrafenis, stond het bericht in de *De Zeister courant*. De openbare bekendmaking kwam na de begrafenis: daar was dus over nagedacht. Ook de krant liet weten dat Jaap de Graaf verloofd was met A. van Manen.

Overlijden Jaap

Hoogstwaarschijnlijk kwam de familie De Graaf pas na de oorlog te weten waar en wanneer Jaap was overleden. Dominee Ipe M. de Graaf vroeg via een advertentie in het *Friesch Dagblad* van 14 juni 1945 uit Duitsland teruggekeerden inlichtingen over zijn broer Jaap. Oranienburg, Heinkelfabr.? vroeg hij zich af.

Het vermoeden bestond dat Jaap vanuit Vught in Oranienburg was terechtgekomen.

Grafsteen Mr J. de Graaf in Osnabrück.
(Collectie S. van Ackooij)

Kerkewijk 171

Uit het voorafgaande is duidelijk geworden dat Gepke Westera-de Graaf onder de verzetsnaam Betty van Loenen-Doornebal op Kerkewijk 171 woonde. Maar wie waren de andere bewoners? Voor het antwoord op die vraag heb ik diverse historische kranten geraadpleegd. Van de vooroorlogse bewoners viel de verzetsman Jan van Buuren (1914-1945) op. Van Buuren woonde tot september 1940 op Kerkewijk 171. Door verraad werden hij en zijn vader op 5 december 1944 door de SD gearresteerd. De reden was 'politisch'. Op 19 december werd hij 'eingeliefert' in Kamp Amersfoort en op 2 februari 1945 'entlassen' met bestemming K(onzentrations) L(ager) N(euengamme), Reich. Hij kwam als gevangene van Neuengamme op 3 mei 1945 om op het schip Cap Arcona in de baai van Lübeck.

Wie werden na het vertrek van Jan van Buuren de nieuwe bewoners van Kerkewijk 171? In het ondertussen gelijkgeschakelde dagblad *De Standaard* stond op 25 september 1940 een huwelijksadvertentie van J. van Leeuwen en Wil van Manen. Het waren Jan van Leeuwen (1916-1992) en Wilhelmina Elisabeth (Wil) van Manen (1918-1992) die melding maakten van hun voorgenomen huwelijk op 10 oktober. Kerkelijk bevestigd werd het door de gerefor-

meerde predikant D. van Enk (1902-1981), die nauw betrokken was bij het verzet. Bruidegom en bruid woonden op respectievelijk Kerkewijk 65 en Kerkewijk 177. Afgaande op het laatstgenoemde adres was Wil van Manen de jongere zus van Alie, die zich zou verloven met Jaap de Graaf.

Het toekomstig adres van Jan en Wil was, volgens de advertentie, Panta Rei te Veenendaal. In de geboorteadvertenties van hun kinderen stond later ook het bijbehorende adres Kerkewijk 171. Gepke Westera-de Graaf was onder de naam Betty van Loenen-Doornebal dus ondergedoken bij de zus van de verloofde van haar broer Jaap.

Kerkewijk 175

Op Kerkewijk 175 (nu 143) woonden in de oorlog Cornelis van den Bosch (1887-1964) en Clasina Cornelia van Delft (1889-1951). Van hun twee zoons en drie dochters overleed Gijsbertus Jan in 1929 op vierjarige leeftijd. De familie Van den Bosch was, net als de familie Van Manen van Kerkewijk 177, gereformeerd. Deels waren de kinderen ook generatiegenoten. Ze zullen elkaar wel gekend hebben vanuit

Huize Panta Rei. Omstreeks 1927.
(Collectie Ineke van Schuppen)

het toentertijd bloeiend kerkelijk jeugdwerk. Dat eind oktober 1943 een nieuwe bewoner haar intrek nam bij Jan van Leeuwen en Wil van Leeuwen-van Manen op Kerkewijk 171, is de bewoners van Kerkewijk 175 vast niet ontgaan. Het kan niet anders of de dochters Ditta (1914-2005) en Ada Johanna (1916-....) van den Bosch hebben het geweten. Met name Ditta.

Gemeentearchief Veenendaal

Voor meer informatie ben ik in augustus 2016 naar het Gemeentearchief Veenendaal gegaan. Omdat Betty Doornebal actief was bij het Rode Kruis, nam ik eerst dat archief van de afdeling Veenendaal door.

Onder het kopje 'Aspirant leerling helpers Rode Kruis' stonden bij Kerkewijk 175 de namen van mejuffrouw A. van den Bosch en mejuffrouw D. van den Bosch. Een brief van 31 oktober 1940 vermeldde de namen van de helpers Ditta van den Bosch, Kerkewijk 175; A.J. van den Bosch, vertrokken.

Tussen de stukken betreffende de luchtbescherming zat een lijst van helpsters bij de geneeskundige dienst Veenendaal. Sommigen hadden in december 1940 het diploma behaald. De naam van mevrouw W.E. van Leeuwen-van Manen was doorgestreept en achter haar adres, Kerkewijk 171, stond tussen haakjes *Panta Rei*.

Voorts was er een brief van 3 oktober 1940 met namen van dames die in aanmerking kwamen voor het diploma Eerste Hulp. Een van hen was mejuffrouw E. van Manen, Kerkewijk 177. Wat kunnen we hieruit concluderen? Dat de zussen Ditta en Ada Johanna van den Bosch werkzaam waren voor het Rode Kruis. En dat dat ook gold voor Wil van Manen die voor haar trouwen op Kerkewijk 177 woonde en erna als W.E. van Leeuwen-van Manen op Kerkewijk 177 woonachtig was. De zussen Van den Bosch en Wil van Manen waren dus behalve burens ook medewerksters van het Rode Kruis. Vanaf oktober 1943 woonde Gepke Westera-de Graaf als Betty van Loenen-Doornebal op Kerkewijk 171 en trad zij op als Rode Kruis-hulpster. Als bijna-buurvrouw en via het Rode Kruis moet Ditta van den Bosch haar gekend hebben.

Rode Kruis

Nergens in het archief van de afdeling Veenendaal van het Rode Kruis komt de naam van Gepke de Graaf of Betty Doornebal voor. Ook de naoorlogse stukken leverden geen gegevens op.

Wel blijkt dat de Duitsers nagingen of mensen die zeiden dat ze actief waren voor het Rode Kruis, over de juiste papieren beschikten. Ze legden er een heel archief voor aan. Voor hen moest onomstotelijk vaststaan dat de bewuste personen echt voor het Rode Kruis werkten. De bezetter wist dat er personen waren die vanwege de belangen die zij meenden te dienen gebruik konden maken van faciliteiten die het Rode Kruis hun bood.

Dat de Duitsers alert waren op dit punt is niet zo vreemd: zelf schrokken zij er ook niet voor terug om onder de dekmantel van het Rode Kruis hun militaire posities te verbeteren.

Voor Gepke Westera-de Graaf betekende de Duitse papierwinkel dat zij altijd over de juiste documenten moest beschikken. Zeker na de Spoorwegstaking van september 1944 werd de fiets voor het verzet een belangrijk voermiddel. Het archief van de Veenendaalse afdeling van het Rode Kruis laat zien dat het hoofdbestuur al in de zomer van 1942 actie heeft ondernomen om personen die betrokken waren bij de hulporganisatie te voorzien van bewijzen tot vrijstelling van de vordering van rijwielen. De kans is groot dat Gepke Westera-de Graaf onder haar verzetsnaam Betty van Loenen-Doornebal en door haar betrokkenheid bij het Rode Kruis een fiets tot haar beschikking had.

Geen namen

In het desbetreffende bestuursarchief van de gemeente Veenendaal hebben Gepke de Graaf en Betty Doornebal al evenmin sporen

De Kerkewijk omstreeks 1940 met rechts huize De Oase, daarnaast De Hoeve en daar weer huize Panta Rei. (Collectie Ineke van Schuppen)

nagelaten. Dat geldt voor de oorlogsperiode en de jaren erna.

Zijdelings leverde het onderzoek nog een kleinigheid op. In de oorlog werden in Veenendaal de namen en adressen genoteerd van de bewoners die over een garage beschikten. De lijst van 17 januari 1945 noemde onder meer: J. van Leeuwen, Kerkewijk 171; C. van den Bosch, Kerkewijk 175; G. van Manen, Kerkewijk 177. Zo'n inventarisatie kon tot gevolg hebben dat je garage werd opgeëist en er vreemden op je erf kwamen. Wie onderduikers in huis had, liep daardoor een extra groot risico.

Wie wisten het?

Vermoedelijk hebben verschillende mensen in Veenendaal geweten dat Betty Doornebal het pseudoniem was van Gepke de Graaf. Er was de familie Van Manen van Kerkewijk 177 (nu 145). De Van Manens wisten dat Gepke de Graaf de zus was van Jaap de Graaf, de verloofde van Alie. Er was een deel van de familie Van Leeuwen. En er was de huisarts C.P. Engel, die ook tot de Gereformeerde Kerk behoorde. Of de familie Van den Bosch van Kerkewijk 175 de ware identiteit van Betty Doornebal kende, is nog de vraag. Voor de leden van de familie Van Manen zal het bij het werk voor het Rode Kruis lastig zijn geweest om anderen niet te laten merken in welke relatie zij tot Betty Doornebal stonden.

Risico

Bij het jonge echtpaar Jan van Leeuwen en

Wil van Manen van Kerkewijk 171 werd op 7 december 1941 een dochter, Emilie Jeannette, geboren. Toen ze ruim twee jaar later Betty Doornebal verwelkomden, namen ze een groot risico. Maar er kwam niet zomaar een onderduiker met valse papieren in huis. Alles wijst erop dat Gepke bewust Rode Kruis-hulpster is geworden: zo kon ze verzetwerk doen. Het was dus niet enkel een onderduikster maar een verzetsvrouw die Jan en Wil gastvrijheid verleenden. In hoeverre zij bekend waren met haar activiteiten? Wie het weet mag het zeggen.

Frontlinie

Gebleken is dat Gepke Westera-de Graaf onder haar verzetsnaam Betty van Loenen-Doornebal ook in de laatste periode van de bezetting in Veenendaal was. Op dat moment lag het dorp in de frontlinie. De Duitsers hadden de Nederlandse Grebbelinie omgebouwd tot Pantherstellung. Na alle arrestaties van verzetsmensen in Veenendaal en omgeving moeten die laatste maanden veel van de betrokkenen hebben gevergd.

Verzetshedenkingskruis

In het begin van de jaren tachtig hebben veel verzetsmensen een Verzetshedenkingskruis ontvangen. In het register van dragers vinden we op pagina 99 Gepkeline Dooyes-de Graaf, geboren op 23 januari 1919. Gepke de Graaf was gescheiden van Hans Westera en hertrouwd met D.R. Dooijes (1914-1990). Vandaar dat ze een andere achternaam kreeg.

Voorzijde persoonsbewijs Gepke de Graaf.
(Collectie archief Gepke de Graaf)

Achterzijde persoonsbewijs Gepke de Graaf.
(Collectie archief Gepke de Graaf)

Toelichting

In de literatuurlijst staat het boek van Aad Kamsteeg *Ondergronds in het Soesterkwartier. Het geheim van de Westerkerk*. Het is deels een journalistieke bewerking van het dagboek *Onze strijd in de bezettingstijd in Amersfoort en omstreken* van verzetsman Rien van Gent. Helaas is Kamsteegs boek niet vrij van slordigheden. Zo neemt hij ten onrechte aan dat Gepke de Graaf en Jaap de Graaf man en vrouw waren en dat het Jaap de Graaf was die op 25 oktober 1943 wist te ontsnappen aan politieman Ottens. Ik hoop te zijner tijd in een uitgebreidere publicatie deze en andere fouten te kunnen rechtzetten.

Bronnen

Archief Eemland, Amersfoort
 Archief Protestantse Gemeente Veenendaal
 Gemeentearchief Veenendaal
 Het Utrechts Archief
 Historische kranten online
 Nationaal Archief, Den Haag
 Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, Amsterdam
 Oorlogsgravenstichting, Den Haag
 Stadsarchief Amsterdam

Literatuur

J.L. Bloemhof, Amersfoort '40 - '45, deel 1990, deel II 1995
 J.L. Bloemhof, Amersfoort '40 - '45, bewerking Joost van der Spek, 2005
 Onno Bos, Ter herinnering aan opa Jacob Engelaan, 2004
 W.A. Brug, Hun naam leeft voort...!, Oorlogsslachtoffers verleenden hun naam aan straten en gebouwen, 1989
 J.M. van Gent, Onze strijd in de bezettingstijd in Amersfoort en omstreken, eind jaren veertig
 Het Grote Gebod, Gedenkboek van het verzet in LO en LKP, 1979, 2e druk
 L. de Jong, Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog, 1969-1994
 Aad Kamsteeg, *Ondergronds in het Soesterkwartier, Het geheim van de Westerkerk*, 2011
 Evert Werkman, Ik néém het niet!, Hoogtepunten uit het verzet 1940 / 1945, 1965

Naschrift redactie

Het laatste woord over deze tekst is nog niet gezegd. De Bescheiniging, de verklaring van dokter Engel, de Sonderausweis, Trouw in Veenendaal: wie weet er meer van? Heeft u aanvullingen of correcties? De auteur ziet uw reacties graag tegemoet. U kunt gebruikmaken van ons e-mailadres: redactie@oudveenendaal.nl.

Kamp Dijkstraat

Een gesprek met mijn zwager Jacob Slok uit Oosterbeek over zijn ziekenhuisopname in de maand december van het jaar 1944, bracht mij ertoe wat meer informatie te verzamelen over het noodhospitaal aan de Dijkstraat te Veenendaal, beter bekend als “Kamp Dijkstraat”.

Door:
Wim van Elst

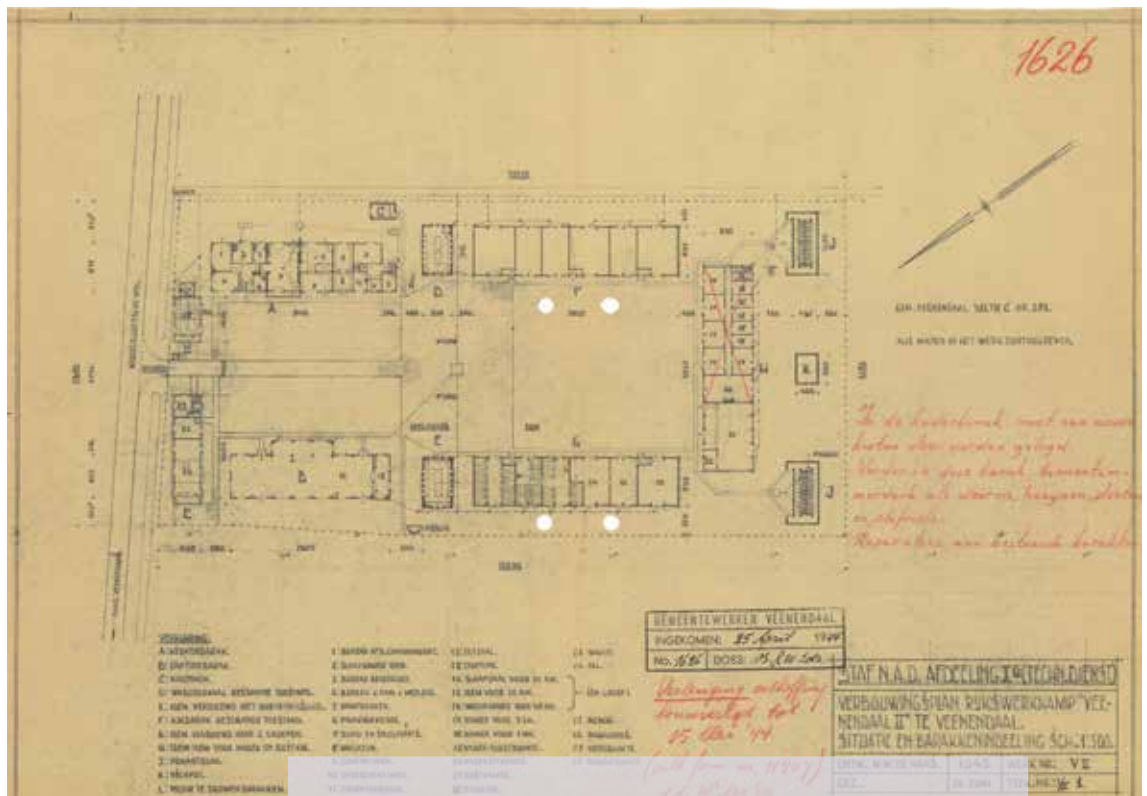
Met name gedurende de laatste periode van de Tweede Wereldoorlog bleken er directe lijnen te liggen tussen genoemd kamp en het ziekenhuis “Ziekenzorg” te Wageningen. Vandaar dat in dit artikel bovendien wat zal worden gememoreerd over de moeilijke situatie waarin deze instelling in die tijd kwam te verkeren.

Rijksdienst voor de Werkverruiming

In de dertiger jaren en ook daarna bevond ons land zich in een grote economische crisis. De werkloosheid was enorm. Professor Romme, minister van Sociale Zaken, dacht in 1939 de zaak eens grondig aan te pakken en riep de Rijksdienst voor de Werkverruiming in het leven met de bedoeling zo veel mogelijk werkgelegenheid te creëren. Allerlei projecten werden

op touw gezet en er werden ook veel kampen gebouwd. De gemeente Veenendaal gaf in 1941 aan genoemde Rijksdienst onder nummer 925 een vergunning af voor de bouw van twee werkkampen op het adres Dijkstraat 119-121. Omtrent de inrichting van deze werkkampen las ik op Wikipedia het volgende:

In navolging van de werkverschaffingskampen werden ook de kampen van de Rijksdienst voor de Werkverruiming meestal in een V-vorm (bijna U-vorm) gebouwd. Zo'n kamp bestond vaak uit twee woonbarakken met ieder zes wooneenheden voor acht personen. Het was dus geschikt voor bewoning door 96 personen. Een wooneenheid bestond uit een ruimte met acht stapelbedden voorzien van strozakken. Aansluitend was een woonkamer met eettafel

Situatietekening van het kamp aan de Middelbuurtseweg dat dezelfde indeling heeft als het kamp Dijkstraat. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

en stoelen. De gehele ruimte moest verwarmd worden met één kachel. Er was een klein aanrecht in de eetkamer. Beide vertrekken hadden een oppervlakte van achttien vierkante meter. Verder was er meestal een toiletgebouw, een waslokaal, een magazijn en een pompgebouw

Ziekenhuis “Ziekenzorg” te Wageningen

In het ziekenhuis “Ziekenzorg” aan de Rijksweg 13 te Wageningen werd de toestand na de algehele mobilisatie van het Nederlandse leger bijzonder moeilijk. Voorbereidingen

Het kamp aan de Dijkstraat waar tijdens de winterperiode een ijsbaan werd geëxploiteerd. (Fotograaf Cord Otting collectie gemeentearchief Veenendaal)

voor de eigen watervoorziening op het terrein. Daarnaast waren er voorzieningen voor de centrale keuken, de kantine en een ziekenzaaltje. Deze laatste waren vaak een verlengde van de woonbarakken. Vaak was er ook nog een fietsenbarak en soms een stalbarak. De woning van de kok/beheerder was op het kampterrein. Bijna alle gebouwen waren van hout.

Op de Middelbuurtscheweg werd een soortgelijk kamp (barakkenkamp “Veenendaal II”) gebouwd. De bouwtekening hiervan is onder inventarisnummer 5520 in het archief van de gemeente Veenendaal te vinden.

Het kamp aan de Dijkstraat bevond zich tegenover het huis van de familie Van Appeldoorn, op de plaats waar later de ijsbaan werd aangelegd. In het fotoarchief van de gemeente Veenendaal wordt aangegeven dat Kamp Dijkstraat is gebruikt door:

- A. Het Nederlandse leger
- B. De Arbeidsdienst
- C. Het Duitse leger tijdens de oorlog 1940-1945
- D. Voor het onderbrengen van woningbehoeften na de oorlog.

Hierbij moet de opmerking worden gemaakt dat Nederlandse militairen niet tot deze opsomming kunnen behoren omdat het kamp toen nog niet was gerealiseerd.

werden getroffen voor een algehele evacuatie. Toen op 10 mei 1940 het Duitse leger ons land binnentrok, moesten de ernstige zieken zo snel mogelijk overgebracht worden naar het Johanniter ziekenhuis in Bennekom en voor de overigen moest een evacuatie met behulp van rijnschuiten worden geregeld. Veenendalers die in die dagen eveneens met die smerige kolenschuiten werden verscheept, zullen enigszins kunnen begrijpen hoe moeilijk dat geweest moet zijn voor die vele patiënten. Een dag later kwam het konvooi van schepen in Nieuwpoort aan en daar werden de patiënten en verpleegkundigen volgens een bericht van “Ziekenzorg” in onderkomens in de omgeving verspreid. Op 20 mei 1940 vond de repatriëring plaats. Een aantal ernstig zieken werd niet met de boot maar met ambulances naar Wageningen vervoerd.

We gaan naar 17 september 1944: de landing van de geallieerde troepen op de Ginkelse heide. In groten getale kwamen de slachtoffers het ziekenhuis binnen. Al gauw bleek dat er geen gewonden meer opgenomen konden worden. Het was duidelijk: de opvangcapaciteit moest worden vergroot! Men besloot een noodhospitaal in te richten in het nabijgelegen pand van de studentensociëteit, maar het was allemaal niet voldoende. Er werd nog wel naar

andere mogelijkheden omgezien, maar toen op 28 september 1944 de Ortskommandant beval om het ziekenhuis te ontruimen, zat "Ziekenzorg" echt in de problemen.

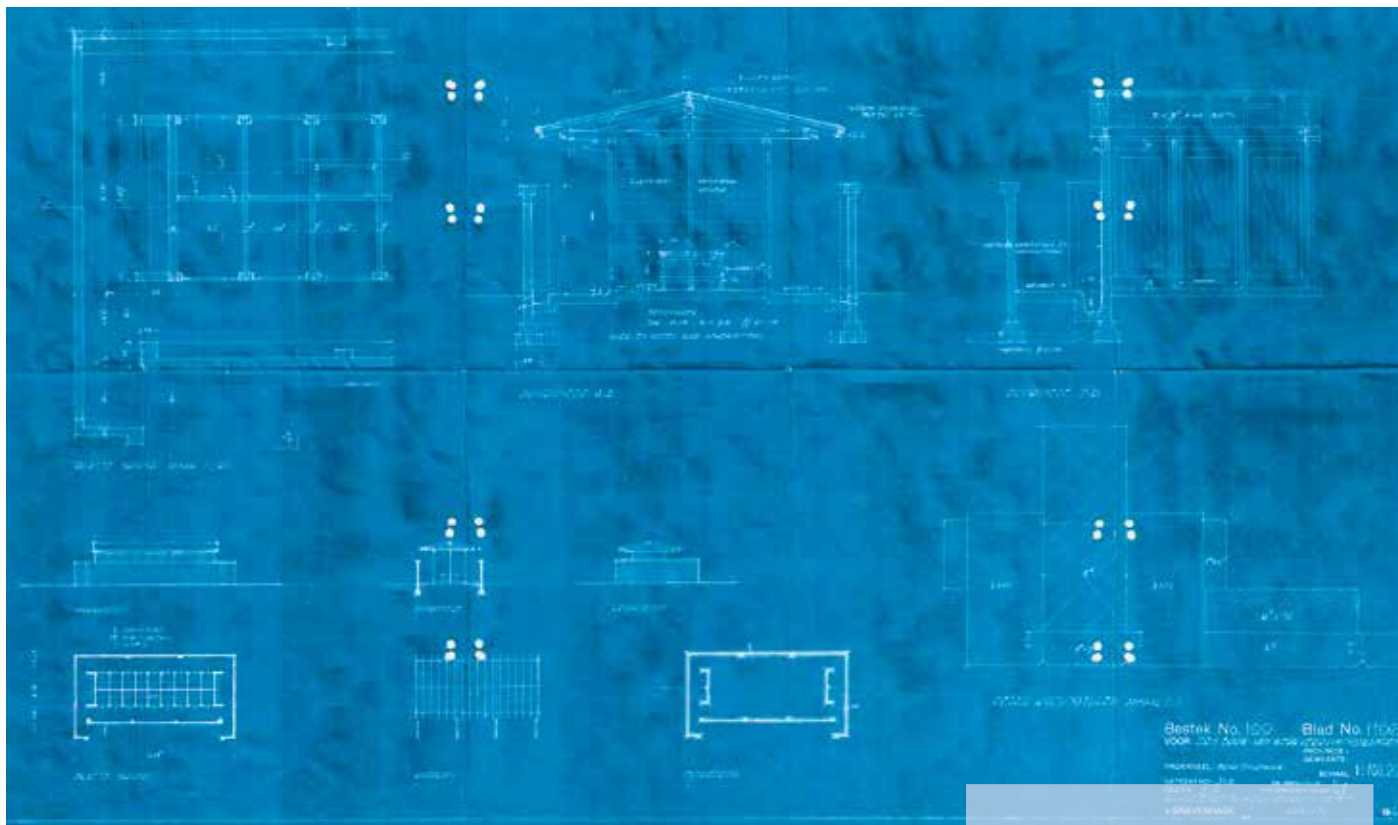
Naar kamp Dijkstraat in Veenendaal

Met behulp van handkarren, bakkerskarren, boerenwagens en andere voertuigen werd een deel van de patiënten overgebracht naar Veenendaal, waar de barakken van kamp Dijkstraat voorlopig enige uitkomst boden. Overige hulpbehoevenden, zoals bejaarden en kraamvrouwen werden op gelijke wijze vervoerd. Het was één lange colonne. Opmerking: Volgens "WAGEZINE", E-blad voor Historisch Wageningen, zouden deze barakken behoren tot het voormalig kamp van de Dienst Uitvoering Werken. Omdat de D.U.W. (1945) echter de opvolger is van de hierboven genoemde Rijksdienst voor de Werkverruiming (1939) onder wiens beheer de barakken destijds werden opgebouwd, kan deze bewering mijns inziens niet juist zijn.

In de keuken van de barak werd een operatiekamer ingericht. Hier opereerde de meegereisde chirurg Albert Johan Maria Kröger de vele gewonden die van alle kanten naar dit

In december 1944 werd Jacob Slok (hij is dan bijna zeven jaar) op advies van dokter J.H. Kets naar het noodhospitaal aan de Dijkstraat overgebracht in verband met een vermeende blindedarmontsteking. Een verrijdbare brancard van het Rode Kruis afdeling Veenendaal diende als vervoermiddel. Men nam het zekere voor het onzekere, want in deze hongerwinter (1944-1945) met zijn tekorten aan voedsel was de kans om de besmettelijke ziekte tyfus op te lopen immers zeer groot.

Mijn vrouw Wil Slok, een vier jaar oudere zus van Jacob, zegt zich nog goed te herinneren dat zij met haar vader op bezoek ging bij haar broer en dat zij onderweg het geluid van een V-1 hoorden. Pa Slok greep haar vast, dook in een langs de Dijkstraat lopende greppel en bleef daar liggen tot het geleide projectiel van Duitse makelij voorbij was. Trouwens, wie van ons was niet bang voor deze vliegende bom? Begrijpelijk, dat moeder Slok in die dagen angstig naar buiten liep als een V-1 naderde en gespannen luisterde in welke richting deze ging en of het aanhoudende bromgeluid niet ophield. Veel kan Jacob zich van zijn verblijf in kamp Dijkstraat niet meer voor de geest

noodhospitaal werden gebracht. In Wageningen was hij chirurg Jan Boes opgevolgd, die op 28 oktober 1943 door de Nazi's werd vermoord.

Blauwdruk bouwplan privaat gebouw in het kamp aan de Dijkstraat. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

halen. Hij weet alleen nog te vertellen dat hij, op bed liggend, het jankende geluid van een kat meende te horen. Later bleek dat enkele meters bij hem vandaan een baby was geboren. Conclusie: in het noodhospitaal lagen kinderen en volwassenen, patiënten voor gynaecologie en interne geneeskunde door elkaar.

Bij het doornemen van inventarisnummer 5171 in het gemeentearchief van Veenendaal trof mij een op 15 januari 1945 gedateerde rekening op naam van de heer P. Capelle, Bergweg 9 te Veenendaal, die van 17 november 1944 tot 12 december 1944 was verpleegd in het noodziekenhuis aan de Dijkstraat. Voor deze 25 ligdagen ad. f 3,40 werd derhalve f 85,- berekend. Voor een controlebezoek aan de specialist op 15 december 1944 schakelde hij voor vervoer de fa. Wed. A.W. de Haas in. De omschrijving op de rekening luidde: Rijtuig van Bergweg naar Ziekenhuis Dijkstraat – gewacht – en weer terug naar Bergweg ..... f 5,-.

Bij de beschrijving van het kamp is er al op gewezen dat de hele ruimte werd verwarmd door één kachel. En dat was in deze strenge winter uiteraard verre van voldoende. Een langer verblijf hier zou onverantwoord zijn.

Ruim drie maanden heeft "Ziekenzorg" Wageningen van Kamp Dijkstraat gebruikgemaakt. Daarna is men, gedwongen door hevige kou, verhuisd naar een fabriekspand van de N.V. Veenendaalsche Sajat- en Vijfschachtfabriek v/h Wed. D.S. van Schuppen en Zoon aan de Zandstraat 2 in Veenendaal.

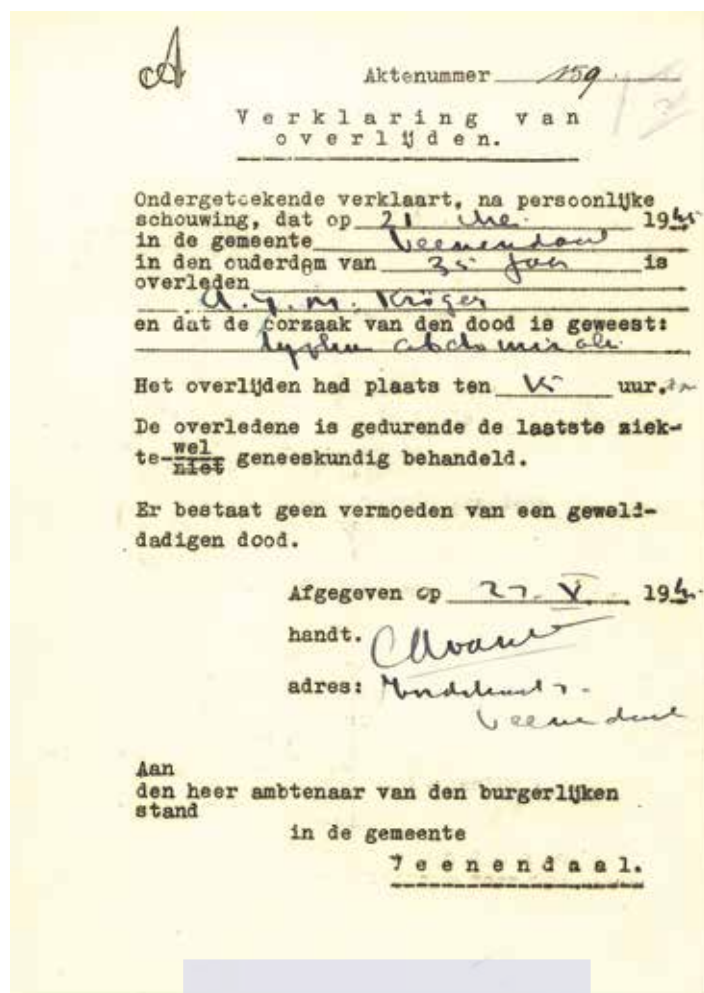
Rekening van de firma A.W. de Haas voor het vervoeren en terugbrengen van een patiënt naar het ziekenhuis aan de Dijkstraat. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

Het noodziekenhuis bij D.S. van Schuppen

Drs. W.F. Frederikse, één van de directeurs van de wolfabriek, bood een gedeelte van de

pas opgeleverde nieuwe spinnerij aan om er een noodziekenhuis in onder te brengen. In dit nieuwe onderkomen was het beter toeven. De beschikbare ruimte was groter en de temperatuur aangenaam. De directeur deed meer. Hij liet de Technische Dienst van het bedrijf de meegebrachte verroeste bedden en materialen opknappen. Het is bekend dat tegen het einde van de Tweede Wereldoorlog in het noodziekenhuis een tyfusepidemie uitbrak. Eén van de slachtoffers was de eerdergenoemde chirurg Albert Johan Maria Kröger.

Hij overleed te Veenendaal op de nog zo jonge leeftijd van 35 jaar. Tegelijk met een aantal patiënten, dat in de kelders van Tropische

De verklaring van overlijden van de heer A.J.M. Kröger. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

Plantenteelt aan de Ritzema Bosweg verbleef, werd ook internist Carel Albert van Hees met wagens van circus Boltini naar Veenendaal gebracht. Hij werd als geneesheer-directeur van het noodziekenhuis een begrip in ons dorp.

Evacuatie van niet-zieken

Vanwege het oorlogsgeweld, dat na de landing van de geallieerden in Wageningen, Renkum en omliggende plaatsen uitbrak, werden de inwoners van deze dorpen gedwongen huis en haard te verlaten en ook zij kwamen voor een deel naar Veenendaal. De familie R. Hulshuizen uit Renkum werd bij ons thuis op Zandstraat 58 ondergebracht. Zij hadden een slagerij in de Dorpsstraat aldaar en hun gezin bestond uit man (oom Roel), vrouw (tante Tim), dochter Rosalie, zoon Anton en grootvader Burgers. Opgemerkt moet worden dat Rosalie, naar ik meen, in de verpleging werkte en niet altijd bij ons in huis verbleef. Mijn ouders stonden hun grote slaapkamer af aan de familie Hulshuizen. Zelf verhuisden zij met mijn jongste zus naar de kleinere achterslaapkamer, opa Burgers en ik mochten de beide kamertjes op de zolder gebruiken en mijn zus Eep ging 's nachts slapen bij opoe en opa Harselaar aan het Panhuis. Al met al een hele verandering in onze gezinssituatie.

Voor ons kinderen was het onderbrengen van de evacués een hele happening. Van huis tot huis liepen wij met de politie en de groep woningzoekenden mee. Slechts enkele gezinnen konden of wilden geen mensen opnemen.

Bureau voor de Medische verzorging van gesteunde geëvacueerden

In zijn brief van 8 december 1944 bevestigde Dr. Mr. L.P. van der Does, commissaris belast met het toezicht op de Ziekenfondsen, dat door de oorlogshandelingen alle Ziekenfondsen, die de Veluwe tot werkgebied hebben, zo in moeilijkheden waren geraakt, dat ze onmogelijk bij de zorg voor zieken- en ziekenhuisverpleging van de oorlogsgeweld- en angstvluchtelingen konden worden ingeschakeld.

Met de heer A.R. Ekris van de afd. Financiën van de gemeente Veenendaal werd afgesproken dat een "Bureau voor de Medische verzorging van gesteunde geëvacueerden" zou worden opgericht en dat hij voor Veenendaal daarvan de administratie zou voeren. In principe werd ervan uitgegaan dat geëvacueerden zich voor medische hulp wendden tot de dichtbijwonende geëvacueerde huisarts, tandarts, specialist of apotheker. In een rondschrijven van Ziekenfonds "Wageningen en Omstreken", afdeling Evacuees, las ik bijvoorbeeld dat tandheelkundige behandelingen vanaf 5 november 1944 uitsluitend geschieden door tandarts M.P. Zweede en wel ten huize van tandarts

G.R. Kets, Kerkewijk, des namiddags van 3 tot 4 uur. Ik haast me trouwens om te zeggen dat niet alle mededelingen dienaangaande, gelijkkluidend zijn.

Het team voor Veenendaal bestond uit de volgende personen:

1. Joh. U. Auer, huisarts, Wageningen p/a Zandstraat 47, Veenendaal
  2. Drs. F. Bijl, apotheker, Veenendaal
  3. Dr. C.A. van Hees, internist, directeur geneesheer "Ziekenzorg", Wageningen p/a B.A.B. Ziekenhuis "Ziekenzorg", Zandstraat 2, Veenendaal
  4. Dr. M. Kröger, chirurg, Wageningen p/a B.A.B. Ziekenhuis "Ziekenzorg", Zandstraat 2, Veenendaal
  5. J. Landweer, huisarts, Wageningen p/a G.R. Kets, Kerkewijk 34, Veenendaal
  6. M.P. Zweede, tandarts, Wageningen p/a B.A.B. Ziekenhuis "Ziekenzorg", Zandstraat 2, Veenendaal
- B.A.B. in bovenstaande staat voor Bureau Afvoer Burgerbevolking.

Het kamp aan de Dijkstraat. (Collectie Rien Gijsbertsen)

Kamp Dijkstraat door Gemeente Veenendaal gekocht

De in 1941 gebouwde barakken en verdere opstallen, gelegen aan de Dijkstraat, werden door de gemeente Veenendaal op 25 november 1948 aangekocht van de Staat der Nederlanden voor f 10.000,--. Tevens werd een krediet verleend van f 20.000,-- teneinde door verbouwing twee van die barakken geschikt te maken voor huisvesting van acht gezinnen. De

woningnood was groot en de gemeente was maar wat blij dat zij op deze wijze enkele arm-lastige gezinnen aan woonruimte kon helpen. Na de verbouwing bleken er zich op een gegeven moment tien families te hebben gevestigd. De meest naar achteren gelegen barak van het kamp bleek na een vooronderzoek door Gemeentewerken hoognodig te moeten worden opgeruimd. "Door beschieting in de oorlog heeft deze barak zeer veel schade opgelopen. Verder wordt door bewoners geroofd en gestolen wat maar enigszins brandbaar is". In de raadsvergadering van 30 december 1949 werd langdurig over het voorstel van B & W gesproken om bedoelde barak voor de som van één honderd gulden te verkopen aan de afdeling Veenendaal van de Nederlandse Padvinders en de afdeling Veenendaal van het Nederlands Meisjesgilde. De heer J. Slok (A.R.P.) was er zeker van dat de barak bij publieke verkoop honderden guldens meer had opgebracht. Hij was en bleef tegen het voorstel van B & W. Anderen vonden de prijs van ondergeschikt belang en gaven prioriteit aan het doel waarvoor de barak beschikbaar werd gesteld. De burgemeester liet weten dat het college de barak persoonlijk had gezien. Ze werd niet meer bewoond en verkeerde in slechte conditie. Voorstel nr. 6345 van B & W werd aangenomen. De barak werd op kosten van de padvinderij van het terrein verwijderd en overgebracht naar het terrein van het Julianaziekenhuis, waar het stichtingsbestuur een hoek van het perceel beschikbaar stelde om de barak te plaatsen. Een tweede barak was aanvankelijk bestemd voor verschillende buurtverenigingen rond de Dijkstraat voor het maken van een clubhuis, maar ging later (in augustus 1951) in particuliere handen over voor f 90,--. Er werd over gesproken om een derde barak te verhuren als industriehal, maar zover ik heb begrepen is het tot realisering hiervan nooit gekomen. Een dikke ordner met vele brieven, bezwaarschriften, rekeningen, aanmaningen, enzovoort, maken duidelijk dat de huisvesting in het kamp niet altijd soepel verliep. Grote meningsverschillen waren aan de orde van de dag met betrekking tot huur en de te betalen bedragen voor watergebruik en elektriciteit. Regelmatig moesten reparaties worden verricht als gevolg van de slechte toestand van de barakken. Artsen en kerkelijke instellingen spanden zich soms in om verbetering in de leefsituatie aangebracht te krijgen. Nadat een aantal klachten, ingediend door één van de bewoners, op 24 augustus 1951 door

de Inspectie van Volksgezondheid gegrond verklaard werd, kwam van de gemeente de toezegging dat gestreefd zou worden naar geleidelijke ontruiming. Stap voor stap werd aan deze toezegging gewerkt. In 1953 werd een woning afgebroken en werd het gezin verplaatst naar een tot woning verbouwd washok. Hiervoor werd een krediet verleend van f 1750,--. In 1955 werd door J. Leicher, Hoofdingenieur-Directeur Wederopbouw en Volkshuisvesting aangedrongen op ontruiming van de barakken. In 1956 werden de houten barakken gesloopt nadat de bewoners een andere woning kregen toegewezen. De stenen barakken bleven vooralsnog staan. Op 4 juni 1958 om 19.00 uur werden in hotel De Korenbeurs ten overstaan van notaris P.W. Maris verkocht aan Kommer Tanis, sloper, Van de Pollstraat 17-19:

de noordelijke barak;

de zuidelijke barak, gedeeltelijk, tot aan de muur van het door de kampbewaarder gebruikte gedeelte voor de somma van f 1530,--.

Noodwoning in het zogenaamde kamp Dijkstraat; dit kamp heeft dienst gedaan voor het Nederlandse leger, voor de Arbeidsdienst en het Duitse leger tijdens de oorlog 1940-1945 en voor het onderbrengen van woningbehoeftigen na de oorlog. Ook was hier tijdens de oorlog het ziekenhuis uit Wageningen ondergebracht. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

D.d. 6 maart 1959 viel de laatste noodwoning in slopershanden en kon Kamp Dijkstraat na een roerig bestaan van achttien jaar worden bijgeschreven in de annalen van de Veenendaalse geschiedenis.

Verlag bijeenkomst december

Het dikke pak sneeuw dat in de week van 11 december was gevallen, was gelukkig op 14 december voor het grootste gedeelte gesmolten. Daardoor kon penningmeester Henk de Kleuver, die voorzitter Bert van den Bos deze avond verving, een volle zaal welkom heten.

Door:
Ineke
van Schuppen

Hij sprak een bijzonder welkom uit voor de eventueel aanwezige nieuwe leden, want de ledenwerfactie die de HVOV tot 1 november heeft gehouden, heeft bijna 100 nieuwe leden opgeleverd.

Traditiegetrouw werd de invulling van de decemberbijeenkomst in de kundige handen van Hennie Henzen gelegd. Hij maakte er ook dit keer met zijn grote kennis van foto's van Veenendaal een prachtige presentatie van.

het gemeentearchief van Veenendaal. Hennie had gekozen voor fotomateriaal uit de jaren '60' en '70' van de vorige eeuw, een tijdvak dat eigenlijk alle aanwezigen zelf hadden meegemaakt. Hij had de foto's op zijn favoriete manier gemonteerd. Eerst kreeg zijn gehoor de details te zien en kon men raden waar de foto genomen was. Vervolgens werd de foto uitgezoomd en werd de locatie zichtbaar. Het geroezemoes in de zaal bewees wel dat de nostalgie hoogtij vierde. Aan het eind van de avond, na twee presentaties, werd Hennie door Henk bedankt met een envelop en een boeket bloemen.

De portierswoning van de VSW ten zuiden van de Zandstraat in 1979. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

Hij had deze avond gekozen voor de foto's van Cord Otting. Cord Otting was een Veense fotograaf, die een gigantisch groot oeuvre heeft nagelaten en een deel daarvan bevindt zich in

Auteurschool Spies. Het leslokaal mei 1975. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

Uit het archief van de gemeente Veenendaal

In 2017 is er weer veel mooi, belangrijk en historisch interessant materiaal onze kant op gekomen. Aan ieder die daaraan heeft bijgedragen: onze dank is groot! Samen zorgen we op ervoor dat Veenendaal een sterk geheugen houdt. Een selectie uit de aanwinsten van 2017.

De aanwinsten van Gemeentearchief Veenendaal in 2017

Na de expositie 'Geluk om door een ringetje te halen' die in de maanden oktober en november in Museum Veenendaal te zien was, hebben we ruim 80 trouwfoto's aan onze fotocollectie kunnen toevoegen. De foto's geven een mooi beeld van huwelijksgeluk in verschillende decennia van de twintigste eeuw.

Ansichtkaart geschonken door museum Flehite uit Amersfoort. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

Eind december kregen we van Museum Flehite in Amersfoort 40 ansichtkaarten van Veenendaal aangeboden.

Hoewel onze Veenendaalse ansichtkaarten-collectie aardig compleet is, zaten er toch nog enkele exemplaren tussen die wij nog niet

hadden. Extra bijzonder is een ansichtkaart waarbij je acht kleine fotootjes kunt uitvouwen. Per bakfiets werd op 6 februari het archief van het Christelijk Lyceum Veenendaal (CLV) overgedragen. Dit archief loopt van de oprichting van de school in 1946 tot ca. 2000 en bedraagt een lengte van ongeveer acht strekkende meter. Het archief is grotendeels uitgezocht en opgeschoond door oud-CLV-docenten Pilon, Van Harveld en Stoffer. Er ligt nog wat werk.

Een anonieme schenker maakte ons op 6 juli erg gelukkig. Van hem of haar ontvingen we een envelop met enkele archiefstukken met betrekking tot de Tweede Wereldoorlog en ook een mooie tekening van de Markt omstreeks 1910. De tekening heeft een tijd op de studiezaal gehangen. Mocht deze anonieme schenker dit lezen: hartelijk dank.

Pentekening van de Markt met de Oude Kerk en de later afgebroken pastorie. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

Jaap van 't Riet schonk ons een aantal negatieven met luchtfoto's. Deze kleurenfoto's werden in 1987 tijdens een helikoptervlucht boven Veenendaal geschoten. Ze staan inmiddels online op gemeentearchief.veenendaal.nl, zoek in de beeldbank op registratienummers N311 t/m N325 en N328 t/m N331.

Door bemiddeling van de historische vereniging ontvingen we van de redactie van de Rijnpost een aanvulling op onze krantenverzameling, de hoofdmoot betreft de jaren 1993 en 1994. Heeft u materiaal dat wellicht interessant is breng het dan naar het gemeentearchief, museum of naar het documentatiecentrum van de Historische Vereniging Oud Veenendaal.

Door:
Janneke van den Berg en Noortje van Hofwegen

Honderdjarigen in Veenendaal (31)

In deze eenendertigste aflevering van de rubriek “Honderdjarigen in Veenendaal” heb ik mijn keuze laten vallen op mevrouw Jannigje Dekker-Hardeman, voor mij geen onbekende. Gedurende haar verblijf in De Engelenburgh was zij één van de beste vriendinnen van mijn moeder. Vrijwel dagelijks spraken zij elkaar en maakten zij samen een wandelingetje door de gangen van het woon- en zorgcentrum. Zij bereikte de leeftijd van 102 jaar en 10 maanden.

Door:
Wim van Elst

Familie Hardeman-Dijkhuizen aan de Middelbuurtseweg

Dit keer beginnen we ons verhaal niet in Veenendaal, maar op de Middelbuurtseweg D 78 in de gemeente Rhenen. Hier woonden Robbert Hardeman met zijn vrouw Johanna Dijkhuizen, de ouders van Jannigje. Vader werd geboren 15 oktober 1873 te Leersum en overleed 20 december 1942 te Veenendaal. Moeder werd in Veenendaal geboren op 20 augustus 1881 en stierf in deze gemeente op 24 mei 1955. Zij trouwden in het Veenendaalse gemeentehuis op 2 april 1904. Rond 1920 verhuisde het gezin naar Geerscheweg wijk F nummer 207 in Veenendaal en in 1938 werd hun adres Molenstraat 43.

(1921-1956), Johan (1925-1980). De oudste dochter Jannigje werd geboren op 14 april 1905, 's middags om twaalf uur op het adres wijk B nummer 220 te Rhenen. Daags daarna deed haar vader Robbert Hardeman, landbouwer, hiervan aangifte in het Huis der Gemeente te Rhenen. Deze verklaring werd gedaan in tegenwoordigheid van Dirk Takken, oud een en vijftig jaren, ijzersmid en Hendrik Pieter van Noort, oud vijf en veertig jaren, timmerman, beiden wonende te Rhenen. Akte nummer 67 werd door de ambtenaar en de beide getuigen ondertekend, die verklaarden dat Robbert Hardeman niet kon schrijven. Als kind van nog geen tien jaar werkte Jannigje al op de turfvelden en sinds haar twaalfde tot aan het jaar waarin zij zou gaan trouwen was zij in betrekking bij één van de Veenendaalse fabrikanten. Bij het

Het gezin Dekker-Hardeman. V.l.n.r.: Annie Davelaar-Dekker, Jannis Dekker, Bep Dekker, Maria Johanna Dekker. Jannigje Dekker-Hardeman en Hennie Dekker. (collectie E.J. Hendriksen)

Kinderen uit dit huwelijk

Jannigje (1905-2008), Willemijntje (1907-1979), Maria (1910-2001), Leentje (1913-2004), Jan (1915-1984), Leendert (1918-1979), Willem

Veertig jarig huwelijk van het echtpaar Dekker-Hardeman (1967). Op de achtergrond de Rehoboth school. V.l.n.r.: Jannigje Dekker-Hardeman, Maria Johanna Dekker en Jannis Dekker. (collectie E.J. Hendriksen)

schrijven van mijn verhalen kom ik dit bij meisjes van deze leeftijdsgroep vaker tegen. Bij wie van de burgemeesters, predikanten, artsen, fabrieksdirecteuren of andere burgerlui had men geen hulp in de huishouding? Meerderen dienden er zelfs voor dag en nacht.

Leerplichtwet

Zowel bij de geboorteaangifte als bij het huwelijk van Jannigje Hardeman blijkt dat haar vader de desbetreffende akten niet kon ondertekenen. "Wegens onkunde", zo wordt vermeld. Velen van zijn tijdgenoten waren nooit naar school geweest, omdat dit niet verplicht was. Schrijven had men niet geleerd. Pas in 1900 kwam de eerste leerplichtwet tot stand en met ingang van 1 januari 1901 moesten alle Nederlandse kinderen vanaf hun zevende tot hun twaalfde jaar naar school. Heel bijzonder mag het wel heten dat deze wet in de Tweede Kamer werd aangenomen met 50 stemmen vóór en 49 stemmen tegen. Niet aanwezig was baron Schimmelpenninck van der Oye, die met zijn paard was gevallen. Zou dit ongeval hem niet zijn overkomen dan hadden de stemmen gestaakt en was de leerplichtwet niet aangenomen.

Na deze informatie wil ik in het kort ook iets vertellen over de ouders van Jannis Dekker, met wie Jannigje later trouwde.

Familie Dekker-Groeneveld aan de Maanen

Jannis Dekker, genietend van zijn pijp. (collectie E.J. Hendriksen)

Hendrik Dekker en zijn vrouw Maria Groeneveld woonden op Maanen EB 31 in de gemeente Ede. In 1921 en 1930 vond een vernumming plaats in respectievelijk nummer 34 en nummer 73. Dekker was gemeentewerker, werd geboren 12 november 1878 te Ede en overleed in deze gemeente op 1 januari 1968. Maria was geboren op 29 april 1885 te Ede en stierf op 2 september 1964. Hun huwelijk vond plaats op 9 augustus 1902 te Ede.

Kinderen uit dit huwelijk:

Gerrit (1902-1960), Jannis (1905-1983), Teunis (1907-1996), Barend (1909-1990), Evert (1912-2004), Hendrik (1914-), Petronella (1917-), Jacobus (1919-), Dirk (1922-2002), Maria Bertha (1924-), Jacoba Johanna (1927-).

Jannis Dekker zag op 3 mei 1905 's morgens om zes uur het eerste levenslicht. Zijn vader deed hiervan de volgende dag aangifte op het gemeentehuis van Ede ten overstaan van Albert Jan Arnoldus Thürkow. Als getuigen waren daarbij aanwezig Arie Versteeg, 45 jaar, gemeentebode en Marinus van Ettikhoven, 42 jaar, gemeenteveldwachter. Het Edese Maanen was een buurtschap dat in natuurlijke zin van 1334 tot 1911 heeft bestaan. In geografische zin zou de naam nog vele jaren voortduren. De website www.plaatsengids.nl vermeldt dat de naam Maanen nog steeds is terug te vinden in Edese straatnamen. Genoemd worden onder andere Maandereind, Maanderweg, Maanderbuurtweg, Maanderdijk, Maanderbroekweg, alsook het in 2004 geopende knooppunt Maanderbroek als 'kruising' van de A12 en de destijds nieuwe A30. Men kent ook buurtcentrum De Maanen, winkelcentrum Hoog Maanen en bejaardenhuis Het Maanderzand. De achternaam Van Ma(a)nen zou eveneens uit deze streek komen.

Familie J. Dekker-Hardeman

De hierboven genoemde Jannis Dekker, 22 jaar, ijzerwerker, geboren te Ede en Jannigje Hardeman, 22 jaar, zonder beroep, geboren te Rhenen, trouwden 4 juni 1927 met elkaar in het gemeentehuis van Veenendaal. De ouders van bruid en bruidegom waren bij deze plechtigheid aanwezig en verklaarden toe te stemmen in deze echt.

De afkondiging van dit huwelijk vond plaats te Veenendaal, zonder stuiting, op zaterdag 21 mei en op gelijke datum blijkt overgelegd bewijs te Ede. Als getuigen waren aanwezig: Hendrik Stomphorst, oud 23 jaar, brandstofhandelaar, wonende te Ede en Gerrit Dekker, oud 24 jaar, ijzerwerker, wonende te Ede, broeder van de bruidegom. De akte van huwelijk werd na voorlezing door gemeentelijk ambtenaar D. Blankenspoor, de bruidegom en bruid, de

De familie Dekker-Hardeman. Staand v.l.n.r.: Ans Weiman, John Hendriksen, Maria Johanna Hendriksen-Dekker, Johanna Maria Davelaar-Dekker, Evert Jan Hendriksen, Koos Dekker-van de Weerd, Marianne (achternaam onbekend), Gré Dekker-van Setten, Melis Davelaar, Hennie Dekker, Jos Dekker, Harco Dekker, Margriet Dekker, Jet Hendriksen-Jansen, Berti Hendriksen.
Zittend: Jannis Dekker, Jannigje Dekker-Hardeman, dochter van Hennie, Bep Dekker. Achterkleinkinderen onbekend. (collectie E.J. Hendriksen)

ouders van de bruidegom, de moeder van de bruid en de getuigen ondertekend. Verklaard werd dat de vader van de bruid niet kon tekenen, wegens onkunde.

De heer mevrouw Jannis Dekker en Jannigje Dekker-Hardeman. (collectie E.J. Hendriksen)

Na hun huwelijk gingen Jannis en Jannigje Dekker op Maanen 39 (later Kade 39) wonen,

behorende onder de gemeente Ede. Het moet op korte afstand van het ouderlijk huis van Jannis zijn geweest. Later bleek mij dat slechts een stukje weiland tussen de beide huizen was gelegen.

Het echtpaar Dekker-Hardeman werd gezegend met een viertal kinderen. Dat zijn Maria Johanna Dekker, geboren 1 oktober 1927 te Ede op het adres Maanen 39; Robertus Hendrik Dekker, geboren 23 maart 1929 te Ede ook op het adres Maanen 39; Hendrik Dekker, geboren 25 februari 1931 te Ede op het adres Maanen 72 en Johanna Maria Dekker,

geboren 20 januari 1935 te Ede ook op het adres Maanen 72. Robertus Hendrik (Bep) Dekker vertelde mij dat zijn moeder een sterk mens was, nooit ziek en altijd aan het werk. Zij breide veel en deed ander huiswerk. Ruwe schapenwol, nodig voor het maken van warme kleding, werd ingekocht. Het kammen daarvan werd thuis gedaan en het spinnen op het spinnewiel eveneens. Ook buitenshuis had zij haar werkzaamheden. Dagelijks was zij bezig met het verzorgen van de varkens en de geiten. De oorlogsjaren kwam men op de Kade redelijk door. Wel herinnert Bep zich dat moeder bij een minder goede aardappel oogst in eigen tuin, er zelf op uittrok om op de heide in Ede wat aardappelen te rooien. Een hele opgave als je beseft dat dit lopend moest gebeuren. Hij liet er echter direct op volgen: "Maar na de oorlog hebben we het goed gehad". Het ging het gezin Dekker niet altijd voor de wind. Zij kregen veel met ziekte te maken. Wat betreft de jongste dochter Annie waren er vanaf haar geboorte eigenlijk al zorgen (moeilijke ademhaling, slechte longen, hartproblemen). Ook dit alles vroeg van moeder Jannigje veel aandacht. Vader Jannis Dekker was overdag van huis. Hij werkte bij de Veenendaalse IJzerfabriek van de firma Van Leeuwen aan de Schoolstraat als stempelmaker, kreeg daar later een goede baan als chef gereedschapsmakerij en kon er zelfs zijn veertigjarig jubileum vieren. De grote afstand van huis naar werk bleef

echter een probleem voor hem. Dit bracht hem uiteindelijk tot het besluit met vrouw en kinderen te verhuizen naar de Koninginnelaan 29 in Veenendaal (toen nog gemeente Ede). Van de toenmalige woning aan de Zuiderkade kent men nu weinig meer terug. Als gezin gingen zij trouw naar de Julianakerk, waar Dekker ook jaren ouderling is geweest.

De Engelenburgh

Mevrouw Jannigje Dekker-Hardeman op haar kamer in De Engelenburgh. (collectie E.J. Hendriksen)

In 1973 ging Jannigje Dekker-Hardeman samen met haar man in woon- en zorgcentrum De Engelenburgh wonen. Het was een fijne tijd, mede dankzij de goede en gezellige contacten met medebewoners. Door familieleden werden ze trouw bezocht. Helaas overleed Jannis Dekker op 11 oktober 1983. Hij werd begraven op algemene begraafplaats aan de Munnikenweg. In de jaren die volgden merkte mevrouw Dekker meer en meer hoe hecht de familieband was. De twee dochters bezochten haar iedere dag en zoon Bep verraste haar wekelijks met een zoute haring. Het was haar lust en haar leven om, waar mogelijk te helpen bij de huishoudelijke dienst. Ze schildte de aardappels, dopte de boontjes en hielp 's avonds bij de afwas. Ze voelde zich vereerd jaarlijks weer een kerstpakket van de Veenendaalse IJzerfabriek van de firma Van Leeuwen te mogen ontvangen. Iedereen mocht dit weten! Bij het ouder worden merkte ook mevrouw Dekker dat haar fysieke toestand langzaam wat achteruit ging. In 2001 werd zij overgeplaatst naar de

meezorgafdeling, waar zij op 14 april 2005 haar honderdste verjaardag vierde. Met de hele familie werd deze bijzondere gebeurtenis gevierd. Ook burgemeester Elzenga kwam haar feliciteren en hij zei: "U ziet er veel jonger uit dan ik dacht". Onze honderdjarige mocht terugzien op een geweldige dag, maar dat niet alleen... zij wist dat haar lange leven een geschenk was van haar Hemelse Vader. Aan Hem alle eer! Op 13 maart 2008 overleed Jannigje Dekker-Hardeman op de leeftijd van 102 jaar en 10 maanden. Gezien haar sterke band met de familie betekende dit sterven voor hen een groot verlies. Na een rouwdienst in de aula van De Engelenburgh, die geleid werd door ds. H. Vermeer, werd haar lichaam bijgelegd in graf nummer H 089 op de algemene begraafplaats alhier. De pastor typeerde haar als een eenvoudige, gelovige vrouw met veel liefde voor het Woord van God. Zij liet naast de eigen- en aangetrouwde kinderen tien kleinkinderen, eenentwintig achterkleinkinderen en een achterachterkleinkind na.

Grafmonument van de familie Dekker-Hardeman (collectie W.C. van Elst)

Persoonlijk

Bijzonder plezierig waren de bezoeken die ik bracht aan de heren Robertus Hendrik Dekker en Evert Jan Hendriksen, respectievelijk zoon en schoonzoon van wijlen Jannigje Dekker-Hardeman. Beiden zou ik willen bedanken voor alle informatie en het fotomateriaal dat zij beschikbaar stelden. Het blijft interessant om met anderen terug te kijken op de tijden van weleer.

Wie herkent wie?

Door:
Hennie Henzen

We hebben over de meeste foto's reacties mogen ontvangen, onze dank daarvoor. Ook ditmaal plaatsen we weer een aantal fotos met de hoop dat ook hier weer de nodige reacties op komen. Wij kunnen niet alle foto's waarvan wij informatie zoeken plaatsen in het blad en nodigen u uit voor een bezoek aan het documentatiecentrum.

Hieronder de informatie van de foto's die in het december nummer geplaatst zijn.

Foto 1

Vooraan links: Eijnse de Hengst (zoon van bovenmeester de Hengst van de Kokse school) Daarna : Wim v.d. Weerd, Pieter Gerritsen en Marien Huibers (v.d. electra). Vooraan midden: Adri Pater vanouds v.d. Munnikenweg, daarachter: Wim Hol v.d. Zandstraat, woont thans in Nieuw Zeeland of Australië en is een neef van Wim v.d. Weerd. Vooraan rechts: Erris van Ginkel (broer van Kemp) daarna: onbekend ? daarachter: Peter Blankestijn (zijn vader was schoenmaker t.o. van Manen de juwelier aan de Helling, dacht ik, thans de Brouwerstraat) Ik herken ook nog de jongen links achteraan. Dat is Marien Huibers van de Bergweg. De jongen naast mij in het midden is geloof ik Gerard van Engelen. Over de achternaam ben ik niet zeker. Informatie van Geurt v.d. Weerd.

Foto 3

Julianastraat op de achtergrond de Zandstraat. Informatie van Aart Aalbers.

Foto 4

1e heren zevental van VZC Genomen kort na de oorlog. Staand, 2e van links Herman Hendrik van den Bosch, (Hampie) van de VEBOTEX. helemaal rechts, Gijsbertus van den Bosch. (Bertus) van de houthandel Zittend 1e van links Gert Hendriks van Hendriks groep, in het midden Sander Kok badmeester van het Bergbad, over de persoon geheel rechts zij twee namen opgegeven Jan Vonk van café Vonk en Wim Versteeg dir van de Amrobank op de Markt.

Informatie van Jan van den Bosch en Nico van Manen.

Foto 5

Bergweg met op de achtergrond de Kerkewijk. De huidige nrs: 1,3,5,7. en 9 Informatie van Aart Aalbers, Frits Hardeman en Wim Takken.

Foto 7

Lijkt Ritmeester, maar als ik terugdenk, dan waren de bosjes-machines bemand door 2 mensen, die het omblad verwerkten of dit zou nog voor 1962 genomen zijn.

Informatie van Geurt v.d. Weerd.

Foto 8

Het meisje, staande bij het orgel met haar gezicht naar ons toe met de lange krulharen is : Mieneke Wallet, dochter v.d. bakker uit de Mulderslaan. De andere meisjes ken ik niet.

Informatie van Geurt v.d. Weerd.

Foto 10

Deze foto is genomen in het zaaltje van de Pnielkerk in de Hoofdstraat. Wij waren aan het oefenen voor het kerstfeest, onder leiding van Rik Valkenburg. Ik denk in het jaar 1957.

Links achter , Mini Roseboom, Bep Heikamp, Els Pater. Links voor, Freya v d Bovenkamp, Rika Pater, Rika Vink.

Informatie van Mini Martina Roseboom.

Uw reactie van de nu geplaatste foto's graag per mail naar info@oudveenendaal.nl of per post aan Ineke van Schuppen, Eekwal 3, 3904 DL Veenendaal.

13

14

Jaarverslag 2017

Het jaar 2017 ligt al weer achter ons. Hoe waar is de uitdrukking “De tijd heeft vleugels en geen teugels”: de tijd gaat snel en je kunt er niets aan doen. Het bestuur bestaat op dit moment uit voorzitter Bert van den Bos, penningmeester Henk de Kleuver, secretaris Ineke van Schuppen en de leden Ab van Kooten, Bas van Kooten, Anne Slok en Mieke Wienecke. Van bestuurslid Sieta van Aalderen werd tijdens de jaarvergadering afscheid genomen.

Door:
Ineke
van Schuppen

Omdat het bestuur een ledenwerfactie op touw had gezet, mochten we ons het afgelopen jaar verheugen in een aanzienlijke toename van ons ledenbestand. Het bestuur heet deze nieuwe leden van harte welkom en is vol vertrouwen dat zij zich bij de Historische Vereniging zullen thuis voelen en ons mooie blad met veel plezier zullen lezen. De ledenadministratie wordt beheerd door de heer Albert Hempenius. Het aantal leden bedraagt op dit moment 836 en de contributie werd gehandhaafd op € 22,--.

Bijeenkomsten

De vier bijeenkomsten vonden plaats in zalen-centrum Eltheto aan de Fluitersstraat. Besloten werd de boekentafel bij de bijeenkomsten op te heffen. Boeken zijn uiteraard altijd verkrijgbaar in het Documentatiecentrum in de Cultuurfabriek.

Op 16 maart hield Wim van Heteren een voordracht over Groene Monumenten. Op 15 juni was de beurt aan Willem van Ommeren van Historische Vereniging Oud Rhenen, die een presentatie gaf over de Grebbelinie en de Cunerakerk. Op 21 september verhaalde Martin Brink over “Museumstukken en Meer” en

op 14 december vond de gebruikelijke foto- en filmavond van Hennie Henzen plaats.

Oud Veenendaal

Het blad Oud Veenendaal heeft een opvallende gedaanteverwisseling ondergaan. Het blad heeft het A4 formaat gekregen en het wordt in kleur gedrukt. De redactie bestaat uit de dames Willy van der Vliet en Ineke van Schuppen en de heren Bas van Kooten en Cor Slok. Hennie

Henzen heeft de eerste elf jaargangen van Oud Veenendaal op de website geplaatst als PDF bestand, deze zijn nu dus online te raadplegen.

Vrijwilligersbijeenkomst

Geen enkele vereniging kan nog draaien zonder vrijwilligers en ook bij de HVOV dragen een 30-tal vrijwilligers hun steentje bij. Om de waardering van het bestuur te laten blijken, werd op 10 november een bijeenkomst in Molen De Vriendschap georganiseerd, waar deze actieve leden onder het genot van een hapje en een drankje in het zonnetje werden gezet.

Samenwerking

Op diverse gebieden wordt er met de partners in de Cultuurfabriek - de Bibliotheek, Museum Veenendaal en de Kunstuitleen - samengewerkt. De HVOV heeft zitting in de programmacommissie van de Cultuurfabriek en neemt ook deel aan vergaderingen betreffende de Bedrijfschulpverlening. De verhalen die op de multitouchtafel van het Historisch Informatie Punt (HIP) in de grote hal worden geplaatst, worden voor een deel gemaakt door de HVOV. Aan de desbetreffende commissie neemt ook het Gemeentearchief deel, evenals aan de vergaderingen van het Historisch Informatie Punt. De activiteiten tijdens de Maand van de Geschiedenis concentreerden zich op zaterdag 21 oktober rondom het landelijk gekozen thema Geluk. De HVOV had bij de uitwerking van het thema gekozen voor de Schat van Tak en voor Rijkoojpje, de bijnaam van Hendrik de Ruiter die een ton won in de loterij.

Wat nog meer?

Op 7 oktober presenteerde de HVOV zich op de bijeenkomst voor Nieuwe Inwoners in het Gemeentehuis. Daarnaast participeert de HVOV in de Commissie ter herdenking van 100

jaar Kiesrecht en in verschillende werkgroepen die samen het Gilbertjaar organiseren.

Werkgroep Graven Oorlogsslachtoffers Munnikenhof

In 2017 heeft de werkgroep Graven Oorlogsslachtoffers Munnikenhof zich - conform haar doelstelling - hoofdzakelijk gericht op de herdenking rond 4 mei van die slachtoffers die begraven liggen of hebben gelegen op de Algemene Begraafplaats aan de Munnikenweg. Van 85 oorlogsslachtoffers, zowel burgers als militairen, waren de verhalen te lezen op de voor die gelegenheid geplaatste tekstborden. Dit jaar waren de extra inspanningen gericht op het tonen van foto's van de omgekomenen.

Werkgroep Monumenten

De werkgroep monumenten heeft zich ook in 2017 intensief beziggehouden met historisch onderzoek naar panden die in de loop der jaren verloren zijn gegaan. Het onderzoek naar de totstandkoming van de Nieuwe Molen kon worden afgerond. Nog op stapel staat een intensief onderzoek naar het voormalige Suikervat.

was "Boeren, Burgers en Buitenlui" en de gemeente stelde € 6.000,- beschikbaar voor de organisatie. Net als in het voorgaande jaren werd een mooie krant uitgegeven en werd ook weer een fietsroute georganiseerd langs allerlei bezienswaardigheden.

Werkgroep voormalig kerkje in de Zandstraat

De werkgroep hoopt dat één van de oudste panden in Veenendaal behouden kan worden. Er werd een aantal vergaderingen belegd om te kijken hoe de goede ideeën gerealiseerd zouden kunnen worden. Met enkele wethouders en met de huidige eigenaren is hierover nader overleg geweest. De werkgroep realiseert zich dat voor een restauratie een lange adem nodig is.

Werkgroep Documentatiecentrum

De werkgroep heeft tot haar vreugde een aantal grotere schenkingen in ontvangst mogen nemen. Veel bezoekers bieden foto's of fotoalbums aan om in te laten scannen, waarna het originele materiaal weer mee naar huis gaat.

Vrijwilligers in het documentatiecentrum zoeken foto's uit (Foto Hennie Henzen)

Helaas kon met de gemeente niet tot overeenstemming worden gekomen voor wat betreft het aanbrengen van schildjes op de gemeentelijke monumentale panden. Voor het mozaïek van de voormalige Talmaschool wordt momenteel in overleg met het Stadslab een serieuze optie voor een locatie onderzocht.

Werkgroep Open Monumentendag:

Ook dit jaar was er weer een goed overleg met de Stichting Architectuurcentrum Veenendaal over de organisatie van de Open Monumentendag/Dag van de Architectuur. Het thema

Een groep vaste bezoekers helpt wekelijks mee om foto's te determineren. De werkgroep stimuleert bezoekers herinneringen op te halen, zodat belangrijke informatie niet verloren gaat.

Tenslotte

Historische Vereniging Oud Veenendaal kan terugkijken op een vruchtbaar verenigingsjaar en houdt zich graag aan de volgende uitspraak: "Leer van het verleden, leef in het heden, bereid je voor op de toekomst".

Financieel verslag 2017

Penningmeester Henk de Kleuver doet verslag van het financieel reilen en zeilen van onze vereniging. Met administrateur Berry Henzen gaat hij over de portemonnee. Hij presenteert hier ook de begroting voor 2018.

Door:
Henk de Kleuver

Resultatenrekening per 31-12-2017

	Werkelijk 2017	Begroting 2017	Werkelijk 2016	Begroting 2018
BATEN				
Subsidie documentatiecentrum	27.773	27.910	27.498	28.190
Contributies	16.148	16.000	15.196	16.000
Sponsorbijdragen/donaties	562	-	323	-
Opbrengst verkopen boeken	1.495	2.275	4.745	1.000
Opbrengst jubileum boek	3.500	-	4.707	-
Kosten jubileumboek	-	-	-647	-
Bankrenten/kosten	-294	-400	-86	-300
	49.184	45.785	51.736	44.890
LASTEN				
Blad Oud Veenendaal	9.057	9.500	9.237	9.250
Porti/envelop blad Oud Veenendaal	3.353	2.400	3.671	2.400
Boeken	-	-	-	-
Aanschaf boeken derden	-	-	-	-
Lezingen/bijeenkomsten	483	500	651	500
Jubileumbijeenkomst	-	-	-	-
Vakgroepen/commissies	194	200	275	200
Administratiekosten	10	200	100	200
Kantoorartikelen/huishoudelijke lasten	225	300	-	300
Bestuurskosten	356	500	702	500
Contributies/lidmaatschappen	-	25	-	25
Website	421	400	421	425
Open monumentendag	-	-	-3.007	-
Publiciteit	815	500	1.309	500
Automatisering	500	500	500	500
HIP	563	750	563	600
Programmacommissie	500	500	-	500
Huur documentatiecentrum	27.773	27.910	27.498	28.190
Overige exploitatielasten doc. Centrum	755	1.100	1.849	3.300
Onvoorzien	-	500	-1.242	250
	45.005	45.785	42.527	47.640
RESULTAAT BOEKJAAR	4.179	-	9.209	-2.750
Naar voorz open monumentendag	-	-	-3.007	-
Naar voorz. Boekuitgaven	-3.000	-	-4.536	-
Van algemene reserve	-	-	-	-
	-3.000	-	-7.543	-
SALDO	1.179	-	1.666	-2.750

Balans per 31-12-2017

	31-12-2017	31-12-2016
ACTIVA		
VASTE ACTIVA		
Depot TPG-Post	133	133
VLOTTENDE ACTIVA		
Vorderingen		
Nog te ontv. Bedragen	2.097	-
Vooruitbetaalde kosten	445	419
	2.542	419
Liquide middelen		
Kas	161	200
Rabobank rek.courant(.106)	10.160	5.385
Rabobank rendement (.603)	50.500	50.500
	60.821	56.085
	63.496	56.637
PASSIVA		
Eigen vermogen		
Algemene reserve	27.629	27.629
Resultaat lopend boekjaar	1.179	-
	28.808	27.629
Voorzieningen/reserveringen		
Voorziening vervanging pc's	750	3.000
Voorziening open monumentendagen	3.007	3.007
Voorz. Boekuitgaven	13.000	10.000
	16.757	16.007
Schulden		
Nog te betalen bedragen	500	1.363
Nog te betalen huur	-	-
Vooruitontvangen bedragen	7.048	
Vooruitontv. Contributies	10.383	11.638
	17.931	13.001
	63.496	56.637

Het laatste woord

Het nieuwe jaar is net begonnen als we beginnen aan het schrijven van dit laatste woord. En dan heb je natuurlijk toch de neiging om even terug te kijken naar het afgelopen jaar. Een jaar waarin natuurlijk weer heel veel is gebeurd in deze wereld. Maar ook voor onze vereniging was het zeker een druk maar ook een goed jaar.

Door:
Het bestuur

We denken dan in de eerste plaats aan de ledenwerfactie die we hebben gehouden. We kunnen nu zeggen dat die zeer succesvol is geweest. Meer dan 100 nieuwe leden schreven zich in bij onze mooie vereniging. Een flinke stap in de richting van onze doelstelling om weer zo rond de duizend leden te krijgen. Daarom zullen we ook zeker dit jaar weer een poging gaan doen. Het moet toch mogelijk zijn om die laatste 150 leden er nog bij te krijgen. Meer leden betekent immers meer contributie

voor de hoge ramen om het zonlicht te weren op momenten dat aan de computers wordt gewerkt. We gaan deze investering serieus overwegen. Verder is het noodzakelijk om ook een uitbreiding c.q. verbetering door te voeren voor ons Adlib-programma. Met dit programma registreren we foto's en documenten die we bij de HVOV binnen krijgen. Denk bijvoorbeeld aan het prachtige materiaal dat we afgelopen jaar geschonken kregen van Teus van Beek en Hennie Henzen.

De overdracht van het archief van Hennie Henzen aan het bestuur van de HVOV. Staand notaris Roland Ottens en zittend van links naar rechts Ineke van Schuppen, Hennie Henzen en Bert van den Bos. (Foto Aart Aalbers)

en eerlijk gezegd hebben we dat geld nodig om ook naar de toekomst toe een sluitende begroting te houden. Immers, de kosten blijven jaarlijks stijgen en daar zullen ook meer inkomsten tegenover moeten staan. Doet u mee om dit jaar weer een nieuw lid te werven! Zoals gezegd blijven de kosten stijgen onder ander ook door nieuwe investeringen die we als HVOV moeten gaan doen. In ons documentatiecentrum wordt al jaren gevraagd om screens

We vinden het als HVOV geweldig dat we deze schenkingen in onze collectie kunnen gaan opnemen. Maar dan moeten we wel goed toegerust zijn om dit ook goed te kunnen doen. Wij zien natuurlijk ook weer uit naar de komende ledenbijeenkomst. We begroeten dan Toon Blokland die voor ons nog een stukje oorlogsverleden ophaalt. Wat speelde zich al zo af op de Utrechtse Heuvelrug en Gelderse Vallei? Het zal vast weer een hele mooie en verrassende avond worden.

We hopen elkaar dus weer te zien op:

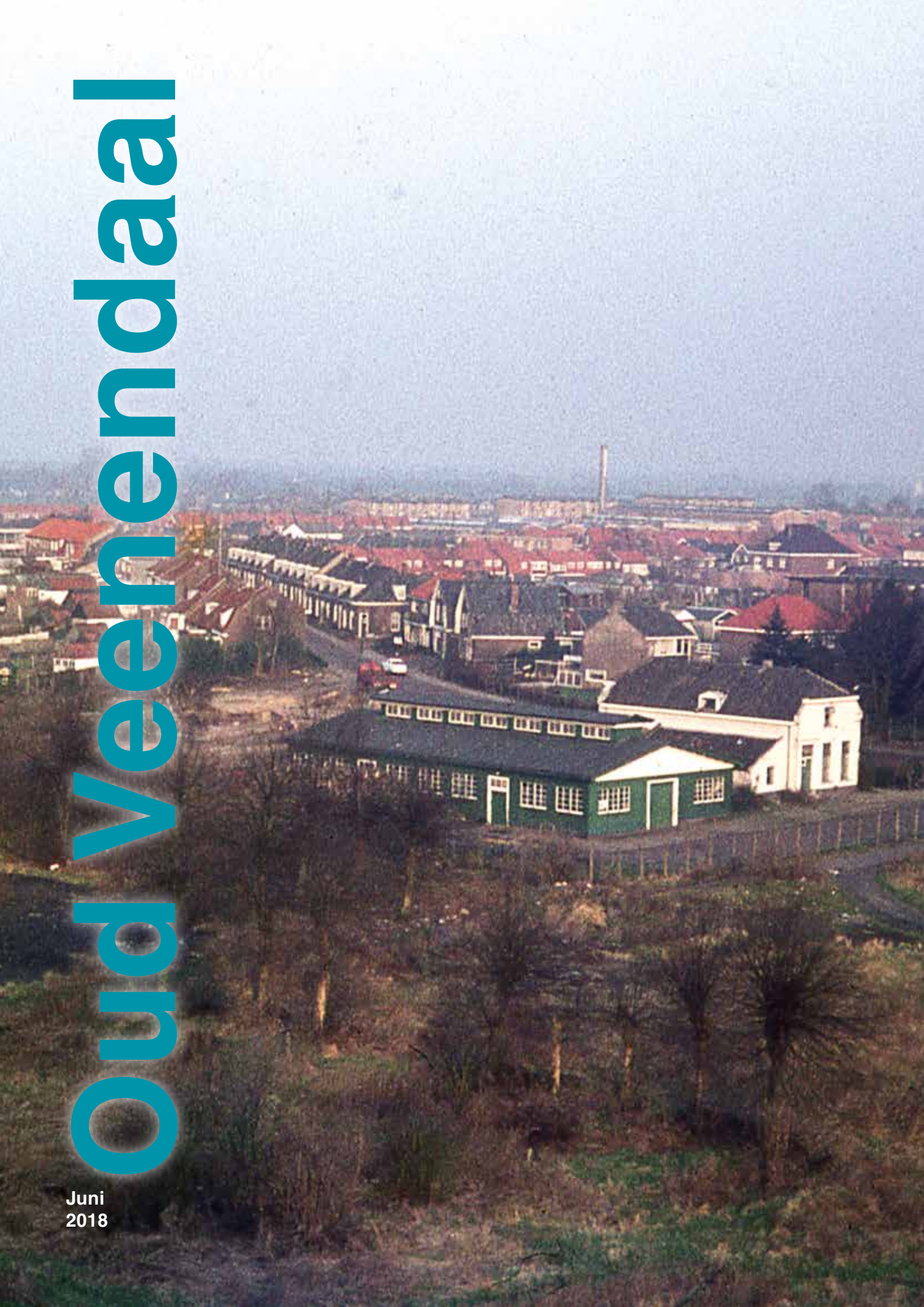
- **Donderdag 15 maart 2018**
- **Ledenbijeenkomst HVOV**
- **Toon Blokland**
- **Eltheto, Fluiterstraat 2**
- **Aanvang 19.45 uur**
- **Inloop vanaf 19.15 uur**
- **Toegang gratis**

De geplande data voor de rest van het jaar zijn ook bekend.

We noemen ze hier al vast zodat u ze in uw agenda kunt noteren: 21 juni, 20 september en 13 december 2018.

Oud Veenendaal

Juni
2018

Inhoud

29

De redactie

Om te beginnen

30

Leen Boot

De oude (Stichtse) molen (deel 1)

40

N. van Hofwegen-van Amerongen en J. van den Berg-van Wakeren

Uit het archief van de gemeente Veenendaal

41

G.M.J. van Schuppen-Diepeveen

Bernardus van Kreelpoort: monument of monster?

47

Hennie Henzen

Wie herkent wie?

48

G.M.J. van Schuppen-Diepeveen

Verslag van de maartbijeekkomst

50

E.J. van Beek

Het begin van de zondagsschool Samuël

55

Jan Spies

Sponsorkliks

56 Het laatste woord

Colofon

33^e jaargang, nummer 2
verschijnt 4 maal per jaar

REDACTIE

Janneke van den Berg- van Wakeren
Ineke van Schuppen
Cor Slok
Willy van der Vliet
redactie@oudveenendaal.nl

BESTUUR

A. van den Bos, voorzitter
Mevr. G.M.J. van Schuppen-Diepeveen, secretaris
H.C. de Kleuver, penningmeester
A.K. van Kooten
A.A. Slok
J.A. Spies
Mevr. W. Wienecke-van Schuppen

Secretariaat:

Mevr. G.M.J. van Schuppen-Diepeveen
Eekwal 3, 3904 DL Veenendaal
Telefoon 0318 51 10 66
info@oudveenendaal.nl

Ledenadministratie:

A. Hempenius
Kees Stipplein 52
3901 TP Veenendaal
Telefoon 0318 51 38 79
ledenadministratie@oudveenendaal.nl

Financiële administratie:

Berry Henzen
MacBridestraat 51, 3902 KK Veenendaal
Telefoon 0318 52 74 91 (na 19.00 uur)

Werkgroepen en commissies:

A.K. van Kooten
Componistensingel 107
3906 BV Veenendaal
Telefoon 0318 55 36 44

Website:

www.oudveenendaal.nl

Documentatiecentrum:

De Cultuurfabriek
Kees Stipplein 78, 3901 TP Veenendaal
Telefoon 0318 58 26 68
documentatiecentrum@oudveenendaal.nl

Afbeelding omslag

Panorama van Veenendaal, 1975
(foto Henk Mark, collectie Gemeentearchief Veenendaal)

Openingstijden:

Dinsdag van 13.00 tot 16.00 uur
Donderdag van 13.00 tot 16.00 uur
Zaterdag van 10.00 tot 13.00 uur
Of op afspraak: 06 54 91 19 91

Bank:

IBAN: NL 62 RABO 0 395110106, t.n.v.
Historische Vereniging Oud Veenendaal

De contributie bedraagt € 22,- per jaar.

Losse nummers van dit blad € 7,-.

Het lidmaatschap van de vereniging loopt gelijk met het kalenderjaar.

Opzegging alleen schriftelijk en tot een maand vóór het begin van het nieuwe verenigingsjaar.

Ontwerp, opmaak en druk:

Henzen ontwerp & communicatie,
Veenendaal

Niets uit deze uitgave mag worden gereproduceerd zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

ISSN: 0926-2857

Om te beginnen

Voor u ligt alweer het tweede nummer van Oud Veenendaal van dit jaar. Zoals u van ons gewend bent, is de inhoud weer gevarieerd. We zijn trouwens nog steeds op zoek naar schrijvers die onbelichte stukjes van de Veenendaalse historie voor het voetlicht willen brengen. Heeft u wel eens wat geschreven of wilt u wat uitzoeken over een bepaald onderwerp, neem contact op met de redactie.

We beginnen deze keer met een uitgebreid artikel van Leen Boot over de oude of Stichtse molen, vanaf de stichting tot het midden van de 18de eeuw. Dit is deel één uit een driedelige serie over de molens in Veenendaal. In een volgend nummer kunt u lezen hoe het verder ging met deze molen.

Uit het gemeentearchief horen we vervolgens wat over de werkzaamheden van een aantal

Hoofdstraat 76 circa 1970. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

vrijwilligers, en de leuke en opmerkelijke dingen die zij vaak tegenkomen in hun werk. Ineke van Schuppen neemt ons mee door de geschiedenis van een pand dat de laatste jaren veel gespreksstof heeft opgeleverd: de Bernard van Kreelpoort. Gebouwd in 1906 door 'Rijkoompje' Hendrik de Ruiter en later een gemeentelijk monument, is het nu volgens sommigen de naam monument niet meer waard. De schrijfster heeft in ieder geval een aantal leuke wetenswaardigheden over deze blikvanger weten te vinden.

Foto van de poort in de huidige vorm anno 2018. (Foto Cor Slok)

Ook deze keer hebben wij weer uw hulp nodig bij het identificeren van een aantal foto's, uw reacties worden erg gewaardeerd! En tot slot leren we meer over het ontstaan van zondagschool Samuël in een artikel van Evert-Jan van Beek.

Met dit nummer nemen we afscheid van één van onze redactieleden. Bestuurs- en redactielid Bas van Kooten heeft aangegeven te moeten stoppen met het bestuurslidmaatschap en redactiewerk wegens andere taken. Geen gemakkelijke keuze, zegt hij zelf. Ook wij nemen met pijn in het hart afscheid. We willen hem bedanken voor al het werk dat hij heeft gedaan, als redactielid en als bestuurslid.

In het bestuur wordt hij opgevolgd door Jan Spies.

Wij wensen u veel leesplezier.

Door:
De redactie

De oude (Stichtse) molen (deel 1)

Op de vergadering van 20 juni 2013 van Historische Vereniging Oud Veenendaal werd een presentatie gegeven over de verdwenen monumenten van Veenendaal. Daarin werd tot slot ook een monument vertoond dat niet was gesloopt, maar dat door een grondige restauratie in zeer goede staat verkeerde: Molen 'De Vriendschap'.

Door:
Leen Boot

De stichting van de eerste molen

Uit de voorbereiding voor deze presentatie bleek dat er over deze molen en zijn voorganger in diverse publicaties in de loop van de jaren nogal wat onwaarheden zijn verteld. Om die onwaarheden uit te sluiten heeft een nieuw bronnenonderzoek plaatsgevonden. Het resultaat wordt in drie afleveringen gepubliceerd en hierbij treft u het eerste deel aan. Het grondgebied van Veenendaal is vanaf de stichting eeuwenlang verdeeld geweest over twee provincies. Daarom wordt er bij historisch onderzoek altijd gesproken van Stichts en Gelders Veenendaal. De bouw van de eerste molen vond plaats in het Stichtse deel van Veenendaal en viel nagenoeg gelijk met de stichting van het dorp. In het zuidelijk deel van de Gelderse Vallei zijn in de Middeleeuwen enige stuwwallen

ontstaan: de huidige Emminkhuizer Berg, het Grote Veenloo en het Kleine Veenloo. Deze gebieden zullen een schaarse bebouwing en bewoning hebben gekend, omdat het grootste deel van de Gelderse Vallei bedekt was met veen. Er woonden nauwelijks mensen in deze moerassige veengebieden, want in dit soort gebieden lagen de dorpen op de hogere zandgronden. De bewoners waren vooral boeren die de venen in de Vallei voor hun agrarische bedrijfsvoering gebruikten. Er werd op kleine schaal gemeenschappelijk turf gewonnen. Het eigendomsrecht van al deze gronden was een proces van jaren en uiteindelijk werden de volledige eigenaren geërfden genoemd. Deze geërfden die ook veengenoten werden genoemd waren niet alleen boeren en andere dorpsbewoners, maar ook welgestelde stedelingen. Ook religieuze instellingen als gasthuizen, abdijen et cetera beschouwden deze gronden als beleggingsobject.

Het Karthuizer klooster Nieuwlicht bij Utrecht was een van de oudste eigenaren van deze gronden, waartoe vooral de omgeving van de Emminkhuizer Berg behoorde. Rond 1500 ontstonden conflicten over grenzen van eigendommen waar ook de Karthuizers bij betrokken waren. Als gevolg hiervan werden allerlei processen gevoerd en uiteindelijk ontstond een basis voor een samenwerkingsverband dat later het Veenraadschap der Geldersche en Stichtsche Venen werd genoemd.

Het Grote Veenloo

In het midden van de 16de eeuw was het politieke en economische klimaat gunstig om veen af te graven ten behoeve van de brandstofwinning. De veengenoten van de Stichtse of Rhenense venen en de in Gelderland gelegen Gelderse venen kregen op 12 maart 1546 de verlangde toestemming. Tijdens een vergadering van de veengenoten in 1552 werd voorgesteld om één dorp te stichten dat als

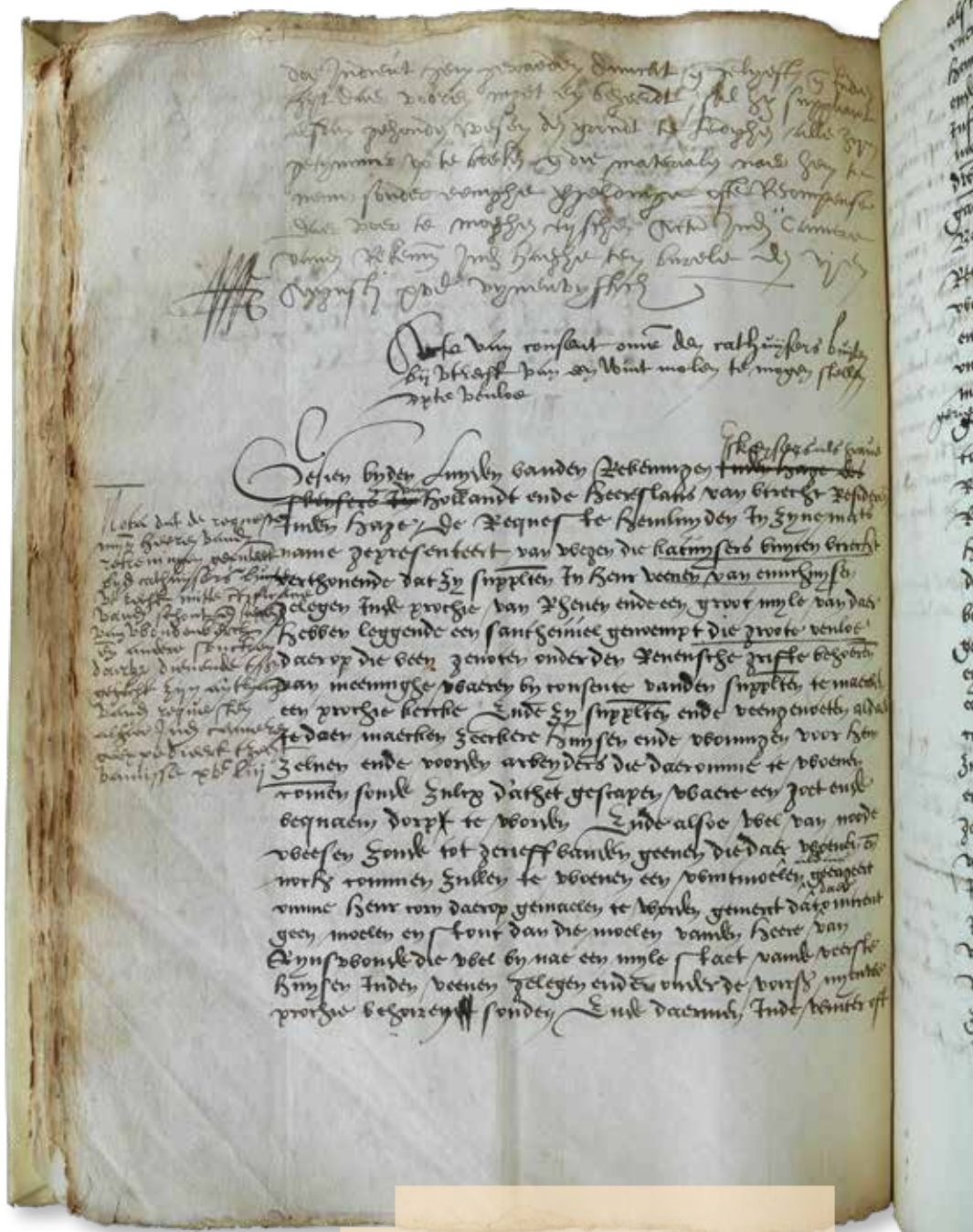
Afbeelding van het Karthuizer klooster in de 20ste eeuw. (Collectie Karthuizer klooster te Utrecht via internet)

centrum kon fungeren voor het turfwinningengebied. Alleen op die manier kon met succes turf gewonnen worden. Tegelijk met dit verzoek werd de suggestie gedaan om een dorp te bouwen op het 'Grote Veenloo'. Dit was een belangrijke zandheuvel die bij de Emmikhuizer Berg lag. Tevens kon hier ook een kerk met kerkhof gesticht worden. Maar ook werd gedacht aan een school, een herberg met winkels en een molen. Met andere woorden, hier kon een dorp komen met alle noodzakelijke voorzieningen voor de bevolking. Men ging meteen voortvarend van start, want landmeter Evert van Schaijck kreeg opdracht "...omme die Groote Venloe te meten alwair die nyeuwe kercke beste ende bequaemste staen zoude..."

Tegelijk werd aan de kerkelijke instanties toestemming gevraagd om een kerk te bouwen. Maar er ontstonden al snel problemen met de dorpsstichting op het Grote Veenloo, want de geprojecteerde locatie behoorde tot de parochie Rhenen en maakte ook deel uit van het gerecht Renswoude. De heer van Renswoude, Johan van Culemborg had geen problemen met de dorpsstichting op het Grote Veenloo. Dit was wel het geval met de monniken van het Karthuizer klooster en die waren de eigenaren van het Grote Veenloo. Er moest dus een akkoord worden gesloten, maar die onderhandelingen liepen vast en inhoudelijk is daarover niets bekend.

Merkwaardig is wel dat de Karthuizers zelf een plan ontwikkelden om op het Grote Veenloo een windmolen te bouwen. Zij dienden als eigenaar van de grond hiervoor op 9 augustus 1555 een verzoek in bij de rekenkamer om een korenmolen te mogen bouwen voor de voedselvoorziening: "...Ende alsoo wel van noode weesen zoude tot gerieff van dengeenen die daer woenen ende noch commen zullen te woenen, een wintmoelen aldair geëngeert omme heur corn daerop gemaelen..."

De tekst vermeldt ook nog dat er op een mijl afstand al een molen stond te Renswoude,

Afbeelding van de eerste pagina van de akte uit 1555 waarin de vergunning werd verleend voor de bouw van de molen op het Grote Veenloo. (Collectie Het Utrechts Archief Toegang 37, financiële instellingen (FI) 2: 1555, folio 78verso, 79 en 79verso)

maar dat die vanwege de onverharde wegen in de winter moeilijk te bereiken was. De Karthuizer monniken kregen de vergunning al snel, want binnen het jaar werd de molen maalvaardig opgeleverd. Tegelijk werd ook de erfpacht vastgesteld op zes ponden groten Vlaams per jaar. De akte werd opgesteld en ondertekend op het kantoor van de rekenmeester te Den Haag op 9 augustus 1555.

Wat opvalt in dit gehele overzicht is, dat de veengenoten één centrumdorp wilden stichten

met alle voorzieningen. Daarom werd in de akte dan ook alles geregeld voor de bouw van de kerk, de molen en de huizen. Ook blijkt dat de ontwikkeling en de planning goed was voorbereid, want er werd een plankartaart gemaakt door de landmeter Van Schaik. Toch ging het mis met de stichting van het dorp en de kerk op deze locatie.

De bouw van de korenmolen in 1555

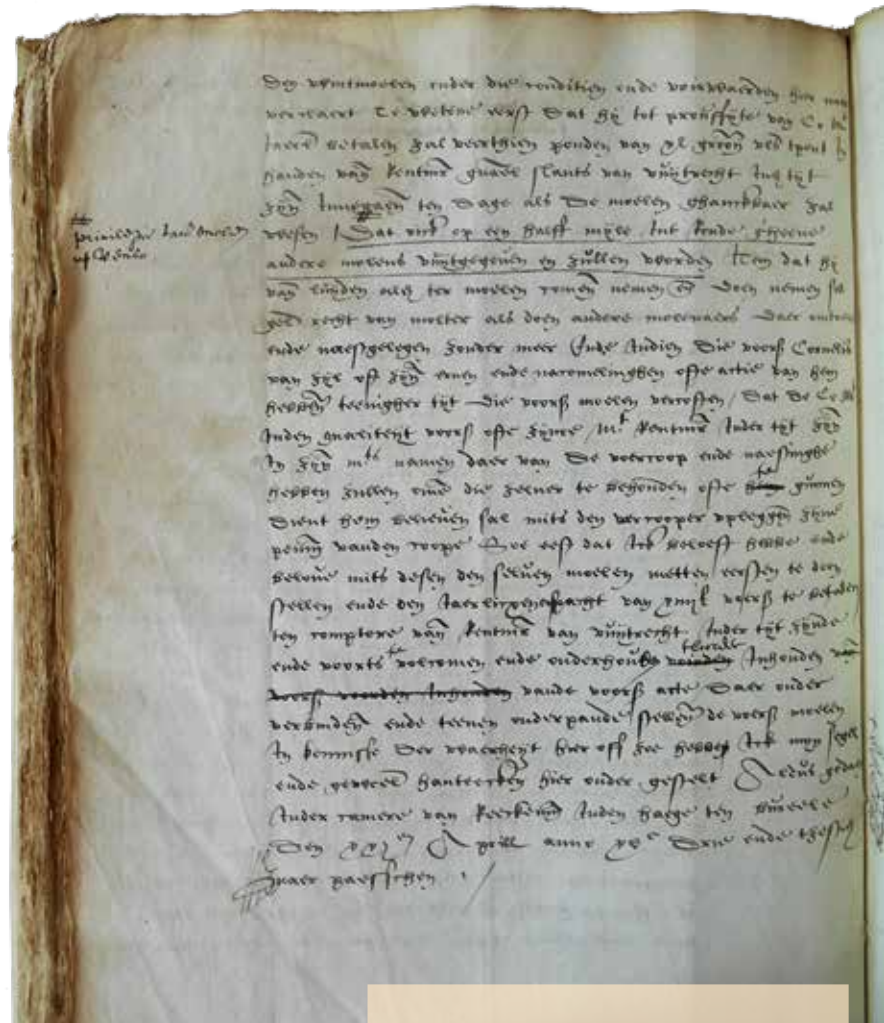
De Karthuizers spelen toch wel een cruciale rol in de ontwikkeling van de stichting van Veenendaal. Hoewel zij negatief stonden tegenover de bouwplannen op het Grote Veenloo ontwikkelden zij wel de plannen om een windmolen te bouwen.

Maar de ambachtsheer van Renswoude, de heer Johan van Culemborg, had grote bezwaren tegen het bouwen van een molen en spande een proces aan tegen de Karthuizers. Hij kreeg het in eerste instantie voor elkaar om de molen niet te laten malen. Maar aan een stilstaande molen had men niets, zodat al snel gezocht werd naar een nieuwe locatie. Het Karthuizerklooster Nieuwlicht te Utrecht had inmiddels al toestemming verleend om op het Kleine Veenloo een dorp te stichten. Intussen was de bouw van de windmolen op het Grote Veenloo al gerealiseerd. Om langdurige procesvorming te voorkomen, zagen de veengenoten zich genoodzaakt om te zien naar een andere locatie voor de molen. Dit werd het iets zuidelijker gelegen Kleine Veenloo, eveneens een zandheuvel. Hier werd dan uiteindelijk het dorp Veenendaal met alle centrumvoorzieningen gerealiseerd. Vanwege het aankondigde proces werd allereerst de molen verplaatst naar het Kleine Veenloo op ongeveer 300 meter afstand van de geprojecteerde parochiekerk. Vanwege de toekomstige ontwikkeling van het centrumdorp was deze verplaatsing zeer logisch. Tevens mag dan ook worden aangenomen, dat hier al enige bewoning aan-

wezig was voordat het besluit viel om de molen hierheen te verplaatsen. De molen zou bekend worden als 'Stichtse' of 'Oude Molen'. Deze overplaatsing is vastgelegd in een akte die Cornelis van Zijl liet opmaken op 21 april 1563. Samenvattend werd dit als volgt omschreven: met toestemming van de Graaf van Holland werd de molen die in erfpacht op het Grote Veenloo heeft gestaan, afgebroken en opnieuw opgebouwd op het Kleine Veenloo tegen een erfpachtprijs van 14 pond. Dit bedrag werd voor het eerst betaald op 25 juli 1563.

Molenpol

De locatie waar de molen kwam te staan kreeg de naam Molenpol. Omdat de molen op een natuurlijke hoogte werd gebouwd was een vrije windvang gegarandeerd, zeker tot aan het einde van de 18de eeuw. In de akte van 1563 is aangegeven dat de molen afgebroken is en

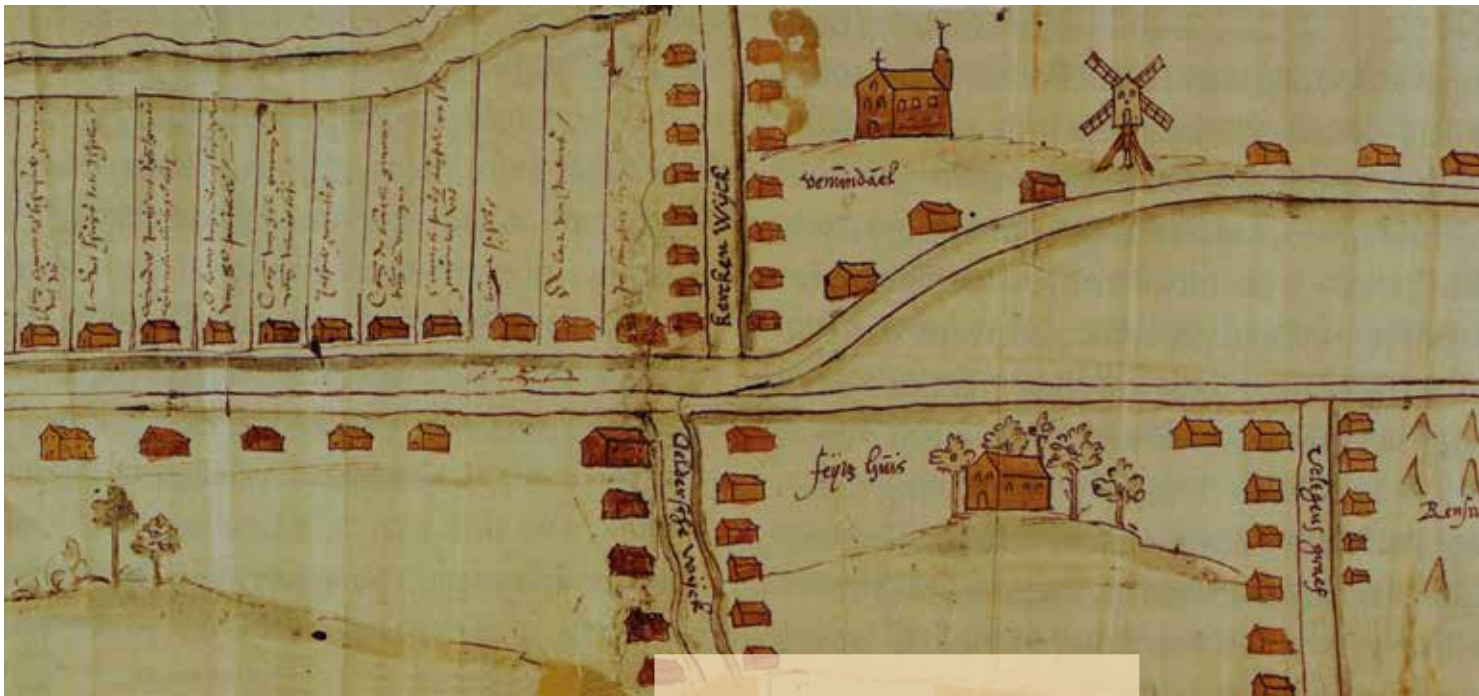

Afbeelding van de tweede pagina uit de akte van 1563 (Collectie Het Utrechts Archief Toegang 37, financiële instellingen (FI) 2: 1563, 144verso)

weer opgebouwd op het Kleine Veenloo. “Dese molen is offgebroocken ende bij Cornelis van Zijl gestelt opte Cleyne Venlo ende sal jaerlicx betalen XIII Libra (14 pond), ingaende ten dage als de molen ganckbaer sal sijn, dus hier voor desen jare: Nyet. Is cedert ganckbaer geworden Jacobi LXIII (63) ende zal Jacob LXIII (64) verschijnen 't 1ste jaer Rentmeester VI libra (6 pont)”.

De akte geeft ook aan dat er geen andere molen binnen een straal van een halve mijl mag worden gebouwd. “...innaende ten dage als de moelen ghanckbaer zal wesen, privilegie vande molen op Venlo dat oick op een halff mijle int ronde gheene andere molens uuytgegeven en zullen worden...” De akte werd afgesloten

proces geweest om tot stichting van het dorp Veenendaal te komen. Dit was mede het gevolg van de vele vergunningen die nodig waren en door verschillende instanties moesten worden verleend. Toch werd het goed voorbereid, want het gehele gebied werd opgemeten en in kaart gebracht. Het waren de monniken van het klooster Nieuwlicht die uiteindelijk de stichting van het dorp blokkeerden en dit konden zij doen als eigenaar van de grond. Des te opvallender was het dat zij wel de molen hebben gebouwd op het Grote Veenloo, maar dat dat ook fout ging. Jammer dat over deze besluitvorming niets was te vinden. De doorbraak tot de oplossing voor de stichting van de kerk, de molen en het dorp kwam uiteindelijk tot stand in augustus 1555.

en voorzien van handtekeningen en zegel op 26 april. De molen kwam op het Kleine Veenloo gereed in 1563, dus drie jaar voor de bouw van de parochiekerk. Het lichamelijke voedsel ging hier dus voor het geestelijk voedsel. De bijgaande topografische kaart geeft het beeld weer van de eerste dorpsbebouwing met de ligging van de kerk en de molen op het Kleine Veenloo. In de genoemde akten is regelmatig in het oude handschrift vermeld: ‘wintmoelen’ en een keer ‘coornmoelen’. De kaart geeft enigszins weer waar de molen ongeveer heeft gestaan. Dit is dan tevens de oudste afbeelding van de standerdmolen die hier in min of meer gestileerde vorm is weergegeven. De ligging ten opzichte van de kerk is ook duidelijk te zien. Het geheel overziende is het een moeizaam

Detail van de topografische kaart uit ca. 1600. Ondanks de geografische onjuistheden geeft het toch wel een beeld van Veenendaal uit die tijd. (Collectie Het Utrechts Archief, Topografische Atlas no. 214)

De standerdmolen

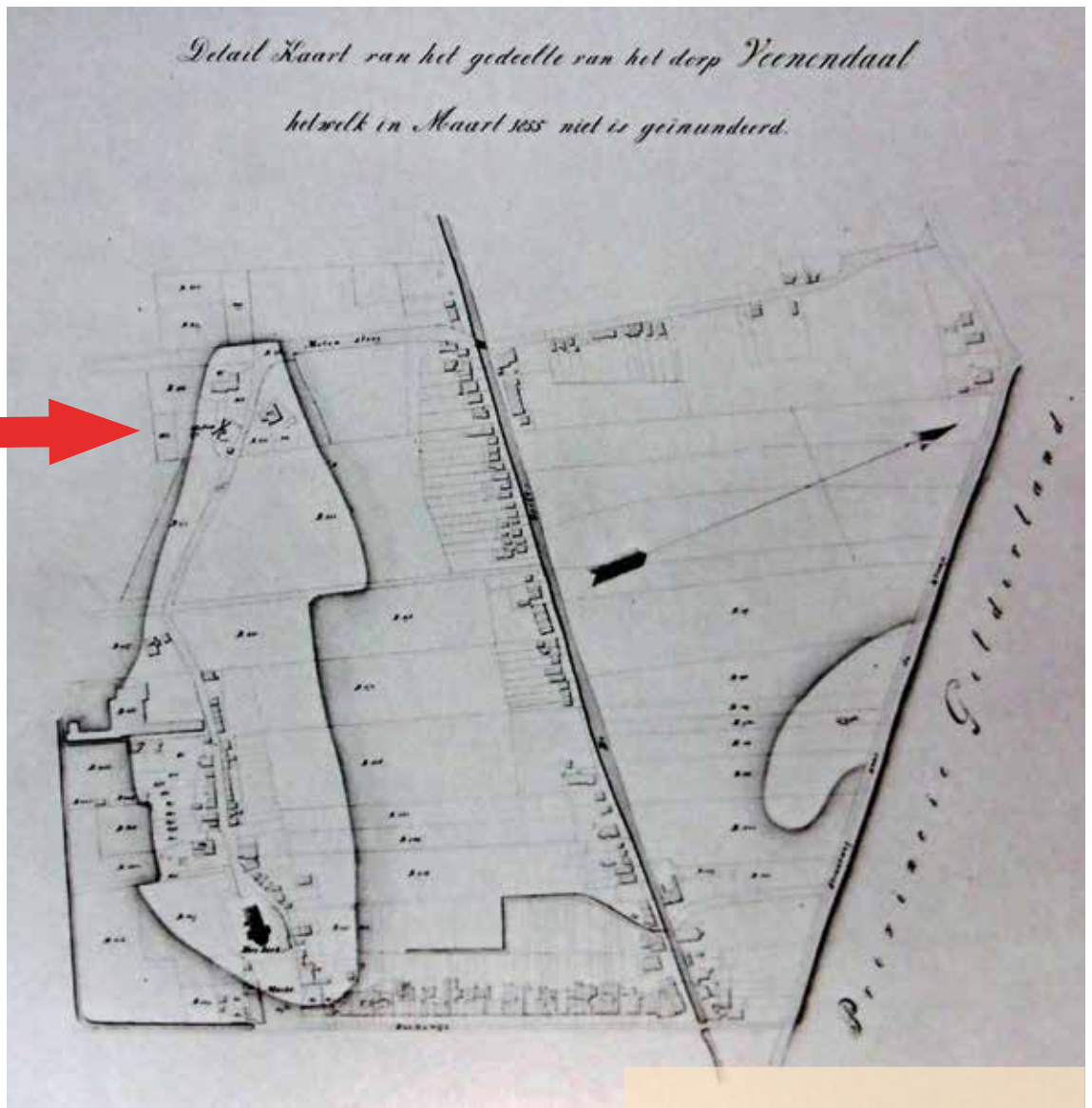
De eerste korenmoelen

Zoals vermeld is de start van de eerste korenmoelen te Veenendaal niet bepaald vlekkeloos verlopen. De molen moest al snel verplaatst worden en het grote voordeel daarbij is dat standerdmolens geheel van hout zijn vervaardigd en daarom goed zijn te demonteren en weer op te bouwen. Overplaatsingen van molens zijn overigens van alle tijden en dat blijkt wel uit het vervolg van deze molengeschiede-

nis. De Stichtse of de Oude molen, zoals de molen werd genoemd, werd dus verplaatst naar het Kleine Veenloo op een afstand van circa 300 meter van de toekomstige kerk. Nadat de

Het molentype

Het type standerdmolen was vanouds de dorpskorenmolen bij uitstek. Veel dorpen beschikten over één of meerdere korenmolens.

overplaatsing in 1563 voltooid was, kon vanaf dat moment de molen gaan malen. Dit was natuurlijk een belangrijk feit voor de voedselvoorziening voor de toen aanwezige bewoners. Hoewel de bijgaande kaart circa 300 jaar later is vervaardigd, geeft deze een prachtig overzicht van het Kleine Veenloo. De hoogte van dit gebied is met een omlijning aangegeven, omdat dit deel droog bleef bij de watersnoodramp die in 1855 plaats vond. Het Kleine Veenloo is nog steeds herkenbaar, omdat de hogere ligging van de huidige bebouwing zichtbaar en voelbaar is. Binnen deze omlijning is de kerk goed zichtbaar. De molen links bovenaan is niet zo goed zichtbaar (zie pijl links), maar toch wel ingetekend.

Situatie uit 1855 van het gedeelte dat niet onder water is gelopen en de juiste omvang van het 'Kleine Veenloo' is hier goed op te zien. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

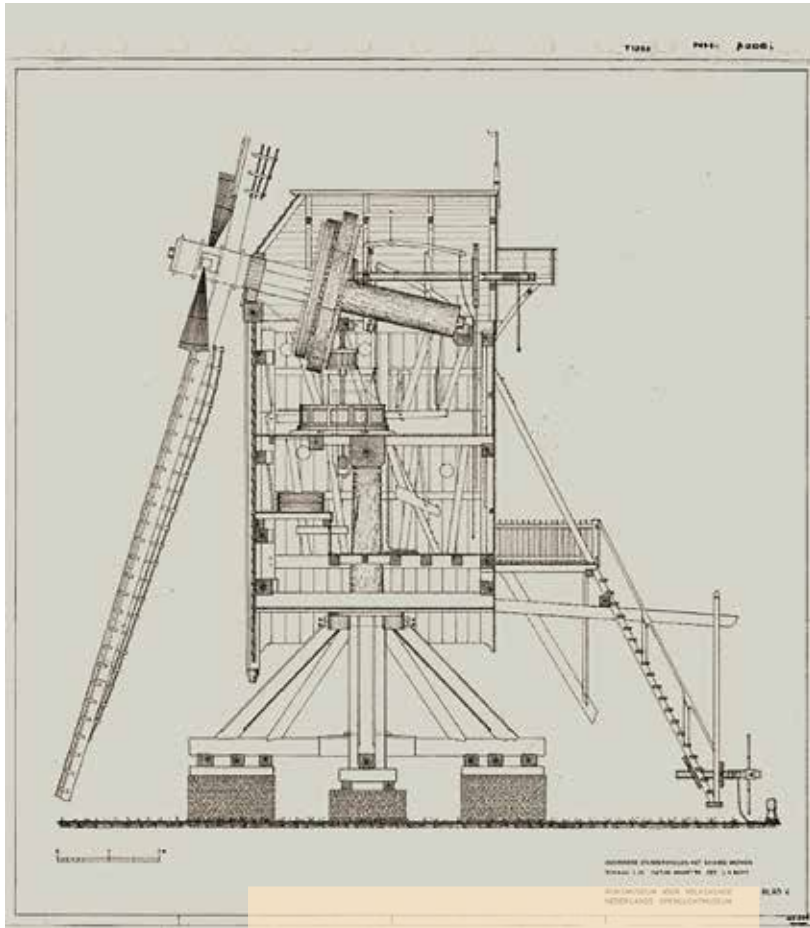
Deze werden vanwege de vrije windvang vrijwel altijd buiten de bebouwde kom gebouwd, want het wiekenkruis draaide vrij laag bij de grond, op niet meer dan 40 á 50 centimeter hoogte. Daarom was het noodzakelijk om geen bomen of bebouwing in de directe omgeving van de molen te hebben. In de steden stonden standerdmolens bovenop de stadsomwalling om ook daar zo veel mogelijk wind te vangen. Deze korenmolens kwamen al voor vanaf circa 1275. Zij werden geheel uit hout vervaardigd en hadden een kenmerkende verschijningsvorm.

Op de achterzijde van de foto staat: Molen van Van Eden te Gelders Veenendaal aan de Nieuweweg, tegenover de Vrije Christelijke School voor lager onderwijs. Molen afgebroken in 1911 voor bouw huidige stenen stellingmolen. Foto oorspronkelijk gemaakt in 1908 door H. Lamme en deze foto is een overdruk gemaakt in augustus 1946. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

Zij bestonden uit een houten blokvormige opbouw die meer hoog dan breed was en met planken bekleed. Hierin was het gehele draaiende of gaande werk van de molen in ondergebracht. Inmiddels is dit type molen vrij zeldzaam geworden, maar het was in ons land over de gehele plattelandssamenleving en in de steden algemeen verspreid. Hoe en wie dit type molen heeft ontwikkeld is niet bekend, maar tot vandaag zijn er nog altijd 46 molens van dit type aanwezig

en vele malen er nog op vrijwillige basis. In de 17de eeuw werd langzaam maar zeker de standerdmolen verdrongen door de stellingmolen. Dat blijkt ook uit de Veenendaalse windmolen geschiedenis. Een goede afbeelding van de oude Stichtse molen is er eigenlijk niet. Meer dan een schets is het niet en deze wordt in de tweede aflevering afgebeeld. Daarop is toch te zien dat het om een open standerdmolen gaat. Dat wil zeggen dat de onderbouw open

Een tekening van de doorsnede van de standerdmolen in het Openluchtmuseum te Arnhem. Deze molen stond oorspronkelijk in het Noord-Hollandse Huizen. De gehele constructie van de molen met de draaiende delen is hier getekend. (Tekening auteur 1986)

is. Verder is de kenmerkende staartconstructie opvallend. De trapbomen lopen breeduit naar boven en zitten vast aan de hoekstijlen.

Op de foto op de vorige pagina is de 'Geldersche' of 'Nieuwe Molen' afgebeeld. Dit is een gesloten standerdmolen omdat de onderbouw gesloten is, dat wil zeggen ommetseld en voorzien van een dak. Door de onderbouwconstructie af te dekken werd deze beschermd tegen weersinvloeden en tevens geschikt voor opslag. Omdat deze molen er langer heeft bestaan dan de oude molen zijn hiervan wel enkele goede foto's bewaard gebleven. De doorlopende trapbomen waartussen zich de steeds breder wordende trap bevindt is hier goed te zien. De molen op het Kleine Veenloo was tot 1639 de enige molen. Dat was blijkbaar voldoende voor de toenmalige voedselvoorziening. Daarna kwam de tweede molen in Gelders Veenendaal erbij.

De werking van de molen

Standerdmolens zijn inmiddels door hun

zeldzaamheid en ouderdom zeer waardevolle molens geworden en daarom is het belangrijk op geregelde tijden met de molen te draaien en als het kan te malen. Toch durft niemand het meer aan om op commerciële basis een ambachtelijk molenaarsbedrijf te beginnen op dit type molen. Het is dus volledig een zaak geworden van vrijwilligers. Standerdmolens werden nooit bewoond, want er was geen ruimte voor bewoning in de molen. Dit betekende dat de molenaar een woning in de buurt had. Hij liep dus naar de molen en begon al meteen met het vaststellen waar de wind vandaan kwam en hoe hard de wind waaide. Vervolgens werd de molen op de wind gezet (gekruid) en zo nodig werden de zeilen voorgelegd op het wickenkruis, afhankelijk van de windsterkte. Het spreekt voor zich dat alle draaiende delen goed gesmeerd moesten zijn om alles goed te laten lopen. Dit gebeurde in vroeger tijden met varkensreuzel, een natuurproduct. Ook zachte zeep kwam wel voor en tegenwoordig gebruikt men consistentvet of andere smeermiddelen. Als de molen op de wind stond werd de staart vastgezet. Was de molen eenmaal op de wind gezet en waren de zeilen voorgelegd, dan kon het malen beginnen. We spreken in dit type molen van een directe aandrijving en daarom liepen deze molens niet zwaar. Door de vang (de rem) te lichten was de molen gereed om te malen, althans als er maalgoed was. In de molen waren twee vloeren en op de bovenste vloer lagen de molenstenen en op de onderste vloer werd het gemalen graan opgevangen. De bovenste vloer noemen we de steenzolder en de onderste de maalzolder. De molenaar moest nogal eens op en neer lopen. Hij moest er natuurlijk voor zorgen dat de stenen voldoende graan kregen om te malen en dat het meel opgevangen werd in de meelzakken. Veelal werden er granen en rogge gemalen, afhankelijk van de streek waar deze producten werden geteeld. Het malen op de standerdmolen is altijd met de nodige problemen en met fysieke inspanning gepaard gegaan. Het grootste probleem was het gebrek aan opslagruimte. Soms werden de zakken meel opgestapeld tot op het balkon. Nog een factor die het werken inspannend maakte, was het transport van de zakken, want sommige boeren leverden soms wel zakken af tot 100 kilo gewicht. Als er genoeg wind was konden de zakken op windkracht naar boven of beneden getakeld worden. Dit gaat via het zogenaamde luiwerk dat als hijswerktuig toegevoegd is, maar bij windstilte moesten de zakken op de

rug. Na een dag lang malen 's avonds, en na zes dagen werk op zaterdag, werd de molen eindelijk stilgezet. Het onderhoud was ook altijd een tijdrovend karwei. Alleen al het smeren van alle draaibare onderdelen vergde veel tijd van de molenaar. Vooral de houten kammen en staven [de raderen] moesten behandeld worden met bijenwas. Deze werd zacht gemaakt boven een olielamp en daarna op de kammen of staven gewreven. Nog een grote klus was het scherpen van de molenstenen, billen heet dit in molenaarstermen. Afhankelijk van het gebruik van de materialen waaruit de stenen bestonden moesten om de zoveel tijd de stenen opengelegd worden. Daarna ging men aan de slag met een bilhamer en vervolgens werden de groeven in de steen gescherpt. Een karwei dat men nogal eens 's nachts deed om tijd te besparen. Tenslotte moest men ook de zeilen die op het hekwerk van de wieken werden gelegd onderhouden. Oorspronkelijk waren de zeilen van het zelfde materiaal als de zeilen op de vrachtschepen. De molenaar smeerde één keer per jaar de zeilen in met zeilensmeer, dat men meestal zelf maakte. Dat bestond uit natuurlijke middelen als reuzel en lijnolie die werden vermengd met een rode pigment. De touwen haalde men ook wel door de lijnolie om het geheel soepel te houden. Deze oude werkwijze is zeker ook gebruikelijk geweest op de Veenendaalse standerdmolens.

Overzicht eigenaren/molenaars van de molen

De monniken van het klooster Nieuwlicht te Utrecht

Over het algemeen zijn de eigenaren ook de molenaars die de molen bedienen. Toch is dit niet altijd even duidelijk, vooral in die vroegste periode niet. De gegevens zijn daarvoor nogal summier. Dat geldt ook hier bij de stichting op de eerste locatie op het Grote Veenloo in 1555. Een naam van de eigenaar is niet vermeld, maar wel van de opdrachtgevers voor de bouw, namelijk de monniken van het klooster Nieuwlicht bij Utrecht. Uiteindelijk kunnen zij wel als eerste eigenaar worden vermeld, maar of zij ook een molenaar hebben aangesteld is niet te vinden.

Cornelis van Zijl 1563-1634

Bij de overplaatsing in 1563 naar het Kleine Veenloo wordt in de akte nu wel de naam vermeld van Cornelis van Zijl: "...Dese molen is

offgebroocken ende bij Cornelis van Zijl gestelt opte Cleyne Venlo". Het is niet onmogelijk dat Cornelis van Zijl de eerste molenaar is geweest die door de monniken meteen bij de bouw van de molen in 1555 was aangesteld. Vervolgens is er niets meer over hem of de molen te vinden. Daardoor is ook niet bekend of Cornelis van Zijl de molen in eigendom had verkregen. Ook is niet bekend of de molen is verkocht of via een erfenis naar een nieuwe eigenaar is gegaan, want een akte die dit omschrijft is over deze periode niet te vinden.

Lubbert Jacobsz, 1631 en 1634

Er komen in het gerecht te Rhenen twee zogenaamde schepenakten voor. Daarin zijn nieuwe eigenaren vermeld: "*Lubbert Jacobsz en zijn vrouw Grietgen Willemsdr*".

De eerste akte van 27 mei 1631 is een schuldbekentenis. Daarin wordt nu als onderpand omschreven de halve windkorenmolen met bijbehorende bezittingen, "*...dat voor ons gecomen ende gecompareert zijn Lubbert Jacobsz, ende Grietgen Willemsdr, echteluyden ende bekenden voor haer ende haren erven, Cornelis Matheusen ende Woutergen Willemsdr deuchtlijk schuldich te wesen een jaerlijkse losrenthe van drieëndertich caroli gulden ter zaecke van zeshondert gulden hooftsoms soo in extinctie van een obligatie van vierhondert gulden in date den 27 mei 1631,(...)Stellende zij comparanten tot een speciaal hypotheecq ende onderpant der verseid hooftsomme ende renthen van dien, hare halve wyntkoornmeulen mette huysing ende hoffstede, daerinne zij zijn wonende, staende ende gelegen aen de Stichtsche zijde in Venendael...*"

De tweede akte van 25 maart 1634 vermeldt onder andere dat Lubbert Jacobsz en zijn vrouw de molen en hun hofstede in onderpand geven aan Marcelis van Steenbeeck. Zij hadden ook een lening afgesloten als obligatie en die was al vastgelegd in 1625. Het was Marcelis van Steenbeeck die de obligatie verstrekte voor een bedrag van 200 gulden dat belast was met een jaarlijkse rente van twaalf gulden en tien stuivers. Deze schuld werd uiteindelijk geheel afgelost op 15 Augustus 1665. De conclusie uit de beide akten kan als volgt worden weergegeven. Op 27 mei 1631 is een obligatie afgesloten, waarbij de halve molen in onderpand wordt gegeven bij het echtpaar Cornelis Matheusen en Woutergen Willemsdr. De akte omschrijft de garantie van de terugbetaling van de obligatie van 600 gulden met een restwaarde van 400

Gedenksteen in het molenmonument aan de Molenstraat
(Foto Leen Boot)

gulden en een jaarlijkse losrente van 33 gulden. Daarna geven Lubbert Jacobsz en Grietgen Willemsdr als eigenaren van de windkoren-molen met hofstede dit in onderpand aan Marcelis van Steenbeeck ter garantie van het terugbetalen van een obligatie van 200 gulden. Deze lening wordt afgesloten op 24 juni 1625 met een jaarlijkse losrente van twaalf gulden en tien stuivers. Waarom waren beide geld-leningen nodig? Was er schade opgetreden aan de molen en was daardoor groot herstel noodzakelijk? Gezien de hoogte van het bedrag moet er meer aan de hand zijn geweest. De akte vermeldt helaas niets hierover en andere literatuurbronnen geven ook geen informatie, dus dan blijft de vraag hangen over het waarom.

De molenaarsfamilie Van Voorthuijzen 1686-1829

Opnieuw zijn er over een langere periode geen gegevens meer te vinden. Pas in 1686 komt in het notarieel archief van Veenendaal een akte voor waarin een transport is beschreven die het gevolg is van een erfenis waarin ook de windkorenmolen in Stichts Veenendaal voorkomt. Hier komt voor het eerst de naam van Melis Gerritsz van Voorthuijzen voor. Uit verder onderzoek blijkt dat verschillende generaties van deze familie Van Voorthuijzen molenaars van beroep waren. De eerste akte voor deze familie wordt beschreven door notaris Christoffel Bouwmeester te Veenendaal. Hier komen de namen voor van het echtpaar Cornelis Thijssen en Geertje Jacobs als erfgenamen. Via twee procureurs van het gerecht te Rhenen wordt de verkoop geregeld van een kwart van de oude molen voor het echtpaar Melis Gerritsz van Voorhuijsen en zijn vrouw Celichje Jans'.

Nu komt de naam Jacobs ook voor in de voor-noemde akten uit 1631 en 1634. Mogelijk is dit de link tussen 1631 en 1682. *'...als erfgenamen van de ouders, Cornelis Thijssen en Geertje Jacobs, machtigen Adriaen van Wijck en Johan van Amerongen, procureurs voor het gerecht van Rhenen om een vierde deel te transporter-en van de windkorenmolen met huis en hof in Stichts Veenendaal, aan Melis Gerritsz van Voorhuijsen en zijn vrouw Celichje Jans'.*

Uit het vervolg blijkt dat de molenaarsfamilie Van Voorthuijzen de molen wel 143 jaar in bezit heeft en daarmee een belangrijke rol speelt in de beheersgeschiedenis van de molen. De volgende akte is een testament uit 1693 dat door notaris Bouwmeester is beschreven en dat inzicht geeft in de erfopvolging van Melis Gerritsz van Voorthuijsen.

In dit fragment is vermeld:

"Op huijden den 29e Augustij 1693 onder stijl Compareerde voor mij Christoffel Bouwmeester openbaar Notaris, bij den Ed: Hove van Utrecht totte exercitie van dien geldt ende geadmi-teert in Veenendael residerende ende voor de getuijgen hier naebenoempt Melis Gerritsz van Voorthuijsen, Molenaar alhier, Celichje Jans Egteluijden woonende alhier in Veenendael aende de Stichtse zijde onder deze Geregte der Stadt Rhenen..."

Melis Gerritsz van Voorthuijsen is tweemaal getrouwd geweest en samen met zijn tweede vrouw Celichje Jans van Domselaer laat hij vastleggen dat de kinderen uit beide huwelijken hun erfgenamen zijn. De twee jongste dochters krijgen ieder als voorschot een bedrag van 200 gulden uit de boedel. Over hun minderjarige kinderen werden bovendien twee voogden benoemd: Frans van Hoeven wonende te Ingen en Aert Jansz wonende te Veenendaal. Ook wordt nog vermeld dat de weeskamer wordt uitgesloten.

Opvolging

Toen molenaar Melis Gerritsz van Voorthuijzen in februari 1704 op 71-jarige leeftijd overleed moest een oplossing gezocht worden voor de opvolging als molenaar. Die kwam er wel, maar het was een bijzondere, want zijn 64-jarige weduwe Celighje van Domselaer ging nog een huwelijk aan met de 74-jarige Jacob van Holten. Dit betekende dat zij de zaak draaiende moesten houden tot er een jongere opvolger kwam vanuit de familie Van Voorthuijzen. Die kwam er inderdaad aan, maar dit ging toch niet

zo voorspoedig als gedacht. Het werd uiteindelijk de jongste dochter Catharina, uit het tweede huwelijk, die haar vader als molenaar opvolgde. Deze Catharina Melissen van Voorthuijzen werd geboren op 4 november 1688. Haar eerste huwelijk, gesloten op 23 juni 1709 was van korte duur, want haar man Gijsbert Gerritsen van Amerongen overleed begin 1711. Haar tweede huwelijk vond plaats op 10 mei 1711 met de 51-jarige Cornelis van Coten of Koten. Deze was van beroep molenaar en afkomstig uit Veenendaal (zoon van Gijsbertus Gerritsen van Coten en Mettien Cornelise Wolfswinkel). Dit was dus een gelegenheidshuwelijk omdat Catharina 23 jaar oud was en daarmee wordt duidelijk dat de opvolging als molenaar prioriteit had. Na haar tweede huwelijk liet Celighje van Dompelaar op 21 augustus 1711 twee akten opstellen door notaris Elias Verschuur. In de eerste akte wordt een opmerkelijk feit vermeld namelijk dat de standerdmolen is omgevallen, “...dat sij comparante ten huwelijck hebbende aengebracht een bouwvallige wint oft coremolen dewelcke in October 1709 door quaede weder en windt om verre is gewaert ende alsoo dit niet sijnde toe gecomen en door versuijm van gemelte van Holten met haer door outhuijt en bouwvalligheijt van de molen ’twelck soo sij getuijgde hij haer man niet conde werde voorgecomen...”

De tweede akte vermeldt dat Catharina de molen had gekocht op 13 november 1709.

De kosten hiervoor zullen niet hoog zijn geweest, want de molen was een bouwval, zoals de akte vermeldt. Het is alleen wel merkwaardig dat er in het archief geen koopakte is te vinden van die datum en daarmee ontbreken de nodige gegevens over deze aankoop. Het blijkt ook dat de kosten die hieruit voortvloeien om de molen weer te herstellen niet ten laste mogen komen van de erven van Jacob van Holten. Deze kosten zullen aanzienlijk zijn geweest, hoewel het zeer goed mogelijk is dat er verschillende onderdelen nog bruikbaar waren voor de herbouw. Het materiaal was vroeger duurder dan het arbeidsloon, vandaar dat hergebruik toen algemeen werd toegepast, maar dat neemt niet weg dat veel zal zijn vernieuwd. Helaas is over deze herbouw niets te vinden.

Molensteen

Het geeft altijd een extra dimensie aan de geschiedenis van een gebouw als er voorwerpen bewaard zijn gebleven. In dit geval is het een gedenksteentje van zandsteen dat in de voet van de herbouwde molen zal zijn

aangebracht. Er is een open standerdmolen op afgebeeld. In deze steen zijn de letters C v K aangebracht die de naam aanduiden van Cornelis van Coten of van Koten. Vermoedelijk heeft hij samen met zijn vrouw de herbouw gefinancierd, want zij waren dus de eigenaar geworden op 13 november van dat jaar. Daarom zal dit steentje bij de herbouw zijn aangebracht in één van de gemetselde poeren. Bij de afbraak die in circa 1879 plaatsvond is dit herinneringssteentje gelukkig bewaard gebleven. Momenteel is het ingemetseld in het molenmonument dat in 1989 is opgericht aan de Molenstraat en dat hierbij is afgebeeld. Op 20 juli 1734 vonden Cornelis van Coten en Catharina Melissen van Voorthuijzen het noodzakelijk om een testament te laten maken door notaris Verschuur. Daarin staat onder andere dat de roerende en onroerende goederen nagelaten moesten worden aan hun kinderen. Maar de kinderen uit het eerste huwelijk van Cornelis van Coten met Jantje van Amerongen werden uitgesloten van deze erfenis.

Bronnen:

Het Utrechts Archief (H.U.A.) Toegang 37, financiële instellingen (FI) 2: 1553, folio 73verso, 74 en 74verso.

H.U.A. Toegang 37, financiële instellingen (FI) 2: 1555, folio 78verso, 79 en 79verso.

H.U.A. Toegang 37, financiële instellingen (FI) 2: 1563, folio 144, 144verso.

Molenboek provincie Utrecht 1972, bl.21 “Recht van de wind en molendwang” door W.A.G.Perks.

Aartsvaders en aanverwanten door D. van Manen, Veenendaal 2013.

De Veenkolonie Veenendaal, Taeke Stol, Zuphen 1992.

H.U.A. Toegang 37, financiële instellingen (FI) 2: 1563, folio 144, 144verso. (noot 65) Archief herv. kerk 1631-1632 VA-K 42; en verder: Inventaris archieven van het Gemeentebestuur van Rhenen 1337-1851; Regesten van Charters, inv. Nummer, 127 en 128 Te vinden via internet: Historische Vereniging Rhenen, downloadbare archieven.

Zo gaat de Nieuwe Molen door Hans de Kroon, 2011. Hierin komt de naam van Jan Marcelisz in voor. Het gaat dan met name over de lijst van ontvangsten voor de opening van de ‘graeffsteden’ in de oude kerk te Veenendaal, maar zijn beroep wordt hierbij niet vermeld.

Notarieel archief Veenendaal(N.A.V.) notaris Christoffel Bouwmeester akte 176 van 6 september 1686.

N.A.V. Notaris Christoffel Bouwmeester akte 120 van 29 augustus 1693.

N.A.V. Notaris Elias Verschuur in akte no. 8 van 9 maart 1704.

N.A.V. Notaris Elias Verschuur akte no.4 en 5 beide op 21 augustus 1711.

Met dank aan Adri en Corrie van Silfhout voor het maken van de transcriptie van de akten uit 1555 en 1563.

Uit het archief van de gemeente Veenendaal

In de catacomben van het gemeentehuis huizen niet alleen Noortje van Hofwegen en Janneke van den Berg, maar het gonst er soms van bezige bijen in de vorm van de vele vrijwilligers die Noortje en Janneke helpen bij het ontrafelen van het verleden.

Door:
Janneke van den
Berg en Noortje
van Hofwegen

Het gaat dan niet alleen om de soms moeilijk geschreven teksten in hedendaags Nederlands om te zetten of ontvangen fotomateriaal te digitaliseren, maar sinds kort ook om aanwezig kaartmateriaal te omschrijven. Het betreft plattegronden van Veenendaal en delen daarvan. Het zijn papieren kaarten, maar de meesten zijn in de vorm van calques. Deze laatste vorm was bedoeld om het mogelijk te maken diverse afdrucken van het origineel te maken.

Spannend

Twee oud-medewerkers (Gert de Man en Cor Slok) van de afdeling bestuurszaken van de gemeente Veenendaal uit de jaren zeventig van de vorige eeuw zijn daarvoor elke donderdagmiddag in het gemeentehuis te vinden. Deze heren zijn heel serieus bezig, maar vergeten soms dat ze nu in deze eeuw leven. Ze gedragen zich soms als de jonge honden van de toenmalige afdeling van de gemeentesecretarie. Daardoor is het werk dat ze doen niet saai, maar juist heel plezierig. Wat het ook spannend maakt, is te ontdekken welk gebied er nu eigenlijk op het kaartmateriaal is aangegeven. Veelal is het een makkie, maar er zijn ook kaarten waar op het eerste gezicht weinig chocola van te maken is. Door echter te vergelijken met eerder beschreven kaarten en met een dosis historisch inzicht komen ze er meestal wel uit.

Kaartmateriaal

Het kaartmateriaal komt niet allemaal uit de tijd dat die twee behoorden bij het actieve ambtenarencorps. Nee, er zijn ook veel kaarten van rond 1940 en van de jaren daarvoor. Erg aardig - althans dat vinden zij - is te ontdekken dat de aanzetten van bijvoorbeeld de wegen vanaf de Dijkstraat richting Veenendaal West al te vinden zijn op kaarten uit de jaren dertig van de twintigste eeuw, terwijl het structuurplan voor die wijk pas veertig jaar later werd vastgesteld. Kaarten van Gelders-Veenendaal van ver voor

Detail van de kaart van de Dijkstraat van 3 november 1938. In het midden is het perceel van de Textiel fabriek Veenendaal van de heer D. Sandbrink te zien. Ook de aanzetten richting het huidige Veenendaal West komen op de tekening voor. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

de grenswijziging van 1 januari 1960 passeren de revue, maar ook twee perspectief tekeningen van de Markt komen voorbij. Op één tekening staat de dokterswoning van W. Remme, terwijl op de andere tekening de desbetreffende woning weggepoetst is. Kortom, een dankbaar werk, waarvan ze hopen dat de inventarisatie van al die honderden kaarten zal helpen bij het verder onderzoeken van de geschiedenis van onze mooie gemeente.

De perspectieftekening van de Markt. Getekend in april 1987 door Jan van der Veen, stedenbouwkundig tekenaar van de afdeling stadsontwikkeling van de gemeente Veenendaal. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

Bernard van Kreelpoort: monument of monster?

Sinds 2012 vormt de Bernard van Kreelpoort de doorgang tussen het Centrum en Centrum-Oost. Op de plaats van de poort stond vroeger het prachtige herenhuis dat ooit gebouwd werd door Hendrik de Ruiter. Het huis zou nu van monumentale waarde zijn geweest. En de poort? Heeft die nog iets te maken met het oorspronkelijke monument?

Rijkoopje was de bijnaam van Hendrik de Ruiter die werd geboren op 29 augustus 1844 in Gelders Veenendaal. Het gezin De Ruiter telde acht kinderen in totaal. Behalve Hendrik waren dat Wijntje, Jannigje, Cornelis, Jan, Rijk, Hendrikje en Cornelia. Hendrik trouwde op 16 juni 1898 met de elf jaar jongere Hendrika Stip. Hendrika had een broer, Johannes, en een zusje, Femmigje. Dit zusje overleed toen ze vijf jaar oud was. Aangezien Hendrik en Hendrika op latere leeftijd in het huwelijk traden, bleef het echtpaar kinderloos. Die bijnaam Rijkoopje had Hendrik uiteraard niet zomaar gekregen. In de beginjaren van de 20ste eeuw werd de Veenendaler een gefortuneerd man, maar het is helaas niet te achterhalen hoe hij dat fortuin vergaarde.

Loterij

Het verhaal gaat dat hij een Spaanse loterij won, maar daar zijn tot nog toe geen bewijzen van. Oud-Veenendaler en oud-klasgenoot Evert de Ruiter heeft een aantal aktes in zijn bezit, die misschien wel een tipje van de sluier oplichten, maar geen algehele duidelijkheid geven. In de boedelbeschrijving na het overlijden van zijn grootvader en naamgenoot Evert de Ruiter, de neef en erfgenaam van Rijkoopje, werden negen loten Turkije 1870, elk groot f 400,--, vermeld en vier premieloten Madrid 1886, groot 100 francs (waarde f 27,50 per stuk). Het was klaarblijkelijk niet ongebruikelijk om loten in een buitenlandse loterij in bezit te hebben. Vermoedelijk konden ze gewoon via de bank aangekocht worden. Het feit dat ze een waarde vertegenwoordigden, kan er op duiden dat er regelmatig (jaarlijks?) een trekking plaatsvond. Hoe groot was het bedrag dat Hendrik won? Ook daar bestaat geen zekerheid over. Er wordt gesproken over f 10.000,--. In onze ogen

lijkt dat niet echt het fortuin dat zijn bijnaam rechtvaardigt, maar omgerekend naar de huidige maatstaven zou dat bedrag neerkomen op € 125.000,-- en dat is toch een leuk bezit. En relatief gezien kon je daar veel voor doen: vergelijk het eens met de kosten van de bouw van de gereformeerde Brugkerk in 1889: voor f 8.953,-- bouwde Barend van Kreel, de vader van Bernard, de hele kerk.

Door:
Ineke van
Schuppen

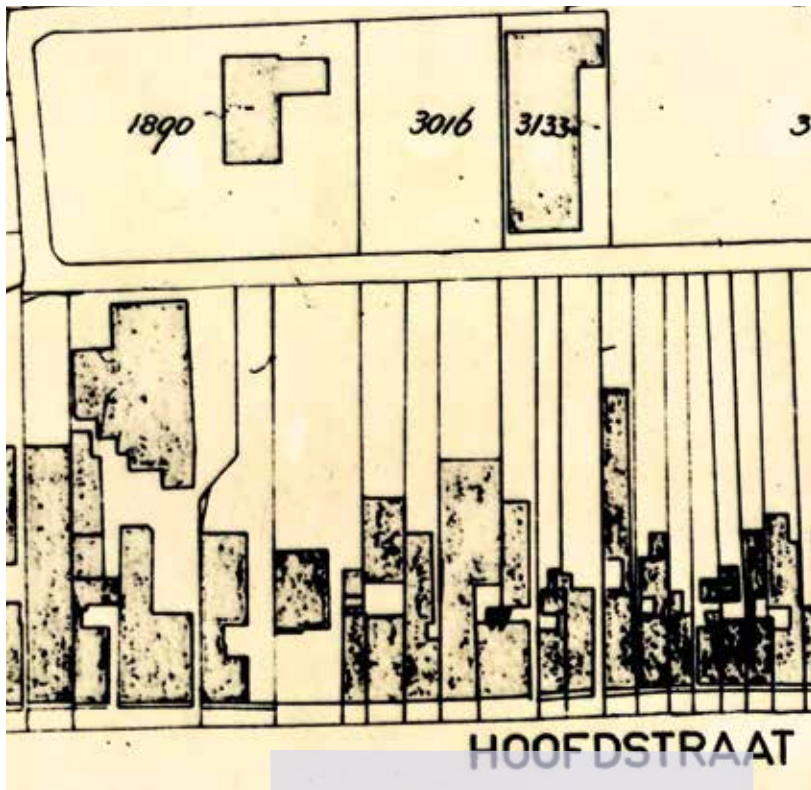
Een visitekaartje van Bernard van Kreel. (Collectie Historische Vereniging Oud Veenendaal)

Echter, in het boek *Noe eerst effe praote* heeft Paul Hageman de herinneringen van Willem van Leeuwen (1880-1956), directeur van N.V. Gebr. Van Leeuwen's Wolindustrie, het latere Hollandia Wol, geboekstaafd. Hij was dus een gedeeltelijke tijdgenoot van Hendrik. Willem van Leeuwen schreef dat zijn bedrijf meer ruimte nodig had en dat onverwacht de brouwerij van Bax Blankers aan het Verlaat te koop kwam. De Gebr. Van Leeuwen kochten alleen het voorste gedeelte, want, aldus Willem van Leeuwen: “*de daarachter gelegen Brouwersweide werd apart verkocht aan H. de Ruiter (Rijke oompje), die naar men zegt, onverwacht een lot uit de loterij trok van f 100.000,-- en derhalve een Nabob genoemd kon worden*”.⁽¹⁾

1: Indisch landvoogd, gezaghebber; figuurlijk: iemand die in Indië rijk is geworden.

Huis met voortuin

Als man in bonus vroeg Hendrik de Ruiter op 10 oktober 1906 bij de gemeente een vergunning aan voor het bouwen van een huis met voortuin in de Hoofdstraat. Hij gaf te kennen dat: "hij voornemens is een hem toebehorend woonhuis alhier te slopen en daar ter plaatse op het perceel te bouwen een Heerenhuis met den Voorgevel op 10.00 Meters afstand van den Openbare weg, langs den weg te plaatsen een ijzeren hek met naar binnen draaiende toegangshekken. Ten Zuiden van het woonhuis achter het bestaanblijvende huis (thans bewoond door den heer Ohrtman) te bouwen een schuurtje waarin waschhok en twee bergplaatsen. De privaten zullen uitstorten in Cementsteenen waterdichte putten. Het keuken- en dakwater zal worden afgevoerd door een ondergronds riool naar den sloot". Het perceel waarop het te

Detail van een kaart van de percelen omgeving Hoofdstraat. Op deze kaart is duidelijk het perceel van de woning met de grote voortuin te zien. Links van dat perceel is de latere Pniëlkerk waar te nemen. De kaart stamt uit 1955. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

slopen woonhuis stond, behoorde toe aan zijn echtgenote Hendrika Stip, die het omstreeks 1887 geërfd had van haar ongetrouwde broer Johannes Stip. Uit een akte van 21 augustus 1885 blijkt dat Johannes het oude huis op zijn beurt geërfd had van zijn op 6 januari 1885

overleden, ongetrouwde oom Barend Bomas, een broer van zijn moeder Geertrui Bomas. Dat betekende dat Hendrika als uiteindelijke eigenaresse van de grond ook eigenaresse van het daarop gebouwde huis werd, want het echtpaar was buiten gemeenschap van goederen getrouwd. De akte van huwelijksvoorwaarden werd op 15 juni 1898 verleden, dus één dag voor het huwelijk.

Die voortuin verhoogde misschien ook wel de status van het huis, want het was het enige huis in de Hoofdstraat dat een voortuin had. Een dag later vroeg Hendrik eveneens vergunning aan voor een paardenstal. Hij gaf te kennen dat hij "heeft aangekocht een oostelijk deel van het weiland van de heer F. van Lent en de erven van de heer H.G. van de Poel, hetwelk geheel begrensd is door de Gemeentesloot. Dat het zijn voornemen is om op dit stuk weiland te bouwen een Koetshuis met Paarden en een Koeienstal en van daar uit een weg te maken langs zijn te verbouwen woonhuis naar de Hoofdstraat, waartoe nodig is het leggen van een rijbrug over de Gemeentesloot". De brug werd 2.50 meter breed en 1.69 meter hoog. Dit koetshuis lag ca. 75 meter achter zijn huis, ongeveer op de plek waar nu de Cultuurfabriek staat. Als architect nam hij Bernard van Kreel in de arm. Bernard, roepnaam Nard of Nardus, had al een behoorlijke staat van dienst in Veenendaal opgebouwd.

Bernard van Kreel.(Collectie gemeentearchief Veenendaal)

De directeurswoning van Roessingh, De Nieuwewegse School, het pand in de Hoofdstraat van Jan van Schuppen en de Marechausseekazerne stonden al op zijn naam. Later zouden daar onder meer ook het pand Markt 7 van de familie Recter en de Ritmeester Sigarenfabriek bijkomen. Het huis kreeg op de benedenverdieping twee woonkamers-en-suite, een serre, een keuken en een spreekkamer. In het midden liep een lange gang van de voorkant naar de achterkant van het huis. Boven bevonden zich vier slaapkamers met daarboven een grote zolder, waar zich ook slaapkamers bevonden.

Testament

Rijkooopje legateerde in zijn testament van 15 juni 1898 aan Hendrika Stip, zijn (toen nog aanstaande) echtgenote, het vruchtgebruik van zijn hele nalatenschap tot aan haar eventuele hertrouwen. Hertrouwde zij niet, dan duurde het vruchtgebruik tot aan haar overlijden. In haar testament van 24 december 1912 benoemde Hendrika neef Evert de Ruiter en diens echtgenote Gerdina Bomas (de grootouders van bovengenoemde Evert) als blote eigenaren van de villa. Dat wil zeggen dat Hendrik er mocht blijven wonen tot zijn dood. In de eerder genoemde boedelbeschrijving uit 1917 (Hendrika was toen weduwe) is ook opgenomen dat de villa het blote eigendom van neef Evert de Ruiter was. Hendrik overleed op 9 september 1914 en Hendrika vijf jaar later, op 18 oktober 1919. Uit het testamentenregister blijkt dat zij op 14 juli 1919 nog een testament heeft gemaakt, maar op dat testament rust helaas nog een embargo. De inhoud daarvan mag pas op z'n vroegst na 100 jaar, dus in 2019, openbaar worden gemaakt. Klaarblijkelijk woonde ook Hendrika Margaretha Schrameijer in het huis evenals haar broer Herman. Zij waren op 25 oktober 1913 bij Hendrika ingetrokken. Misschien was zij een inwonend huishoudster of gezelschapsdame? In het testament van 1912 van Hendrika Stip kreeg zij in ieder geval een levenslange lijfrente van f 5,- in de week. In een akte van 5 februari 1920 werd het nog niet openbaar gemaakte testament van Hendrika Stip uit 1919

Het huis omstreeks 1910 zoals Hendrik de Ruiter het heeft gebouwd. Niet bekend is wie de twee mensen op het balkon zijn. Misschien Hendrik en Hendrika? (Collectie Wijnand van Schuppen)

aangehaald en daaruit bleek dat Hendrika tot haar enige erfgenamen haar drie behuudneven had benoemd. Dat waren Evert de Ruiter, Jan de Ruijter en Izaak van de Lustgraaf. Jan en Izaak waren de echtgenoten van Everts zusjes Hendrika en Jannetje de Ruiter en enigszins vreemd is wel dat zij niet de nichtjes maar hun echtgenoten als erfgenaam benoemde. In deze zelfde akte, verleden voor notaris Sandbrink, bleek dat Hendrika's erfgenamen Evert, Jan en Izaak de notaris verzochten om het huis en het koetshuis plus nog wat onroerende goederen op 12 februari 1920 bij inzet en toeslag te doen verkopen. Evert was intussen weduwnaar geworden en zijn drie kinderen werden in deze vertegenwoordigd door hun voogd, Benjamin Bomas.

Verkoop

Het huis werd omschreven als: een heerenhuis met erf, voor- en achtertuin en weg te Veenendaal aan de Hoofdstraat, wijk A, numero 158 en strekkende tot de Gemeentesloot, kadastraal bekend in Sectie D onder numero 1572 ter grootte van acht aren en negentig centiairen. Uit de akte blijkt ook dat Hendrik de Ruiter tevens de eigenaar was van het naastgelegen pand, waar tot enkele jaren terug de meubelzaak van Hootsen gevestigd was. Dit huis wordt in dezelfde akte omschreven als: "een woon- en winkelhuis met bijkeuken, erf, tuin en weg te Veenendaal aan de Hoofdstraat, wijk A numero 160, kadastraal bekend in Sectie D onder de nummers 1570 en 1571 ter gezamenlijke grootte van drie aren en acht en zestig centiairen. Gedeeltelijk verhuurd aan den Heer H.W. Ohrtmann voor honderd en vijftig gulden per jaar". Het huis werd ingezet op f 25.500,-- door Jan Stip, maar de prijs werd bij opbod verhoogd tot f 28.010,-- door de heer Leinweber van de

Gert en Fie van Schuppen tijdens de verloving van hun zoon Hein met Greet Heij. (Collectie mevrouw M.E. van Schuppen-Heij)

N.V. Veenendaalsche Sajet en Vijfschachtfabriek, v.h. Weduwe D.S. van Schuppen en Zn, de Scheepjeswol dus. Het buurhuis werd door Gerrit Bos ingezet op f 5.900,-- en het koetshuis op f 3.900,--. Beide panden werden echter ook door de heer Leinweber gekocht

Zoon Henk van Schuppen trouwt op 21 januari 1955 vanuit zijn ouderlijk huis Hoofdstraat 76 met Netty Heij. (Collectie Wijnand van Schuppen)

voor respectievelijk f 7.130,-- en f 6.010,--. Het verschil in opbrengst tussen de twee huizen is op zijn minst opmerkelijk te noemen, maar het buurhuis was wel veel kleiner en gedeeltelijk verhuurd. Helaas zijn de bouwkosten van de villa niet bekend, maar als we naar de verkoopprijs kijken, dan moet het wel zo zijn dat Hendrik f 100.000,-- won. Dat bedrag rechtvaardigt zijn bijnaam in ieder geval wel. En dan zou het heel goed kunnen dat hij een vreselijk duur huis liet bouwen, een huis dat dertien jaar later nog steeds exorbitant duur was. In de naamlijst van Hoofdbewoners 1920-1940 vinden we ook de naam van Hendericus Burck als bewoner van het pand. Hij was boekhandelaar, die tevens prachtige ansichtkaarten van Veenendaal uitgaf. Het lijkt voor de hand te liggen dat hij het huis tijdelijk huurde van de D.S.

Familie Van Schuppen

Op 7 januari 1931 kocht Gert van Schuppen het huis van de Scheepjeswolfabriek, die nog steeds door de heer Leinweber werd vertegenwoordigd. Gert van Schuppen had een textielwinkel in de Hoofdstraat en hij trouwde op 10 september 1924 met Cornelia Sophia van Leeuwen. In de eerste huwelijksjaren woonde het echtpaar boven de winkel, het huidige Janse Mode. Toen Gert en zijn echtgenote Fie

het huis kochten, was het adres Hoofdstraat 84, was het kadastraal bekend als sectie D nummer 1572 en het was nog steeds acht aren en negentig centiare groot.

In de koopakte werd specifiek vermeld dat de huidige of toekomstige eigenaar van nummer 1570 (het pand van Hootsen) de faecaliën uit zijn privaat op de zelfde wijze moest kunnen blijven lozen in de beerput, die zich klaarblijkelijk op het terrein van nummer 1572 bevond. Nummer 1570 mocht de put niet legen, dat recht werd voorbehouden aan nieuwe eigenaar Gert van Schuppen, die bij opheffen van de put ook moest zorgen voor voldoende afvoermogelijkheden van buurmans faecaliën.

Voor het gezin er ging wonen, werd het huis eerst verbouwd. Er werd tevens centrale verwarming aangelegd, een grote luxe in die jaren. De toenmalige ambtenaar vond het helaas niet nodig om de juiste datum van de verhuizing op te tekenen. Later werd het huis ook vergroot: er werd een stuk aan de kamer gebouwd door de oorspronkelijk kleine serre met balkon erboven te vergroten, waarna de oppervlakte van het huis elf aren en drieënzestig centiare bedroeg. Gert en Fie hadden twee zonen, Henk en Hein en vier dochters, Ineke, Mia en de tweeling Marian en Hermien. Gert van Schuppen overleed op 5 januari 1963. In zijn testament wordt het huis beschreven als Hoofdstraat 76, Sectie D, nummer 2526. Er had dus klaarblijkelijk weer eens een omnummering plaatsgevonden. De diverse Veense gemeentebesturen blijken in de loop van de jaren zeer actief te zijn geweest in omnummeringen. Na het overlijden van haar man bleef mevrouw Van Schuppen nog een aantal jaren in het huis wonen, maar op 17 november 1969 verhuisde zij naar de Acacialaan. In de oorlog werd het koetshuis gebruikt als stalling voor de rouwkoetsen van de firma De Haas. Zoon Henk had zowel een zakelijke als een artistieke inslag en na de oorlog vestigde hij in het koetshuis zijn mantelfabriek. Niet bekend is of hij het koetshuis toen afbrak en opnieuw opbouwde of dat hij het pand verbouwde. Naast het koetshuis liet hij zijn schildersatelier bouwen. Wat er in de volgende twee jaar met het huis gebeurde is onduidelijk, maar van juli 1971 tot juni 1973 werden er Marokkaanse gastarbeiders in het leegstaande pand gehuisvest.

Winkelbestemming

In 1973 werd het huis gekocht door de familie

Het winkelhuis van de firma Matser in de Hoofdstraat 1975. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

Matser, die een woonwinkel in het pand vestigde. Daarvoor vond een ingrijpende verbouwing plaats. Op 23 mei 1973 werd een bouw aanvraag om van een woning een winkel te maken bij de gemeente ingediend. Als architect werd architectenbureau Nieuwenhuys en Van den Dikkenberg in de arm genomen. De kosten van de verbouwing werden geraamd op f 325.000,--. De vergunning werd afgegeven op 4 september 1973. Matser kreeg toestemming om de voortuin te bebouwen en dit stuk grond gebruikte hij om een winkelpui voor zijn zaak te plaatsen.

Ook aan de Tuinstraat zijde vergrootte hij het pand. Zoals we al in de vergunningsaanvraag van Hendrik de Ruiters konden lezen, behoorde het pad dat tussen het desbetreffende pand en de firma Hootsen liep, bij Hoofdstraat 76, dus bij Matser. De firma Hootsen had recht van overpad, want boven de winkel van Hootsen woonden de dames Truus en Let Hootsen en zij moesten uiteraard hun woning kunnen bereiken. Dat recht van overpad bleef ook bij de volgende eigenaren bestaan. Horlogemaker Ohrtman was eveneens een bewoner van wat nu de Bernhard van Kreelpoort heet. Zijn huis bevond zich aan de Hoofdstraat en stond tegen de muur van de winkel van Hootsen, maar ook dat lezen we al in de vergunningsaanvraag van Hendrik de Ruiters.

Verlichting

In 1981 werd het pand weer verkocht, dit keer aan Jan Huibers. Hij verdeelde het pand in tweeën door er over de lengte een wand in te plaatsen. Eerst werd de linkerhelft kortstondig verhuurd aan een beddenzaak en vervolgens werd deze helft betrokken door Boutique 32. In de rechterhelft vestigde Jan zijn verlichtingszaak. Hij brak het gedeelte dat Matser

Foto van de bovenverdieping met stalen constructie. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

aan de achterkant had laten bouwen weer af en liet een grote hal bouwen, waarin hij zijn veilingbedrijf uitoefende. Eronder werd een kelder gemaakt, die bestemd was als parkeerruimte en magazijn. De bouwvergunning voor deze veranderingen werd afgegeven op 25 april 1989. Toen Jan in 1991 stopte met de verlichtingswinkel, betrok Xenos dit gedeelte. Al die jaren stond de bovenverdieping leeg en dat bood een troosteloze aanblik voor diegene die omhoog keek. In 2005 kocht de gemeente het pand aan, omdat de plannen voor een doorgang naar Centrum-Oost vaste vorm begonnen aan te nemen. Het gebouw heeft nog een aantal jaren leeggestaan, ook al omdat de gemeente erachter kwam dat de ruimte eigenlijk te smal was voor een passage. Aan de linkerkant was herenkledingzaak Hij gevestigd en om de doorgang breder te maken, werd Hij afgebroken en opnieuw in de lengte, dus naar achteren, opgebouwd. Xenos was intussen verhuisd naar het oude pand van Hootsen aan de overkant en Boutique 32 vertrok naar de Passage, maar kwam later weer terug naar een ander pand in de Hoofdstraat.

aan de achterkant had laten bouwen weer af en liet een grote hal bouwen, waarin hij zijn veilingbedrijf uitoefende. Eronder werd een kelder gemaakt, die bestemd was als parkeerruimte en magazijn. De bouwvergunning voor deze veranderingen werd afgegeven op 25 april 1989. Toen Jan in 1991 stopte met de verlichtingswinkel, betrok Xenos dit gedeelte. Al die jaren stond de bovenverdieping leeg en dat bood een troosteloze aanblik voor diegene die omhoog keek. In 2005 kocht de gemeente het pand aan, omdat de plannen voor een doorgang naar Centrum-Oost vaste vorm begonnen aan te nemen. Het gebouw heeft nog een aantal jaren leeggestaan, ook al omdat de gemeente erachter kwam dat de ruimte eigenlijk te smal was voor een passage. Aan de linkerkant was herenkledingzaak Hij gevestigd en om de doorgang breder te maken, werd Hij afgebroken en opnieuw in de lengte, dus naar achteren, opgebouwd. Xenos was intussen verhuisd naar het oude pand van Hootsen aan de overkant en Boutique 32 vertrok naar de Passage, maar kwam later weer terug naar een ander pand in de Hoofdstraat.

Een poort ontstaat

Toen in 1973 het pand werd verbouwd tot winkel, werd de begane grond er rücksichtslos onder vandaan gesloopt, waardoor de bovenbouw op een stalen constructie kwam te staan. Die bovenbouw was sindsdien niet meer in gebruik.

Veel Veenendalers wisten niet meer van het bestaan van het huis, terwijl ze er dagelijks op korte afstand langs liepen. Het oorspronkelijke huis van Hendrik de Ruiters was een metselwerkgebouw dat overeind werd gehouden door een functionele stalen draagconstructie en dit werd het uitgangspunt voor de Bernard van Kreelpoort. Om de bovenbouw van metselwerk en de stalen onderbouw op een natuurlijke manier met elkaar te verbinden, werden stalen

bogen en takken geïntroduceerd, waardoor onder- en bovenbouw een geheel vormden. Als bijzonderheid kreeg de poort een speciale verlichting met in hoog tempo wisselende kleuren. Boven in de nok blijkt de originele zolderdeur nog aanwezig te zijn. Lokale monumentenliefhebbers waren echter 'not amused'. Van het monumentale pand was weinig overgebleven.

Allure

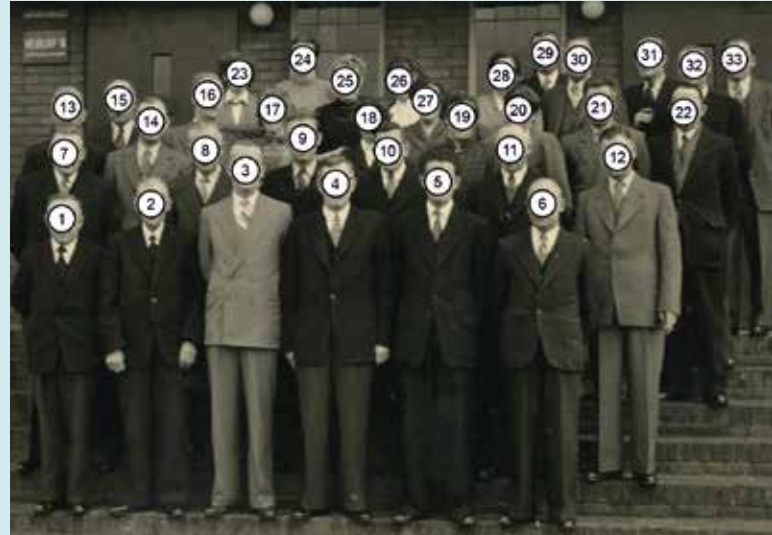
Maar zoals Cruyff al zei: 'Elk nadeel heb z'n voordeel'. Wat nu over is van het pand, mag dan wel geen monumentale status hebben, maar het is zeker een blikvanger geworden. Het alternatief zou sloop geweest zijn en daarmee was Veenendaal ook niet blij geweest. Het is uiteindelijk een poort met allure geworden, een poort die alleen in Veenendaal te vinden is. De poort staat zelfs symbool voor het logo van Winkelstad Veenendaal. Maar een plaatsje op de monumentenlijst... nee, dat was in de ogen van de Historische Vereniging een stap te ver. Op 22 juni 2012 schreef de HVOV een brief aan de raad van de gemeente Veenendaal. Voorzitter Bert van den Bos lichtte toe waarom in de ogen van de HVOV het pand niet meer in aanmerking kwam voor een plaats op de gemeentelijke monumentenlijst. Een aantal uitgangspunten waren daarbij van belang. De bijzondere herinneringswaarde en het belang van het object voor de geschiedenis van de architectuur werden daarbij genoemd. Maar ook dient een object van belang te zijn voor het oeuvre van de architect en zijn materiaalgebruik en toegepaste ornamentiek een belangrijk onderdeel van de criteria. "Van samenhang tussen exterieur en interieur is eigenlijk niets meer over. De bijzondere, beeldbepalende betekenis van dit object ten aanzien van de omgeving, is teniet gedaan", aldus Bert van den Bos, behalve voorzitter van de HVOV ook voorzitter van de Monumentencommissie. Onder grote belangstelling werd de Bernard van Kreelpoort op zaterdag 24 maart 2012 door het verwijderen van een groot gordijn, dat voor de poort was gehangen, officieel geopend. Wethouder Ariane Hollander en directeur Bart Kuil van AM Real Estate Development verrichtten de openingshandeling. Een belangrijke verbinding tussen Hoofdstraat en Brouwerspoort was een feit. En zou het niet heel goed mogelijk zijn dat toekomstige Veense historici er over 50 of 100 jaar voor zullen vechten om de poort op een toekomstige monumentenlijst te krijgen? Want het blijft een poort met geschiedenis.

Wie herkent wie?

De reacties op foto nummer 13 waren overweldigend, deze was genomen op de trappen van het oude Eltheto gebouw in de Fluiterstraat. Op één naam na is iedereen benoemd. Het zijn de medewerkers van zondagschool "Samuël".

Door:
Hennie Henzen

1 – H. de Kamper	18 – ?
2 – C. van Hardeveld	19 – Riek Beijer
3 – A. Roor	20 – Mevrouw Budding
4 – J. Leppers	21 – De heer Van den Brink
5 – W. van de Haar	22 – A.A. Turkesteen
6 – B. van Kesteren	23 – Let van Roekel
7 – Johan Bos	24 – Jans van Amerongen
8 – G. Blijenberg	25 – Rie Dekker
9 – J.G. Tombroek	26 – Jans Achterberg
10 – De heer Bouwman	27 – Mevrouw Van Doorn
11 – J. Gaasbeek	28 – Mevrouw Van Kooten
12 – A. Wijnberger	29 – De heer Budding
13 – A. van den Bos	30 – De heer Van Zetten
14 – G. van Kooten	31 – G. Leppers
15 – De heer Van Kesteren	32 – De heer Slok
16 – Roel van der Poel	33 – De heer Slotboom
17 – M. Stomphorst	

Over foto 14 zijn twee namen opgegeven. De foto is genomen in 1935 of 1936 bij de oude fabriek van de Ritmeester. De eerste zittende persoon is Herman Willemsen en naast hem Hendrik Steven van der Weijden. Op foto 12 zijn helaas geen reacties binnen gekomen.

Onderstaande foto nummer 15 is in het documentatiecentrum al door vele handen gegaan,

maar tot nu toe is er niemand geweest die een van de personen herkende of wist te vertellen welke fabriek het is. Hopelijk is er een van onze lezers die ons dat wel kan vertellen. Uw reactie graag per mail naar info@oudveenendaal.nl of per post aan Ineke van Schuppen, Eekwal 3, 3904 DL Veenendaal.

Verlag van de maartbijeenkoms

Voorzitter Bert van den Bos heette zijn gehoor hartelijk welkom, maar voor de eigenlijke presentatie aan de beurt was, had hij eerst een paar huishoudelijke mededelingen te doen.

Door:
Ineke van
Schuppen

Zoals gebruikelijk verschenen in het maartnummer van Oud Veenendaal het financieel jaarverslag en het jaarverslag van de secretaris. Bert wees op de nieuwe buitenkant van het blad en complimenteerde de redactie tevens met de altijd weer interessante inhoud. Vervolgens vroeg hij of iemand op- of aanmerkingen had op een of beide jaarverslagen. Het voordelig saldo van € 1.100,- over 2017 gaf geen aanleiding voor vragen en zo konden beide verslagen door de leden worden goedgekeurd. Vervolgens las Bert het verslag van de kascontrolecommissie voor. De commissie had de boeken in orde bevonden en de penningmeester kon worden gedechargeerd. Gert Grandia blijft nog een jaar in de kascontrolecommissie en Zwiier Slik zal hem daarbij ter zijde staan.

Begroting

Voor het eerst sluit de begroting voor 2018 met een nadelig saldo van € 3.000,-. Omdat de uitgaven stijgen, maar de inkomsten helaas niet mee stijgen, stelde Bert voor het lidmaatschap van € 22,- naar € 25,- per jaar te brengen. Deze verhoging werd door de leden goedgekeurd. Een van de bezoekers vroeg zich af of de significante toename in november van het ledental de inkomsten niet voldoende liet stijgen, maar Bert legde uit dat in de jaren daarvoor het ledental nogal was teruggelopen, waardoor de nieuwe leden het tekort nog niet kunnen compenseren. Wel hebben de inkomsten van Mijn Kerkewijk van Jaap Pilon een positieve rol gespeeld. Voor een rooskleurige situatie zou de vereniging zo'n 1000 leden moeten hebben. Dus geeft Bert de niet-leden van deze avond in overweging alsnog lid te worden.

Afscheid

Bestuurslid Bas van Kooten heeft te kennen gegeven dat hij zijn drukke werkzaamheden niet meer met zijn bestuursfunctie en zijn redactielidmaatschap kan combineren. Het bestuur vindt dat heel jammer, maar heeft in Jan Spies een nieuw bestuurslid gevon-

den. Jan krijgt meteen de microfoon om een nieuwe sponsoractie toe te lichten, namelijk "Sponsorkliks". De actie houdt in dat een groot aantal webwinkels bij bestellingen een bepaald percentage van het bedrag afdragen aan een club of vereniging naar keuze. Voor de klant maakt het niets uit, die betaalt hetzelfde bedrag. Een uitgebreidere uitleg vindt u op pagina 55.

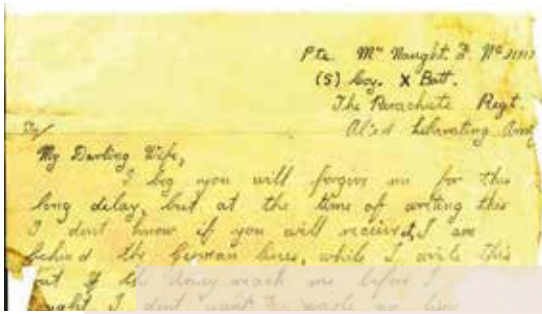
Het zevende lustrum van Oud Veenendaal vindt plaats in 2020 en traditiegetrouw is het bestuur al op zoek gegaan naar een auteur van een nog te schrijven lustrumboek. Die is gevonden in de persoon van Martin Brink, die een fotoboek zal samenstellen van foto's van de bekende Veense fotograaf Cord Otting.

My Darling Wife

Vervolgens kreeg de spreker van deze avond en lid van de Historische Vereniging Oudheidkamer Rhenen en Omstreken Toon Blokland het woord. Tijdens de vernieuwing van de rieten kap van het landhuis Remmerstein in 2014 werd een koppel en pistoolholster met daarin een brief gevonden. Deze brief van 12 kantjes in potlood met de hand geschreven was afkomstig van Frank McNaught. De brief met de aanhef 'My darling wife' schreef hij in oktober 1944 en daarin beschrijft hij zijn situatie en gebeurtenissen vanaf het moment dat hij Engeland verlaat, de crash en zijn verblijf op Remmerstein en omgeving. Toon deed onderzoek naar het wel en wee van Frank McNaught.

Frank McNaught. (Collectie Toon Blokland)

Deel van pagina brief McNaught. (Collectie Airborne Museum 'Hartenstein')

Operatie Market Garden

Frank McNaught werd op 8 maart 1922 in Schotland geboren en woonde in Thurmaston in Engeland. Hij was parachutist/mitrailleur-schutter en maakte onderdeel uit van de Support Company van de 11 Parachute brigade. Hij was met de Dakota C47 #42-93001 op 18 september in het kader van Operatie Market Garden op weg naar de Ginkelse heide. Door Duits geschut op de Grebbeberg werd het vliegtuig beschoten en het stortte brandend neer in een weiland ter hoogte van de Hooilanden te Achterberg. Een gedeelte van de bemanning wist tijdig het vliegtuig te verlaten en nam alsnog deel aan Market Garden. Uiteindelijk kwamen vier militairen tijdens en na de crash om het leven. Het waren R.C. Stephens, W.G. Buckley, W. Eastman en K.J. Metcalfe. Frank McNaught die bij de crash gewond raakte, werd samen met de piloot George Merz en

Het huidige landgoed Remmerstein. (Collectie Van Ginkel Rietdekkers)

co-piloot Ernest Haagenson opgevangen door Piet van Veldhoven en zijn familie. In de periode van 18 september tot 21 oktober verbleef hij afwisselend in de woning van de familie van

Veldhoven, de woning van Evert van Dam en Remmerstein. Remmerstein omschreef hij als "een gekkenhuis". Dit, omdat naar nu blijkt, Remmerstein bewoond werd door bewoners van het voormalige medisch pedagogisch instituut Heimerstein. Hij nam samen met het verzet deel aan een tweetal sabotageacties aan de spoorlijn bij Veenendaal en Achterberg. Rhenen en omgeving werd Spergebied. Remmerstein werd bezet door de Duitsers. McNaught en anderen moesten een goed heenkomen zoeken. De aan zijn vrouw gerichte brief blijft op Remmerstein achter.

Foto van de koppel en de holster waarin de brief van McNaught was verborgen. (Collectie Toon Blokland)

Eindelijk vrij

Met behulp van het verzet begon hij na 21 oktober aan een 'geplande' ontsnappingsroute naar bevrijd gebied. In Kootwijkerbroek, waar hij onderdak genoot bij de familie Esveld, kwam hij in contact met Dick Kragt en nam hij deel aan Operatie Pegasus II. Deze operatie mislukte jammerlijk en Frank verplaatste zich alleen via wederom Kootwijkerbroek en Veenendaal naar Doorn, Willige Langerak, Groot Ammers en Molenaarsgraaf naar Sliedrecht. Honger en kou trotserend maar met hulp van het georganiseerde verzet en behulpzame burgers die hem van onderdak, voedsel, kleding en vervoer voorzagen, kwam hij daar veilig aan. Na een mislukte poging om via de Biesbosch bevrijd gebied te bereiken, lukte dat bij een tweede poging wel. Op 7 maart 1945 kwam hij in Lage Zwaluwe aan.

Eindelijk veilig!!!

Het begin van zondagsschool Samuël te Veenendaal

In 2016 herdacht zondagsschool Samuël, uitgaande van de Hervormde Kerk en de Hersteld Hervormde Kerk in Veenendaal, haar 150-jarig bestaan. Zo'n lange tijd van bestaan is denk ik redelijk uniek. Uit onderzoek is gebleken dat dit jubileum en ook alle voorgaande jubilea hoogstwaarschijnlijk een jaar te vroeg zijn gevierd. In deze bijdrage aandacht voor de zondagsschool in de periode 1867 tot 1870.

Door:
Evert Jan van
Beek

Ontstaan zondagsschoolwerk

Reeds in de Middeleeuwen kwamen er in Nederland bepaalde vormen van zondagsschoolwerk voor. Op deze scholen werd naast godsdienstonderwijs ook lees- en schrijfonderwijs gegeven. Voor het begin van het zondagsschoolwerk zoals wij dat nu kennen moeten we echter naar Engeland waar Robert Raikes (1736-1811) in 1780 in Gloucester een zondagsschooltje begon in een gebouw van een bewaarschool.

Robert Raikes stond in Engeland aan de wieg van het zondagsschoolwerk. (<https://alchetron.com>)

Vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw breidde het zondagsschoolwerk zich ook in ons land sterk uit. De aanzet daartoe gaf de arts Abraham Capadose (1795-1874). Dokter Abraham Capadose (een Israëliet in wie geen bedrog was) was een Christenjood

uit de Revéilkring en een neef van de bekende dichter Isaäc da Costa. Hij woonde wegens zijn gezondheid enkele jaren in Scherpenzeel en leidde daar gezelschappen. In 1831 werd hij door een deputatie van vromen uit Veenendaal beroepen, maar hij gaf geen gehoor aan dit beroep. Na het Scherpenzeelse intermezzo ging hij weer naar Den Haag. Capadose hield daar zondagsschool aan huis. Het begon heel klein met de jongen die hij voor de boodschappen in dienst had. Deze verveelde zich op zondag en hij werd door Capadose uitgenodigd om op zondagmiddag langs te komen. Capadose vertelde hem dan over de Heere Jezus.

Abraham Capadose, 'vader' van de Nederlandse zondagsschool. (www.dbnl.org)

Binnen zes weken kwamen er zondagmiddags al 30 kinderen. Nadat Capadose in de *Nederlandse Stemmen*, het blad van de Revéilvrienden, op het zondagsschoolwerk had gewezen,

kwamen er in ons land spoedig overal zondagscholen. Hij wordt dan ook wel de 'vader' van de Nederlandse zondagsschool genoemd. Het is zeer onwaarschijnlijk dat Capadose persoonlijk de hand heeft gehad in de oprichting van de zondagsschool in Veenendaal.⁽¹⁾

In Veenendaal

Het begin van het zondagschoolwerk in Veenendaal is enigszins in nevelen gehuld. In 1849 maakte de burgemeester van Stichts Veenendaal, Hendrik van de Poll, in een 'nota van beschouwingen' aan Gedeputeerde Staten van Utrecht gewag van het bestaan van een zondagschool in Veenendaal. Op 26 oktober 1849 werd door Gedeputeerde Staten nadere inlichtingen over deze school ingewonnen bij de burgemeester. Gevraagd werd sinds hoe lang deze zondagschool bestond en of ze alleen voor jongens en meisjes bedoeld was of ook voor 'meer bejaarden'. Het college van Gedeputeerde Staten wilde ook weten hoe groot het aantal leerlingen was, of de jongens en de meisjes afzonderlijk of gezamenlijk samenkwamen en als de school ook door bejaarden bezocht werd of de mannen en vrouwen gezamenlijk of gescheiden onderwijs ontvingen. Tenslotte werd gevraagd of het onderwijs gegeven werd aan personen van alle gezindten en indien dit niet het geval was van welke belijdenis de leerlingen waren. Helaas zijn de antwoorden van de burgemeester niet teruggevonden. Daardoor is dus niet vast te stellen over welke instelling het hier ging en of het overeenkomsten had met het latere kerkelijke zondagschoolwerk. Waarschijnlijker is het dat het hier een school betrof voor meer algemeen onderwijs, waar jongeren en ouderen in christelijke sfeer lezen en schrijven konden leren.

Wat was tot nu toe bekend over zondagschool Samuël

In de loop der jaren zijn er in Veenendaal meerdere (kerkelijke) zondagscholen opgericht, maar in dit artikel beperken wij ons tot zondagschool Samuël.

De auteurs van het boek *Uit de geschiedenis van de Hervormde Gemeente van Veenendaal*, J. van Barneveld en H. Diepeveen, zeggen over zondagschool Samuël dat de oprichting in 1866 geschiedde en dat het eerste onderwijs werd gegeven in een huisje aan de Gortstraat en in de Fluitersstraat en later ook in een woning in de Engelsestad (achter de Oranjestraat). Bij het 125-jarig bestaan, in 1991, verscheen een

Omslag Jubileumnummer 't Schakeltje.
(Collectie fam. E.J. van Beek)

jubileumnummer van 't *Schakeltje*, het blad van de zondagschool. Ere-voorzitter Joh. Bos weet daar te vertellen dat ongeveer 125 jaar geleden de zondagschool in de Hervormde Gemeente is begonnen toen ds. Hoedemaker hier predikant was en dat het werk begonnen is in een schuurtje in de Gortstraat. Volgens hem is de juiste datum van oprichting niet precies vast te stellen, omdat de notulen hier niet duidelijk over zijn en omdat we van de eerste tientallen jaren niet veel weten. Tijdens een dankdienst op 13 mei 2006 in de Westerkerk ter gelegenheid van het 140-jarig bestaan werd door één van de sprekers gezegd dat de zondagschool door ds. Ph.J. Hoedemaker is opgericht. Samenvattend kunnen we aan de hand van het bovenstaande stellen, dat tot nu toe is aangenomen dat zondagschool Samuël omstreeks 1866 is opgericht en is begonnen in een woning of in een schuurtje aan de Gortstraat. Ds. Hoedemaker zou de oprichter geweest zijn. Verder is binnen de zondagschool zelf weinig over de eerste jaren van haar bestaan bekend.

Zondagsschool Samuël

De eerste schriftelijke vermelding van de zondagsschool komen we tegen in een brief van 21 maart 1867 van een commissie uit de Hervormde Gemeente van Veenendaal. Deze commissie had zich ten doel gesteld te komen tot de oprichting van een zondagsschool en zij bestond uit ds. W. Sijkens en de heren H. van Broekhuizen, M. van Eden, C. van Zwetselaar en B. Bomas. De genoemde brief was gericht aan het gemeentebestuur van Stichts Veenendaal. De commissie gaf in de brief aan, dat door enkele leden van de jongelingsvereniging gedurende enige zondagen met veel ijver zondagsschool gehouden werd in een kamer van een huis van één van de leden van de jongelingsvereniging.⁽²⁾ Waarschijnlijk was dit in de Gortstraat. De opkomst was echter zo groot dat deze ruimte het aantal kinderen met geen mogelijkheid kon bevatten. Tot leedwezen van de leiding moesten daarom vele kinderen teruggestuurd worden. De jongelingsvereniging wilde graag een groter lokaal tot haar beschikking hebben, zodat alle kinderen een plaats konden krijgen. Met deze vraag wendde de jongelingsvereniging zich tot de commissie. De commissie op haar beurt richtte zich vervolgens tot de gemeente Veenendaal met het verzoek om de jongelingsvereniging toe te staan om zondags gebruik te mogen maken van het achterste lokaal van de Openbare Lagere School. De gemeente stelde dit verzoek in handen van de plaatselijke schoolcommissie met de vraag hoe zij hier tegenover stond. Zij was van mening dat de beslissing uitsluitend bij het gemeentebestuur lag, omdat het ging om het gebruik van een gemeentelijk eigendom. De schoolcommissie zelf stond er niet onwelwillend tegenover.

Verzoek aan de gemeente

De gemeenteraad was niet bereid direct haar goedkeuring te verlenen, maar wilde dat de vraag van de commissie van de zondagsschool eerst werd aangepast. Het kwam er op neer dat eventueel als alternatief voor het gebruik van een lokaal in de school misschien een lokaal in de vlasspinnerij achter de Oude Kerk in aanmerking zou kunnen komen.⁽³⁾ De gemeente stelde zich zeer terughoudend op. Op 24 mei 1867 richtte de commissie zich opnieuw tot de gemeente met een herhaald verzoek om gebruik te mogen maken van de Openbare Lagere School. De commissie schreef dat het haar zeer aangenaam zou zijn als 'de lieve

kleinen van het gemeld lokaal gebruik konde doen maken daar zij nu zoo zeer als gepakt op elkanderen moeten zitten, en vele noch moeten buiten blijven, en het voor de sprekers zeer moeilijk is, wegens de warmte die in de kamer is om tot de kinderen te spreken'. Volgens de commissie kwam de vlasspinnerij niet in aanmerking omdat deze 'te dicht bij de Kerk is om daar Zondagsschool te houden'.

Besproken in de gemeenteraad

Nadat in de vergadering van de gemeenteraad van 29 april 1867 het eerste verzoek van de commissie ter sprake was gekomen, werd het nieuwe verzoek in de vergadering van 21 juni 1867 besproken. Raadslid Gerrit Beijer stond op zich niet onwelwillend tegenover het verzoek, maar hij was bang voor een precedentwerking. Als het de Hervormde Kerk werd toegestaan, kwamen straks de Afscheidenen en de Rooms-katholieken ook met een verzoek om gebruik te mogen maken van de school. Dit zou dan niet geweigerd kunnen worden en daarom was hij tegen het voorstel. De burgemeester merkte op dat de gemeente haar eigendommen niet zomaar in gebruik kon afstaan. Daarvoor moest eerst het oordeel van Gedeputeerde Staten gevraagd worden en advies van de schoolopziener en van de hoofdonderwijzer zou nodig zijn. Ten slotte was de school voor 1/3 deel eigendom van de gemeente Ede, dus die zou ook haar goedkeuring moeten geven. De burgemeester wilde eerst het oordeel van de Raad weten en daarna zouden eventueel de andere instanties benaderd moeten worden. Bij de stemming bleek dat het verzoek met zes tegen vier stemmen werd afgewezen. De vier voorstemmers waren S. van Schuppen, C. Brinkhuis, J. Bomas en J.N. Hiensch.

Hoe nu verder met de huisvesting?

Het is niet duidelijk hoe het met de huisvestingsproblematiek van de zondagsschool in die eerste jaren verder is gegaan, maar in 1869 had de zondagsschool de beschikking over een grote zaal. De zondagsschool had een stormachtige groei doorgemaakt. Ze werd iedere week door circa 400 kinderen bezocht. De locatie van de zaal is niet bekend, maar Adriaan P. de Kleuver weet in een artikel in De Vallei van 15 oktober 1954 te melden dat in de wolspinnerij van De Wit, in het kantoor op de tweede verdieping, zondagsschool werd gehouden. Deze wolspinnerij bevond zich aan het begin van de Fluitersstraat bij de Zand-

straat. De locatie van de Fluitersstraat komt overeen met de plaatsen waar de zondagschool volgens de overlevering in de eerste jaren werd gehouden. Vanuit de Hervormde Gemeente werd er in die tijd gewerkt aan een definitieve oplossing van het ruimteprobleem voor verschillende verenigingen en ook voor de zondagschool. Aan het Boerscheland verrees

Ds. Hoedemaker, inmiddels predikant geworden in Veenendaal, schreef namens de kerkenraad een briefje aan het gemeentebestuur, waarin hij het verzoek van de jongelingsvereniging en de zondagschool 'dringend ondersteunde'. Hoedemaker hoopte dat het verzoek "niet dan om de meest gewichtige redenen zal worden geweigerd". Dit verzoek werd, in tegenstelling

Op de achtergrond de Oude Kerk met daarvoor de vlasspinnerij. Volgens de commissie tot oprichting van de zondagschool in 1867 was de vlasspinnerij niet geschikt als lokaliteit voor de zondagschool. Enkele jaren later, in 1869 maakte zij toch, op eigen verzoek, tijdelijk gebruik van dit gebouw. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

het zogenaamde evangelisatiegebouw maar dit was in 1869 nog niet gereed.

In dit jaar deden zich opnieuw moeilijkheden voor. De zaal waar de zondagschool gehouden werd, moest verbouwd worden en kon daarom vanaf 1 september 1869 niet meer gebruikt worden. De jongelingsvereniging en het bestuur van de zondagschool richtten zich begin augustus 1869 opnieuw tot het gemeentebestuur met het verzoek om gedurende enige weken, tot het moment dat het Evangelisatiegebouw klaar zijn zou zijn, gebruik te mogen maken van de achter de Oude Kerk staande vlasspinnerij. De jongelingsvereniging zou eventueel nog op een andere locatie kunnen vergaderen, maar voor de zondagschool kwam alleen de vlasspinnerij in aanmerking. Opmerkelijk is dat enkele jaren eerder de vlasspinnerij als mogelijke lokaliteit door de zondagschool was afgewezen.

Veenendaal, 29. Maart. Aanstaaenden Maandag den 4 April, des namiddags ten vier ure, zal de plegtige inwijding plaats hebben van de lokalen voor Evangelisatie en Zondagschool, en op Zondag den 10 April zal, door den alhier beroepen predikant P. Huët, de intrerede gehouden worden.

Aankondiging van de opening van het Evangelisatiegebouw aan het Boerscheland. De zondagschool ging hiermede een nieuwe fase in (Wageningsche Courant, 31 maart 1870)

tot dat van enkele jaren daarvoor, niet in de gemeenteraad besproken. Het college van B&W was van mening dat er geen gronden waren om dit verzoek te weigeren en onder bepaalde voorwaarden kon de zondagschool tijdelijk gebruik maken van de vlasspinnerij tot

het moment dat ze het Evangelisatiegebouw aan het Boerscheland (Beatrixstraat) zou kunnen betrekken.

Met de komst van dit gebouw ging de zondagschool een nieuwe fase in waar veel meer over te vertellen zou zijn.

Ten slotte

De eerste schriftelijke vermelding van zondagschool Samuël is in een brief uit 21 maart 1867. Daarin wordt geschreven dat er gedurende enige zondagen zondagschool werd gehouden. De voorzichtige conclusie is dat het begin van het hervormd zondagschoolwerk dus niet in 1866 maar in 1867 is gelegen. De eerst bekende jubileumviering vond in 1941

PHILIPPUS JACOBUS HOEDEMAKER

Dr. G. PH. SCHEERS

Dr. Philippus Jacobus Hoedemaker (1839-1907). Het is zeer onwaarschijnlijk dat hij zondagschool Samuël in Veenendaal heeft opgericht (Dr. G.Ph. Scheers, Philippus Jacobus Hoedemaker)

plaats bij het 75-jarig bestaan. Waarschijnlijk is dit dus een jaar te vroeg geweest. Later is begrijpelijkerwijze steeds in dit spoor verder gegaan. Door middel van archiefonderzoek is het mogelijk gebleken een aanvulling te geven

op het weinige wat over de eerste jaren van de zondagschool tot nu toe bekend was.

Ds. Ph.J. Hoedemaker kwam begin 1868 naar Veenendaal. Dat hij hier predikant was toen de zondagschool werd opgericht is dus niet juist. Hoedemaker was wel actief op dat gebied. Hij was één van de oprichters van de Nederlandse Zondagschool Vereniging (NZV), maar het ligt niet voor de hand om te veronderstellen dat hij de oprichter van zondagschool Samuël in Veenendaal is geweest. Hoedemaker heeft wel na zijn komst naar Veenendaal de zondagschool op een andere leest geschoeid.

Noten:

1. Een schoonzoon van Capadose, ds. Hendrik Bervoets, is hervormd predikant in Veenendaal geweest maar toen bestond de zondagschool al geruime tijd. Zijn graf is nu nog te vinden op de Oude Begraafplaats aan de Weverij.
2. De jongelingsvereniging was in november 1865 door ds. W. Sijkens opgericht
3. De vlasspinnerij was in 1857 opgericht als werkverschaffingsproject. In 1866 werd het gebouw gebruikt als cholerahospitaal.

BRONNEN

Archieven

Gemeentearchief Veenendaal

Archieven Gemeente Veenendaal 1811-1941

Inv.nr. 5 - Notulen van de vergaderingen van de gemeenteraad, 1863-1873

Inv.nr. 146 - Ingekomen en uitgaande stukken - Armwezen, 1849

Inv.nr. 177 - Ingekomen en uitgaande stukken - Kerkelijke zaken, 1867

Inv.nr. 181 - Ingekomen en uitgaande stukken - Kerkelijke zaken, 1869

De Vallei, 15 oktober 1954

Archieven Hervormde Gemeente Veenendaal

Inv.nr. 3 - Notulen van de vergaderingen van de kerkenraad

Boeken en periodieken

Barneveld, J. van & H. Diepeveen, *Uit de geschiedenis van de Hervormde Gemeente van Veenendaal*. Veenendaal. 1984

Dane, J., *De vrucht van Bijbelsche opvoeding. Populaire leescultuur en opvoeding in protestants-christelijke gezinnen, circa 1880-1940*. Hilversum. 1996

Jubileumnummer 't Schakeltje 1866-1991 125 jaar Zondagschool Samuël

Oeveren, J. van, *Een bijzondere tekening: het evangelisatiegebouw*. Oud Veenendaal, juni 2015

Smits, C., (1980), *De Afscheiding van 1834 Vierde deel: Provincie Utrecht*. Dordrecht. 1980

Onze vereniging is sinds kort ook aangesloten bij SponsorKliks.

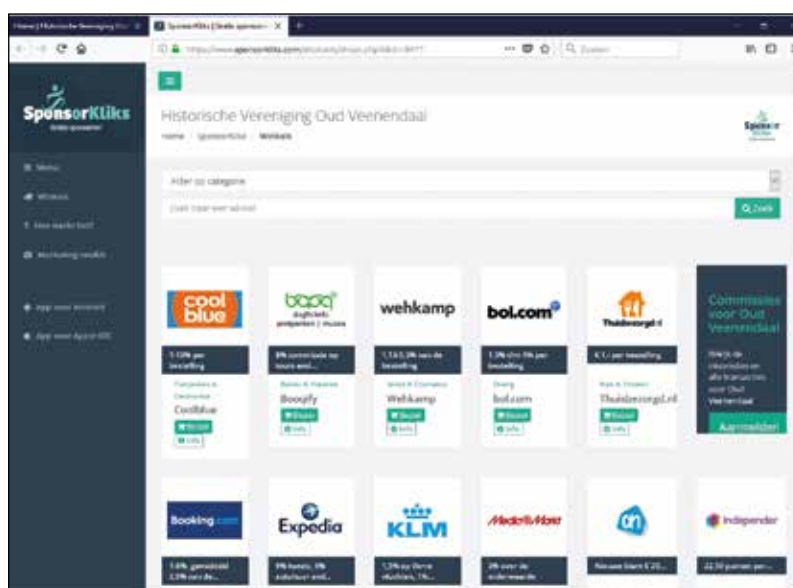
Met SponsorKliks wordt onze vereniging door haar eigen leden gratis gesponsord! Sinds kort zijn wij als vereniging aangesloten bij SponsorKliks. Deze website geeft verenigingen de mogelijkheid extra inkomsten te genereren zonder dat het u extra tijd of geld kost.

Hoe werkt het?

Ga naar de website van onze vereniging www.oudveenendaal.nl en klik op de button van SponsorKliks, daar krijgt u uitleg hoe het werkt. Om verder te gaan naar de website van SponsorKliks klikt u op de button van SponsorKliks. Hierdoor komt u rechtstreeks op de pagina van onze vereniging bij SponsorKliks en ziet u een winkeloverzicht met meer dan 250 webwinkels (waaronder Zalando, Wehkamp, Bol.com, KLM, Booking.com, BCC etc.). Wanneer er nu op het logo van Bol.com wordt geklikt, komt men op de gewone site van Bol.com en kan men een bestelling plaatsen. Aangezien de bezoeker via SponsorKliks op Bol.com is gekomen, ontvangt SponsorKliks van Bol.com een commissie. Dit bedrag is vaak een percentage van het bestelbedrag. SponsorKliks

van onze vereniging ook uw vrienden of kennissen enthousiast maakt om, via SponsorKliks de deelnemende webwinkels te bezoeken, maken we het bedrag samen steeds een beetje hoger.

Door:
Jan Spies

Het laatste woord

Op het moment dat we dit laatste woord schrijven zijn de gemeenteraadsverkiezingen net achter de rug. De lokale partijen deden het goed, maar ook partijen als CU, VVD, SGP en CDA konden hun achterban vasthouden en een goede uitslag maken

Door:
Het bestuur

Op het moment dat we dit laatste woord schrijven zijn de gemeenteraadsverkiezingen net achter de rug. De lokale partijen deden het goed, maar ook partijen als CU, VVD, SGP en CDA konden hun achterban vasthouden en een goede uitslag maken. Natuurlijk vragen we ons als HVOV af wat de gevolgen van deze verkiezingsuitslag zullen zijn voor de samenstelling van het nieuwe college. Gaat er veel veranderen ten opzichte van de huidige samenstelling en welke gevolgen zal dat dan weer hebben voor het te voeren beleid in Veenendaal, met

gaan zien. Maar eerst zal er nog een architect aan de gang moeten om een nieuw collegeontwerp te maken. Geen gemakkelijke, maar wel een uitdagende klus.

Over architecten gesproken. Wist u dat we in Veenendaal ook behoorlijk wat architecten van "eigen bodem" hebben gehad en nog hebben? Welke Veenendaler kent niet de namen van de architecten Van Kreel en De Geit en van meer recentere datum Van den Dikkenberg en Huibers. En wat hebben deze mensen nu voor de architectuur van Veenendaal betekend? Over hen en hun architectuur, welke panden ze in Veenendaal hebben ontworpen en wat daar nu zo specifiek aan is, daarover gaat het in onze volgende ledenbijeenkomst. Het gaat ongetwijfeld weer een verrassende avond worden met een voor ons bekende en boeiende spreker.

Wij zien dan ook weer uit naar de komende ledenbijeenkomst. We begroeten dan Johan Huibers. Een, zoals reeds gezegd, goede bekende van ons. Hij verstaat de kunst om ons ook deze avond weer aangenaam bezig te houden. Het wordt vast boeiend om te ontdekken welke panden er allemaal in Veenendaal door Veenendaalse architecten zijn ontworpen

We hopen elkaar dus weer te zien op:

- Donderdag 21 juni 2018
- Ledenbijeenkomst HVOV
- Johan Huibers, Veense architecten
- Eltheto, Fluitersstraat 2
- Aanvang 19.45 uur
- Inloop vanaf 19.15 uur
- Toegang gratis

De woning van Van Stuijvenberg aan de Kerkewijk.
(Foto Aart Aalbers)

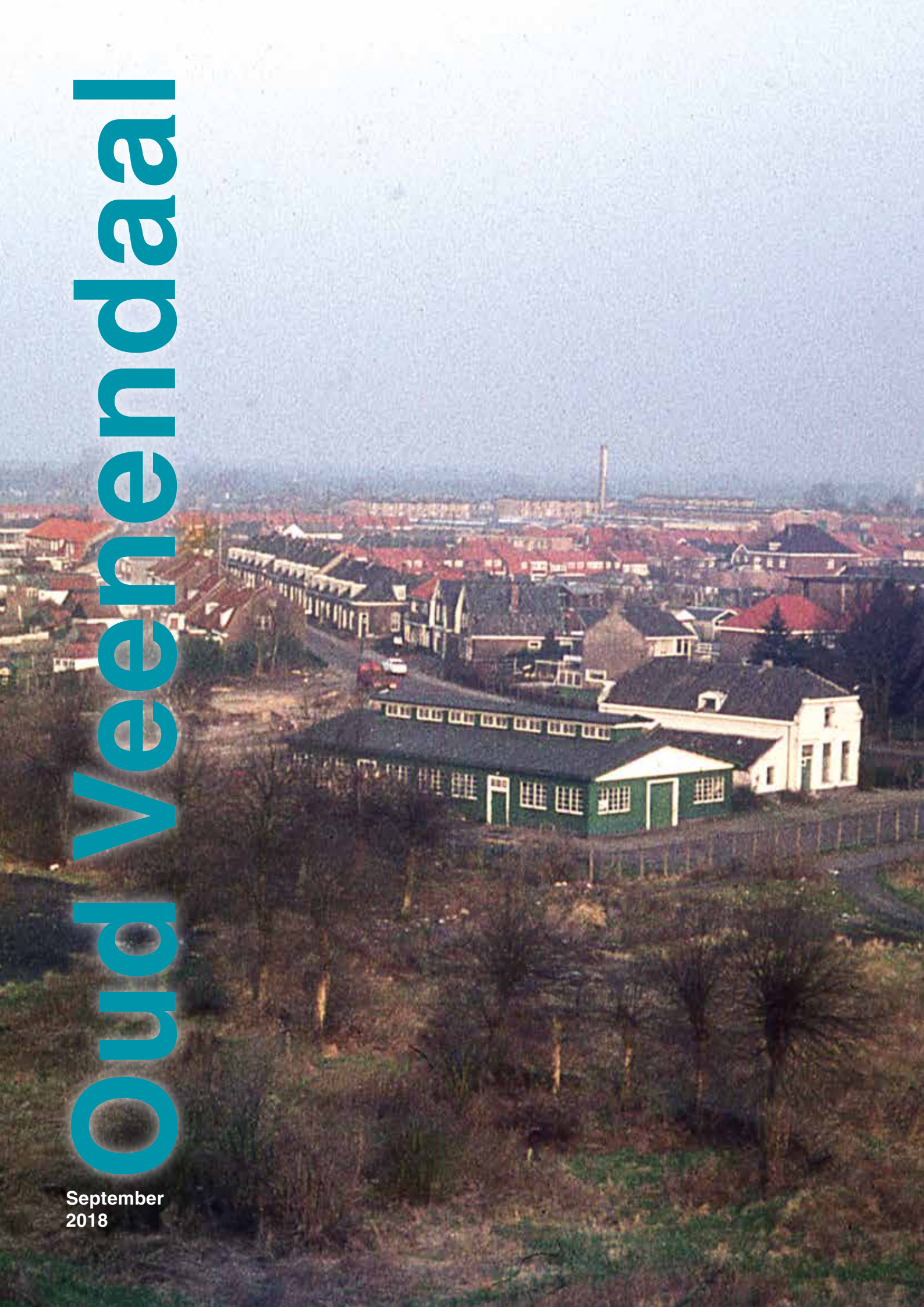
name natuurlijk ook op cultureel gebied en het behouden van de culturele waarden in Veenendaal. Ook is belangrijk welk beleid er gevoerd gaat worden voor onze historische monumenten. Als dit blad verschijnt, weten we ongetwijfeld hoe het nieuwe college eruit is

De geplande data voor de rest van het jaar zijn ook bekend.

We noemen ze hier zodat u ze in uw agenda kunt noteren: 20 september en 13 december 2018.

Oud Veenendaal

September
2018

Inhoud

57

De redactie

Om te beginnen

58

L.H. Boot

De oude (Stichtse) molen (deel 2)

66

H. Henzen

Wie herkent wie?

68

A. van den Bos

Het kerkje in de Zandstraat

69

W.C. van Elst

Honderdjarigen in Veenendaal (32)

72

N. van Hofwegen-van Amerongen en J. van den Berg-van Wakeren

Uit het archief van de gemeente Veenendaal

73

G.M.J. van Schuppen-Diepeveen

Veense architecten

75

J.J. Wielaert

De Achterkerkstraat, hoedenmakersstraat van Veenendaal

78 Een muziekmeester in het dorp

80 Toen'tertijd

84 Het laatste woord

Colofon

33^e jaargang, nummer 3
verschijnt 4 maal per jaar

REDACTIE

Janneke van den Berg- van Wakeren
Ineke van Schuppen
Cor Slok
Willy van der Vliet
redactie@oudveenendaal.nl

BESTUUR

A. van den Bos, voorzitter
Mevr. G.M.J. van Schuppen-Diepeveen, secretaris
H.C. de Kleuver, penningmeester
A.K. van Kooten
A.A. Slok
J.A. Spies
Mevr. W. Wienecke-van Schuppen

Secretariaat:

Mevr. G.M.J. van Schuppen-Diepeveen
Eekwal 3, 3904 DL Veenendaal
Telefoon 0318 51 10 66
info@oudveenendaal.nl

Ledenadministratie:

A. Hempenius
Kees Stipplein 52
3901 TP Veenendaal
Telefoon 0318 51 38 79
ledenadministratie@oudveenendaal.nl

Financiële administratie:

Berry Henzen
MacBridestraat 51, 3902 KK Veenendaal
Telefoon 0318 52 74 91 (na 19.00 uur)

Werkgroepen en commissies:

A.K. van Kooten
Componistensingel 107
3906 BV Veenendaal
Telefoon 0318 55 36 44

Website:

www.oudveenendaal.nl

Documentatiecentrum:

De Cultuurfabriek
Kees Stipplein 78, 3901 TP Veenendaal
Telefoon 0318 58 26 68
documentatiecentrum@oudveenendaal.nl

Afbeelding omslag

Panorama van Veenendaal, 1975
(foto Henk Mark, collectie Gemeentearchief Veenendaal)

Openingstijden:

Dinsdag van 13.00 tot 16.00 uur
Donderdag van 13.00 tot 16.00 uur
Zaterdag van 10.00 tot 13.00 uur
Of op afspraak: 06 54 91 19 91

Bank:

IBAN: NL 62 RABO 0 395110106, t.n.v.
Historische Vereniging Oud Veenendaal

De contributie bedraagt € 22,- per jaar.

Losse nummers van dit blad € 7,-.

Het lidmaatschap van de vereniging loopt gelijk met het kalenderjaar.

Opzegging alleen schriftelijk en tot een maand vóór het begin van het nieuwe verenigingsjaar.

Ontwerp, opmaak en druk:

Henzen ontwerp & communicatie,
Veenendaal

Niets uit deze uitgave mag worden gereproduceerd zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

ISSN: 0926-2857

Om te beginnen

Voor u ligt het derde nummer van Oud Veenendaal van 2018, dat ook deze keer is gevuld met veel nieuwe en interessante aspecten uit de Veenendaalse geschiedenis.

We trappen af met het tweede deel uit de molenserie van Leen Boot. Hoe verging het de familie Van Voorthuizen met de Stichtse molen? Deel 3 volgt in een volgende uitgave. Vervolgens vertellen Janneke van den Berg en Noortje van Hofwegen naar aanleiding van de overdracht van de collectie van Dick van Manen aan het gemeentearchief wat er allemaal komt kijken na de schenking van zo'n collectie. In de 32ste aflevering in de serie 100-jarigen

Er is ook genoeg nieuws van de vereniging. De werkgroep die zich bezig houdt met het behoud van het kerkje in de Zandstraat is in contact gekomen met iemand die daar nog gedoopt is. Deze inmiddels 93-jarige vrouw hoopt dat het gaat lukken om de kerk te behouden. Het

Door:
De redactie

De collectie van Dick van Manen zoals die is opgesteld in het gemeentearchief. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

van de hand van Wim van Elst leest u het levensverhaal van de 100-jarige Niek Schoeman die tijdens zijn werkzame leven fietsenhersteller was in Veenendaal.

Voormalig Veenendaler Jasper Wielaert stuitte in zijn onderzoek naar voorouders op een interessante beroepsgroep in het Achterkerk. Nog een interessant beroep is de muziekmeester, Evert-Jan van Beek schrijft een korte biografie van een muziekmeester De Neijs. Tenslotte nemen we u mee in de herinneringen van Evert Brouwer aan zijn jeugd in Veenendaal in de jaren dertig.

Mevrouw L. Peterse- van Amerongen. (Foto Bert van den Bos)

documentatiecentrum is op zoek naar namen van Veenendalers, speelt u weer mee? In het verslag van Ineke van Schuppen leest u wat u gemist heeft op de jubijeenkomst, en voorzitter Bert van den Bos heeft zoals gewoonlijk het laatste woord.

Kortom: er is weer genoeg te lezen en te ontdekken, de redactie wenst u veel leesplezier.

De oude (Stichtse) molen (deel 2)

Dit is het tweede artikel over de oude (Stichtse) molen als vervolg op het in het juni-nummer van Oud Veenendaal geplaatste eerste artikel.

Door:
Leen Boot

De molen was nog steeds in eigendom van de familie van Voorthuizen, maar het was een hele toer om de molen in de familie te houden. Catharina, de jongste dochter uit het tweede huwelijk van Melis Gerritsen van Voorthuizen was zijn opvolger als molenaar. Daarna werd de opvolging nog problematischer en werd er verder gezocht in de familie, zoals blijkt uit een akte die is opgesteld door notaris Jan Smith op 26 februari 1790. In de vierde generatie na de eerste molenaar Melis Gerritsen van Voorthuizen werd er een familielid gevonden voor de opvolging. Het was Aaltje Gerritsen van Voorthuizen, geboren te Lunteren op 25 januari 1750, die bereid was de molen over te nemen. Daarna vond er weer een gelegenheidshuwelijk plaats, want zij trouwde met haar neef Cornelis Jansen van Voorthuizen. Nadat Cornelis op

een opgave gevraagd van het aantal molens dat er in de gemeente Veenendaal aanwezig was. De Onderprefect vroeg dit aan de Maire (burgemeester) van Veenendaal en de opgave staat rechts onderaan op het afgebeelde blad: *“Lijst van't Getal en Soort van Molens in de Gemeente Veenendaal
Twee wind Koornmolens, een Olijfmolen,
twee grutmolens {door Paard gaande}
Veenendaal den 24 Maj 1812”*

Nadat Aaltje van Voorthuizen op 2 november 1820 was overleden liet Brand van Eden pas op 18 februari 1822 een akte van erfrecht opstellen. Daarin werden de beide kinderen uit het eerste huwelijk, Elisabeth (getrouwd met Hermanus van Rennes) en Hendrika (getrouwd met onderwijzer Pieter Burck) samen met de dochter uit het tweede huwelijk, Gerarda van Eden, als erfgenamen beschreven. Zij kregen de beschikking over een omvangrijke nalatenschap met een totale waarde van f 28.261,30. Brand van Eden kreeg de helft van dit bedrag. Elisabeth van Voorthuizen en haar man Hermanus van Rennes ontvingen uit deze erfenis de Oude Molen met het huis dat werd aangeduid als “N295, twee schuren, een korenberg en verder getimmerte”. Daar hoorden ook nog bij twee hoven (tuinen) en ongeveer 6 bunders, 80 roeden, 72 ellen en 16 palmen bouw- en weiland, totaal circa acht morgen groot.

Het huwelijk van Elisabeth van Voorthuizen met Hermanus van Rennes zal een bewuste keuze zijn geweest, omdat Hermanus korenmolenaar was. Opnieuw hield de familie van Voorthuizen via de vrouwelijke lijn de molen in bezit.

Uit dit huwelijk werden tien kinderen geboren. In de loop van de tijd kwamen er grote financiële problemen op hen af. Dit kwam vooral door de ontvangen bezittingen uit de erfenis, die financieel een grote belasting gingen vormen. Doordat Brand van Eden een substantiële bijdrage uit de erfenis kreeg, kwamen Hermanus en Elisabeth financieel in de knel.

Vervolgens werd er een notariële akte opgesteld, waaruit blijkt dat er een geldlening werd afgesloten door Elisabeth van Voorthui-

De opgave van de molens van 24 mei 1812. (Collectie gemeentearchief van Veenendaal)

49-jarige leeftijd overleed trouwde Aaltje voor de tweede maal met Brand van Eden op 7 maart 1790. Gedurende de ‘Fransche tijd’ werd

zen. De lening werd verstrekt door mejuffrouw Mietje Heijmans, weduwe van Moses Hartog Heijmans, wonende te Amsterdam. Het ging om het aanzienlijke bedrag van f 9000,-. Als onderpand werden de bezittingen omschreven als de oude Stichtse molen met de verdere goederen et cetera. Waarom was dit geld nodig? In de akte staat daar niets over. Misschien dat de exploitatie al jaren lang verlies had opgeleverd, maar het kan ook nog zijn dat de molen een grondige opknappbeurt moest ondergaan. Gezinsomstandigheden maakten de situatie nog erger.

Elisabeth overleed al op 42-jarige leeftijd in december 1825. In de akte van erfrecht regelde Hermanus van Rennes als weduwnaar het een en ander voor zijn zeven minderjarige kinderen (drie waren er inmiddels overleden). *"...Hermannes van Rennes, weduwnaar van Elisabeth van Voorthuizen buiten beroep, thans wonende onder Renswoude, en voorts in Kwaliteit van Vader en Wettige voogd, over zijne door hem bij wijlen zijn voornoemde huisvrouw in huwelijk verwekte minderjarige kinderen met name: Hendricus, Gerarda, Pieter, Cornelis, Gerardus, Francina Elisabeth, Hendrica Rennes..."*

uiteindelijk kocht Lammert Hoolboom de Oude Stichtse Molen.

Lammert Hoolboom 1829-1832

De nieuwe eigenaar Lammert Hoolboom was landbouwer, maar hij had zich 'omschoolt' tot korenmolenaar. Hij was geboren in 1802 en trouwde op 18 september 1827 met Arisje van Dolder. Dit echtpaar kreeg twee kinderen. Het tweede kind Grietje werd geboren op 16 januari 1830.

Het huwelijk duurde nog geen twee jaar, want Lammert stierf op 19 augustus 1829, zodat Grietje haar vader nooit heeft gekend.

De nogal complexe verkoop van de bezittingen vond plaats in vier percelen:

1. Verkoop van de ouden molen met schuur en diverse molenonderdelen.
2. Een huis, tuin en boomgaard.
3. Bouw- en weilanden.
4. Het bouwland 'De Grote Heuvel'.

Alle vier de sessies werden provisioneel aangekocht; het eerste perceel werd afgemijnd op f 6.750,- door Cornelis van Kessel. Het tweede perceel werd afgemijnd op f 1.900,- door Geurt van Altena, korenmolenaar te Rens-

woude. Het derde perceel werd afgemijnd op f 775,- door Hermanus van Rennes en het vierde perceel werd afgemijnd op f 780,- door Steven van Schuppen.

Daarna werden de percelen 1 en 2 opnieuw ingezet op f 8.300,- door Geurt van Altena en de nummers 3 en 4 op f 1.490,- door Anthonie van der Poel. Tenslotte worden alle vier de percelen gezamenlijk ingezet en daar is geen belangstelling voor.

Uiteindelijk biedt Lammert Hoolboom een bedrag van f 13.905,- voor alle vier de percelen tezamen. De erfpachten daarbij zijn afzonderlijk gekocht door Steven van Schuppen voor f 1.450,-.

Lammert Hoolboom sloot een hypotheek af voor een bedrag van f 3.000,- tegen een rente van 5% per jaar. Het is Janna van Eden, de weduwe van Hendrik Roermond, die op 11 mei 1829 de lening verstrekt aan: *"...Lambert Hoolboom, landeigenaar en Korenmolenaar, wonende te Stichts Veenendaal, en verklaarde hij comparant, met en opregt schuldig te Zijn, aan en ten behoeve van Juffrouw Janna van*

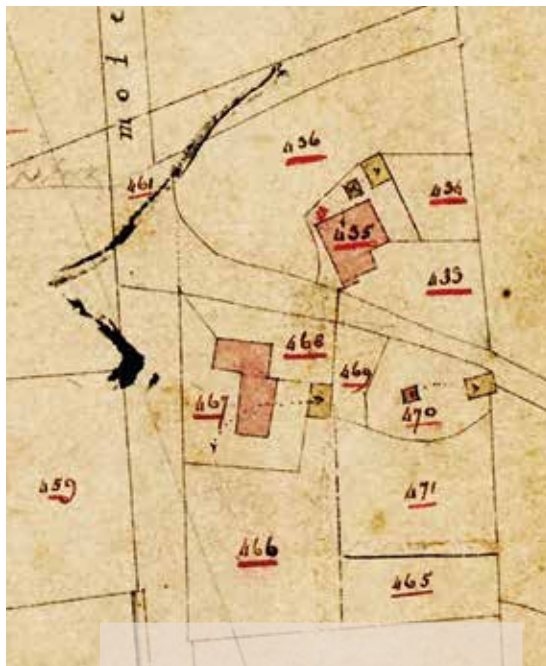

Hoofdstraat nabij de Markt. Het grote pand met de twee schoorstenen op het dak is waarschijnlijk het latere Hotel 'De Roskam'. Op de achterzijde van de foto staat vermeld: "Eigendom van A. de Klerck, Veenendaal". Afbeelding uit 1880. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

Als weduwnaar met zeven minderjarige kinderen met veel financiële verplichtingen werd het noodzakelijk om zijn verliesgevende bezittingen te verkopen. De publieke verkoping door notaris Wulphert van Ginkel vond plaats in de herberg 'De Roskam' bij Aart van der Meijden, tapper aan de Markt te Veenendaal op 26 januari 1829. De verkoop verliep niet erg soepel, maar

Eden, weduwe van Hendrik Roermond landeigenaarse, wonende te Stichts Veenendaal (...), mede alhier tegenwoordig en deze erkenntenis accepterende, eene kapitale som van drie duizend Guldens, wegens ene geldlening ..."

De financiële situatie van Lammert was blijkbaar niet voldoende draagkrachtig, want vier familieleden van Lammert werden als borg vermeld: zijn vader Gerrit Hoolboom en twee broers van zijn vader, Jacob en Evert evenals Brand van Eden Maaszoon, de tweelingbroer van zijn moeder Grietje van Eden: "...Nog zijn ten deze mede gecompareerd: Gerrit Hoolboom, Jacob Hoolboom, Evert Hoolboom, en Brand van Eden Maaszoon, alle vier landeigenaars, wonende te Gelders Veenendaal, dewelke na Zich van de zaak onderrigt te hebben, en nadat hun de vorenstaande schuldbekentenis is voorgelezen, verklaarden zich ten behoeve van voornoemde Juffrouw Janna van Eden, weduwe Roermond, te samen en ieder in het bijzonder solidair vrijwillig te stellen tot borgen voor genoemden Lambert Hoolboom,..."

Situatie op de kadastrale minuut van 1832. De oude molen is aangeduid met nummer 470, zie pijl. (Collectie: Beeldbank RCE Amersfoort)

Het is natuurlijk een trieste zaak dat Lammert zeven maanden na de aankoop overleed. Zijn weduwe zal een oplossing gezocht hebben om de molen in bedrijf te houden. Zij trouwde op 11 april 1832 met Jan Klomp (zoon van Cornelis Hendrikszoon Klomp en Maria Boonzaaijer). Als gevolg van deze verkoop kwam er een einde aan een lange periode waarin de mole-

naarsfamilie van Voorthuijsen was verbonden aan de molen.

De familie Klomp 1832-1875

Het nieuwe echtpaar Klomp-van Dolder liet een huwelijksakte opstellen door notaris Slok. Daarin werd Jan Klomp vermeld als broodbakker. Nu is de overstap van bakker naar korenmolenaar niet zo groot en vermoedelijk liet Klomp zijn koren al malen bij Lammert Hoolboom. Dat Arisje van Dolder in deze akte wordt vermeld als 'korenmolenaarresse' wil zeggen dat zij de molen in de tussenliggende jaren als weduwe draaiende heeft gehouden. Misschien was Jan Klomp er als klant al bij betrokken. De huwelijksakte geeft dit als volgt weer: "... in tegenwoordigheid van de nagenoemde getuigen Compareerde Jan Klomp broodbakker wonende te Stichts Veenendaal meerderjarige zoon van Cornelis Klomp (Hendrikszoon) en Maria Boonzaaijer als Bruidegom ter eenre en Arisje van Dolder weduwe van Lammert Hoolboom Koornmolenaarresse mede te Stichts Veenendaal woonachtig meerderjarige dochter van Wessel van Dolder en Grietje van Hien, als bruid ter andere zijde..."

Het echtpaar trouwde in gemeenschap van goederen. De bezittingen en schulden over en weer die na hun huwelijk ontstonden werden verrekend en kwamen in de nalatenschap. De langstlevende kreeg het vruchtgebruik over de bezittingen.

Door dit huwelijk kwam Jan Klomp via Arisje van Dolder in bezit van de halve korenmolen, die uit de bezittingen kwam van haar overleden man Lammert Hoolboom. De andere helft was toebedeeld aan hun enige dochter Grietje Hoolboom, maar omdat zij minderjarig was werd haar grootvader Gerrit Hoolboom als voogd aangesteld. Maar Jan Klomp wilde ook de andere helft van de molen in bezit krijgen en kocht die via haar grootvader van zijn stiefdochter. Hij betaalde voor dit deel een bedrag van f 5.500,--.

De roskorenmolen

De nieuwe molenaar Jan Klomp wilde de maalproductie verhogen en dat kon niet met alleen de standerdmolen. Deze molens bezitten over het algemeen maar één koppel maalstenen. Daar komt ook nog bij dat in een windstille periode niet gemaal kan worden en dat is de werkelijke reden dat Jan Klomp naar andere mogelijkheden zocht. Inventief als hij blijkbaar was, vroeg hij in de loop van 1835 een ver-

gunning aan om een roskorenmolen te mogen bouwen. Nu waren rosmolens een bekend verschijnsel. Het waren veelal grutterijen of rosoliemolens, die door middel van een paard werden aangedreven. Maar ook roskorenmolens kwamen voor, vandaar deze aanvraag. Voor windstille periodes was dit een uitkomst. Zijn collega-molenaar op de Nieuwe Molen te Gelders Veenendaal, Johanna Schoonderbeek, korenmolenaarster en weduwe van Jan van Eden vond dit oneerlijke concurrentie en zij maakte onmiddellijk bezwaar. Zij schreef zelfs een brief aan Koning Willem I. Van de briefwis-

de ingezetenen, zelfs als er een aanhoudende windstille periode was. Wel vond hij "...tot gerief der ingezetenen en op den duur voor hen uit-hoofde van de onderlinge naijver tusschen de korenmolenaars voor deling zijn, ten andere is eene onbelemmerde concurrentie en mededinging in alle takken van nijverheid zoo in bedrijven, fabrieken nuttig en noodzakelijk..."

Toch zag hij geen problemen om een rosmolen te stichten omdat het geen echte concurrentie was. Daaruit blijkt dat hij goed was bijgepraat, want hij omschreef expliciet: "...in tegedeel beschouw ik dat een windkorenmolen uit hoofde daar mede in der zelfder tijd wel vijf maal zoo veel koorn dan met een rosmolen kan worden gemalen..." Vervolgens schreef de burgemeester aan de Staatsraad van de provincie over de bouwlocatie, waar de rosmolen moest komen en van wie de grond was. Met het kadastrale nummer uit de akte is dit perceel te vinden op de kadastrale minuut van de gemeente Veenendaal, die hierbij is afgebeeld.

Aquarel van het molenaarsgezin Van Eden op de Nieuwe molen in 1815. Links op de prent is afgebeeld Johanna Schoonderbeek en rechts haar man Jan van Eden. (Collectie: G.J.(Gert) van Eden)

seling die daardoor ontstond zijn zes brieven bewaard gebleven in het gemeentearchief te Veenendaal. Johanna Schoonderbeek zag dit als oneerlijke concurrentie omdat zij op die momenten niet kon malen. Bovendien was het een bedreiging voor de continuïteit van haar maalbedrijf. Zij stond er alleen voor omdat haar man was overleden en zij vijf kinderen moest onderhouden.

Naar aanleiding van haar bezwaarschrift, waarvan het gemeentebestuur op de hoogte was, praatte molenaar J. Klomp de burgemeester bij over zijn plannen.

Dit resulteerde in een uitvoerig schrijven van de Burgemeester aan de Staatsraad Gouverneur van de provincie Utrecht.

De burgemeester erkende dat de oprichting van een rosmolen schadelijk was voor molenaarster Johanna Schoonderbeek. Volgens de burgemeester waren twee windkorenmolens voldoende voor het malen van het graan voor

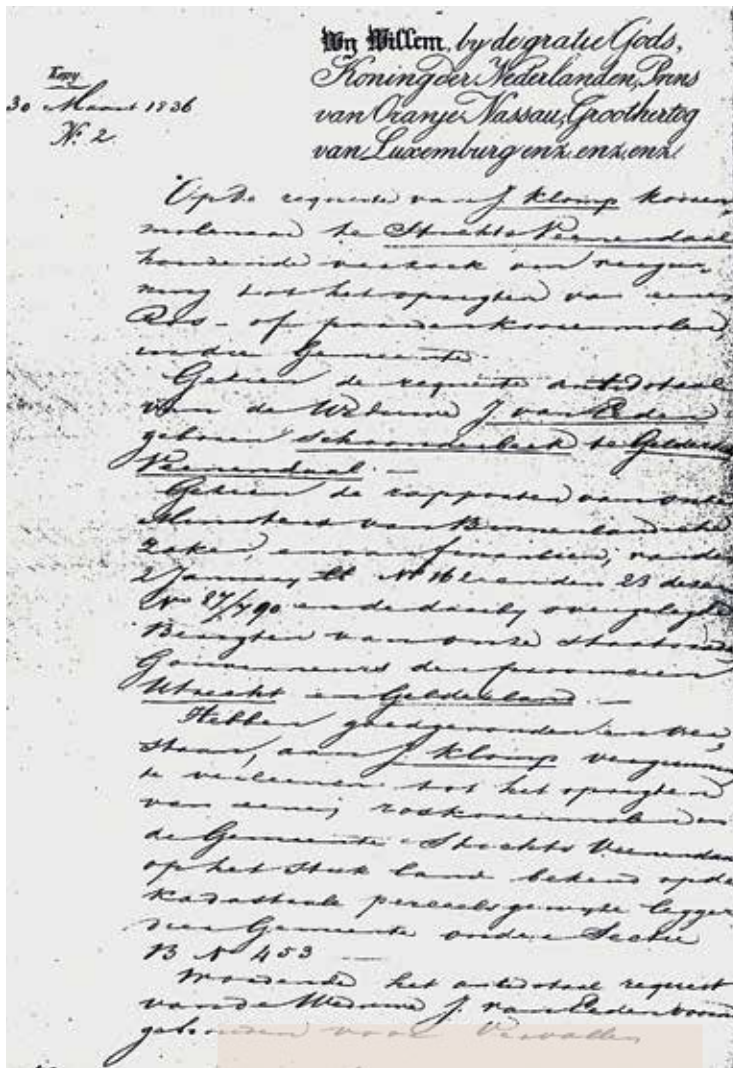
De desbetreffende tekst in deze brief luidt als volgt; "De genoemde J. Klomp na eene overweging van veertien dagen mij heeft opgegeven voornemens te zijn indien hun daartoe vergunning wordt verleend een ros – of paarden korenmolen op te rigten op een stuk hofland toebehoorende aan deszelfs vader Cornelis Hendrikszoon Klomp gelegen

Afbelding van de kadastrale minuut, waarop te zien is het perceel grond waarop de rosmolen kon worden gebouwd, links boven op de kaart no.453. (zie pijl) De grootte van dit perceel wordt opgegeven als 22 roeden. Links in de hoek van dit perceel is een blok van vier woonhuizen getekend dat ook eigendom was van Cornelis Klomp. (Collectie beeldbank van het RCE te Amersfoort).

binnen deze gemeente aan het Panhuis nabij den Molenbrug aan de noord west zijde van dit Dorp zijnde groot 22 roeden op den kadastrale gewijze Sectie B no 453 bekend.”

Daarna schreef de burgemeester “...dat een rosmolen nu eenmaal langzaam werkt en het is de vraag of deze molen concurrerend kan werken ten opzichte van de windmolens. Daarom kan vergunning worden verleend voor het stichten van de rosmolen op het vermelde stuk land”.

Afbeelding van de brief van Koning Willem I, met zijn antwoord aan de weduwe J. Schoonderbeek. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

Op 30 maart 1836 kwam er antwoord van de Koning die via zijn gevolmachtigde liet weten aan de weduwe J. van Eden-Schoonderbeek, dat haar bezwaar werd afgewezen: “Op de requeste Jan Klomp Koornmolenaar te Stichts Veenendaal houdende verzoek voor vergunning tot het oprigten van eenen ros – of paarden koornmolen in die Gemeente. Gezien de requeste antidotaal van de Weduwe J. van

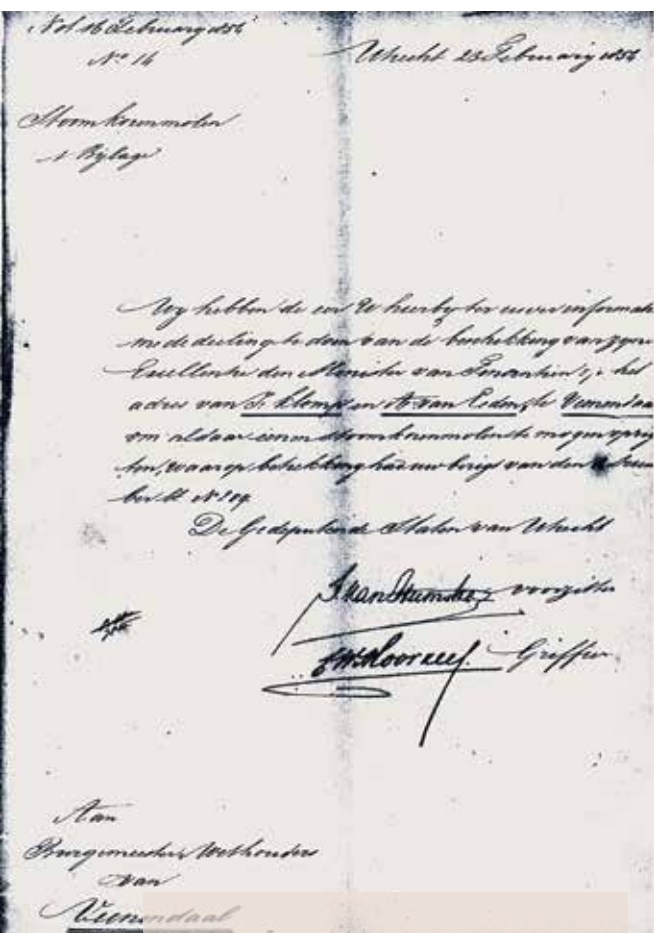
Eeden geboren Schoonderbeek te Geldersch Veenendaal.(...) Hebben goedgevonden en verstaan, aan J. Klomp vergunning te verlenen tot het oprigten van eenen roskorenmolen in de gemeente Stichts Veenendaal op het stuk land bekend op de Kadastrale perceelsgewijze legger dier Gemeente onder Sectie B no. 453. Wordende het antidotaal requeste van de Weduwe J. van Eeden voornoemd gehouden voor vervallen. En zijn onze voornoemde Ministers belast met de uitvoering deses.
's-Gravenhage den 30 Maart 1836 get. Willem - vanwege den Koning get. G Schimmelpenninck.

De stoomkorenmolen

Na tien jaar bleek dat de roskorenmolen niet meer voldeed, mogelijk omdat de vraag naar gemalen producten groter was dan voorzien. De oorzaak was misschien niet alleen de windstille perioden, maar ook de groei van de bevolking in Veenendaal. Juist rond het midden van de 19de eeuw begon Veenendaal zich te ontplooiën als industriële plaats. Diverse fabrieken waren al gesticht of in ontwikkeling. Een gevolg hiervan was natuurlijk dat er werkrachten aangetrokken werden en dat had consequenties voor de voedselvoorziening. Jan Klomp als broodbakker wist als geen ander dat bakkers moesten kunnen rekenen op de molenaars om meer graan te malen om aan de vraag te kunnen voldoen.

Daarom zocht hij naar mogelijkheden om de capaciteit verder te vergroten. In de loop van de 19de eeuw kwam de industrialisatie op gang mede door de uitvinding van de stoommachine. Door deze ontwikkeling kwam er ook een stoomkorenmolen beschikbaar. Maar de hoeveelheid stoomkorenmolens bleef zeer beperkt. Toch is het wel revolutionair dat molenaar Klomp hiermee begon: het was een zeer vroege stichting van een dergelijke molen. De exploitatie van een stoomkorenmolen kostte meer dan een windmolen. Dat had te maken met de noodzakelijke brandstof en de periodieke keuring door het stoomwezen.

Daarom was het slim van Klomp om zijn collega-molenaar van de ‘Nieuwe Molen’ te vragen om voor gezamenlijke rekening deze stoommachine aan te schaffen. Dat gaf tevens de mogelijkheid om afwisselend gebruik te maken van de stoommaalderij. Ook hierover is correspondentie aanwezig in het gemeentearchief, maar niet alles is bewaard gebleven.

Afbeelding van de brief d.d. 23 februari 1854. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

Vergunning

Uit de eerste brief blijkt dat er voor het stichten van een dergelijk soort molen een vergunning nodig was. De aanvraag was gericht aan Gedeputeerde Staten van Utrecht, met een afschrift aan Burgemeester en Wethouders van Veenendaal. Op de afgebeelde brief is de tekst te lezen: "Wij hebben de eer U hierbij ter uwer informatie mededeeling te doen van de betrekking van zijn excellentie den Minister van financiën op het adres van J. Klomp en A. van Eeden te Veenendaal om aldaar eenen stoomkorenmolen te mogen oprigten..."

Dat de vergunning was verleend blijkt uit het volgende schrijven, want Gedeputeerde Staten berichten op 17 januari 1855 aan burgemeester en wethouders dat verlenging van de vergunning is was verleend. Een jaar later werd de vergunning weer verlengd, maar op 29 november van hetzelfde jaar kwam er een brief van de Commissaris van de Koning in de provincie Utrecht waarin de vergunning werd ingetrokken. Dit schrijven werd in een afzonderlijk bericht van B&W doorgezonden aan de beide molenaars op 1 december 1856. Uit de correspondentie wordt niet duidelijk waarom de molen niet

mocht werken. Dit had mogelijk te maken met de keuring van de stoommachine, dat was meestal de oorzaak van het intrekken van een vergunning. De molenaars ondernamen onmiddellijk actie daarop, want een stilstaande molen kostte geld. Dat kreeg het gewenste effect, want: "het stoomtuig met ketel in de Koornmolen van de Heeren Klomp en van Eden te Veenendaal (...) dat aan de voorwaarden, in de vroeger uitgereikte voorlopige vergunning is gesteld en voldaan waarop eenen voorlopige vergunning is uitgereikt.

Omdat het gezamenlijk gebruik goed beviel besloot Jan Klomp om de grond waarop de stoomkorenmolen stond voor de helft te verkopen aan Aart van Eden. Op 15 november 1856 werd door notaris Immink te Amerongen deze verkoop/aankoop beschreven, waarbij een bedrag wordt vermeld van f 350,--.

Daarna stopt de correspondentie over de stoomkorenmolen. Hoelang de molen heeft gefunctioneerd is niet bekend. In de openbare verkoop van de 'Oude Stichtse Molen' in 1872 is de stoomkorenmolen wel inbegrepen. Wessel Klomp, die als opvolger van zijn vader inmiddels de molenaar was, wilde hier duidelijk niet verder mee.

Mogelijk vonden er rond 1863 allerlei veranderingen plaats in de persoonlijke leefomstandigheden van Jan Klomp. Want op 53-jarige leeftijd liet hij een testament opmaken door notaris Immink te Amerongen. Er werd een bedrag vermeld van f 9.000,--, waaronder ook de inventaris van zijn winkel/woonhuis in de

Afbeelding uit ca. 1910 van de Hoofdstraat, waarvan het linkerdeel (de westzijde) de Kerkstraat was. In deze straatwand bevinden zich vele winkel/woonhuizen. Ook Jan Klomp had in 1866 hier een winkel/woonhuis met het nummer B 39. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

Kerkstraat met huisnummer B 39. Het huis was niet zijn eigendom, want hij betaalde voor de erfpacht een bedrag van f 2,50 per jaar. Drie jaar later werd er op 2 april opnieuw een testament opgesteld. Mogelijk was Jan Klomp al ernstig ziek want tussen het opmaken van het testament en zijn overlijden op 7 april liggen maar vijf dagen. Zijn vrouw Arisje van Dolder was executeur testamentair.

In de akte werd vastgelegd dat de nalatenschap werd verdeeld over de zeven kinderen. Cornelis en Wessel Klomp kregen de beschikking over de windkorenmolen met de bijbehorende onroerende goederen.

Vervolgens werd aan het eind van het jaar op 29 december door notaris Kemelaar de akte van nalatenschap opgemaakt die bestaat uit 16 handgeschreven pagina's. Van deze uitgebreide omschrijving is aan het slot een proces-verbaal opgemaakt die als het ware de samenvatting weergeeft van alle bezittingen. Natuurlijk wordt hierin de korenmolen vermeld want die vertegenwoordigde een aanzienlijk bedrag. De beschrijving van de molen in het proces-verbaal is hierbij afgebeeld en de tekst luidt:

“...Onder Veenendaal Stichts 1. Een Windkoornmolen genaamd de Oude Molen met Huis, twee Schuren afzonderlijke Knechtswoning en wagenshuur en verdere getimmerten benevens vijf bunder acht en veertig roeden 10 ellen tuin, - bouw, - en weiland. Bekend bij het Kadaster van voornoemde gemeente onder sectie B Nummers 432, 433, 434, 435, 436, 469, 471, 472, 472bis, 473, 1040 en 1041 op eene som van zeventien duizend gulden FL. 17.000,-...”

Wessel Klomp volgde zijn vader op als korenmolenaar. Zijn broer Cornelis koos een ander beroep, want in latere akten werd hij als koopman wonende te Nunspeet vermeld. Of Wessel Klomp alleen zijn broers en zusters heeft moeten uitkopen blijkt niet uit deze beschrijving, maar dat het later financieel niet goed is gegaan zal uit het vervolg blijken.

De oude standerdmolen bleek evenals de stoomkorenmolen niet meer te voldoen. De

meelproductie moest omhoog en dat vergde aanvullende of nieuwe maatregelen. Wessel Klomp ging op een andere toer, maar ongeveer in dezelfde dynamiek als zijn vader. Hij wilde in ieder geval een windmolen die meer productie kon leveren.

Mogelijk liep hij al langer met het plan rond om een stellingkorenmolen te gaan bouwen. De productie van dit soort molens lag beduidend hoger dan van de oude standerdmolens.

Als eerste activiteit verkocht hij de ‘Oude Molen’ samen met de stoomkorenmolen en verdere bezittingen. Hij had natuurlijk geld nodig voor al zijn plannen en misschien ook wel voor de financiële afwikkeling zoals hiervoor omschreven is.

Het werd opnieuw een publieke verkoping die plaats vond op 17 en 24 juli 1872. In diverse publicaties is vermeld dat de ‘Oude Stichtse Molen’ in zeer vervallen staat verkeerde en daarom rond 1870 is afgebroken, maar dat blijkt dus niet te kloppen. In de akte van de openbare

Het Oude Polderhuis, de zetel van het Veenraadschap van de Rhenense en Gelderse Veenen. Het pand werd omstreeks 1900 afgebroken en vervangen door het zogenaamde Polderhuis op de hoek van de Hoogstraat en het Achterstraatje. Afbeelding uit 1895 van het polderhuis. Hier vond de afslagverkoop plaats op 24 juli 1872. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

verkoop werd de molen aangeprezen als een florissante korenmolen. Uit de tekst blijkt ook dat de verkoop in twee sessies plaats vond, er was een opslag- en afslagverkoop op twee verschillende locaties. De opslagverkoop vond plaats in het eerder genoemde logement ‘De Roskam’ en de afslagverkoop in het ‘Rechthuis’. Deze aanduiding die verder nauwelijks in de Veenendaalse akten voorkomt, is een andere benaming voor het Polderhuis, een naam die in de volksmond beter bekend is.

Enkele fragmenten uit de akte: *“...De Heer Wessel Klomp Koornmolenaar wonende te Veenendaal Stichts mij Notaris bekend (...) En verklaarde de Comparant in Kwaliteit voornemens te zijn op heden ten overstaan van mij Notaris in het Logement de Roskam te Veenendaal Stichts bewoond door H. van Lent in het openbaar te doen inzetten en op woensdag den vier en twintigsten Julij deses jaars des middags ten twaalf ure in het Rechthuis te Veenendaal Stichts bewoond door Jan van de Hoef junior in het openbaar aan de genoegene meest biedende te Verkoopen de hierna te beschrijven onroerende goederen...”*

Over de molen is het volgende vermeld: *“... Eene florisante Koornmolen genaamd de oude Molen met twee Knechtswoningen, Wagenschuur, Koevoet en eenige bilhamers, erf, grond, tuin, bouwland zoals het achter de Knechtswoningen is afgebakend en Molenweg Samen groot omstreeks drie en veertig aren staande en gelegen te Veenendaal Stichts aan den Molenweg (...) Ingezet door Jan Johannes Brinkhuis fabrikant wonende te Gelders Veenendaal afzonderlijk op eene som van Zeven duizend gulden. fl. 7000,-“*

Hoe ging het verder?

Hoe ging het nu verder met de Oude Molen? De nieuwe eigenaar was de fabrikant Johannes Brinkhuis, maar die wilde er snel vanaf. Hij verkocht de molen op 27 augustus 1873 aan Jorden de Kruijf rentenier te Amersfoort, voor een bedrag van f 2.735,-. Ruim twee jaar later werd de halve molen op 25 november opnieuw verkocht aan: *“den heer Gerrit van Eden Janszoon Koornmolenaar wonende te Geldersch Veenendaal (...)De helft in eene Koornmolen genaamd de Oude Molen met twee Knechtswoningen, wagenschuur en verdere aanbehooren met Koevoet en eenige bilhamers, erf, grond, tuin, bouwland en Molenweg Staande en gelegen te Veenendaal Stichts aan den Molenweg...”*. Gerrit van Eden betaalde voor de aankoop van de halve molen f 1300,-. Op dezelfde dag passeerde nog een akte. Daarin ging Gerrit van Eden een geldlening aan bij Johannes van Maanen te Renswoude voor een bedrag van f 2.000,-. Als onderpand werd vermeld, *“Eene koornmolen genaamd de Nieuwe Molen met Huizen Schuren, Stallen, Koornberg”* en ook: *“Voorts de helft in eenen Koornmolen de Oude Molen met twee knechtswoningen”* etc. Verder zijn er geen akten meer te vinden over

de Oude Molen. Wat er tussen 1875 en 1879 is gebeurd is niet vast te stellen, maar het lijkt op een miskoop. Want de afbeelding geeft een beeld weer van een onttakelde molen, die gesloopt lijkt te worden. Deze schets is geda-teerd met het jaartal 1879. Hiermee eindigt dan ook de historie van ‘De Oude (Stichtse) Molen’. De vervolgstappen voor de aankoop van grond en de bouw en inrichting voor de bouw van stellingmolen ‘De Vriendschap’ met de nodige geldleningen door Wessel Klomp, volgt in het derde en laatste deel over deze molengeschiedenis.

De oude Stichtse molen is hier als schets afgebeeld in 1879. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

Bronnen:

Het Utrechts Archief (HUA), notariële akten, toegang 34-1: akte 83 van 2 maart 1720 en akte 32 van 20 juli 1734 via notaris Elias Verschuur.
H.U.A. Inv.no. 2247, akte no 595 van 18 februari 1822 via notaris Jan Smith;
H.U.A inv.no.2297 akte 1540 van 26 januari 1829; inv.no. 2297, akte 1540 van 11 mei 1829; H.U.A inv.no.2298, akte 1589 op 11 november 1829; inv.no.2298, akte 1590 op 11 november 1829, via notaris Wulphert van Ginkel
H.U.A akte no.29, 11 april 1832; akte no.20 en 24 op 18 juli 1836, via notaris Cornelis Slok.
Gemeentearchief Veenendaal, inv.no 112, 24 mei 1812; 133-1, 26 september 1835; 133-2 27 oktober 1835; 133-3, 12 december 1835; 154, 29 november 1856..
R.H.C. Zuid-Oost-Utrecht, toegang 63 inv.no. 228, akte 5359, 18 februari 1863 via notaris Immink te Amerongen.
H.U.A. Inv.no.2312, akte 1100, 29 december 1866,;
H.U.A. Inv.no.2314, akte 1348, 29 augustus 1870; inv. no.2315, akte 1483, 17 juli 1872; akte 1568,27 augustus 1873 via notaris Kemelaar.
Gemeentearchief Veenendaal, akte 1794 en 1896, 25 november 1875 via notaris Kemelaar.
Publicatie: 600 jaar Haalboom-Hoolboom door H.J. ter Maat, Nieuwegein 1984.

Wie herkent wie?

Door:
Hennie Henzen

Er zijn helaas maar twee reacties geweest op foto nummer 15 die geplaatst is in onze vorige uitgave, Hetty Doornenbal wist ons te vertellen dat het de VSW omstreeks 1957 is waar deze foto is gemaakt, de man staande links op de foto is haar vader Jan Groothedde. Terecht merkt zij op dat op zijn borst het logo van de VSW (Veenendaalse Stoomspinnerij en Weverij) te zien is. Zij vermeldde ook nog enkele gegevens over haar vader: "Mijn vader is geboren 27-12-1924 in Teuge. Wij hebben eerst gewoond aan de Zuiderkade en later Eenvoudlaan 57. Mijn vader is overleden in 2009. Op de VSW werkte hij o.a. als afdelingschef en op de administratie. Het was altijd leuk als hij vertelde over de bijzonderheden van allerlei stoffen en garens". De persoon rechts van Jan Groothedde is Van Beek, deze naam werd in het documentatiecentrum vermeld door een bezoeker.

Deze keer plaats ik wat meer foto's en ook deze zijn volgens mij gemaakt bij de VSW. Zeker foto 18 en 20. Op foto 20 is geheel rechts de heer Bonnike te zien de toenmalige directeur van de Veenendaalse Stoomspinnerij en Weverij. Hopelijk worden de personen op deze foto's herkend en kunnen we deze toevoegen aan de mooie collectie die wij als vereniging inmiddels hebben opgebouwd. We hebben weliswaar nog het nodige te archiveren maar u bent nog steeds van harte welkom om ons te voorzien van nieuw materiaal. Ook als dit gaat om schenkingen of foto's die we in mogen scannen waarna u het origineel gelijk weer mee kunt nemen. Kom eens naar het documentatiecentrum van onze vereniging om met eigen ogen te aanschouwen hoe wij dit alles doen. En misschien kunt u ons helpen met het vermelden van namen bij onze schoolfoto collectie die wij in mappen klaar hebben staan.

Uw reactie van de nu geplaatste foto's graag per mail naar info@oudveenendaal.nl of per post aan Ineke van Schuppen, Eekwal 3, 3904 DL Veenendaal. Of loop binnen bij het documentatiecentrum en geef het door aan de medewerkers.

18

19

20

21

Het kerkje in de Zandstraat

Al diverse keren is er in ons blad Oud Veenendaal aandacht geschonken aan dit kerkje. Als je er met mensen over aan de praat komt weten velen (ook autochtone Veenendalers) niets van dit kerkje af. Ook weet men vaak niet waar dit kerkje staat, laat staan dat men weet in wat voor een slechte staat dit kerkje momenteel verkeert.

Door:
Bert van den
Bos

Wat zou het toch fijn zijn als velen in Veenendaal hier de schouders eens onder zouden willen zetten om dit kerkje van de ondergang te redden. Daarom is bij onze HVOV een werkgroep in het leven geroepen om restauratie van dit gebouw te realiseren en we hopen van harte dat alle instanties hun medewerking hieraan zullen verlenen. Het kerkgebouw was oorspronkelijk gebouwd (in 1865) voor de Christelijk afgescheiden gemeente te Veenendaal.

Een recente foto van het kerkje aan de Zandstraat
(Foto ArieJan van Dijk)

Het was via een brede gang tussen de huizen goed toegankelijk en het was daarbij noodzakelijk om het recht van overpad goed vast te leggen. Het kerkje werd buiten gebruik gesteld in 1925.

Wij vroegen ons af of er nog Veenendalers in leven zouden zijn, die nog iets over dit kerkje zouden kunnen vertellen. We kregen een tip, dat er nog iemand was die in dit kerkje gedoopt was en wij besloten op onderzoek uit te gaan. Zo kwamen we in contact met mevrouw Luutje Peterse – van Amerongen, woonachtig in Veenendaal. Wij brachten haar een bezoekje in haar fraaie woning aan het Kamgras waar zij, inmiddels 95 jaar oud, nog zelfstandig woont. Ze vertelde ons dat zij inderdaad nog in het kerkje was gedoopt. Zij werd op 7 juni 1922 in een groot gezin aan de Kade geboren. Haar

vader was Harmen Jan van Amerongen en haar moeder Hendrikje Geurtsen, allebei zeer bekende namen in Veenendaal en omgeving. Oorspronkelijk was de familie lid van de kerk op de Markt, in de volksmond ook wel “Grote Kerk” genoemd. Dit was de Nederlands Hervormde Gemeente in Veenendaal. Het gezin leefde trouw mee met de kerk.

Op een zondag kwam haar opa, Gerrit Geurtsen, helemaal terneergeslagen uit de kerk gekomen en hij deelde mede dat hij nu niet langer meer aan deze kerk verbonden kon blijven. De predikant had gepreekt uit Jesaja 40 met als tekst: *“Troost, troost Mijn volk, zal ulieder God zeggen. Spreekt naar het hart van Jeruzalem, en roept haar toe, dat haar strijd vervuld is, dat haar ongerechtigheid verzoend is, dat zij van de hand des HEEREN dubbel ontvangen heeft voor al haar zonden”*. Naar zijn vaste overtuiging had de predikant de “alverzoening” verkondigd en dit was voor hem reden om, met zijn gezin, over te gaan naar het kerkje in de Zandstraat.

Kerkerkbank

In die kerk werd Luutje dus in 1922 gedoopt. Zij herinnert zich weinig meer van het kerkje maar weet nog wel dat ze er, als meisje van een jaar of drie, een keer met een paar broertjes was, die haar in een kerkerkbank met een deurtje ervoor zetten. Ze moest daar stil blijven zitten, want de broers gingen even iets anders doen. Ze herinnert zich nu nog dat zij zich zeer opgesloten voelde in die bank, maar toch is haar hart nog altijd verbonden aan dit kerkje. Zij zou dan ook niets liever willen dan dat dit kerkje weer in oude luister wordt hersteld. Eén ding moet haar nog van het hart. Zij zou zo graag willen weten op welke datum ze is gedoopt en door welke predikant. Doopkaarten waren er toen nog niet en ze is er nooit achter gekomen welke predikant haar heeft gedoopt. Het zou fijn als we dat nog eens zouden kunnen achterhalen.

Honderdjarigen in Veenendaal (32)

Deze keer wil ik in de rubriek “Honderdjarigen in Veenendaal” aandacht besteden aan Nicolaas Schoeman. Hij woonde aan de Kerkewijk te Veenendaal, was rijwielerhersteller van beroep en bleek in ons dorp doorgaans bekend als Niek Schoeman. Zo zullen we hem in dit verhaal ook bij zijn voornaam blijven noemen.

Vroeger wisten de ouderen onder ons wellicht te vertellen dat Niek er één was van “de koeleboks”. De laatste jaren van zijn leven woonde hij in Arnhem, waar hij overleed in de leeftijd van 100 jaar en 5 maanden. Opmerkelijk is dat juist in zijn familie meerdere personen zijn gestorven op jonge leeftijd.

Het gezin waarin Niek Schoeman opgroeide. De vader van Niek was Christiaan Schoeman, koopman van varkens, geboren 29 april 1873 in Gelders Veenendaal (gemeente Ede), zoon van Klaas Schoeman en Geertrui van Veldhuizen. Hij trouwde op 5 december 1895 in deze gemeente met Teunisje van der Meijden, geboren 25 augustus 1871, dochter van Hendricus van der Meijden en Christina van Ruischwijk. Blijdschap was er toen op 3 mei 1903 een zoon ter wereld kwam, die zij de naam Hendricus gaven. Deze oefende later hetzelfde beroep uit als zijn vader. Helaas overleed Teunisje op 8 maart 1905 in de leeftijd van 33 jaar. Haar teraardebestelling heeft plaatsgevonden op de Oude Begraafplaats aan de Achterkerkstraat.

Bejaardenpas (65+) van Nicolaas Schoeman.
(Collectie mevrouw Truus Gerrist-Schoeman)

Nog datzelfde jaar ging Christiaan Schoeman een tweede huwelijk aan met Adriana van Tongeren, afkomstig uit de gemeente Lienden. Zij werd daar geboren op 20 september 1879 als dochter van Hendrik van Tongeren en Janna van Meerten. De huwelijksplechtigheid vond

plaats in het gemeentehuis van Veenendaal op 6 september 1905. In het gezin Schoeman-van Tongeren, dat ging wonen op nummer 4 van wijk C (later Kerkewijk 76), werden zeven kinderen geboren, t.w. Nicolaas (10 augustus 1906), Hendrik Jan (8 maart 1908), Christina Adriana (11 maart 1909), Gerard (29 maart 1911), Janna Helena (1 april 1914), Johannes (24 september 1915) en Adrianus (15 december 1921). Uit het bevolkingsregister van Veenendaal blijkt dat deze kinderen al op jonge leeftijd hun vader moesten missen. Christiaan Schoeman moest in maart 1924 namelijk voorgoed opgenomen worden in het verpleeghuis “Den Dolder” in Zeist en overleed daar op 24 juni 1926. Zijn graf is te vinden op de Algemene Begraafplaats aan de Munnikenweg onder nummer 88 van de algemene graven.

Grafpaaltje 88. Hier ligt Christiaan Schoeman begraven. (foto Wim van Elst)

In de dertiger jaren vertrok het merendeel van de kinderen naar elders. Niek begon als rijwielerhersteller in het pand van zijn ouders, de vierjarige Adrianus (Adrie) kon nog niet van moeder weg.

De meidagen van 1940

Burgemeester J.J.P.C. van Kuijk gaf na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog bevel dat de gehele bevolking van Veenendaal moest worden geëvacueerd. Lopend of per fiets begaven de inwoners zich richting Elst om vandaaruit in vuile kolenschuiten verder te worden vervoerd richting Zuid-Hollandse eilanden. Het 10e Regiment Infanterie van de Nederlandse Strijdkrachten, gelegerd bij de Grebbeberg in Rhenen achtte het nodig om ter verkrijging van een beter schootsveld

Door:
Wim van Elst

zo'n 130 huizen in ons dorp in brand te steken of in puin te schieten. Hiertoe behoorde ook een groot aantal woningen aan de Kerkewijk. In het boek "Mijn Kerkewijk" van Jaap Pilon zijn veel foto's opgenomen, die de droevige situatie van dat moment duidelijk weergeven. Mevrouw Schoeman-van Tongeren en haar nog thuiswonende kinderen moesten bij terugkomst eveneens constateren dat niets van hun woning meer overeind stond. Opnieuw kregen zij als gezin heel wat te verwerken na alles wat zij al hadden meegemaakt. Door het bouwen van noodwoningen werden enkele gedupeerde gezinnen voorlopig geholpen. Waar de familie Schoeman werd ondergebracht is mij helaas niet duidelijk geworden. Adriana van Tongeren overleefde haar man 36 jaar. Zij stierf op 31 maart 1963 en werd bij haar zuster Helena van Tongeren te ruste gelegd op de begraafplaats Oud-Lienden aan de Oudsmidsestraat in Lienden. Haar jongste zoon Adrianus werd na zijn overlijden op 16 februari 2010 ook in dit graf te Lienden begraven.

Graf van Adriana Schoeman-van Tongeren en Adrianus Schoeman. (Foto Wim van Elst)

Het gezin Schoeman-van Dijk

Niek Schoeman trouwde op 13 augustus 1942 in Veenendaal (akte 103) met Cornelia van Dijk, geboren 4 april 1906 alhier. Zij was een dochter van Gerrit van Dijk en Geertrui van den Heuvel. Een jaar later was de nieuwbouw gerealiseerd en kon de rijwielzaak door het jonge paar worden voortgezet op vrijwel dezelfde plaats als voorheen. Aan de straatzijde bevond zich de winkel, achter was de werkplaats. Nieks moeder en zijn jongste broer Adrie waren dik tevreden met de naastgelegen bovenwoning. Het echtpaar Schoeman-van Dijk kreeg twee kinderen, die zij de namen Christiaan Adrianus

(geb. 16 juni 1943) en Geertruida Gerda (geb. 12 juli 1947) meegaven. Regelmatig ging Niek met zijn vrouw naar een homeopaat in Utrecht. Ze had veel last van de schildklier. Cornelia Schoeman-van Dijk overleed op 7 oktober 1957 in de nog jonge leeftijd van 51 jaar en werd begraven in graf B17 op de algemene begraafplaats aan de Munnikenweg.

Nicolaas Schoeman met mevrouw Turk. (Collectie mevrouw Truus Gerrist-Schoeman)

Toen zoon Christiaan aan een hartstilstand overleed en dochter Truus ging trouwen en in Arnhem ging wonen, besloot Niek Schoeman niet langer in Veenendaal te blijven. Hij verhuisde in april 1971 naar een prachtig appartement aan de Driekoningenstraat 27 in de Gelderse hoofdstad. Vijftien jaar woonde hij op dit adres samen met mevrouw Turk. Tot de hoge leeftijd van ± 96 jaar verbleef hij zelfstandig op dit adres. De laatste jaren van zijn leven bracht hij door in woonzorgcentrum De Drie Gasthuizen, Rosendaalseweg 485 te Arnhem. Zijn honderdste verjaardag vierde Niek bij zijn dochter Truus thuis. Daarbij waren ook broer Adrie, diens vriend Kees van Zanten en de burens Wim Reede en Bram Gerritsen uit Veenendaal aanwezig. Bijzonder gezellig! Hij overleed vijf maanden later in eerder genoemd woonzorgcentrum.

Haring

Niek was een groot voetballiefhebber en hij vond het vroeger fantastisch om naar interlandwedstrijden te gaan. Hij kon smullen van de warme maaltijd, genoot van een borreltje ("jonkie"), kon niet zonder zijn Caballero sigaretten en vond een zoute haring bijzonder lekker en gezond. Misschien daarom zei hij vaak: "Haring in het land ... dokter aan de kant!" Niek heeft tot op hoge leeftijd altijd goed

kunnen lopen. Helaas leed hij aan een familiale oogaandoening en kon hij op het laatst geen krant meer lezen. Na een lichte tia overleed Niek te Arnhem op 13 januari 2007. Zijn lichaam werd overgebracht naar Veenendaal om te worden bijgelegd in het graf van zijn vrouw. Bovenaan de rouwkaart werden de volgende dichtregels afgedrukt:

*Na een gezond en heel lang leven
100 jaren, mij op deze aarde gegeven
Ben ik aan het einde van mijn kracht
Zacht ingeslapen in de nacht.*

Graf van Nicolaas Schoeman en Cornelia Schoeman-van Dijk. (Foto Wim van Elst)

De werkplaats

Denk niet dat Niek in zijn werkplaats alleen bezig was met het repareren van fietsen en het plakken van banden. Integendeel. Hij zette ook uit diverse nieuwe onderdelen een rijwiel in elkaar naar eigen smaak. Zo kon hij de prijs laag houden. Een prima fiets was al voor f. 100,00 leverbaar. De fietsmerken "Vondel" en "Nurmi" waren niet alleen van zijn hand, ook werd er octrooi op aangevraagd. Ter verduidelijking: De Fin Paavo Johannes Nurmi was een middel-lange en langeafstandsloper die tussen 1920 en 1928 negen olympische titels won.

De winkel

Dochter Truus noemde haar vader een grote rommelkont. Hij verkocht in de winkel niet alleen fietsen, maar ook schaatsen, gloeilampen, wasmachines, centrifuges en regenkleding. Niek kon heel goed rekenen; een kassa kende hij niet. Tot in details wist hij alles te vinden. Bram

Gerritsen vertelde mij dat dit trouwens niet altijd even gemakkelijk ging. Hij maakte het mee dat Niek zover in alle rotzooi was gedoken dat alleen zijn linkerbeen nog zichtbaar was. Maar ... wat hij zocht, vond hij. Het zat allemaal goed in zijn "koppie" opgeslagen.

Toen buurman Aantjes eens naar de rekening vroeg, kreeg hij als antwoord: "Dat komt wel".

Tenslotte

Aan de Kerkewijk is niets meer dat ons aan de familie Schoeman doet denken. In de winkel en de werkplaats van de rijwielhersteller destijds, bevindt zich thans Chinees restaurant Nieuw China.

Wellicht dat Corrie en Anton Konings met elkaar nog wel eens praten over de tijden van weleer. Zij hebben vanuit hun appartement in de Lauta van Aysmaflat aan de overzijde van de straat dagelijks zicht op de huizenrij, waarin zij zelf hebben gewoond met de burenschoeman (fietsenmaker), Reede (rookartikelen) Van de Kraats (later Gerritsen), mevrouw Van de Kraats, Slotboom (kapper), en Konings (fietsenmaker).

Nicolaas Schoeman. (Collectie mevrouw Truus Gerrist-Schoeman)

Mijn dank gaat uit naar Bram Gerritsen, die mij in contact heeft gebracht met Truus Schoeman en haar vriendin Nela Aantjes. Wat was het fijn om vooraf met hen samen een gesprek te hebben.

Uit het archief van de gemeente Veenendaal

Vaak krijgen we de vraag wat er eigenlijk allemaal te vinden is in het gemeentearchief. Dat is heel veel. Het oudste en meest bijzondere archief is het Veenraadschapsarchief, dat de periode 1546 tot 1949 beslaat.

Door:
Janneke van den Berg en Noortje van Hofwegen

Het grootste deel van de archiefkluis wordt ingenomen door de gemeentelijke archieven van 1795 tot nu. Tot 1990 is dit openbaar, de overige archieven worden op een later moment openbaar gemaakt. In de loop van volgend jaar zal het archiefblok 1991-1999 openbaar gemaakt worden. Op dit moment is de openbaarheidstermijn nog 20 jaar. In juni maakte minister Arie Slob bekend dat er op dit moment gewerkt wordt aan een nieuwe Archiefwet, waarbij de openbaarheidstermijn terug gebracht wordt naar 10 jaar. Naast de gemeentelijke archieven zijn er in het gemeentearchief ook particuliere archieven te vinden. Denk aan de Scheepjeswol, de Ritmeester, maar ook archieven van kerken en scholen. Verder hebben we familiearchieven en collecties van markante Veenendalers, zoals het complete archief van Adriaan P. de Kleuver. In januari mochten we de complete collectie van voormalig gemeentesecretaris Dick van Manen ophalen, een omvangrijke collectie van voornamelijk genealogische gegevens.

Wat gebeurt met zo'n collectie na de overdracht? In dit geval betrof het een goed geordende collectie, dat scheelde ons een hoop werk. Maar er bleef genoeg werk over. Zo zijn alle mappen met stambomen van Veense families verpakt in zuurvrije dozen en in de studiezaal geplaatst, waar ze direct toegankelijk zijn voor bezoekers. Daarnaast bevat de collectie diverse kopieën en afschriften van literatuur en oorspronkelijke bronnen, die oorspronkelijk opgeborgen waren in kunststof lades. In deze lades

vonden we helaas zilvervisjes. Dat betekende dat dit gedeelte ook helemaal opnieuw verpakt moest worden. De heer Van Manen had zelf al een handgeschreven index gemaakt op deze bronnen, momenteel zijn we bezig deze index te controleren en uit te typen. Als dit klaar is, zal de index op de website geplaatst worden, zodat onderzoekers vanuit hun luie stoel kunnen kijken wat er allemaal in deze collectie zit.

Dick van Manen in zijn studeerkamer zittend voor zijn omvangrijke collectie die in januari 2018 aan het gemeentearchief werd overgedragen. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

Veense Architecten

Tijdens de bijeenkomst van 21 juni 2018 mocht de secretaris in afwezigheid van de voorzitter een goed gevulde zaal welkom heten. Voorzitter Bert was door zijn gezin min of meer ontvoerd om ter gelegenheid van zijn 75^e verjaardag verrast te worden met een weekje uit.

De secretaris meldde de aankoop van een bijzondere collectie boeken als aanwinst voor het Documentatiecentrum. Boeken-van-Veenendaal-verzamelaar Paul Hageman deed vanwege een verhuizing zijn uitgebreide collectie van de hand en bood de HVOV als eerste de gelegenheid om deze collectie aan te schaffen. Paul heeft zijn boeken uit alle uithoeken van de wereld via internet bij elkaar gebracht en het bestuur, maar zeker ook voorzitter van het Documentatiecentrum Hennie Henzen zijn zeer in hun nopjes met deze prachtige aanwinst. Een ieder die deze Veense boeken wil komen bekijken, is van harte welkom in het Documentatiecentrum.

De boekenverzameling van Paul Hageman zoals die thuis aanwezig was. (Collectie Documentatiecentrum Historische Vereniging Oud Veenendaal)

Johan Huibers

Vervolgens kreeg Johan Huibers het woord. Hij is geen onbekende op de bijeenkomsten van de HVOV en deze avond nam hij ons mee in de wereld van de Veense architectuur. Veenendaal heeft aan ontwerper/architect Bernardus van Kreeel (1865-1922) een prachtige nalatenschap van bijzondere gebouwen te danken. Hij ontwierp in het begin van de 20e eeuw een groot aantal woon/winkelpanden in de Hoofdstraat

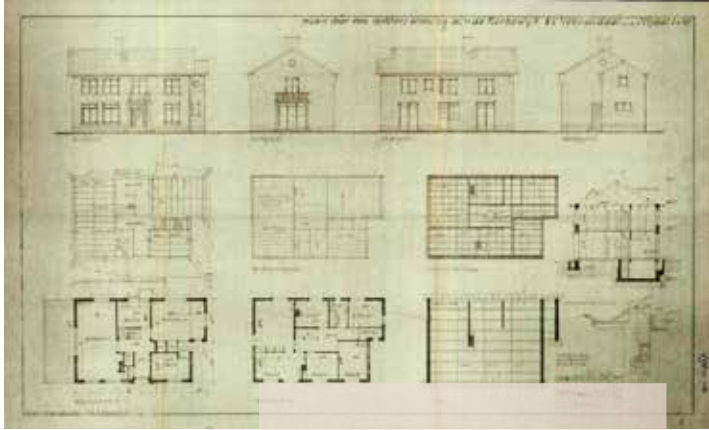
en woningen in de Keucheniusstraat en de Kerkewijk, maar zijn naam is ook verbonden aan de opzet van de begraafplaats aan de Munnikenweg, de Nieuwewegse School en de fabriek van Ritmeester. Toen Bernardus van Kreeel op 1 juni 1922 overleed, had Veenendaal mede door zijn werk een ware metamorfose ondergaan. Veenendaal telde rondom 1920 circa 6500 inwoners. Het dorp werd toen nog gedomineerd door het aanwezige water in het centrum, de fabrieksgebouwen, de Oude Kerk op de Markt, een Stadswaag, logementen en de eerste fabriekswoningen. De Kerkewijk functioneerde in die zin als een duidelijke “ontwikkelingsas” in Veenendaal. De weg vanuit het veer van Ingen via de Kerkewijk naar De Klomp fungeerde als een handelsroute. In een dorp met zoveel handel en nijverheid was plaats voor meer architecten. De opvolgers van Bernardus van Kreeel waren achtereenvolgens Engelbertus Stemerding (1894-1962), Gerard (Geert) de Geit (1899-1978), Evert Hermanus van Kreeel (1902-1948) en Cornelis Albert van Stuijvenberg (1915-2005). Uiteraard was Evert van Kreeel de zoon van Bernardus.

Interbellum

Naast deze Veense architecten werden in de Interbellum-periode (hier grofweg ingedeeld van 1920-1945) ook door architecten van buiten Veenendaal bijzondere bouwwerken gerealiseerd. Zo ontwierpen Vorkink & Wormser uit Amsterdam in 1920 de fraaie woningen aan de Davidsstraat in Amsterdamse Schoolstijl. Architect van huize “De Berk” aan de Kerkewijk was Frits Beck uit Voorburg, de mooie villa’s Kerkewijk 32 en 67 werden ontworpen door Zandstra, Giessen en Sijmons uit Amsterdam en architect Hoogevest uit Amersfoort bouwde in 1947 de Vredeskerk in Delftse Schoolstijl. Aan de hand van het nodige fotomateriaal, geïllustreerd met afbeeldingen van de originele tekeningen uit het Gemeentearchief, passeerden genoemde Veense architecten de revue.

Door:
Ineke van
Schuppen
m,m,v,
Johan Huibers

Hierbij gaf de spreker duidelijk aan dat ging om een selectie van min of meer opmerkelijke en (deels) bewaard gebleven gebouwen. In 1930 bouwde Engelbertus Stemerding de woonhuizen op Kerkewijk 150 en 152, evenals het woonhuis van dokter H.E.G. Pilon. Het gezin Pilon telde acht kinderen en het huis bevatte dan ook de nodige slaapkamers, wat op de getoonde tekening goed zichtbaar was.

De bouwtekening van de woning van dokter H.E.G. Pilon. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

De door Stemerding ontworpen portiekwoningen aan de Dr. Slotemaker de Bruinestraat kwamen in 1955 gereed. Aan de Leinweberstraat bevonden zich de in 1959 gebouwde kantoren en het magazijn van de firma Kraan & Van Kuyk. Ook Geert de Geit had een gevestigde naam in Veenendaal. In 1928 bouwde hij zowel Kerkewijk 168 als Kerkewijk 172, maar een prachtig pand is ook het dubbele woonhuis van Kerkewijk 145 en 147, pal naast het Christelijk Lyceum. Oorspronkelijk woonden in de linkerhelft Bart van Manen met zijn zus Corrie en in de rechterhelft Job van Manen met zijn gezin. De huidige eigenaar van nummer 145 was deze avond aanwezig en hij kon nog een aantal aanvullingen op het verhaal van Johan geven. De nieuwe "De Korenbeurs" was ook een ontwerp van Geert de Geit. Het pand werd in 1960 achter het oude hotel gebouwd en dat is de reden dat de rooilijn van de Markt ingrijpend veranderde. En laten we verzorgingshuis "De Engelenburgh" niet vergeten. Dat werd in 1964 door de bewoners betrokken. Een opmerkelijk weetje is dat Bernardus van Kreel de buurman was van Jurianus de Geit, wonend destijds op respectievelijk Kerkewijk 39 en 41. Zij waren de vaders van Evert van Kreel en Geert de Geit. Evert van Kreel stierf al op 46-jarige leeftijd, maar desondanks staan

veel panden op zijn naam. Een voorbeeld is "ten Anker" op Kerkewijk 175 met ernaast het dubbele witte woonhuis "Ora et Labora (Bid en Werk)". Prachtige woningen waren ook "De Staete" en "De Leeuwenhoek" van de families Van Schuppen en Van Leeuwen. Deze panden werden in de oorlog verwoest om schootsveld tegen te Duitsers te creëren, maar werden in 1941 weer opgebouwd. En wie kent niet het vroegere Koetshuis, nu Résidence Rhenen. Het gebouw was oorspronkelijk een paardenstal, die behoorde bij hotel "Berg en Bosch". Nadat het hotel afgebrand was, werd in 1945 in het koetshuis een restaurant ingericht. De toenmalige eigenaar was de Zwitser Frisch. Het restaurant bouwde een uitstekende reputatie op. Prins Bernhard werd er regelmatig als gast gesignaleerd.

Huibers en Jarring

Aan de Bergweg bevindt zich het witte huize "Uiterham". Dit woonhuis, oorspronkelijk de pastorie waar ds. Overduin woonde, werd door Evert van Kreel gebouwd in samenwerking met architect Jansen.

Jansen vertrok op zeker moment naar Australië, maar kwam later weer terug in Veenendaal, waar hij opnieuw een architectenbureau begon. Hij veranderde zijn naam in Jarring. Johan werd meewerkend architect bij Jarring en nam in 1984 het architectenbureau over onder de naam Huibers & Jarring. Als laatste noemen we nog Cornelis Albert van Stuijvenberg. Hij bouwde in 1955 het dubbele woonhuis op Kerkewijk 36 en 38. Het werd gebruikt als pastorie van de Hervormde Kerk. Johan besloot zijn presentatie met de opmerking dat hij zich als gebruiker/eigenaar van een "Van Kreelpand" sterk verwant en betrokken voelt bij de betekenis van oorspronkelijke gebouwen van en voor Veenendaal. Hij riep de aanwezigen op om privé fotomateriaal en/of verhalen over Veense panden zoveel mogelijk te delen. De secretaris bedankte Johan voor zijn presentatie en wenste de aanwezigen welthuis

Huize "Uiterham" omstreeks 1930. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

De Achterkerkstraat, hoedenmakers- straat van Veenendaal in het midden van de 19^e eeuw

Naar aanleiding van de 90-ste verjaardag van Mimi Wielaert in april van dit jaar begon ik vorig jaar december een onderzoek naar de stamvaderen Wielaert. Ik wist niet waar ik aan begon; want dit stamboom-onderzoek zou een volle anderhalve maand in beslag nemen.

Mimi en haar echtgenoot George Wielaert hebben, actief als ze waren op sociaalcultureel gebied, veel voor Veenendaal betekend. Mimi was onder meer voorzitter van de Stichting Gelderse Kleuterschool, hield voordrachten en bloemschikcursussen bij *Veenendaal maakt Veenendaal wijzer* en zo nog veel meer.

George Wielaert.(Collectie Jasper Wielaert)

George Wielaert, die in 2008 overleed, was lid van de Culturele Raad. Samen met Job van Schuppen was hij voorvechter van een schouwburg in Veenendaal, die er dankzij hun verbeten inzet tenslotte ook kwam: theater De Lampegiet. Het echtpaar Wielaert kwam in 1953 vanuit Amsterdam naar Veenendaal. Er lag voor George als chemicus een goede baan bij de cholesterolfabriek aan de Nieuweweg in het verschiep, de fabriek die hij later zou managen. Het echtpaar woonde eerst op Prins Bernhardlaan 128, vlak naast de chemische fabriek dus, en verhuisde met hun drie in Veenendaal geboren zonen in de jaren zestig naar een grote villa, Nieuweweg 7, die deel uitmaakte van het fabrieksterrein van de Scheepjeswol.

Er is niets meer van over. Alles werd in de jaren negentig gesloopt voor het winkelcentrum dat we tegenwoordig kennen als de Scheepjeshof en een rijtje nieuwe huizen. Maar voor het zover was, hield George Wielaert zijn poot stijf tegenover de projectontwikkelaar die hem zo snel mogelijk uit z'n woning wilde verdrijven. Het duurde jaren. Deze strijd dwong zo veel respect af, dat de twee kemphanen aan elkaar gewaagd raakten en een goede verstandhouding ontwikkelden. De projectontwikkelaar gaf het appartementencomplex dat voor Nieuweweg 7 in de plaats kwam de naam *Residence Wielaert*. Die verrassing was geslaagd!

Een stamvader van George Leonardus Gerardus Wielaert (*31 mei 1923, Deventer - † 16 februari 2008, Veenendaal) was Petrus Gijsbertus Wielaert (*12 december 1821, Utrecht - † 25 aug. 1899, Haarlem). Hij was hoedenmaker van beroep en kreeg maar liefst elf kinderen, onder wie een dochter genaamd Jacoba Fredrica Wielart. Juist, op de geboorteakte (zie hiernaast) is de naam foutief geschreven, zonder de letter e, maar het is zeker dat het meisje een dochter van Petrus Gijsbertus Wielaert en diens vrouw Anna Maria Rongen was. Het verbazingwekkende is, dat zij in 1854 in... Veenendaal geboren werd, waar het echtpaar toen woonde. Wéér een echtpaar Wielaert dat vanuit Amsterdam naar Veenendaal toog en wéér voor werk!

Door:
Jasper
J. Wielaert

Geboorteakte van Jacoba Fredrica Wiela[e]rt, geboren in "huis Wijk B, N° 22" te Veenendaal, 25 december 1854. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

Maar dat gebeurde dus voor het eerst 164 jaar geleden. Voor mij als onderzoeker, als rasechte Wielaert en als geboren Veenendaler was ook die verrassing bijzonder geslaagd! We weten wanneer dit gezin Wielaert ongeveer aankwam, omdat in de vooreerst laatste Amsterdamse registratie als datum van inschrijving 14 oktober 1854, Korte Leidschedwardsstraat 35, later hernoemd 299 genoteerd staat. Lang hebben ze daar niet gewoond, want Jacoba Fredrica Wiela[e]rt kwam op 25 december 1854 als kerstkind ter wereld in Veenendaal, volgens de geboorteakte in *"huis Wijk B, nr. 22"*. Dat wil niet zeggen dat het gezin daar ook woonde; het adres op de geboorteakte is altijd het adres waar de geboorte plaatsvond, niet noodzakelijkerwijs ook het woonadres. De geboorteakte laat echter duidelijk blijken dat het echtpaar daadwerkelijk in Veenendaal woonachtig en werkzaam was.

Hoedenmakersknecht

Petrus Gijsbertus Wielaert staat als *"hoedenmakersknecht"* genoteerd. Twee getuigen van de aangifte van de geboorte, Daniël de Rue en Nicolaas de Haan, waren ook *"hoedenmakersknecht"*. Voorts werd de geboorteakte zoals gebruikelijk getekend door Hendrik van de Poll, de toenmalige burgemeester van Veenendaal. Met deze summiere gegevens begon een poging het echte woonadres te achterhalen. Via het Gemeentearchief Veenendaal kon ik achterhalen dat het adres *"Wijk B, nr. 22"* aan de westzijde van de huidige Hoofdstraat was, toen nog Kerkstraat geheten. Het huis stond ongeveer op de plek van het huidige huisnummer 51. De oostzijde heette Weverstraat, twee straatnamen dus, omdat de huidige Hoofdstraat ooit gescheiden was door een kanaal dat in 1845 werd gedempt. Maar de zoektocht naar het gezin Wielaert in het bevolkingsregister van Veenendaal bleef vruchteloos. Dus wáár woonden ze nou? Om hier achter te komen, zocht ik naar adressen van de geboortegetuigen, die immers ook in Veenendaal woonden. Dit had theoretisch tot de vaststelling kunnen leiden dat het gezin Wielaert bij anderen bleek te zijn ingeschreven. Op de geboorteakte van Christiaan de Rue, een zoon van hoedenmaker Daniel de Rue, geboren op 26 januari 1844 te Veenendaal, staat *"Weverstraat 48"*. Volgens de overlijdensakte van De Rue's vrouw, Grada Elisabeth Nellen, overleden op 25 augustus 1858, woonde het gezin later in huis *"Wijk B, nr. 195"*. De Weverstraat was, zoals gezegd,

de oostzijde van de huidige Hoofdstraat, maar of het gezin van Daniël de Rue daar in 1844 woonde was niet na te gaan, omdat het bevolkingsregister van Veenendaal pas in 1850 begint. Maar deze hoedenmaker woonde in de periode 1850-1860 inderdaad op B195, dat is in die periode *"bezijden de kerk, noordzijde"*, aan de kant van de huidige Fluitersstraat.

Getuigen

De Rue hertrouwde op 13 juli 1861 te Veenendaal met Alberdina Anna Barendse. Drie van de vier getuigen, Engelbert van de Bovenkamp, Franciscus Wilhelmus Smit en Josephus van Rijn waren ook hoedenmaker. Engelberts zoon Jan van de Bovenkamp was wever en trouwde in december 1866 met Maria van Manen, weefster, en dochter van Jacob van Manen, wolkammer. Van Nicolaas de Haan, de tweede getuige van de geboorte van Jacoba Fredrica Wiela[e]rt, was geen adres op geboorte- of overlijdensaktes te vinden, maar het werd mij al gauw duidelijk dat deze hoedenmaker een geboren Veenendaler was. Hij zag het licht der dagen op 10 november 1832 en hij was de zoon van Johannes de Haan, destijds *"drie en dertig jaar oud, hoedenmakersknecht wonende in deze gemeente, Weverstraat No 7"*. Alwéér een hoedenmaker, wiens vrouw, Sophia van de Kerken, *"spinster"* was. Hun zoon, Nicolaas de Haan dus, trouwde volgens het Amsterdamse bevolkingsregister op 27 september 1856 een Antwerpse genaamd Ludovica Frederica Catharina Thomann. Zij was *"naaister"*. Hoedenmakersknecht Nicolaas de Haan vertrok vanuit Veenendaal naar Amsterdam. Hij staat daar op 2 juli 1858 ingeschreven op de St. Annastraat 366. Volgens de gegevens die uit het Veense bevolkingsregister woonde hij vóór zijn vertrek uit Veenendaal van 19 maart 1857 tot 23 maart 1858 op *"B201"*, zijnde *"achter de Kerk, noordzijde"*. Op dit adres woonde nog een andere hoedenmaker, Hendrik van Manen, die op 21 mei 1859 overleed in huis *"Wijk B, Nr. 201"*. Toevallig vlak na de overlijdensakte van de vrouw van hoedenmakersknecht Daniel de Rue staat de overlijdensakte van een maar acht weken oude baby, overleden op 4 december 1858, in huis *"Wijk B, Nr. 108"*. Het was het kind van Maria Diepeveen en Cornelis van Manen, ook al *"wolkammer"* van beroep. Op het adres B164b in het Achterkerk woonde nog een hoedenmaker: Willem Fischer. De volgende bewoner was Hermannus de Haan, broer van Nicolaas de Haan en ook... hoedenmaker.

Textielwerkers

Al met al kwamen er op dit onderzoekstraject steeds meer textielwerkers kijken. Een spinster, een naaister, wolkammers en opvallend veel hoedenmakers, die allemaal om en nabij de kerk woonden. Wie verder zoekt, vindt er in toenmalig Veenendaal steeds meer, zoals bijvoorbeeld Jacobus Camichel, hoedenmaker en zijn zoon Joannes Petrus Camichel, hoedenmakersknecht. Nicolaas de Haan en Daniël de Rue, de twee hoedenmakersknechten die officiële getuige waren van de geboorte van Jacoba Fredrica Wiela[e]rt, woonden vlak bij elkaar. Er lijkt wel een hele "gilde" hoedenmakers naast en achter de kerk gewoond te hebben, zodat de Achterkerkstraat ook in Hoedenmakersstraat omgedoopt had kunnen worden, net zoals Veenendaal de Weverstraat had en in Amsterdam een heel buurtje naar leerlooiers is genoemd. Straten werden vaak naar de ambachtslieden genoemd die er woonden. Hoedenmaker Daniël de Rue vertrok net als Nicolaas de Haan uiteindelijk naar Amsterdam. Hem vinden we op 7 juli 1862 daar ingeschreven op de Laurierstraat 574 samen met zijn vrouw Alberdina Anna Barendse. Hij was op 13 juli 1861 in Veenendaal met haar getrouwd.

De residence Wielaert aan de Wilhelminastraat. (Foto Mirthe Slok)

En wie vertrok ook weer naar Amsterdam? Petrus Gijsbertus Wielaert, de hoedenmaker uit mijn familie en een stamvader van mijn vader. Hij vertrok als eerste van het drietal hoedenmakers vanuit Veenendaal naar Amsterdam. Uit het bovenstaande blijkt dat De Haan en dan De Rue die stap pas een paar jaar later namen. Petrus Gijsbertus Wielaert vinden we met zijn gezin in maart 1860 in de Koningstraat

267 te Amsterdam ingeschreven, maar hij moet al eerder in de hoofdstad teruggekeerd zijn. Zijn volgende dochter, Anna Maria Elisabeth Wielaert, werd namelijk niet in Veenendaal maar in Amsterdam geboren, op 25 december 1856. Weer een kerstkind dus, raar maar waar en hoe krijg je het voor elkaar!?

Dit zou al met al betekenen dat de Amsterdamse hoedenmaker Petrus Gijsbertus Wielaert maar van ongeveer van november 1854 tot hooguit december 1856 in Veenendaal woonde en werkte. Dat we dit weten is aan het Amsterdamse bevolkingsregister en uiteraard vooral aan de geboorteakte van de in Veenendaal geboren dochter Jacoba Fredrica te danken. Het gezin Wielaert werd definitief niet in het Veense bevolkingsregister aangetroffen. Waarschijnlijk heeft Petrus Gijsbertus zich nooit ingeschreven. Wellicht woonde hij vrij en blij met zijn gezin bij andere hoedenmakers, zoals Daniël de Rue en Nicolaas de Haan. Zij kunnen later op hun beurt in Amsterdam een goed aanloopadres gehad hebben bij collega Wielaert, alvorens in de grote stad een eigen stek te vinden.

Dat deze drie hoedenmakers naar Amsterdam togen, heeft vermoedelijk maar indirect met de rampzalige watersnood te maken die Veenendaal in maart 1855 teisterde. Ze woonden immers hoog en droog bij de kerk, hun huizen waren niet overspoeld. Misschien was er na de ramp echter minder vraag naar hoeden, de Veenendalers hadden wel even iets anders aan hun hoofd. Bijna het hele dorp was verwoest. Janneke van den Berg van het Gemeentearchief Veenendaal opperde een andere theorie. "Wat we nu wel weten is dat er aan de noordkant

van de kerk een aantal hoedenmakers bij elkaar woonden. Mogelijk heeft dit iets te maken met de katoenfabriek van burgemeester Van de Poll, die in het Achterkerk gevestigd was. Deze burgemeester vertrok in juli 1855. De theorie is dat zijn vertrek te maken heeft met falend optreden tijdens de watersnood in maart van dat jaar. Hij verkocht zijn fabriek aan de familie Bottenheim van de VSW die in de Zandstraat gevestigd was. En misschien heeft de sluiting van zijn fabriek weer iets te maken met het vertrek van de hoedenmakers."

Een muziekmeester in het dorp.

Iets uit het leven van Pieter Johannes de Neijs. In het midden van de negentiende eeuw woonde muziekmeester P.J. de Neijs een aantal jaren in Veenendaal. Wie was hij en waarom kwam hij naar Veenendaal?

Door:
Evert Jan van
Beek

Pieter Johan de Neijs werd op 20 augustus 1798 te Deventer geboren. Hij was een zoon van Pieter de Neijs en Johanna Holterman. Zijn vader was 'polier' en oorspronkelijk afkomstig uit Hulst in Zeeuws Vlaanderen maar zijn ouders vestigden zich in Deventer. Pieter Johan de Neijs trad op 35-jarige leeftijd, in 1834, te Arnhem in het huwelijk met de 40-jarige Hester Wilhelmina Reynst uit Arnhem. De bruidegom wordt in de huwelijksakte organist genoemd. Het echtpaar woonde waarschijnlijk achtereenvolgens in Deventer (1834) en Zutphen (1835) en later in Arnhem.

Muziekmeester Pieter Johannes de Neijs overleed in 1867 in het tweede gesticht in Veenhuizen. In het gebouw is nu het gevangenis­museum gehuisvest. (Deze afbeelding is te vinden op <https://www.onlinegalerij.nl/nationaal-gevangenis­museum-veenhuizen/>)

Op 6 december 1834 werd te Deventer in het gezin *'eene welgeschapen doch doode dochter'* geboren. Ruim een jaar later, op 25 maart 1836, werd te Zutphen het gezin verblijd met de geboorte van een zoon. Hij kreeg de naam Pieter Johannes en zal naar zijn vader of naar zijn beide grootouders vernoemd zijn. Het beroep van de vader was op dat moment partikulier!

De vrouw van De Neijs overleed in 1850 in Arnhem op 56-jarige leeftijd. Daarna woonde muziekmeester De Neijs en zijn zoon in Wageningen en vanaf 1852 in Ede.¹

Naar Veenendaal

Het verblijf in Ede heeft mogelijk maar een klein jaar geduurd. Volgens het gereconstru-

eerde bevolkingsregister van Ede verhuisde De Neijs in maart 1853 naar Veenendaal. Het bevolkingsregister van Veenendaal vermeld echter dat zij zich op 7 mei 1855 vanuit Renswoude in Veenendaal vestigden op het adres B 100 - Bij de Molenbrug ten huize van Izaak van Stempvoort en zijn vrouw Jannigje Klomp.² Dit was twee maanden na de bekende watersnood van 1855.

Een andere onduidelijkheid is dat op het blad van het bevolkingsregister 1850-1860 van het pand B 183 met de hand in potlood de naam van Pieter Johannes de Neijs is bijgeschreven zonder nadere bijzonderheden. Het pand B 183 was een herberg links naast het huidige Diaconaal centrum Markt 10. Hier was P.J. Bosmans herbergier en later zijn schoonzoon J. Praag. Mogelijk heeft De Neijs tijdelijk zijn verblijf in die herberg gehad.

Waarom De Neijs met zijn zoon naar Veenendaal kwam is niet met zekerheid te zeggen. Een sollicitatie naar een functie als organist ligt niet voor de hand. In de Oude Kerk op de Markt kwam pas einde 1866 het eerste orgel. Het is zeer de vraag of er in het dorp Veenendaal in die tijd werk was voor een muziekmeester.

Waarschijnlijker is dat de opleidingsmogelijkheden van De Neijs junior een rol hebben gespeeld. Op de Markt bevond zich in die jaren een jongenskostschool geleid door hoofdonderwijzer Johan Werner Hoxel. Die school leidde hoofdzakelijk op voor de militaire academie, aldus diverse schoolverslagen. Waarschijnlijk zijn er in die tijd meerdere gezinnen om diezelfde reden naar Veenendaal gekomen. Te denken valt dan bijvoorbeeld aan het gezin van chirurgijn-majoor van het Oost Indisch leger Rutgerus Hendrikus Ruempol (1795-1866). Sommige jongens woonden intern en anderen verbleven bij hun familie die meestal tijdelijk in Veenendaal woonden.

Pieter Johannes junior vertrok in de tweede helft van de vijftiger jaren van de negentiende eeuw naar Nederlands Indië en bracht het tot adjudant-onderofficier in het Nederlands Indische leger.

Brief

In 1860 solliciteerde De Neijs vergeefs naar de betrekking van organist van de Cunerakerk in Rhenen. In deze functie werd Gerrit Klimmerboom benoemd.³

Het eerste orgel van de Oude Kerk tot 1866.
(Collectie gemeentearchief Veenendaal)

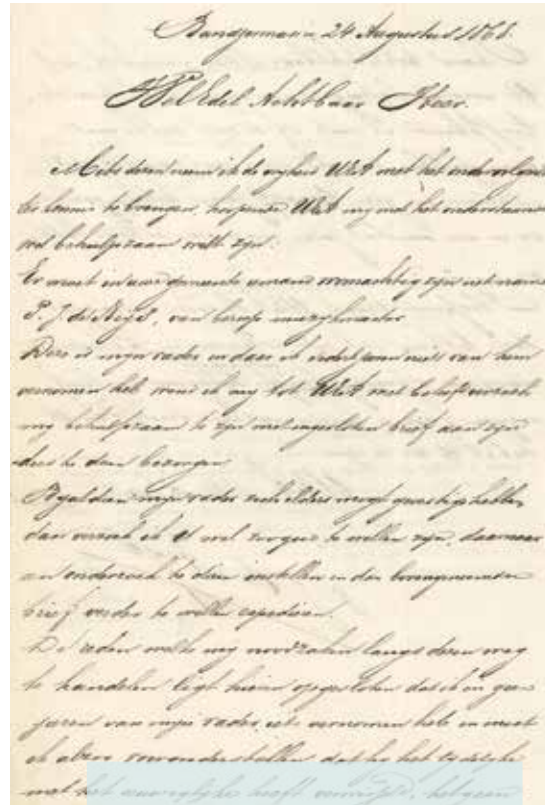
Klimmerboom komen we in november 1866 in Veenendaal tegen bij de inwijding van het nieuwe orgel in de Oude Kerk. Omdat de Hervormde Gemeente toen nog geen eigen organist had, werd hij uitgenodigd om het orgel tijdens de ingebruikname te bespelen.

In augustus 1868 deed P.J. de Neijs junior vanuit Nederlands Indië bij de burgemeester van Veenendaal navraag naar de welstand van zijn vader. Hij had zijn vader in geen twaalf jaar meer gezien en ook al jaren niets meer van hem vernomen. De Neijs junior stuurde een brief gericht aan zijn vader mee met het verzoek aan de burgemeester deze te bezorgen. Hij zou graag zien dat zijn vader terug zou schrijven en indien dit niet mogelijk was dan stelde hij het op prijs als de burgemeester zelf bericht terug zou sturen.

Burgemeester Van der Poel kon hem geen goed nieuws mededelen. Muziekmeester De Neijs was enkele jaren daarvoor reeds uit Veenendaal vertrokken naar het tweede gesticht in Veenhuizen (gemeente Norg) en aldaar op 10 september 1867 's middags om twaalf uur, zittende aan tafel tijdens een maaltijd, aan een zenuwberoerte overleden. Pieter Johannes de Neijs was toen 'kolonist' en hij is 69 jaar oud geworden.

Hoe het met Pieter Johannes de Neijs junior verder is gegaan, hebben we niet uitgebreid onderzocht. Hij trouwde in december 1873 te Benkoelen met A.J. de Winter en in kranten uit die tijd is te lezen dat hij diverse keren in verschillende functies bevorderd is.

Eind 1866 kwam er opnieuw een muziekmeester naar Veenendaal, een kleurrijk figuur. Hij is de eerste organist van de Oude Kerk geworden.

Het begin van de brief die De Neijs junior in augustus 1868 aan de burgemeester van Veenendaal stuurde (GAV, AGV 1811-1941, inv.nr. 178). (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

¹ De toenmalige adressen in Ede waren Dorp 32 en Dorp 26b.

² Dit adres zal ongeveer bij de Korte Molenstraat-Zandstraat geweest zijn

³ Gerrit Klimmerboom richtte in 1868 de Rhenense muziekvereniging "Ons Genoegen" op en was de eerste jaren ook dirigent van deze vereniging.

Bronnen:

AlleDrenten.nl

Deijs, H.P. (1993), "Ons Genoegen". Van begin tot heden. 125 jaarig bestaan.

De locomotief: Samarangsch handels- en advertentieblad, 29 december 1873

Geldersarchief.nl

Gemeentearchief Ede, Gereconstrueerd bevolkingsregister
Gemeentearchief Veenendaal, Archieven Gemeente Veenendaal 1811-1941, inv.nr. 170, 178, 2618 en 2619

Het Nieuws van den Dag, 3 juni 1878 en 29 juli 1879

Opregte Haarlemsche Courant, 11 februari 1834 en 2 april 1836
Zeeuwengezocht.nl

Toen 'tertijd

Evert Brouwer begon zijn carrière als loopjongen bij Ritmeester en in de loop van de tijd klom hij op tot bedrijfsleider van de vestiging in Hapert en later in Rijckevorsel in België. Hij schreef graag en kon ook zeer humoristisch vertellen. Zo nu en dan publiceren we een van de verhalen uit zijn bundel "Toen'tertijd"

Door:
Evert Brouwer

Op doorreis naar Veenendaal was ik eens op bezoek bij de heer en mevrouw Frans van Schuppen sr. op "De Hoogekamp" aan de Bergweg in Rhenen en staande voor het raam wees mijnheer Frans in de verte waar Veenendaal zit oplichtend, diep in de Gelderse Vallei, in de zon lag te blinken. "Kijk Evert" zei hij, "daar ligt Jeruzalem, ons Jeruzalem" en in zijn stem beluisterde ik een stil heimwee, een heimwee naar een vergane tijd, een tijd die goed was. Een tijd

waarin we nog verbonden waren met het werk onzer handen. Een stil terugverlangen naar onze Veense tijd. Ik neem u even mee terug in de tijd. Mijn vader, Evert Brouwer (geboren 1889), kwam uit Scherpenzeel. Hij trouwde met Hendrika Heemsbergen (geboren 1890), dochter van Rijk Heemsbergen en Elisabeth van Voorst. Moeder kwam van het Klein Schutje in een Veenendaal dat in die tijd gelijkenis vertoonde met het huidige Giethoorn. Het enige wiel dat door de boeren in Veenendaal uitgevonden was, was het wiel van de kruitwagen.

Verder ging alles per aak over de vele waterwegen als de Vaart, de Griff en al die sloten die de akkers omgrensden. Vader was beroepsmilitair en hij werd in de twintiger jaren overgeplaatst naar Haarlem, waar ik op 22 maart 1924 geboren werd. Later werd hij overgeplaatst naar Amersfoort, waar hij wachtmeester was bij de Huzaren van Boreel. Nadien werd hij remonte rijder op de Rijschool, waar hij de leiding had over het africhten van jonge paarden en rekruten. Inmiddels waren er in het gezin acht kinderen geboren. We

waren een gelukkig gezin en hadden een goed bestaan, totdat op een dag vader bij het controleren van de stallen door een onrustig paard in zijn rug geslagen werd, in een ziekenhuis terecht kwam, afgekeurd werd voor actieve dienst en een vervroegd pensioen kreeg van f 150,- per kwartaal. Na aftrek van de huishuur had mijn moeder nog één gulden per week voor ieder van ons te besteden. Het was crisistijd en nergens was enig werk te vinden.

Omstreeks 1935 in de Middelbuurt, waarschijnlijk in de nabijheid van de spoorwegovergang. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

Middelbuurt

Het gezin verhuisde eind twintiger jaren terug naar Veenendaal. Na op verschillende plaatsen in Veenendaal gewoond te hebben, kwamen we terecht in de Middelbuurt.

Het huis stond in "the middle of nowhere", want tussen de Parallelweg en het Benedeneind was niets anders dan akkers, sloten, houtwallen en grote stukken zompig land met wuivend riet en wat wild wilgenhout. Een stuk paradijselijk land,

waar wilde eenden opvlogen uit hun nesten, de kikkers kwakende concerten gaven en de zomeravonden vervuld waren met het sjirpende geluid van de krekels. Een stuk land waar je op het hogere gedeelte de grutto en kieviten hoorde jubelen en de sloten gevuld waren met snoek, voorn en hele scholen stekelbaarsjes en de reiger doodstil aan de slootkant stond om zijn deel daarvan naar binnen te krijgen.

In dit decor liet de ouwe Rien om zijn overtollig geld te beleggen een dubbel woonhuis bouwen. Wie was deze ouwe Rien? Wel, dat was de vader van de jonge Rien die met Teun Hamoen getrouwd was. Zo, nu bent u op de hoogte. Of wilt u meer over hem weten? Nou, daar gaan we dan. De ouwe Rien van den Dikkenberg van het Klein Schutje voer in vroeger jaren met een overhulde aak wekelijks naar de markt in Wageningen. Zijn passagiers waren kooplieden met hun handelswaren. Een mast en een grootzeil zorgde mede voor de voortstuwing van het vaartuig. Het bijzondere was echter dat Rien kon “weerwolven”, hetgeen inhield dat hij vóór de wind naar Wageningen zeilde en voor hij de terugweg aanvaardde de wind liet draaien, waardoor hij weer met de volle wind in het zeil terugvoer.

Ouwe Rien had een zenuwtrek in zijn gelaat, waardoor hij doorlopend met zijn rechteroog knipperde en waarom wij hem de knipnotaris noemden. Van deze goede man huurde mijn vader de helft van een dubbel woonhuis voor de prijs van drie gulden per week, te betalen eens per drie maanden (dan beurde hij zijn pensioen). Mijn vader had bedongen dat de betaling niet vooruit maar achteraf zou plaats vinden. Op die manier woonde we de eerste drie maanden gratis. We hadden nu weer onderdak, maar er moest ook brood op de plank komen. Maar ook daarvoor had hij een plan bedacht.

Hand- en spandiensten

Bij het huis hoorden vijftig roeden grond en hij pachtte er naast het huis op de Groene Velden nog eens 200 roeden grond bij van ene mevrouw Van Rijn (naar haar man is de P.H. van Rijnstraat genoemd).

Ter verduidelijking nog even: één roede is veertien vierkante meter. Vervolgens kocht hij een partij oude spoorbielzen en bouwde daarvan een grote schuur. In onze nabijheid woonde Arie Beyer met een flinke boerderij en met hem ging mijn vader een deal aan betreffende hand- en spandiensten, hetgeen inhield dat als mijn

vader één dag gebruik maakte van zijn paard en ploeg (spandienst) hij als tegenprestatie drie dagen voor hem handdiensten zou verrichten als zijnde helpen bij het dorsen enzovoorts. Hij kocht een kalf dat een koe werd, een biggetje dat een varken werd, kuikens die kippen werden. Bewerkte het land en verbouwde aardappelen, bieten, knollen, rogge en maïs, plantte

De P.H. van Rijnstraat omstreeks 1960. (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

vruchtbomen om het huis, zaaide grasland in en had een geweldige moestuin aangelegd, kortom na verloop van enige tijd waren we bijna geheel selfsupporting. In november werd een varken geslacht en moeder die van boerenhuize was, maakte wat men noemt “de hele slacht aan kant” en toen de winter aanbrak stonden in de kelder Keulse potten met ingemaakte groenten onder de pekel en op zolder hingen gerookte hammen, zijden spek, metworsten en lagen er gedroogde appelstukjes, gedroogde bruine boenen en gedopte pronkers. We verkochten eieren en de windeieren (eieren zonder schaal) aten we zelf. We karnden boter en kregen zoveel karnemelkse pap dat we praktisch verzuurden. Het overschot aan melk werd verkocht aan de VEMIEZ melkfabriek en

we ruilden eieren bij de kruidenier voor suiker, koffie en thee. De grote kinderen gingen werken bij RITMEESTER en PANTER en vader stak zondag een lekker sigaartje op. Door de week pruimde hij tabak. B.Z.K. grove snede was zijn favoriete merk.

Dronkenschap

De jonge kinderen gingen toen nog naar de Boerslandse school waar ik, toen ik twaalf jaar was, “afstudeerde”. We mochten een uur eerder naar huis. Ik kwam om half twaalf thuis, het was een lange mars van het Boerseland naar de Middelbuurt. Op de Parallelweg liep

gelag deed ik ook weer mee en beleefde mijn eerste dronkenschap. Na die tijd heb ik nooit meer alcohol gebruikt. Het was de eerste dagen na mijn schooltijd erg wennen aan de nieuwe vrijheid en als ik met vader mee moest naar het land om in de grond te wroeten, dacht ik dikwijls terug aan de voorbij gegane tijd. Als het in winterdagen 's nachts had gevoren, rolde mijn moeder voor we naar school gingen gloeiende eierkolen door de klompen, zodat we met warme klompen aan de voeten vertrokken. Op maandag kregen we twee cent mee naar school. Een voor de zending en een om onderweg een toffee te kopen.

Het Joodse kerkhof aan de Parallelweg. (Collectie gemeentearchief Veenendaal, fotocollectie Cord Otting)

ik altijd naast de weg door het gras zodat mijn klompen niet te hard zouden slijten. Mijn laatste schrift had ik - tegen betaling van een cent - mee gekregen als zijnde mijn diploma. Toen ik het thuisgekomen trots wilde tonen, nam mijn vader het, legde het op de kast en zei: “Kom maar mee, dan kunnen we nog een paar voren gaan spitten voor het eten”. Moe had voor de gelegenheid een weckpot met boerenjongens gemaakt (rozijnen met een kaneelstokje op jonge jenever) voor na het eten. Maar omdat de anderen nog niet thuis waren, gaf ze mij alvast een mosterdgas vol en het smaakte me goed. “Zal ik je nog maar een scheut geven?” vroeger moe en ik knikte gretig. Toen na het eten een rondje gegeven werd over het hele

Naast het Joodse kerkhof was de winkel van vrouw Van de Brandhof, de cent brandde dan al in je broekzak. Met bovenmenselijke krachten trachtte je je dan te beheersen, want een eindje verder was het winkeltje van Mijntje Blom, die wij het zure weffie (wijfje) noemden. Het zure weffie had een prikbord, dat was een raamwerkje dat overspannen was met vetvrij papier waarop een vakverdeling was getekend. Je mocht als je een toffee gekocht had, daarin prikken en dan keek het weffie achterop wat je prijs was. Had je geluk dan won je een oud pepermuntje of een tumtummetje en had je de hoofdprijs, dan kon

je een spekkie winnen, waarvan de houdbaarheidsdatum tijdens de eerste wereldoorlog al verstreken was. Het was een even aantrekkelijk als onfortuinlijk spel.

Meer geluk kon je ondervinden als je bij het spoor op een wagen van Van Gend en Loos kon springen en meerijden tot aan de Markt. De koetsier, die voorop de bok zat, sloeg venijnig met zijn zweep naar ons, maar wij wisten uit ondervinding dat hij ons niet kon raken, omdat zijn wagen langer was dan zijn zweep. Verder openbaar vervoer was de vuilniswagen van Van Garderen, waar je achteraan kon gaan hangen, maar die minder comfortabel was, omdat de richel waarop je stond smal was en het vreselijk stonk, terwijl je geen vingers overhad

om je neus dicht te knijpen. Bovendien, als de marechaussees (te paard) je betrapten, kreeg je een lel om je oren.

Rooie Marie

Omdat mijn ouders bemerkten dat ik een beetje ontregeld was na het verlaten van de school, kreeg ik een jong geitje om te verzorgen en later ook nog een jonge hond. En omdat de financiële injectie per week aan de zending was komen te vervallen, kreeg ik per week twee cent om te verteren. De jonge hond ontwikkelde zich als een goede rattenvanger, maar de geit had geen meerwaarde, dus toen zij een bepaalde leeftijd had bereikt, gaf mijn vader mij een kwartje en zei: "Ga jij maar eens met je geit naar de Rooie Marie". Vragen stellen aan je ouders was in die tijd niet gebruikelijk, dus deed ik de geit een touw om zijn nek en toog naar het Petenbos, waar een paar boerenbehuizingen tussen het overvloedige loof verscholen stonden. Ik wist niet juist waar Marie woonde en bonkte met mijn vuist op de deeldeer van het eerste huis dat op mijn pad lag, duwde deur open en zag al gauw dat ik verkeerd was. Want op de deel zaten Gijs Heikamp en zijn vrouw Ita Muus samen uit de bijbel te lezen. Gijs en Ita waren vrome boerenmensen. Gijs had een ernstige handicap: zijn ene wang zag eruit alsof er een rode koolblad op ge vulkaniseerd was. Mijn moeder vertelde mij later dat in vroeger tijden, toen Gijs nog een jonge kerel was, hij met Ossenmarkt eens een vent die hem treiterde om zijn handicap met een scherp geslepen "vierdaaitstuk" zijn wang had opengesneden. Voor de treiteraar zal dat niet prettig geweest zijn, maar voor wat mij betreft een psychologisch verklaarbare reactie. (Noot van de schrijver: *Wat was een vierdaait? Een daait is Oudveens voor een duit. Een duit is een munt. Het was een munt van tweeënhalve cent, het vierde deel van een dubbeltje. Waarschijnlijk een vierde duit. Bij ons thuis noemde we dat een plakker, maar ik denk dat een plakker gezegd werd in Haarlem of Amersfoort waar wij eerst woonden.*)

We gaan verder met de geit. Na enig zoeken vond ik tussen het overdadige groen in het Petenbos de woonstede met bijhorigheden van Marie de Rooij. Na enig roepen mijnerzijds zwaaide een luid knerpende deur open en verscheen Marie ten tonele, die mij boos aankeek. Waarschijnlijk had ik haar gestoord in haar middagslaapje, ik wist niet wat ik had misdaan en wist overigens niet wat ik hier met die geit

moest komen doen. Mijn hart sloeg een wilde roffel tegen mijn ribbenkast van angst dat zij mij soms mijn geit zou afnemen. "Waar heb je de centen?", vroeg ze terwijl ze mij onderzoekend aanstaarde. Als de gesmeerde bliksem stopte ik het kwartje in haar uitgestoken hand. "Zal em eerst wa krachtvoeier geven". Ik begreep niet wie en waarom er krachtvoer moest worden verstrekt. Marie verdween in een oude schuur, waar ze even later uitkwam met een dier dat leek op een geit, maar veel groter en viezer als de mijne, met vuile strontklitten aan zijn lijf en dat stonk als de wiedeweerga. Wat er toen geschiedde, wekte mijn onthutsende verbazing. Het had iets weg van de manier waarop deftige mannen op hun fiets stappen. Deftige mannen zetten aan beide zijden van het achterwiel een been, plaatsen hun rechervoet op het stepje dat aan de naaf van het achterwiel geschroefd is, staan met gekromde rug en de handen aan het stuur, stappen met hun linkerbeen en huppen met hun lijf een keer of vijf op en neer en springen dan in het zadel..... En die stomme geit liet zich dat alles welgevallen alsof het de gewoonste zaak van de wereld was. Thuis gekomen heb ik de geit eerst helemaal met groene zeep gewassen, maar ondanks dat was het van die tijd af mijn geit niet meer.

Gedeelte van het Petenbos waar het huis stond waar Marie de Rooij woonde. (Collectie Historische Vereniging)

Het laatste woord

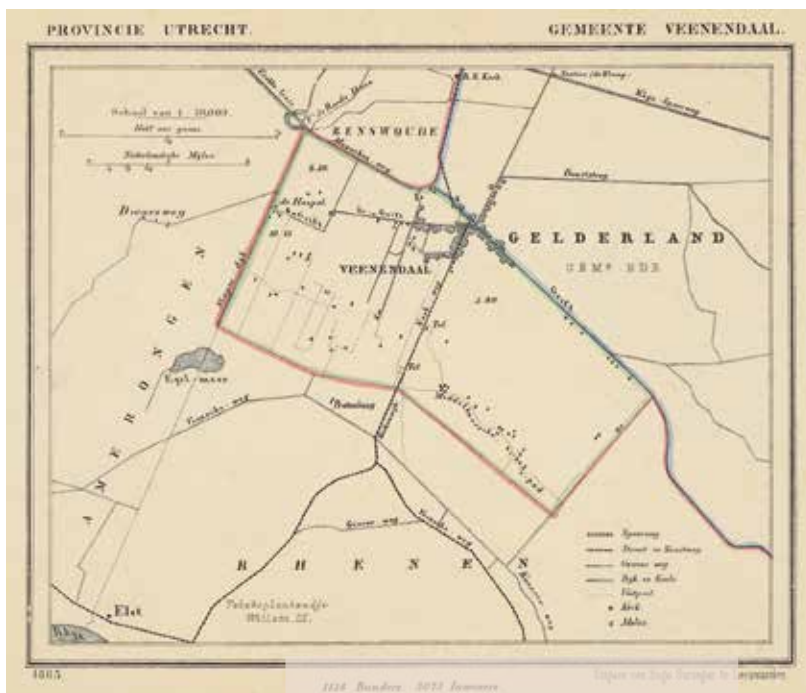
Op het moment dat we dit laatste woord schrijven zijn de gemeenteraadsverkiezingen net achter de rug. De lokale partijen deden het goed, maar ook partijen als CU, VVD, SGP en CDA konden hun achterban vasthouden en een goede uitslag maken

Door:
Het bestuur

Kaarten

Nee we bedoelen niet de kaarten van een kaartspel zoals klaverjassen, Patience of iets dergelijks. Op internet kwamen we al meer dan 100 van dergelijke kaartspelen tegen. Meer dan voldoende om royaal je tijd mee door te brengen. Nee dat bedoelen we niet. Ook bedoelen we deze keer geen ansichtkaarten. Alhoewel!!! Er zijn natuurlijk wel heel veel mooie ansichtkaarten en wij als Historische Vereniging Oud Veenendaal zijn altijd heel blij als iemand weer eens een pakje oude ansichtkaarten bij ons documentatiecentrum komt inleveren. Zeker als het oude prenten van ons mooie Veenendaal betreft. Wij roepen graag iedereen die oude

het is boeiend om te zien wat er zo in de loop der eeuwen verandert in een gebied in en om Veenendaal. Wist u overigens dat een aantal vrijwilligers, die in deze kaarten zeer geïnteresseerd zijn, wekelijks in het archief van de gemeente Veenendaal dit soort plattegronden inventariseren en dat zij bijna wekelijks voor verrassende resultaten komen te staan? Vast heel boeiend om hiermee bezig te zijn. Als vereniging hebben wij veel bewondering voor al die vrijwilligers die veel vrije tijd steken in het naar boven halen van historisch materiaal. Gelukkig wordt ons ook veel materiaal aangeboden, bijvoorbeeld in de vorm van dit soort kaarten, foto's documenten en boeken. Ons documentatiecentrum is er blij mee en wij documenteren alles met zorg.

Een historische kaart van Veenendaal uit 1865.
(Collectie Historische Vereniging)

kaarten bezit op, deze bij ons in te leveren. Wij documenteren ze graag. Maar het ging ons nu even om andere kaarten. In dit verband denken we meer aan plattegronden. Oude plattegronden van Veenendaal bijvoorbeeld. Als Historische Vereniging hebben we wel een aantal van deze plattegronden in ons bezit en

Wij zien dan ook weer uit naar de komende ledenbijeenkomst. We begroeten dan Trees van Haarst. Zij is vanaf 1 februari 2016 directeur van Patrimonium Woonservice. Zij zal ons vertellen over het wel en wee van Patrimonium in verleden en heden. Veel aspecten van een woonstichting zijn bij heel veel mensen onbekend en het zal zeker boeiend zijn om ook eens achter de schermen van zo'n organisatie te kunnen kijken.

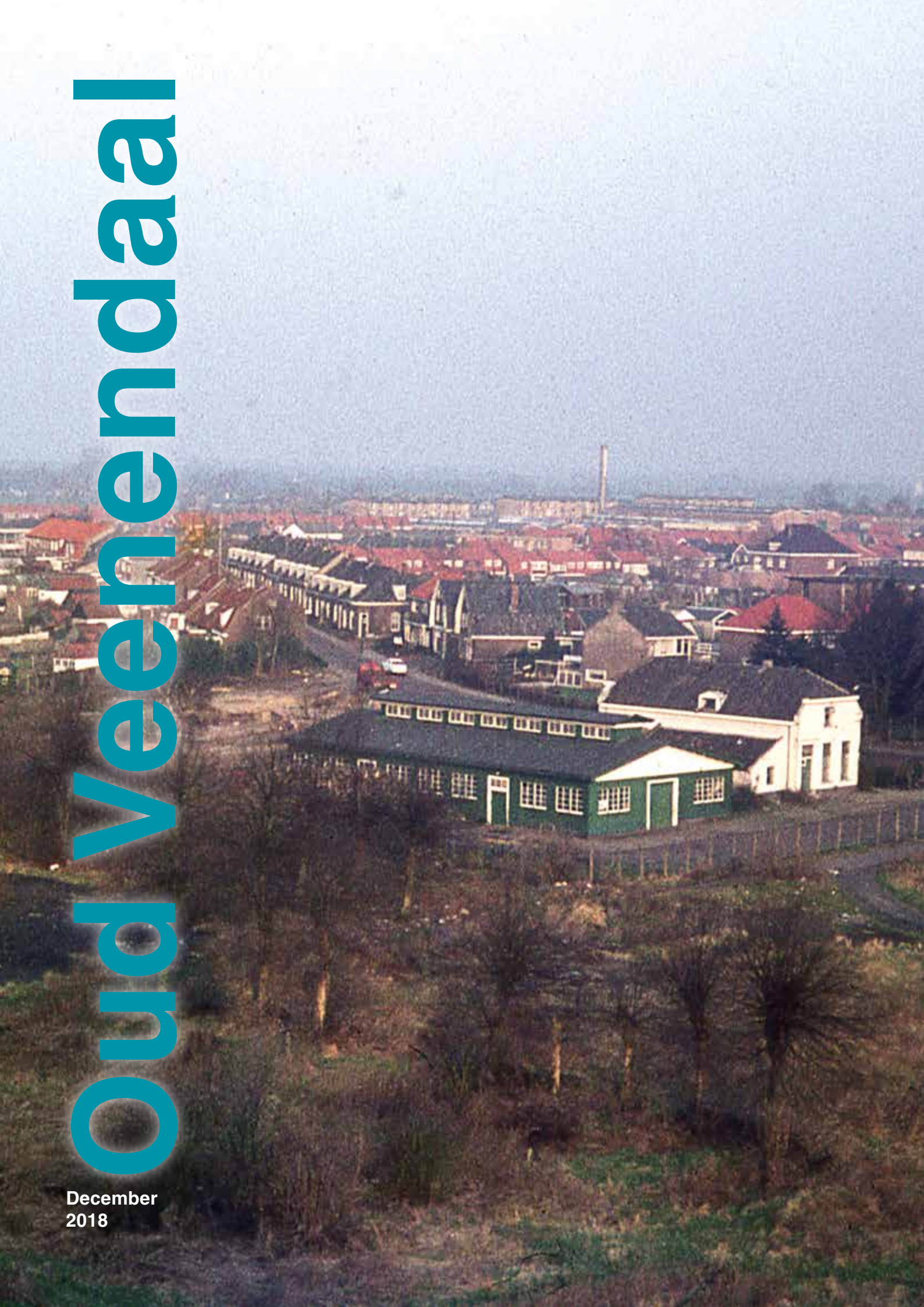
We hopen elkaar dus weer te zien op:

- Donderdag 20 september 2018
- Ledenbijeenkomst HVOV
- Trees van Haarst,
over Patrimonium Woonservice
- Eltheto, Fluitersstraat 2
- Aanvang 19.45 uur
- Inloop vanaf 19.15 uur
- Toegang gratis

De geplande datum aan het einde van het jaar is ook bekend. Zet deze al vast in uw agenda: de foto- en filmavond op 13 december 2018.

Oud Veenendaal

December
2018

Inhoud

85

De redactie

Om te beginnen

86

L.H. Boot

Korenmolen
De Vriendschap

96

N. van Hofwegen

Uit het archief van de
gemeente Veenendaal

97

E.J. van Beek

Cornelis de Gooijer, lid
van het oudste geslacht
van Veenendaal

105

Bestuur

Privacyverklaring HVOV

107

H. Henzen

Wie herkent wie?

108

G.M.J. van Schuppen-Diepeveen

Verslag
Open monumentendag

109

G.M.J. van Schuppen-Diepeveen

Patrimonium
Woonservice:
100 jaar jong

110 Gepke de Graaf in Veenendaal: beantwoording vragen en opmerkingen 112 Het laatste woord

Colofon

33^e jaargang, nummer 4
verschijnt 4 maal per jaar

REDACTIE

Janneke van den Berg- van Wakeren
Ineke van Schuppen
Cor Slok
Willy van der Vliet
redactie@oudveenendaal.nl

BESTUUR

A. van den Bos, voorzitter
Mevr. G.M.J. van Schuppen-Diepeveen,
secretaris
H.C. de Kleuver, penningmeester
A.K. van Kooten
A.A. Slok
J.A. Spies
Mevr. W. Wienecke-van Schuppen

Secretariaat:

Mevr. G.M.J. van Schuppen-Diepeveen
Eekwal 3, 3904 DL Veenendaal
Telefoon 0318 51 10 66
info@oudveenendaal.nl

Ledenadministratie:

A. Hempenius
Kees Stipplein 52
3901 TP Veenendaal
Telefoon 0318 51 38 79
ledenadministratie@oudveenendaal.nl

Financiële administratie:

Berry Henzen
MacBridestraat 51, 3902 KK Veenendaal
Telefoon 0318 52 74 91 (na 19.00 uur)

Werkgroepen en commissies:

A.K. van Kooten
Componistensingel 107
3906 BV Veenendaal
Telefoon 0318 55 36 44

Website:

www.oudveenendaal.nl

Documentatiecentrum:

De Cultuurfabriek
Kees Stipplein 78, 3901 TP Veenendaal
Telefoon 0318 58 26 68
documentatiecentrum@oudveenendaal.nl

Afbeelding omslag

Panorama van Veenendaal, 1975
(foto Henk Mark, collectie Gemeentearchief Veenendaal)

Openingstijden:

Dinsdag van 13.00 tot 16.00 uur
Donderdag van 13.00 tot 16.00 uur
Zaterdag van 10.00 tot 13.00 uur
Of op afspraak: 06 54 91 19 91

Bank:

IBAN: NL 62 RABO 0 395110106, t.n.v.
Historische Vereniging Oud Veenendaal

De contributie bedraagt € 22,- per jaar.

Losse nummers van dit blad € 7,-.

Het lidmaatschap van de vereniging loopt
gelijk met het kalenderjaar.

Opzegging alleen schriftelijk en tot een
maand vóór het begin van het nieuwe
verenigingsjaar.

Ontwerp, opmaak en druk:

Henzen ontwerp & communicatie,
Veenendaal

Niets uit deze uitgave mag worden gerepro-
duceerd zonder schriftelijke toestemming van
de redactie.

ISSN: 0926-2857

Om te beginnen

Voor u ligt alweer het laatste nummer van Oud Veenendaal van dit jaar. Nog een paar weken, dan is 2018 ook geschiedenis.

Eerst moeten we een aantal dingen recht zetten uit het septembernummer. In het artikel van Evert-Jan van Beek over muziekmeester Pieter Johannes de Neijs staat op pagina 79 bij een foto van het orgel dat deze in gebruik was tot 1866. Dat is onjuist, zoals Bert Wisgerhof ons liet weten: "De afbeelding toont niet "het eerste orgel van de Oude Kerk tot 1866". Tot 1866 was er in het geheel geen orgel in de Oude Kerk. In 1866 werd er door de firma P. van Oeckelen & Zonen te Glimmen een tweedehands orgel geleverd. Door hen werd dit nog uitgebreid met enkele pedaalregisters. Het is afgebeeld op een oude ansichtkaart van het interieur van de kerk. Op grond van deze afbeelding en de gegevens van de dispositieverzamelaar Van 't Kruys uit 1885 valt af te leiden dat dit een uiterst waardevol barokorgel van Noord-Nederlandse of Noord-Duitse signatuur moet zijn geweest. Mogelijk betreft het hier het voormalige orgel van de kerk in Middelstum dat in 1696 door niemand

minder dan Arp Schnitger uit Hamburg werd gebouwd, maar het bewijs daarvoor ontbreekt. In Middelstum leverde Van Oeckelen in 1867 een nieuw orgel. De afbeelding bij het artikel toont echter het tweede orgel van de Oude Kerk. Dat werd in 1922 door de firma A.S.J. Dekker uit Goes geleverd. Het was een tijd waarin geen enkel begrip of respect bestond voor de orgelkunst van de Barok. In 1974 werd het Dekker-orgel door het huidige orgel vervangen".

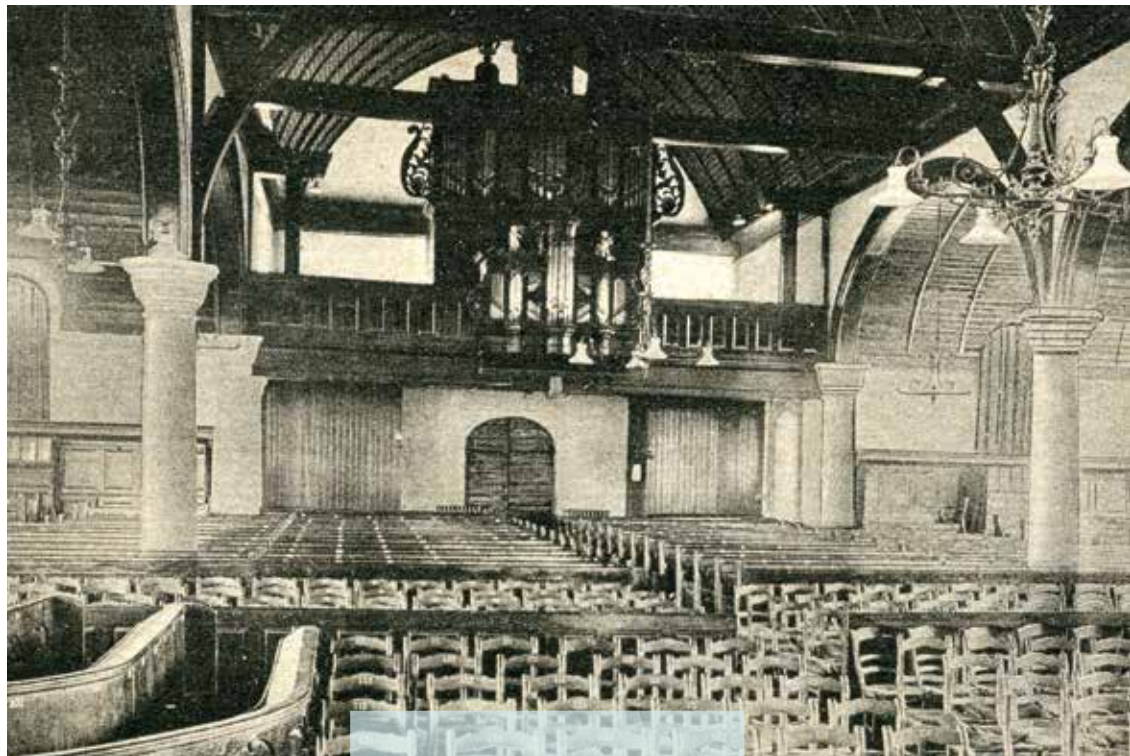
Vervelender is dat bij het laatste woord van het bestuur per ongeluk de introductie van een vorige editie is overgenomen. Dat was uiteraard niet de bedoeling. En hoewel de redactie ook maar menselijk is en mensen nu eenmaal fouten maken, streven we er naar dit in de toekomst te voorkomen.

In deze editie onder andere:

- Het derde en laatste deel van de Veense molengeschiedenis, over wel en wee van molen de Vriendschap.
- Evert-Jan van Beek neemt ons mee door het leven van Cornelis de Gooijer en zijn (soms beroemde) nakomelingen.
- Tijdens de septemberbijeenkomst kwam de rijke geschiedenis van de 100-jarige Patrimonium aan bod.
- In het maartnummer kon u een artikel lezen van Sander van Ackooij over Gepke de Graaf, die in Veenendaal ondergedoken was op het adres Kerkewijk 171 (nu nummer 139). Huidige bewoner Dirk Jans stuurde een reactie op dit artikel met een aantal vragen, die beantwoord worden door Sander van Ackooij.
- Het bestuur sluit gewoontegetrouw af met het laatste woord.

Ook in het nieuwe jaar ontvangen we graag weer uw bijdragen en reacties!

Door:
De redactie

Interieur van de Oude Kerk met op de achtergrond het Van Oeckelen-orgel, ca. 1920 (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

Korenmolen 'De Vriendschap'

Dit is het derde en laatste artikel in de molenserie. Het is een vervolg op de artikelen die in het juni en september nummer van Oud Veenendaal zijn verschenen.

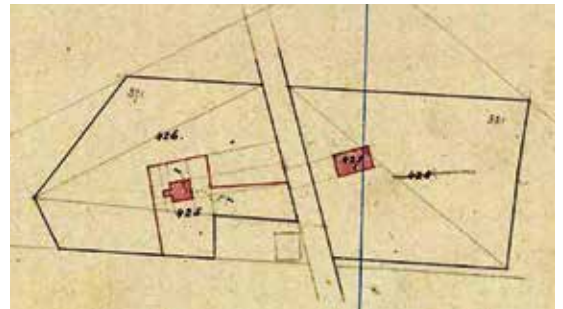
Door:
Leen Boot

Molen 'De Vriendschap' heeft een interessante geschiedenis die eigenlijk uit twee delen bestaat. Het eerste deel gaat over de stichting en de opbouw van de stenen onderbouw van de molen. Het tweede deel gaat over de overplaatsing van de houten achtkante molen met kap op de gemetselde onderbouw. Vooral het uitzoeken van de herkomst van het overgeplaatste deel maakte het noodzakelijk om terug te gaan naar de oorspronkelijk bronnen om aan de juiste gegevens te komen.

Wessel Klomp

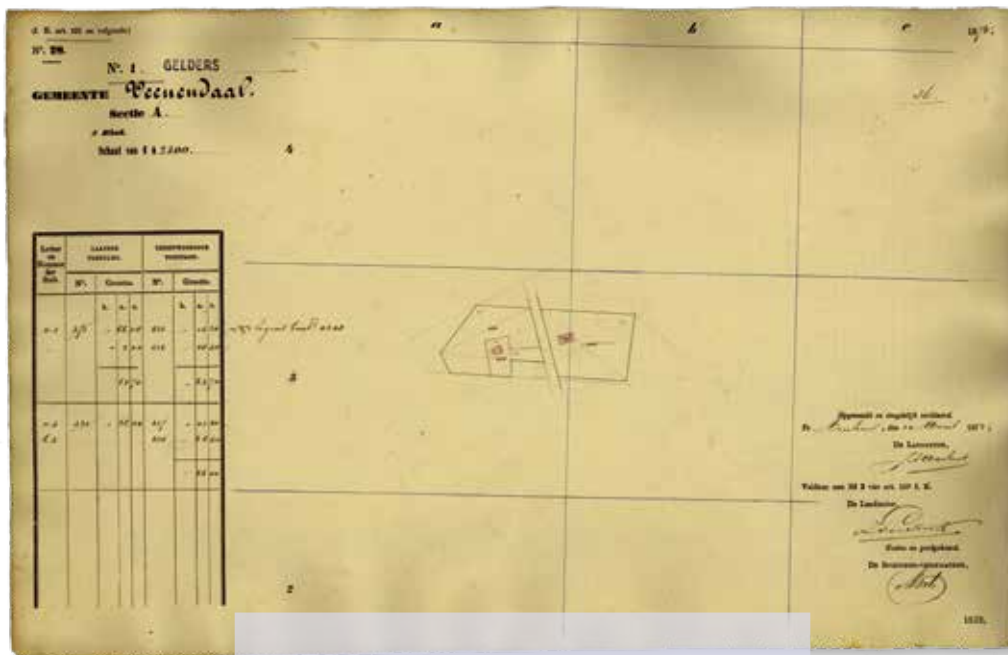
Toen de oude molen op 17 juli 1872 in een publieke veiling was verkocht, moet Wessel Klomp al concrete plannen hebben gehad voor een andere molen. Mogelijk had hij zelfs al een molen op het oog, maar dat is niet zeker. Wel zal

dit regelde. Het was geen aankoop van een perceel grond, maar het was het erfpachtrecht dat notarieel werd vastgelegd. Misschien waren er geen andere mogelijkheden voor aankoop of wilde hij per se op die locatie zijn molen bouwen.

Het was Evert van Veldhuizen die een groot perceel grond in eigendom had dat gelegen was aan wat nu de Nieuwe-weg is met een oppervlakte van 66 roeden en 18 ellsen (6618 m²). Op de afgebeelde kadastrale kaart uit 1873 is dit goed te zien. Binnen dit perceel gaf van Veldhuizen een stuk grond in erfpacht aan Wessel Klomp (nummer 425) van 14 roeden en vijftig ellsen (1450 m²). "Evert van Veldhuizen landbouwer wonende onder Geldersch Veenendaal, heeft verklaard dat hij in eeuwigdurende erfpacht uitgeeft aan Wessel Klomp Janszoon, molenaar wonende te Stichts Veenendaal in eeuwig durende erfpacht aan te nemen plus minus veertien roeden en vijftig ellsen bouwland gelegen onder

Geldersch Veenendaal grenzende aan het land van de weduwe Deutman, den publieke Strooiweg en aan het stuk bouwland dat eigendom is van de erfpachtgever...". Zijn moeder Arisje van Dolder en zijn schoonvader Gerrit Jan Donderwinkel, rijtuigmaker wonende te Doesburg, waren beide aanwezig voor het tekenen van de akte dat plaatsvond in het raadhuis te Ede.

De kadastrale situatie in 1873. Het perceel dat Evert van Veldhuizen bezit is nummer 426. Op nummer 425 is het perceel met de molen te zien dat in erfpacht is overgedragen aan Wessel Klomp (Collectie gemeentearchief Ede)

hij zich al hebben georiënteerd waar en op welk stuk grond hij de molen wilde bouwen. Want op 8 augustus van hetzelfde jaar passeerde de akte via notaris Van der Ham te Lunteren waarin hij

Wessel Klomp verkreeg zodoende het erfpachtrecht en betaalde daarvoor jaarlijks een bedrag van 45 gulden. Bovendien werd er nog wat geregeld: "... *Dat de erfpachter op den in erfpacht genomen grond een korenmolen met woonhuis of andere gebouwen zal mogen stichten (...) zullende hij evenwel in de gebouwen of grond geen tapperij of slijterij van sterken drank mogen uitoefenen. Dat de erfpachtgever behalve de boomen die er nu reeds opstaan, geene hoogopgaande boomen, wel appelboomen op den overige grond behoorende onder voormeld kadastraal perceel...*" Dit is een duidelijke aanwijzing om vrije windvang te behouden. Daarmee werd meteen de molenbuiting in de akte geregeld, zeer vooruitstrevend! Nadat Wessel Klomp over de grond kon beschikken, werd dit terrein gereserveerd binnen het grote perceel en kon hij beginnen met de voorbereiding voor de bouw.

Bouw

Wessel Klomp was dus de initiatiefnemer voor de bouw van de molen. Hij bereidde alles voor en verzocht zijn beide neven Wessel en Lambertus van Dolder of zij bereid waren om de molen te bouwen, want over een aanbesteding is niets te vinden. Tijdens de bouw van de molen overleed de moeder van Wessel Klomp, Arisje van Dolder. Dit was een groot verlies voor de kinderen, maar ook voor de families Klomp en van Dolder. Het lijkt er zelfs op dat dit voor Wessel Klomp het begin van het einde was als korenmolenaar. Dit had te maken met zijn financiële positie en zijn gezinsomstandigheden. Nadat Arisje van Dolder op 19 augustus 1873 was overleden werd op de 25ste een akte van boedelverdeling opgemaakt. Daarin zijn de kinderen uit haar beide huwelijken vermeld: "... *Margaretha Martinus gebooren Hoolboom, Conelis Klomp, Maria den Ouden gebooren Klomp, Cornelia van Hardeveld gebooren Klomp, Aletta Klomp. Wesselina Klomp en Wessel Klomp met en benevens voornoemde minderjarige Gerdina Klomp, zijnde acht eenige nagelaten kinderen van wijlen Mejuffrouw Arisje van Dolder eerst genoemd aan haar in huwelijk verwekt door wijlen haren eerste man den heer Lammert Hoolboom en de zeven laatst genoemde door wijlen haar tweeden man den heer Jan Klomp en alzo bevoegd zich te noemen en gedragen eenige erfgenamen bij versterf van dezelve hunne Moeder welke laatstelijk gewoond heeft te Veenendaal Stichts aan de Kerkstraat Nummer B 39, en aldaar is*

overleden den negentiende Augustus deses jaars..."

Zoals blijkt woonde Arisje van Dolder nog in het winkel/woonhuis aan de Kerkstraat waarin haar man Jan Klomp ook is overleden. Vanwege de vele bezittingen is er ook nog een akte van scheiding en deling opgemaakt op 17 november. De notaris vermeldde daarin ook de geldlening die Wessel aan het begin van dat jaar bij zijn moeder had afgesloten. Daarbij is zeer opvallend dat in de akte tevens is vermeld dat Jacob van Hardeveld, die getrouwd was met Cornelia Klomp, gemachtigd werd om voor Wessel op te treden; zeg maar dat hij was aangesteld als bewindvoerder.

Afbeelding van de onderbouw met de 19de eeuwse vensters (Beeldbank Rijksdienst Cultureel Erfgoed)

Dit zal direct te maken hebben gehad met alle schulden die Wessel nog had uitstaan, want die waren niet voldoende gedekt door de uitkering vanuit de erfenis. Maar er was nog meer aan de hand, want in dezelfde notariële akte is een verklaring opgenomen door Wessel Klomp waaruit het volgende blijkt: "*Ik ondergetekende Wessel Klomp Koornmolenaar wonende te Geldersch Veenendaal thans zijnde te Rotterdam doch staande op mijn vertrek buitenlands.*

Verklaard bij deze tot mijnen algemenen en bijzondere gemachtigde te benoemen en aan te stellen Jacob van Hardeveld fabrikant wonende Veenendaal Stichts. Aan wien ik de macht en last verleen om voor mij, in mijnen naam en in mijne plaats alle mijne goederen en rechten door mij thans bezeten werden of die voor mij in het vervolg mochten worden verkregen, in

alle opzichten te beheeren, behandelen waar te nemen en te behartigen...”

Bierslijter

De nu 28-jarige Wessel Klomp stond op het punt om te vertrekken naar het buitenland, maar zover is het toch niet gekomen. In de passagierslijsten die in het Rotterdamse stadsarchief aanwezig zijn, is zijn naam niet vermeld. Het blijft dus raadselachtig waarom in bovenstaand schrijven zijn vertrek werd aangekondigd. Het enige wat nog helderheid kan geven zijn de familiegegevens in de burgerlijke stand. Het volgende kan daarover worden vermeld: Wessel was geboren te Veenendaal Stichts op 26 september 1845. Hij trouwt te Doesburg op 2 december 1869 met Geertruida Donderwinkel.

Molen 'De Vriendschap' in ca. 1949 (Collectie Hennie Henzen)

Zij krijgen vier kinderen. Het eerste kind Jan, geboren 13 juni 1871 te Veenendaal Stichts werd slechts een maand oud. Het tweede kind

Errissina, geboren op 5 december 1872 te Gelders Veenendaal, overleed op 28 augustus 1873. Bij beide inschrijvingen werd bij Wessel als beroep nog vermeld korenmolenaar. Maar op 12 januari 1876 werd te Steenderen zijn derde kind als levenloos aangegeven. Nu was dit de streek waar zijn vrouw vandaan kwam en daarmee is meteen bevestigd dat hij helemaal niet naar het buitenland vertrokken is. Wat hem bewogen heeft om een dergelijke verklaring te schrijven blijft dus een vraag en er is verder ook niets meer over te vinden.

Zij hebben zich als gezin dus in de omgeving van Doesburg gevestigd, maar het beroep van molenaar heeft hij niet meer uitgeoefend. Hun vierde kind Gerrit Jan werd geboren te Arnhem op 20 oktober 1880 en als beroep werd opgegeven bierslijter te Arnhem. Tot slot overleed Wessel Klomp vier jaar later, op 37-jarige leeftijd te Arnhem als bierslijter. Overigens bleef dit vierde kind wel in leven en hij trouwde te Rotterdam in 1921.

Door zijn aangekondigd vertrek naar het buitenland eindigde zijn molenaarschap eigenlijk dramatisch. Want daardoor werd de verkoop van zijn molen, die nog in de afbouwfase verkeerde, in gang gezet. Uit de notariële akte blijkt dat de molen in publieke veiling werd verkocht. Dit geeft toch wel aan dat het om een financieel debacle gaat. Het was de aangestelde bewindvoerder Jacob van Hardeveld die dit regelde. De verkoop per opbod en afslag luidt als volgt *“... En verklaarde de Comparant in Kwaliteit van voornemens te zijn om op heden ten overstaan van mij notaris in het Rechthuis te Veenendaal Stichts bewoond door Jan van der Hoef Jr. in het openbaar doen inzetten en op Woensdag den derde December dese jaars (1873) des middags ten twaalf ure ten zelve plaatse in het openbaar aan de genoeg en meer biedende te Verkoopen (...) zoodanig en in dien staat waarin het zulks op het oogenblik der toewijzing bevindt (...) Eene extra besten en bij uitnemendheid vlug en goed malende nieuw gebouwde Balie koornmolen genaamd de Vriendschap tevens geschikt voor het pellen van rijst en malen van run, hebbende drie paar Steenen, met kantelmachine tot het billen. Voorts nette woonhuizinge daaronder en eene schuur, erf, grond en groote tuin staande en gelegen onder Ede te Geldersch Veenendaal...”*

Bij de opslagverkoop werd een bedrag van 3200 gulden geboden door de heer Gilles Geertrudis Martinus, die getrouwd was met

Geertruida Hoolboom, de halfzuster van Wessel Klomp. Daarna volgde de afslag en daaruit blijkt dat Wessel en Lambertus van Dolder, de twee neven van Wessel Klomp, de molen kopen voor *“... gemelde som van vier duizend twee honderd veertig gulden”* (fl. 4240,-)

Dat de molen nog niet geheel was afgebouwd blijkt ook uit de tekst van de akte: *“...zoodanig en in dien staat waarin het zulks op het ogenblik der toewijzing bevindt...”*. Om de molen verder af te bouwen was blijkbaar nog meer geld nodig, want op 10 maart 1874 werd er een lening afgesloten bij Johannes van Manen: *“Heden den tiende Maart achttienhonderd vier en zeventig Compareerde (...) de heren Wessel van Dolder meester timmerman en Lambertus van Dolder meester smid beide wonende te Veenendaal Stichts mij Notaris bekend. ~ Die bij deze bekende wel en wettig schuldig te zijn aan Johannes van Maanen landbouwer wonende onder Renswoude op den Wachteldonk.(...) verklarende aan te nemen Eene Kapitale som van Twee duizend vijfhonderd gulden...”*

Dit is het trieste einde van twee generaties Klomp als eigenaar/molenaar in Veenendaal.

De (her)bouw van de houten achtkante molen

Helaas is er over de bouw van de molen schriftelijk niets vastgelegd. De enige aanwijzingen zijn de verschillende geldleningen waaruit enkele citaten zijn vermeld en daardoor is dit project enigszins te volgen. Het startkapitaal waarover Wessel Klomp kon beschikken is de opbrengst van de verkoop van de Oude Molen. Maar dat was blijkbaar niet genoeg, want op 8 november 1872 sloot hij de eerste geldlening af bij Johannes van Manen te Renswoude. Het ging om een bedrag van 2500 gulden tegen een rente van vijf procent per jaar en daarmee kon hij: *“... de molen met woonhuis daaronder en verder getimmerte zelf geheel nieuw optrekken...”*. Met deze zin lijkt het erop dat Wessel Klomp de molen zelf bouwde, maar uit het vervolg blijkt dat twee neven de molen bouwden. Dit zijn zelfstandig ondernemer Wessel van Dolder, meestertimmerman en zijn broer Lambertus van Dolder die meestersmid is. Allereerst werd er begonnen met het opmetseven van de onderbouw die uit een vierkante plattegrond bestaat. Daarin werd op de begane grond een woonruimte ingericht en op de verdieping de berging. Aan het uiterlijk is goed te zien dat het om een woning gaat, want de vensters in de gevels zijn voorzien van zogenaamde

zesruits schuiframen. Dit is het gebruikelijke beeld van woonhuisvensters in de negentiende eeuw. Toch moet al in een vrij vroeg stadium bekend zijn geweest welke molen op de stenen onderbouw geplaatst moest worden. De houten bovenbouw moest natuurlijk passen op de stenen onderbouw. Omdat er niets schriftelijk is vastgelegd blijft het gissen hoe en tot welk besluit men is gekomen. Tijdens het opmetseven van de onderbouw zal de speurtocht naar een molen wel resultaat hebben gehad. Toen is ook beslist of het een nieuwe dan wel een bestaande molen zou worden. In de loop van januari 1873 zal de definitieve keus zijn gevallen, want Wessel Klomp had daarvoor opnieuw geld nodig. Hij sloot toen een tweede geldlening af van 1500 gulden bij zijn moeder Arisje van Dolder op 14 januari.

Regio Amsterdam

Voor de bouw van de molen is het toch wel interessant om te weten of de beide broers de expertise bezaten om een nieuwe houten achtkante molen te bouwen. Of was daarvoor toch een ervaren molenmaker noodzakelijk? Omdat het om een bestaande molen ging kon men volstaan met de vakkennis die de beide broers duidelijk bezaten vanwege hun meestertitel. Bij een overplaatsing gaat het hoofdzakelijk om het demonteren en weer in elkaar zetten van de achtkante houtconstructie met gebruikmaking van alle onderdelen. Ook komt er het nodige ijzer- en smeedwerk in voor en daarom is de combinatie timmerman/smid ideaal. Maar de broers moesten de molen wel in maalvaardige staat als korenmolen inrichten en opleveren en dat is toch gelukt. Diverse schriftelijke bronnen suggereerden een herkomst als koren-pelmolen uit de regio Amsterdam. Bovendien is er ook nog een publicatie verschenen in het blad ‘De Molenaar’ op 17 januari 1996 met als titel: *“De Vriendschap, het molenwonder te Veenendaal”*. Daarin schrijft J.S. Bakker: *‘Het is aan de molen De Vriendschap te zien dat die een Zaanse verleden heeft. De molen bezit een aantal typische Zaanse kenmerken zoals: een middenbalk in plaats van een lange spruit voor het bovenwiel, een z.g. broek bij de pen van de as en duwklampen onder de lange schoren bij de middenbalk’*. Tegelijk wordt in dit artikel vermeld dat het ging om de overplaatsing van de papiermolen ‘De IJver’ uit Wormerveer. Juist naar aanleiding van deze publicatie is grondig gezocht naar een koop- of overplaatsingscontract in het notarieel archief te Zaandam, maar

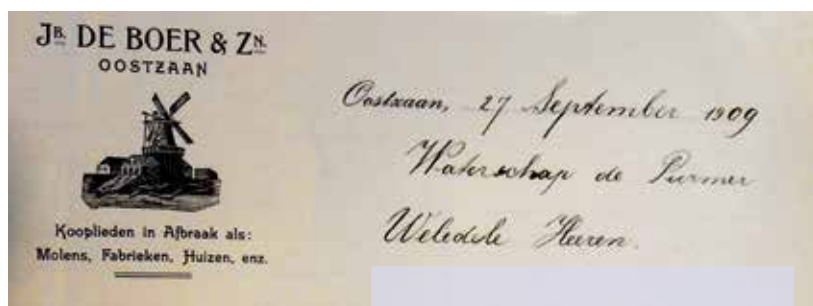
er is geen enkel schriftelijk bewijs hiervoor gevonden. Ook in het gemeentearchief van Veenendaal is over de bouw en overplaatsing niets te vinden.

Koren-pelmolen

In de twee notariële akten die hiervoor zijn vermeld staat dat het om een koren-pelmolen gaat. Om allerlei moeilijke molenbouw-technische uitleg te voorkomen kan volstaan worden met het volgende: het gaat om een Zaanse molen die de functie had als pelmolen. Bovendien zijn er bouwsporen te zien in de onderste houtconstructie die duiden op houten onderbouw. Dat kan een vierkante of een achtkante vorm hebben gehad, dat is door de overplaatsing niet meer te achterhalen. Daarom is aan het slot van dit artikel een afbeelding geplaatst van een molen met een houten onderbouw. De laatste mogelijkheid om duidelijkheid te krijgen over de herkomst werd uiteindelijk aangedragen vanuit de expertise van een molenonderzoeker uit de Zaanstreek. (*) Die stelde, om alle twijfel uit te sluiten, voor een aanvullend onderzoek te verrichten naar gesloopte pelmolens die in aanmerking kwamen voor overplaatsing. Uit dit onderzoek is gebleken dat er vele pelmolens aan het einde van de achttiende eeuw stil stonden wegens gebrek aan grondstoffen. Daarom werden er in die tijd veel pelmolens verkocht voor overplaatsing. De molens die niet voor overplaatsing beschikbaar kwamen, werden om wat voor reden dan ook afgebroken en kwamen in handen van twee molenslooperbedrijven in de Zaanstreek. Dit

van deze slopers te liggen en de liefhebbers konden kiezen wat ze nodig hadden. Van heel wat molens buiten de Zaanstreek is de mythe ontstaan dat ze in hun geheel uit deze streek afkomstig waren, maar zo lang daarvoor geen schriftelijke bewijzen zijn, staat dat uiteraard niet vast. Vooral pelmolens waren grote sterke molens en de belangstelling was dermate groot, dat er een behoorlijk aantal overgeplaatst is en die kregen veelal meteen een dubbele functie als koren-pelmolen. Helaas zijn er over de herkomst van molens 'De Vriendschap' geen schriftelijke bewijsstukken gevonden. Van de genoemde sloopbedrijven is ook geen bedrijfsarchief bewaard gebleven.

Uit dit onderzoek kan wel de conclusie getrokken worden dat het om een overgeplaatste pelmolen gaat die naar Veenendaal kwam en uitgebreid werd met maalstenen om koren te malen. Omdat de toepassing van pelstenen in de molen een bepaalde opstelling vergt, is dit veelal terug te vinden in de constructie van het achtkant. Maar daarvan is in de huidige molen niets meer te vinden. Ook de laatste molenaar Gert van Eden kan zich niet herinneren dat er aanwijzingen gevonden zijn voor de toepassing van pelstenen. Toch is er hier wat opvallends aan de hand. Bij een koren-molen liggen de maalstenen op een houten vloer die steenzoldervloer genoemd wordt. De vloer daaronder is dan de maalzolder en die ligt gelijk met de stelling. Want dit is de zolder waar de molenaar het meeste werk verzet en eigenlijk altijd verblijft. Hij kan vanaf hier zo snel mogelijk op de stelling komen om de zeilen op te leggen of te zwichten en ook om de molen stil te zetten. Ook het kruien op de wind vindt vanaf de stelling plaats. En dat is nu juist het merkwaardige van deze molen. De stelling ligt een verdieping hoger dan gebruikelijk. De molenaar moet altijd vanaf de maalzolder de trap op naar de stelling. Zoals eerder vermeld komt deze molen beschikbaar uit de voorraad van een molensloper. Het achtkant moest pas gemaakt worden op de stenen onderbouw die al gereed was. Dat heeft waarschijnlijk gezorgd voor de nodige aanpassingen met als gevolg de ongebruikelijke looproute naar de stelling. Misschien heeft dat ook nog te maken gehad met de constructie als pelmolen, maar doordat al het binnenwerk vernieuwd is, zijn deze bouwsporen niet meer terug te vinden. In ieder geval is wel duidelijk dat de gehele houten bovenbouw van de molen is gedemonteerd

Briefhoofd van de molensloper: Gebr. J. de Boer & Zn te Oostzaan

waren Pieter Zeemel uit West Zaandam en de gebroeders de Boer uit Oostzaan. Zij kochten talloze molens op (wel meer dan 150). Soms lieten zij ze staan om te verhuren als pakhuis in de hoop dat zich een koper meldde, maar meestal werden de molens direct gesloopt. De onderdelen kwamen dan op de grote werven

Markeringen in de balken van molen De Vriendschap (Collectie Leen Boot)

en vervoerd naar Veenendaal. Daarbij was het noodzakelijk om alle onderdelen goed te merken, zodat bij de opbouw duidelijk werd welke onderdelen bij elkaar hoorden. Veelal werden daarvoor gehakte merken aangebracht ter plaatse van de houtverbindingen. In de molen zijn dan ook in de achtkantstijlen en in de legeringsbalken met de korbeels gehakte merken terug te vinden. Op bijgaande afbeelding is nummer VII zichtbaar, de andere stijlen zijn genummerd van I tot VIII.

De verdere lotgevallen van 'De Vriendschap'

Uiteindelijk kwam in de loop van 1875 de molen gereed en wilden de beide broers van de molen af. Misschien ook wel om financiële redenen, zij waren ten slotte geen molenaar. Vandaar dat de molen opnieuw in de verkoop kwam. Notaris Kemelaar verzorgde de verkoop voor de beide broers.

"...De Heer Lambertus van Dolder Meester smid en Wessel van Dolder Meester timmerman beide wonende te Veenendaal Stichts mij Notaris bekend. Die bij deze verklaard te hebben verkocht aan den Heer Jorden de Kruijff Rentenier wonende te Amersfoort (...) Een balie Koornmolen genaamd de Vriendschap met woonhuis zuiger en schuur daaronder afzonderlijke schuur en alle verdere aanbe-

hooren met erf, grond en tuin..."

Uit deze tekst blijkt dat de molen 'De Vriendschap' werd verkocht aan Jorden de Kruijff te Amersfoort voor een bedrag van 4200 gulden.

Wie was deze koper van de molen? Via de burgerlijke stand was een en ander te achterhalen. Zijn beroep was bouwman (landbouwer) en hij werd geboren te Leusden in 1803. Hij overleed op 21 oktober 1887. Hij trouwde te Leusden op 20 november 1834 met Aaltje Hienekamp, geboren 1804 en overleden 26 januari 1882. Zij was een dochter van Brand Hienekamp, molenaar, en Haasje van Beek.

Dit echtpaar kreeg twee kinderen: een dochter Hasina, geboren in 1838 die trouwde te Amersfoort

De molen in 1960. Het eerste begin van de modernisering is al zichtbaar (Beeldbank RCE Amersfoort)

op 6 maart 1878 met Nicolaas Wolfswinkel (landbouwer), geboren op 4 mei 1850 te Amersfoort en een zoon Teunis die werd geboren in 1846 en overleed op 11 juni 1911. Jorden de Kruijf was tijdens deze transacties 72 jaar oud. Hoe komt een landbouwer er toe om een molen te kopen en ook nog eens op deze leeftijd? Uit het overzicht blijkt dat zijn schoonvader molenaar was. Maar zijn zoon en schoonzoon waren landbouwer en dus lag een opvolging als

1898 hier kon gaan wonen. Vermoedelijk was deze oplossing noodzakelijk omdat hij meer opslagruimte nodig had onder in de molen. Jan Jacob van Eden heeft ook enkele vernieuwingen aangebracht die zorgden voor minder onderhoudskosten. Eeuwenlang werden er in de molens houten molenassen gebruikt, maar die werden in de loop van de negentiende en begin twintigste eeuw steeds meer vervangen door gietijzeren assen. Zo kreeg in 1895 de

Vriendschap een gietijzeren molenas ter vervanging van de houten molenas. Dat geldt ook voor het wiekenkruis. De vier wieken (in vaktermen molenroeden genoemd) waren oorspronkelijk van hout, maar zijn in 1907 vervangen door zogenaamde potroeden. Dit zijn met klinknagels geklonken ijzeren roeden, die gestoken werden door de molenas en voorzien van een hekwerk waarop de zeilen kunnen worden gespannen om zoveel mogelijk wind te vangen.

De werkzaamheden namen zo toe dat er werd gezocht naar een oplossing om de windstille perioden op te vangen. Eigenlijk herhaalde de geschiedenis zich, want Jan Klomp had om dezelfde reden een roskoren-molen en later een stoomkorenmolen naast de 'Oude Molen' gebouwd. Nu heeft een stellingmolen meer capaciteit, maar die was blijkbaar toch nog niet voldoende. Omdat de technische ontwikkeling van motoren steeds verder ging kon van Eden overgaan tot het

aanschaffen van een Rennes petroleummotor. Die werd onder in de molen geplaatst om de windstille uren op te vangen. Van Eden kreeg op 22 januari 1898 vergunning van de gemeente Ede om de motor te plaatsen, waarbij als voorwaarden werd gesteld dat er maximaal twee vaten olie van ieder 150 liter onder in de molen opgeslagen mochten worden.

Eigenlijk was deze ontwikkeling bijna het begin van het einde van de windmolen. Geruime tijd is er niets te melden, maar na 37 jaar werd de

Het verval neemt toe, foto uit 1962 (Beeldbank RCE Amersfoort)

molenaar niet direct voor de hand. Maar toen De Kruijf in 1887 op 84-jarige leeftijd overleed erfden zijn dochter en schoonzoon de molen. Zo kwam molen De Vriendschap in bezit van Nicolaas Wolfswinkel. Maar drie jaar later, in 1891, verkocht Nicolaas Wolfswinkel molen 'De Vriendschap' aan Jan Jacob van Eden.

De nieuwe eigenaar Van Eden liet al snel een woonhuis naast de molen bouwen, zodat hij in

molen in 1928 voor een bedrag van 14.000 gulden overgedragen aan zijn zoon Gerrit van Eden. Deze zeer vooruitstrevende zoon liet in 1933 het toen populaire wiekstelsel van de firma Dekker uit Rijnsaterwoude aanbrengen. Verder werden, om het graan sneller te laten doorlopen naar de maalstenen, twee silo's

werken uit te breken. De eerder aangebrachte hamermolen werd weer verwijderd en geplaatst in een bijgebouw.

Op een gegeven moment ontstond er een flinke stormschade en de kosten voor herstel waren zo hoog dat Van Eden een sloopvergunning aanvraag bij de gemeente Veenendaal.

Daarop ontstond een correspondentie die deels bewaard is gebleven in het gemeentearchief. In een schrijven gedateerd 3 juli 1964 werd verwezen naar een artikel in de Molenverordening van de provincie Utrecht die *“verbiedt het geheel of gedeeltelijk slopen van windmolens”*. Er kon wel ontheffing worden verleend, maar de molen werd toch niet gesloopt. Er werd onderzocht of een verbouwing met uitbreiding gerealiseerd kon worden waarbij de windmolen werd ingepast. Dit was noodzakelijk vanwege de druk van de concurrentie en daarvoor moesten silo's naast en bij de molen worden gebouwd. Een stedenbouwkundige van de gemeente ontraadde dringend om met dit voorgelegde bouwplan akkoord te gaan. Vervolgens bezocht de heer Korpershoek, molenambtenaar van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, de molen. Als gevolg van dit overleg gingen zowel

De onttakelde molen in 1969, maar nog zonder de hoge silo's (Beeldbank RCE Amersfoort)

in de molen geplaatst. Tot slot kwam er ook een jakobsladder in de molen, waarmee het omslachtige gesleep van zakken met graan en meel tot het verleden behoorde.

Na de oorlog werd in 1949 de capaciteit nog verder uitgebreid door het plaatsen van een hamermolen en daarmee kwam uiteindelijk in 1952 het einde in zicht. De industriële revolutie had ook windkorenmolens overbodig gemaakt. Toen in 1960 Gerrit Jan van Eden de maalderij overdroeg aan zijn zoon Gert van Eden werd geheel overgeschakeld naar het produceren van veevoer. De bedrijfsvoering werd geheel veranderd en er werden dertien silo's in de molen aangebracht met een totale capaciteit van 110 ton graan. Als gevolg van deze inbouw, was het noodzakelijk om het inwendige maalwerk de zogenoemde gaande

De onttakelde molen met rondom de silo's. De overgang van vierkant naar achtkant is hier ook goed te zien (Collectie Gert van Eden)

Monumentenzorg als de provincie akkoord met de sloop. Er werd wel geëist dat bruikbare onderdelen beschikbaar gesteld werden voor restauraties van molens elders in het land.

Maar Van Eden wilde deze onderdelen pas afstaan als de silo's klaar waren. Vervolgens kwamen er vier mogelijke oplossingen ter tafel. Om een lang verhaal kort te maken, de sloop ging niet door, maar wel de uitbreiding. Dat de bijdrage van de 'Oudheidkundige Vereniging

en daardoor ontstond het beeld van de molen als silhouet met daarnaast twee grote en hoge in aluminiumplaatwerk uitgevoerde silo's. De molen toonde daardoor een geheel onttakeld beeld en was nauwelijks meer herkenbaar als molen. Vooral nadat molenmaker Adriaens uit

Weert de wieken en de molenas had verwijderd. De molenas werd hergebruikt in de molen 'De Toekomst' te Hoeven (N.Br.).

De brief met het besluit van B&W van Veenendaal, waarin stond dat de vergunning werd verleend voor het plaatsen van de graansilo's kwam op 18 november 1968.

Geruime tijd heeft het maalbedrijf met deze uitbreiding goed kunnen draaien. Toch kwamen er in de loop van de tijd zwaardere eisen aan de bedrijfsvoering. Als gevolg van de verdere aanpassingen vergde dat omvangrijke investeringen.

Eigenaar G. van Eden vond het niet meer verantwoord om zo verder te gaan en besloot de graanmaalterij over te doen aan de firma Bos te Ederveen. Dus toen werd het maalbedrijf alsnog opgeheven. Goede raad was duur, wat moest er nu met het 'molenrestant' gebeuren? Al snel kwam het idee naar voren om de molen weer volledig te herstellen. Een volledig herstel was niet haalbaar voor de eigenaar Gert van Eden; financieel was dit een te zware last.

Uiteindelijk werd de molen met de daarbij behorende gronden door de gemeente Veenendaal overgenomen. Hiermee werd de

toekomst van zo'n belangrijk monument, zoals het er toen uitzag veilig gesteld. Vervolgens werd door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg een bestek met begroting opgesteld. De volledige restauratie vergde een bedrag van 750.000 gulden (340.335 euro).

De gaande werken, die in 1968 waren verwijderd, werden nu opnieuw aangebracht. Dit was natuurlijk nodig om de functie als korenmolen te herstellen. Verder werden weer een nieuwe molenas en wieken geplaatst en een groot deel van de kap is vernieuwd. Het gehele her-

Zaanse korenmolen 'Het Wapen van Oostzaan' met de achtkante houten onderbouw. Deze molen was uitgerust met 3 koppel maalstenen en werd gesloopt in 1920. (foto Zaanse archief)

Flehite' te Amersfoort hier ook een belangrijke rol in heeft gespeeld is niet onmogelijk. De gemeente Veenendaal ontving diverse brieven van Flehite dat zij tegen sloop waren van de Vriendschap. Het is eigenlijk een machtspeel geweest tussen de eigenaar en de gemeente met als inzet de sloop van de molen of geen verdere uitbreiding. Het werd toch uitbreiding

stel werd uitgevoerd door molenmakersbedrijf Groot Wesseldijk uit het Gelderse Laren. Door deze restauratie is de molen weer compleet maalvaardig ingericht met twee koppels maalstenen en draait nu op vrijwillige basis.

De herstelde molen 'De Vriendschap' in 2011 (foto Mark van de Griff, collectie Comité Open Monumentendag Veenendaal)

Als gevolg van dit grondige herstel zijn de silo's en verdere aanbouwen verwijderd, zodat de molen er weer bij staat als een complete windkorenmolen met stelling. De molen kwam gereed en werd in gebruik genomen op 19 december 1995 door Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Claus als beschermheer van vereniging 'De Hollandsche Molen'.

Nabeschouwing

Zowel ten aanzien van de standerdmolen als de achtkante korenmolen blijven hiaten bestaan in de gegevens. Toch is er veel opgehelderd over 'De Oude Stichtse Molen'. Opvallend daarbij is dat de verervingen door de eigenaren veelal via de vrouwelijke lijn plaatsvonden. Dat kwam ook mede door huwelijken over en weer van directe of indirecte molenaarsfamilies en dit loopt als een rode lijn door de molengeschiedenis heen. Helaas is door dit onderzoek niet de herkomst achterhaald van de houten achtkante molen 'De Vriendschap'. Het enige dat wel helder is, is de Zaanse herkomst. Op de onderbouw na is de gelijkheid tussen de beide korenmolens op de hierbij afgebeelde foto's frappant.

* Vriendelijke mededeling Ron Couwenhoven te Zaandam

Bronnen:

- Gemeentearchief Ede, 1872.05.08 Archief 47, inv.no. 3707, akte 3274, 1872.05.08 via Notaris van den Ham te Lunteren, contract van eigendom/ erfpachtrecht.
- Regionaal Historisch Centrum Zuid-Oost-Utrecht, toegang 63 inv. nr.228, akte 5359, 18 februari 1863.
- Testament van Jan Klomp en Arisje van Dolder via notaris Immink te Amerongen.
- Het Utrechts Archief, toegang 34-1 inv.no.2315 bij notaris Jan Harm Kemelaar in akte 1501 op 8 november 1872
- Het Utrechts Archief.1873.14.01; akte 1512 Schuldbekentenis, inv.no.2316 (notaris Kemelaar)
- Stadsarchief Rotterdam, Dutch emigrants to the United States, South Africa, South America, and Southeast Asia, 1835-1880; An alphabetical Listing by Household Heads and Independent Persons. Compiled by Robert P. Swierenga Scholarly Resources Inc. Wilmington Delaware.
- Het Utrechts Archief, Akte 1634, notaris Kemelaar, toegang 34-1, inv.no.2316, 10 maart 1874 1875.25.11; akte 1794 verkoop helft oude molen (Kemelaar)
- 1875.25.11; akte 1795 verkoop baliekorenmolen door gebroeders van Dolder, inv.no. 2317 (Kemelaar)
- 1875.25.11; akte 1796 hypotheek voor de nieuwe molen en helft oude molen (Kemelaar)
- *Windmolens, een overzicht van de verschillende molensoorten en hun werkwijze*. G.Huslage, Amsterdam 1968.
- *Stellingkorenmolens "De Vriendschap"* uitgave Stichting Stellingkorenmolens 'De Vriendschap' Veenendaal door G.J.Pouw, 1995.
- *Zo gaat de nieuwe molen*, door Hans de Kroon, Veenendaal 2011.
- *1100 Zaanse Molens* door Ron Couwenhoven, Zaandam 2014.

Zoektocht naar Zwarte Jannetjes woonadres

Laatst deed ik bronnenonderzoek naar Zwarte Jannetje en daarbij wilde ik drie elementen naar boven halen: wie was zij, waar woonde zij en wat is er indertijd geschreven over het Jannetjesgeloof? Onderzoek doen in authentieke bronnen is voor mij niets nieuws, maar toch bleek het ingewikkelder dan gedacht.

De moeilijkheid zat hem in het onderzoek naar kadastrale gegevens.

Door:
Noortje van
Hofwegen

Jannetje Hootsen en haar familie zijn online goed terug te vinden. Via websites als Wiewaswie.nl, Archieven.nl en Archival.nl kon ik Jannetje en haar naasten eenvoudig terugvinden. In het Gemeentearchief vond ik vervolgens nog haar doop en belijdenis bij de Oude Kerk. Haar vader komt ook in ons archief voor, aangezien hij op Stichts grondgebied werd geboren. De rest van de familie Hootsen werd geboren in de gemeente Ede. Lastiger werd het om eigentijdse bronnen over de sekte te vinden. Het was immers een gesloten gemeenschap, waardoor er via hen niet veel naar buiten is gekomen. Toch vond ik nog aardig wat via Delpher.nl en in de digitaal ontsloten kranten De Vallei, De Amerongse Courant en Het Utrechts Nieuwsblad. En ook het artikel van de Veenendaalse predikant dr. C. Veltenaar, weliswaar opgetekend na haar dood, maar wel met een interview met Jannetjes naasten, gaf inzicht.

Gelders en Stichts, oh oh...

Maar dan haar woonadres... De grens van Gelders en Stichts Veenendaal bemoeilijkt de zoektocht. Hoewel de plaats waar haar huis gestaan heeft middenin het huidige Veenendaal ligt, namelijk de Prins Bernhardlaan, was dit in haar tijd gemeente Ede. Door grenswijzigingen, talloze omnummeringen en straatnaamwijzigingen werd het een flinke puzzel. Toch lukte het: via Archival.nl (de website van het gemeentearchief Ede) vond ik onder andere persoonskaarten met adresgegevens en kadastrale leggers. In ons eigen Veenendaalse archief raadpleegde ik een tabel met omnummeringen. Nog steeds kon ik de puzzelstukjes niet verbinden, tot ik de kadastrale atlas van Veenendaal uit 1832 erbij pakte, een heruitgave van de HVOV. Alle losse gegevens bleken te corresponderen en ik ontdekte waar

de familie Hootsen grond had. Jannetjes huis werd gebouwd op percelen die haar grootvader Evert Hootsen al in zijn bezit had. En nog een andere leuke ontdekking: haar ouders, Dirk Hootsen en Geertrui van Harn, waren vermoedelijk buurjongen en –meisje, lang voordat ze trouwden.

Naast meer inzicht in Zwarte Jannetje leerde dit onderzoek me ook hoe ingewikkeld die grens tussen Stichts en Gelders Veenendaal is en hoe ver dit al teruggaat. Ik besef hoe lastig het bijvoorbeeld voor stamboomonderzoekers kan zijn om meer over hun familie te weten te

Luchtfoto van de Prins Bernhardlaan en Zwaaiplein, genomen op 29 maart 1991. Links onder is een kale vlotte waar eens het huis van Jannetje Hootsen stond (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

komen als zij in Gelders Veenendaal hebben gewoond. Het is iets wat Veenendaal zo'n uniek en interessant dorp maakt, maar zorgt er ook voor dat je als onderzoeker altijd wat verder moet kijken en vooral niet te snel moet opgeven!

Cornelis de Gooijer, lid van het oudste geslacht van Veenendaal

Het geslacht De Gooijer is het oudste van Veenendaal. Zij worden door D. van Manen in zijn boek *Aartsvaders en aanverwanten* de 'aartsvaders' van Veenendaal genoemd¹. Het is de enige familie die vanaf het begin van de vijftiende eeuw tot op heden in Veenendaal is blijven wonen. Volgens het boek stammen alle De Gooijers uit Veenendaal af van deze oudste familie.

In dit artikel staat één van de leden van dit geslacht, Cornelis de Gooijer, centraal. De eerste reden hiervan is dat hij op jonge leeftijd op een dramatische wijze werd geconfronteerd met de watersnood van 1855. Verder was hij de grootvader van de bekende acteur Rijk de Gooyer. Tevens is het vermeldenswaardig hoe een eenvoudige fabrieksarbeider uit Veenendaal (gereformeerd) predikant werd. Naast Cornelis de Gooijer besteden we in het kort ook aandacht aan zijn grootvader Cornelis Jansen en aan enkele van zijn kinderen en kleinkinderen.

Oudste geslacht

Volgens Van Manen zou reeds in 1420 en mogelijk zelfs eerder een De Gooijer op het grondgebied van het huidige Veenendaal en Emmikhuizen gewoond hebben. Gedurende de afgelopen zes eeuwen hebben enkele leden van dit geslacht een vermelding in de geschiedenis gekregen. In het midden van de zestiende eeuw was een Jan Goyertsz (tweede generatie) met een ploeg arbeiders werkzaam bij het zogenaamde Zandvoortschut aan het Benedeneind. De Bisschop Davids Grift werd toen vanaf het Benedeneind verlengd richting het Zwaaipelein. Hij was een rechtstreekse voorvader van Cornelis de Gooijer. Deze voorvader springt er voor ons uit omdat wij het resultaat van zijn werk dagelijks kunnen aanschouwen. Later werd een Peter de Gooijer (vijfde generatie) burgemeester van Amersfoort. Degene die de meeste bekendheid heeft gekregen was de acteur Rijk de Gooijer. Hij komt in *Aartsvaders en aanverwanten* niet voor omdat Van Manen zich heeft beperkt tot de eerste twaalf generaties. Tot deze twaalfde generatie behoorde ook Hendrik de Gooijer (1802-1886), de grootvader van Cornelis. Van Manen heeft

in zijn boek ook de kinderen van de twaalfde generatie genoemd en zodoende komt de vader van Cornelis, Jan de Gooijer (1823-1914), ook in het boek voor. Als we nu de berekening van Van Manen aanhouden zou Cornelis de Gooijer tot de veertiende generatie en acteur Rijk de Gooyer tot de zestiende generatie gerekend moeten worden. In de tabel hebben we deze zestien generaties op een rij gezet. De gegevens van de eerste twaalf generaties hebben we letterlijk van Van Manen overgenomen. Zoals we in de tabel kunnen zien hebben de voorvaders meestal in Stichts Veenendaal gewoond, maar ook in Gelders Veenendaal, in Ederveen en in Renswoude. De Gooijers die in Ederveen woonachtig waren, lieten hun kinderen meestal wel in de Oude Kerk in Veenendaal dopen. Verschillende voorvaders hebben ook een ambt of functie bekleed in de Hervormde Gemeente van Veenendaal. We beperken ons, zoals gezegd, in dit artikel nu verder tot Cornelis de Gooijer en enkele familieleden.

Hoe op het spoor gekomen?

Bij het doorbladeren van het boek *Bennekom te boek* in de Openbare Bibliotheek van Bennekom kwam ik de naam tegen van Cornelis de Gooijer, Gereformeerd predikant in Bennekom en geboren in Veenendaal. Het boek *Bennekom te boek* heeft als ondertitel *Sporen van Bennekom in oude en nieuwe boeken*. Het is geschreven door Bert Lever en Arno van der Valk en is een publicatie van de Historische Vereniging Oud-Bennekom die verscheen in 2009.

¹ In de tekst is, behalve in citaten en in de tabel, steeds de schrijfwijze Gooijer aangehouden ook al komt de naam Gooyer vooral bij latere generaties veelvuldig voor. Een uitzondering is gemaakt voor de acteur Rijk de Gooyer.

Door:
Evert-Jan
van Beek

Generatie	Nr. Van Manen	Naam	Leefjaren	Geboorteplaats	Plaats van overlijden
1	A.I.1	Goyert N	± 1470 - ?	?	?
2	A.II.1	Jan Goyertsz (den ouden)	± 1500 - 1573	?	Veenendaal?
3	A.III.2	Anthonis Jan Goyertsz	± 1530 - 1590/1591	Veenendaal	Veenendaal
4	A.IV.2	Jan Anthonisz Goyer	± 1565 - 1637	Veenendaal	Veenendaal
5	A.V.3	Marcelis Jansz (de Gooijer)	± 1600 - ± 1673	Veenendaal	Veenendaal
6	A.VI.9	Jan Marcelisz (de Gooijer)	± 1630 - na 1704	Veenendaal	Veenendaal
7	A.VII.1	Jan Jansz de Gooijer	± 1660 - ± 1737	Veenendaal	Veenendaal
8	A.VIII.1	Jan Jansz de Gooijer	± 1687 - 1720/1721	?	Ederveen
9	A.IX.3	Jacob Jans de Gooijer	1717 - 1781	Ederveen	Veenendaal
10	A.X.8	Hendrik Jacobsz de Gooijer	1745 - 1810	Gelders	Veenendaal
11	A.XI.9	Jan Hendriksz de Gooijer	1781 - 1846	Veenendaal Ederveen	Gelders Veenendaal
12	A.XII.7	Hendrik Jansz de Gooijer	1802 - 1886	Veenendaal ²	Renswoude
13	-	Jan de Gooijer	1823 - 1914	Veenendaal	Veenendaal
14	-	Cornelis de Gooijer	1851 - 1919	Veenendaal	Bennekom
15	-	Rijk de Gooijer sr	1881 - 1965	Veenendaal	Utrecht?
16	-	Rijk de Gooyer jr	1925 - 2011	Utrecht	Amsterdam

Op pagina 84 t/m 86 van dit boek komt ds. Cornelis de Gooijer ter sprake in een hoofdstuk dat de titel kreeg: "1919 – Gedrukte stilte". Dit naar aanleiding van een levensschets in het *Jaarboek voor de Gereformeerde Kerk* van 1920 van de hand van W.A. Weenink. Volgens de samenstellers van *Bennekom te boek* was Weenink waarschijnlijk hoofd van een school in Zwartebroek.

Jeugd

Cornelis de Gooijer werd op 16 oktober 1851 's middags om 12.00 uur in een huis aan de Zandstraat (wijk B, nr. 79) in Veenendaal geboren als oudste kind van Jan de Gooijer en Willemijntje Jansen.³ In dit huis woonden ook zijn grootouders Cornelis Jansen en Jannetje Achterberg. De familie Jansen was in de achttiende eeuw van de 'Krommerijn' naar Veenendaal gekomen waar grootvader Cornelis Jansen in 1785 in de Oude Kerk werd gedoopt. Hij verdiende de kost als wolkamer. De ouders van Cornelis de

Gooijer waren op 20 juni 1851 te Veenendaal in het huwelijk getreden en bij de ouders van de bruid, de familie Jansen, ingetrokken. In het gezin werden later nog vijf kinderen geboren. De vader van Cornelis, Jan de Gooijer, werkte als arbeider bij de Rijnspoorweg. Later stond hij te boek als winkelier. Zijn vrouw was spinster. Toen Cornelis ruim drie jaar oud was, werd Veenendaal getroffen door de bekende watersnood van 1855. Het is hier de plaats niet om daar uitgebreid aandacht aan te besteden maar op 8 maart 1855 besloot grootvader Jansen mee te gaan met het gezin van dochter Jannetje Jansen en schoonzoon Gerrit van Wijk. Het plan was om Veenendaal per boot te ontvluchten en in Amerongen een goed heenkomen te zoeken. De vrouw van Jansen was al in Amerongen. Zijn andere dochter en schoonzoon, de familie

² Volgens de overlijdensakte van Hendrik Jansz de Gooijer zou hij in Gelders Veenendaal zijn geboren.

³ Eén van de getuigen bij de geboorteaangifte van Cornelis de Gooijer was zijn oom, de koopman Gerrit van Wijk

Dominee W.A. Weenink (Collectie M.G. Baars-van Wakeren)

De Gooijer, met de kleine Cornelis gingen niet mee en ook de inwonende ongehuwde oom, Jacob Jansen, stapte niet in de boot. Het gezin van Gerrit van Wijk telde acht kinderen, drie jongens en vijf meisjes. De dramatische afloop van deze tocht is bekend. Op de Kerkewijk ter hoogte van het huidige Woonzorgcentrum De Engelenburgh sloeg de boot om. De 70-jarige Cornelis Jansen verdrong evenals vijf van zijn kleinkinderen. Het lichaam van Jansen werd pas op 6 april, ongeveer een maand na het ongeluk, geborgen door Hendrik Sukkel. Voor de kleine Cornelis de Gooijer betekende dit dat hij op één dag zijn grootvader, bij wie hij in huis woonde, en vijf neefjes en nichtjes en tevens buurkinderen verloor. Daar kwam bij de ellende en de ongemakken van het hoge water.⁴ Naast het verlies van de familieleden werd er door vader Jan de Gooijer ook materiële schade geleden. Vier mud aardappelen waren door het water onbruikbaar geworden. De schade hiervan werd getaxeerd op f14,-; voor 50 kruiwagens mest die door het water onbruikbaar was geworden werd f6,25 gerekend en de schade aan huisraad en inboedel bedroeg f5,-. De totale geleden schade bedroeg f25,25.

Gezin

In tegenstelling tot zijn vader is Cornelis niet in militaire dienst geweest. Zijn vader had een jaar gediend bij het Regiment Infanterie. Cornelis de Gooijer was voor de Nationale Militie opgenomen in het Inschrijvingsregister Veenendaal 1870 en behoorde tot de lichterij 1871. Hij hoefde echter niet op te komen om zijn dienst-

plicht te vervullen. Cornelis de Gooijer ging op een fabriek werken en trouwde op 20-jarige leeftijd met Johanna Louisa van Essen. Zij was ook 20 jaar oud en geboren op 13 oktober 1851 te Arnhem als dochter van een bakker. Zij werkte ook op een fabriek. Bruid en bruidegom scheelden maar drie dagen in leeftijd. Beiden waren volgens de toen geldende maatstaven nog minderjarig. Het huwelijk werd op 9 maart 1872 te Veenendaal voltrokken en uit dit huwelijk werden tien kinderen geboren waarvan de oudste acht in Veenendaal en de andere twee in Nunspeet.⁵ De oudste twee kinderen zijn jong overleden, respectievelijk drie en één jaar oud. Twee ongehuwde dochters zijn beiden op 22-jarige leeftijd overleden. Drie andere dochters trouwden allen met een hoofdonderwijzer. Verderop in dit artikel gaan we nader in op de dochters Willemina en Geurdina en zoon Rijk, allen geboren in Veenendaal.

Evangelist en predikant

Naast zijn werk als fabrieksarbeider was Cornelis de Gooijer al op jonge leeftijd actief op de nu nog steeds bestaande zondagschool Samuël en op jongelingsvereniging '1 Thess. 5:21'.⁶ Of Cornelis de Gooijer ook één van de initiatiefnemers van de zondagschool is geweest, was niet te achterhalen.⁷ Op aanbeveling en met hulp van de hervormde predikant J.J.C. van Toorenenbergen verkreeg hij de akte van godsdienstonderwijzer.⁸ Hierover is niet veel bekend ook al omdat de notulen van de vergaderingen van de kerkenraad over die periode verloren zijn gegaan. Cornelis de Gooijer was ruim dertig jaar oud toen hij door de vereniging 'Vrienden der Waarheid' als reizend evangelist werd

⁴ In het boek Toen de vloed over het land raasde veronderstelt Rik Valkenburg dat Cornelis Jansen misschien in hetzelfde huis gewoond zou hebben als het gezin van zijn schoonzoon Gerrit van Wijk. Dit is niet correct. Wel woonden zij beiden aan de Zandstraat en waren zij burens. Even verderop in het genoemde boek zegt Valkenburg dat de familie Jansen misschien wel in Amerongen woonde en dat Cornelis Jansen bij zijn dochter op bezoek was. Dit is dus ook niet juist. Ze woonden ongeveer op het punt waar het Kostverloren op de Zandstraat uitkomt.

⁵ In de Hervormde Gemeente van Veenendaal stonden in 1872 de predikanten Hoedemaker en Brummelkamp. Eén van deze twee dominees zal het huwelijk kerkelijk ingezegend hebben.

⁶ De jongelingsvereniging was in 1865 opgericht en de zondagschool begin 1867.

⁷ Voor het ontstaan van de zondagschool zie Oud Veenendaal, juni 2018 p. 50 t/m 54.

⁸ Ds. J.J.C. van Toorenenbergen stond van 11 maart 1883 tot 5 november 1884 als hervormd predikant in Veenendaal.

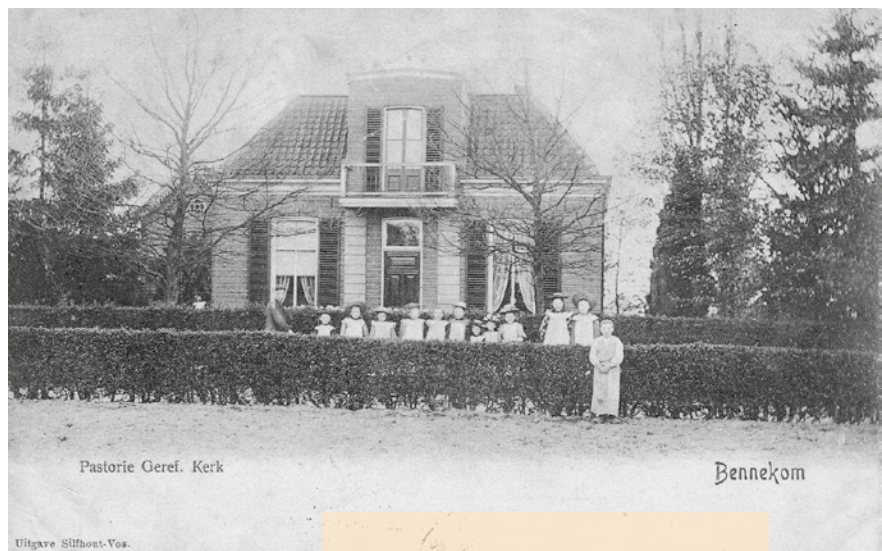

Dominee Cornelis de Gooijer (Collectie Historische Vereniging Oud Bennekom)

aangesteld en in die hoedanigheid heeft hij op veel plaatsen gewerkt en gepreekt. In 1886 koos De Gooijer de zijde van de Dolerende Kerken en hij diende de vacante gemeenten als oefenaar. Volgens sommige bronnen zou hij ook als hulpprediker in de Dolerende kerk van Veenendaal werkzaam zijn geweest, maar het is zeer de vraag of dat juist is. In 1887 ontving De Gooijer een beroep naar de Dolerende kerk van Nunspeet. Deze gemeente wilde hem als oefenaar met als voorwaarde dat hij gebruik zou maken van artikel 8 van de Dordsche Kerkorde. In dit artikel is bepaald dat iemand zonder een volledige theologische opleiding gevolgd te hebben toch predikant kan worden. Deputaten en afgevaardigden van de classis Harderwijk en de kerkenraad van Nunspeet vergaderden op 18 november 1887 over deze zaak en zij besloten dat De Gooijer nog een jaar moest blijven 'oefenen' om te zien of hij inderdaad 'singuliere' gaven had. In dat jaar studeerde hij onder leiding van de predikanten G. Ringnalda en H. Hoekstra te Utrecht. Op 23 januari 1889 legde hij te Harderwijk met goed gevolg het vereiste examen af en werd hij beroepbaar gesteld als predikant. Op 8 juni 1890 verbond hij zich aan de Gereformeerde

Kerk van Nunspeet, als eerste predikant van deze op 11 september 1887 geïnstitueerde gemeente.⁹ Hij diende deze gemeente tot 4 maart 1894 en vertrok naar Bennekom waar hij tot zijn overlijden in 1919 heeft gestaan. Hij was erevoorzitter van de Jongelingsvereniging op Gereformeerde Grondslag 'Pred. 12:1a' in Bennekom.

Dominee De Gooijer was in Bennekom, de gemeente die hij 25 jaar diende, een gezien predikant zowel binnen zijn eigen gemeente als daarbuiten. Dit blijkt ook uit de typering die Joh. de Haas van hem geeft. Waarschijnlijk is deze gebaseerd op het hiervoor al genoemde Jaarboek voor de Gereformeerde Kerk van 1920: "Hij was bekend, maar ook bemind bij hen, die kerkelijk een anderen weg bewandelde; bemind om zijn trouw, zijn eenvoud, zijn oprechtheid. Hij bezat een ruime mate van voorzichtigheid, tact en wijsheid, en wat anderen metforsch optreden niet tot stand zouden gebracht hebben zonder grooten tegenstand te verwekken, gelukte hem menigwerf door voorzichtigheid, zachtmoedigheid en door het groote vertrouwen, dat zijn gemeente terecht in hem stelde. Bij De Gooijer was nooit list, intrige, zoeken van zichzelf, slimmigheid of dergelijke te zoeken; zoals hij was, gaf hij zich; zoals hij dacht, sprak hij en als hij sprak, kwam hij met het Woord van God".

Pastorie van dominee De Gooijer te Bennekom (Collectie Historische Vereniging Oud Bennekom)

⁹De Doleantie in Nunspeet is beïnvloed geworden door de problemen die er kort daarvoor geweest waren tussen de hervormde gemeente en haar predikant ds. D.P.M. Huet. Huet was van 1870 tot 1871 hervormd predikant in Veenendaal geweest.

Ds. C. Hegeman, van 1975 tot 1978 predikant van de Gereformeerde Gemeente in Veenendaal, kwam tijdens zijn verblijf in Amerika op de gedachte een onderzoek te doen naar het leven van ds. C. de Gooijer. Bij een paar van zijn Amerikaanse gemeenteleden werd met achting over hem gesproken. Zijn gedachten over ds. De Gooijer verschenen in De Saambinder van 4 juni 1959 en het artikel kreeg de titel *De zachtmoedige dienstknecht van Gelderland Ds. C. de Gooijer*. Hij besloot zijn bijdrage met de opmerking, dat hij na het gedane onderzoekje kon begrijpen, 'dat in dat kleine huisje in Amerika, zo ver van Nederland, bij twee oude mensen een oud portret hing van deze zachtmoedige dienstknecht'.

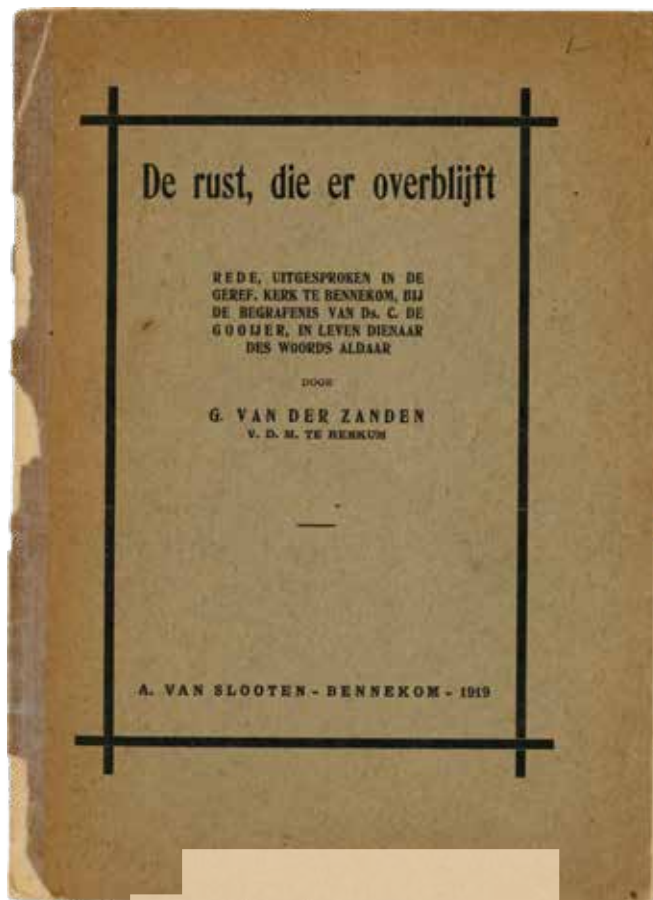
De Gereformeerde Kerk te Bennekom (Collectie Historische Vereniging Oud Bennekom)

Ds. Cornelis de Gooijer overleed 'na een lang doch geduldig gedragen lijden' op 24 september 1919 te Bennekom, bijna 68 jaar oud. Hij werd in Bennekom begraven.¹⁰ Volgens De Telegraaf van 30 september was er een grote schare op de begraafplaats aanwezig. De rouwdienst voorafgaand aan de begrafenis werd gehouden in de Gereformeerde Kerk van Bennekom en werd geleid door ds. G. van der Zanden te Renkum. Op verzoek van de familie is de tekst van de rouwdienst in druk uitgegeven. De tekst wordt voorafgegaan door een kort inleidend woord door schoonzoon W.A. Weenink. Mevrouw Johanna Louisa de Gooijer-van Essen is 89 jaar oud geworden en is op 7 augustus 1941 in het voormalige Julianaziekenhuis in Ede overleden.

Dochter Willemina de Gooijer

Willemina werd op 14 januari 1876 te Veenendaal geboren. Zij was het derde kind van Cornelis de Gooijer en Johanna Louisa van Essen. Haar oudere broertje overleed een half jaar na haar geboorte en tien dagen later overleed

ook haar oudere zusje. Willemina trad op 28 april 1898 te Ede in het huwelijk met Wilhelm Antonie Weenink, een zoon van een meubelmaker uit Winterswijk. Hij was eerst hoofd van de school in Zwartebroek en vanaf 1904 was Weenink het eerste hoofd van de School met de Bijbel in Scherpenzeel. Naast het onderwijs was hij actief in de politiek en als ambtsdrager in de Gereformeerde Kerk. Weenink overleed op 70-jarige leeftijd te Scherpenzeel. Daar de auteurs van Bennekom te boek geen verder onderzoek hebben gedaan, is het hen ontgaan

Verslag van de begrafenis van dominee De Gooijer (Collectie fam. E.J. van Beek)

dat de levensschets van ds. Cornelis de Gooijer in het *Jaarboek voor de Gereformeerde Kerk* geschreven is door zijn schoonzoon. Weenink was wel schoolhoofd in Zwartebroek geweest, maar toen hij in 1920 de levensschets schreef woonde en werkte hij al heel wat jaren in Scherpenzeel.

Dochter Geurdina de Gooijer

De twee oudste kinderen van dominee De Gooijer ontvingen de namen Jan en Geurdina. Zoals we hiervoor al zagen, zijn zij beiden in hun

¹⁰ In hetzelfde jaar overleed ook Jannetje Hootsen (Zwarte Jannetje).

eerste levensjaren overleden. Toen er later weer een jongen en een meisje werden geboren kregen zij, naar de gewoonte van die tijd, ook weer de namen Jan en Geurdina.

Deze 'tweede' Geurdina noemen we hier, omdat enkele kinderen van haar in hun tijd een zekere bekendheid hebben gekregen.

Geurdina de Gooijer werd op 2 november 1879 in Veenendaal geboren. Haar jeugdjaren heeft zij grotendeels in Nunspeet en Bennekom doorgebracht. Op 4 april 1907 trad zij op 27-jarige leeftijd in Ede in het huwelijk met de twee jaar oudere hoofdonderwijzer Pieter Gilhuis. Hij was als hoofdonderwijzer verbonden aan de Christelijk Nationale School in Hardenberg en later was hij hoofd van de Chr. MULO in Hardenberg. Uit het huwelijk werden vier kinderen geboren en de jongste twee kinderen Jan Cornelis en Titus Menno Gilhuis hebben beiden een zekere bekendheid gekregen, Jan Cornelis als gereformeerd predikant en Titus Menno op onderwijsgebied.

Familie Gilhuis (Collectie Historische Vereniging Hardenberg)

Jan Cornelis Gilhuis heeft zich als zendingspredikant gewijd aan het missionaire werk maar is nooit in het buitenland werkzaam geweest. Dit in tegenstelling tot zijn kinderen. Twee zoons werkten in Brazilië en Suriname en een dochter in Iran. In het *Biografisch Lexicon voor de geschiedenis van het Nederlands Protestantisme* wordt Jan Cornelis Gilhuis een exponent genoemd van het emancipatieproces dat de gereformeerden in zijn tijd meemaakten. Heel concreet zien we dat in zijn promotie tot doctor in de theologie. Gezien zijn afkomst lag dit niet

Voorkant van het proefschrift van dr. J.C. Gilhuis (Collectie fam. E.J. van Beek)

voor de hand, aangezien hij een kleinzoon was van de Friese koemelker Jan Gilhuis en achterkleinzoon van de spoorwegaarbeider Jan de Gooijer uit Veenendaal.

Geurdina de Gooijer werd aan het begin van de Tweede Wereldoorlog, op 15 juni 1940, 'uit de onrust der tegenwoordige tijd' weggenomen en werd in Nunspeet begraven. Kort daarvoor, op 6 maart 1940 was haar broer Jacob de Gooijer op 55-jarige leeftijd overleden. Pieter Gilhuis hertrouwde in 1942 met zijn schoonzuster Petronella Jacoba Koning, weduwe van zijn zwager Jacob de Gooijer.

Zoon Rijk de Gooijer senior

Rijk senior was het zesde kind in het gezin van Cornelis de Gooijer. Hij zag op 4 december 1881 in Veenendaal het levenslicht op het adres B 77 (Zandstraat). Hij trad op 4 september 1907 te Rotterdam, waar hij toen ook woonde, in het huwelijk met Annetje Ceelen. Zij was een dochter van een bakker uit 's-Gravenhage en woonde in Amersfoort. In laatstgenoemde plaats woonde het echtpaar ook de eerste jaren van hun huwelijk.

Omstreeks het begin van de Eerste Wereldoorlog trad Rijk sr. in dienst bij broodfabriek 'De Korenschoof' in Utrecht waar hij een leidingge-

vende functie kreeg. Hier bleef hij werken tot 1938 toen deze fabriek werd opgeheven. Op aandringen van het overige personeel begon hij

Rijk de Gooijer senior (Collectie Het Utrechts Archief)

voor zichzelf en de zaak kreeg de naam 'De Gooijers Bakkerij'. Al heel snel kon hij de oude klanten van zijn vroegere werkgever overnemen.

Rijk de Gooijer sr. was jarenlang ouderling en voorlezer in de Gereformeerde Westerkerk in Utrecht. Een oomzegger zag hem jaren later in gedachten nog met plechtige stap naar de voorlezerslessenaar gaan en met gewijde, gedragen stem de Heilige Schriften lezen.¹¹ Hij was gedistingeerd en keurig verzorgd in zijn optreden.

Kleinzoon Rijk de Gooyer junior

Als laatste nazaat van ds. Cornelis de Gooijer tenslotte de acteur Rijk de Gooyer junior, zoon van Rijk sr. en Annetje Ceelen. In zijn boek *Gereformeerd, en andere verhalen* schrijft Rijk de Gooyer jr. over zijn geboorte: "In 1925 verblijdde mijn moeder m'n vader met de geboorte van een tweeling. Hij zag dit als een kroon op z'n werk. Ik kreeg zijn naam en m'n zusje die van z'n vrouw. Daarvoor had mijn moeder hem al zeven kinderen geschonken maar die waren naar wederzijdse ouders, broers en zusters genoemd. We waren nu met z'n elven". Volgens Rijk junior waren zijn ouders streng gereformeerd en daarom mocht

hij bijvoorbeeld niet op zondag buiten spelen. Wel mocht hij aan de hand van zijn vader naar de Gereformeerde Westerkerk. We waren benieuwd of Rijk de Gooyer jr. in zijn boek *Gereformeerd, en andere verhalen* ook zijn grootvader ds. Cornelis de Gooijer en/of Veenendaal zou noemen. Dit is echter niet het geval en ook wel weer begrijpelijk. Zijn opa was al zes jaar voor zijn geboorte overleden en zijn vader was al lang geleden uit Veenendaal vertrokken. In 2011 kochten wij dit boek van Rijk de Gooyer junior in een kringloopwinkel in Rijssen voor vijftig eurocent. Nadien kwamen we een bespreking van dit boek tegen in het Reformatorisch Dagblad van 18 april 1981. De recensent vond dat het een vervelend boekje was geworden. De vijftien gulden die het boek moest kosten was volgens hem weggegooid geld en kon beter aan nuttiger dingen besteed worden.

Rijk de Gooyer jr. heeft grote bekendheid gekregen als acteur en komiek onder meer door zijn optredens met Johnny Kraaikamp. Hij

Voorkant van het boek "Gereformeerd en andere verhalen" (Collectie fam. E.J. van Beek)

¹¹ Die oomzegger was ds. J.C. Gilhuis.

ging niet in de voetsporen van zijn ouders en van zijn grootvader, maar hij heeft zich niet, zoals vele anderen, tegen het (kerkelijke) milieu afgezet waaruit hij afkomstig was. Rijk de Gooyer jr. overleed op 2 november 2011 te Amsterdam.

Ten slotte

We besluiten met de woorden van ds. J.C. Gilhuis waarin hij spreekt over zijn grootvader Cornelis de Gooijer en zijn neef Rijk de Gooyer junior: "Daar zie ik mijn neefje Rijk de Gooyer op het scherm verschijnen. Ik moet nu aan zijn en mijn grootvader denken, ds. de Gooijer van Bennekom: lange zwarte jas, hoge hoed: zo liep hij met plechtige tred door Bennekom, iedere dag. Men zag deze dominee in de verte reeds aankomen (...) Als hij zijn kleinzootje in diens onpure wereldse rollen zag, zou hij van schrik dadelijk weer sterven. Hij was in zijn tijd zelfs tegen een gymnastiekoefening".

maken uit de boeken van Joh. de Haas van de beschrijvingen van de voorgangers die op één of andere manier een relatie met Veenendaal hebben gehad. Hiervoor onze hartelijke dank. De heer Henk Gijsbertsen van de Historische Vereniging Oud-Bennekom zeggen we hartelijk dank voor het verstrekken van aanvullende informatie en voor het beschikbaar stellen van beeldmateriaal. Tot slot bedanken we mevrouw Rita Baars-van Wakeren uit Scherpenzeel voor het gebruik mogen maken van de afbeelding van W.A. Weenink.

Bronnen

Archieven

Doopboeken, geboorte-, huwelijks- en overlijdensakten, huwelijkse bijlagen en bevolkingsregisters in Archief Eemland, Gemeentearchief Ede en Veenendaal, Het Utrechts Archief en het Stadsarchief Rotterdam

Gemeentearchief Veenendaal

Archief van de plaatselijke commissie voor de noodlijdenden 1855, inv.nr. 2

Boeken, kranten en periodieken

Biografisch Lexicon voor de geschiedenis van het Nederlands Protestantisme, deel 6. Kampen. 2006

De Heraut, 8 december 1901 en 5 oktober 1919.

De Holevoet, 3 november 1939

De Saambinder, 4 juni 1959

De Standaard, 17 juni 1940, 8 augustus 1941 en 28 maart 1941

De Telegraaf, 30 september 1919

Gereformeerd Weekblad, 1 januari 1972
Gooyer, R. de, *Gereformeerd, en andere verhalen*. Amsterdam/Brussel. 1981

Haas, J. de, *Gedenkt uw voorgangers. Deel II. Aalders-Zijlstra*. Periode 1889-1915. Haarlem. 1984

Honderd Jaar Christelijk Onderwijs in Scherpenzeel 1898-1998. Uitgave ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de *Vereniging tot Stichting en Instandhouding van een school met de Bijbel gevestigd te Scherpenzeel*. Scherpenzeel. 1998

Lever, Bert & Valk, Arno v.d., *Bennekom te boek. Sporen van Bennekom in oude en nieuwe boeken*, 2009

Manen, D. van, *Aartsvaders en aanverwanten*. Veenendaal. 2013

Reformatorisch Dagblad, 18 april 1981

Valkenburg, R., *Toen de vloed over het land raasde*. Ede. 1995

Zanden, G. van der, *De rust, die er overblijft*. Bennekom. 1919

Websites

beeldengeluidwiki.nl/index.php/Rijk_de_Gooyer_dominees.nl

hardenberg.mijnstadmijndorp.nl

members.multimania.nl/hielke_weening/2084.htm

Rijk de Gooyer junior (foto D.C. Gosen, Collectie Het Utrechts Archief)

Dank

Jan van der Male uit Zaandam, medewerker van Gemeentearchief Zaanstad en zoon van vrienden uit Middelburg, was bereid in de Zeeuwse Bibliotheek te Middelburg kopieën te

Privacyverklaring: Historische Vereniging Oud Veenendaal (HVOV)

De HVOV gevestigd aan Kees Stipplein 78, 3901TP Veenendaal, Nederland, is verantwoordelijk voor de verwerking van persoonsgegevens zoals weergegeven in deze privacyverklaring.

Contactgegevens:

Historische Vereniging Oud Veenendaal
Kees Stipplein 78
3901TP Veenendaal
Nederland

Website: www.oudveenendaal.nl

Telefoon: +31 318 511066

Email: info@oudveenendaal.nl

De HVOV heeft geen functionaris Gegevensbescherming. Gegevens zijn via het secretariaat op te vragen middels te mailen naar info@oudveenendaal.nl

Bijzondere en/of gevoelige persoonsgegevens die wij verwerken

Onze website heeft niet de intentie gegevens te verzamelen over websitebezoekers die jonger zijn dan 16 jaar. We kunnen echter niet controleren of een bezoeker ouder dan 16 is. Wij raden ouders dan ook aan betrokken te zijn bij de online activiteiten van hun kinderen, om zo te voorkomen dat er gegevens over kinderen verzameld worden zonder ouderlijke toestemming. Als u er van overtuigd bent dat wij zonder die toestemming persoonlijke gegevens hebben verzameld over een minderjarige, neem dan contact met ons op via info@oudveenendaal.nl, dan verwijderen wij deze informatie.

Met welk doel en op basis van welke grondslag wij persoonsgegevens verwerken

De HVOV verwerkt uw persoonsgegevens voor de volgende doelen:

- Het toesturen van het kwartaalblad
- Het afhandelen van uw betaling of facturering
- U te kunnen bellen of e-mailen indien dit nodig is om u van informatie te voorzien.
- U te informeren over wijzigingen van onze diensten en producten

Persoonsgegevens die wij verwerken

De HVOV verwerkt uw persoonsgegevens omdat u lid bent van de HVOV.

Hieronder vindt u een overzicht van de persoonsgegevens die wij verwerken:

- Achternaam en initialen
- Geslacht
- Adresgegevens
- Telefoonnummer
- E-mailadres (indien bekend)

Hoe lang we persoonsgegevens bewaren

De HVOV bewaart uw persoonsgegevens niet langer dan strikt nodig is.

We hanteren de volgende bewaartermijnen voor de volgende (categorieën) van persoonsgegevens:

Door:
Het Bestuur

Wie herkent wie?

We hebben weer een aantal mooie reacties gehad op de foto's uit het september nummer, maar ook kwam er nog een aanvulling op foto nummer 15 binnen. Jan Janssen meldde dat op deze foto, naast Jan Groothedde, de toenmalige chef van de afdeling winderij, de heer Van Beek uit Ederveen staat, rechtsonder met mantel waarschijnlijk Jeanne v.d. Scheur-Schoeman, toen werkzaam op kantoor. Volgens de heer E. de Man is deze persoon de heer Aart van der Sluis. Op foto 16 staat de heer Alberti, werkzaam in de afdeling aandraaijerij, volgens Jan Janssen maar volgens Riet Willemsen zou het Arie Willemsen zijn. Op foto 17 staat Jannie van Dolland volgens een bezoeker die dit kwam melden in het documentatiecentrum. Op foto 21 zijn helaas geen reacties binnen gekomen. Foto 18 zou de afdeling ruwerij zijn volgens Jan Janssen. Jan Baars, Riet Willemsen, Heiny de Gooijer en Jan Janssen meldden dat de persoon van foto 19 Corrie van Kessel is, zij was telefoniste van de VSW en jarenlang bevriend met de oudste zus van Jan Baars (die daar ook werkte als secretaresse van de directeur 'ouwe Bot' (Bottenheim). Foto 20 is op het directiekantoor van de VSW gemaakt, waarschijnlijk de overhandiging van een beloning voor een idee aan de heer Van Wakeren, werkzaam op de afdeling sterkerij, door de heer Bonnike met achter in het lichte colbert de heer Simon Van Dijk, portier en woonachtig in de portierswoning bij de hoofdingang en links Wim van de Scheur.

Deze keer twee foto's. Hopelijk worden de personen op deze foto's herkend. Steeds vaker worden ons foto's of complete fotoalbums gebracht die we in mogen scannen voor ons archief. Ook schenkingen van documenten en foto's blijven binnen komen. U bent nog steeds van harte welkom om ons te voorzien van nieuw materiaal. Kom eens naar het documentatiecentrum van onze vereniging om met eigen ogen te aanschouwen hoe wij dit alles verwerken. En misschien kunt u ons helpen met het vermelden van namen bij onze schoolfoto collectie, die wij in mappen klaar hebben staan. Ook hebben we een flinke hoeveelheid foto's waarvan we niet weten of het wel Veenendaal is of wie er op staan. Komt u eens onder het genot van een gratis kopje koffie bij ons kijken. Misschien weet u het wel!

Alle persoonsgegevens:

We bewaren de persoonsgegevens zolang men lid is van de HVOV. Na opzegging van het lidmaatschap, verhuizing, wanbetaling of overlijden worden de persoonsgegevens het volgende jaar na genoemde gebeurtenis verwijderd.

In andere voorkomende gevallen waarbij een wettelijke bewaartermijn van toepassing is zal deze in acht genomen worden.

Delen van persoonsgegevens met derden

De HVOV verkoopt en verstrekt uw gegevens niet aan derden.

Gegevens inzien, aanpassen of verwijderen

U heeft het recht om uw persoonsgegevens in te zien, te corrigeren of te laten verwijderen. Dit kunt u doen door middel van het sturen van een email naar info@oudveenendaal.nl waarna een afspraak met u ingepland zal worden om samen met u de gegevens te verwijderen.

Om er zeker van te zijn dat het verzoek tot inzage door u is gedaan, vragen wij u een kopie van uw identiteitsbewijs bij het verzoek mee te nemen naar uw afspraak.

De HVOV wil u er tevens op wijzen dat u de mogelijkheid hebt om een klacht in te dienen bij de nationale toezichthouder, de Autoriteit Persoonsgegevens. Dat kan via de volgende link: <https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/nl/contact-met-de-autoriteit-persoonsgegevens/tip-ons>.

Hoe wij persoonsgegevens beveiligen

De HVOV neemt de bescherming van uw gegevens serieus en neemt passende maatregelen om misbruik, verlies, onbevoegde toegang, ongewenste openbaarmaking en ongeoorloofde wijziging tegen te gaan. Als u de indruk heeft dat uw gegevens niet goed beveiligd zijn of er aanwijzingen zijn van misbruik, neem dan contact op via info@oudveenendaal.nl.

Door:
Hennie Henzen

Uw reactie van de nu geplaatste foto's graag per mail naar info@oudveenendaal.nl
of per post aan Ineke van Schuppen, Eekwal 3, 3904 DL Veenendaal.
Of loop binnen bij het documentatiecentrum en geef het door aan de medewerkers.

Open Monumentendag 2018

In het weekend van 8 en 9 september 2018 vond de 32ste editie van Open Monumentendag plaats. Het thema van dit jaar was “In Europa”. Dit evenement wordt de laatste jaren georganiseerd in combinatie met de Dag van de Architectuur.

Door:
Ineke van
Schuppen

Vrijdagmiddag vond de eerste activiteit al plaats. Leerlingen van de groepen vijf en zes van de Patrimoniumschool namen deel aan een ruimtelijk project waarin met bamboestokjes en elastiekjes voorwerpen werden gemaakt. Zaterdagmorgen was er in de Ritmeesterhal een kleurwedstrijd voor de jongere kinderen. De kinderen namen de kleurplaat waar ze zo hun best op hadden gedaan echter liever mee naar huis.

Drukte in de voormalige Willibrordkerk
(Foto Janneke van den Berg)

Op zaterdag was de HVOV vertegenwoordigd in de Ritmeesterhal. De prachtige maquettes die Henk van Voskuilen maakt, vormden hier een grote trekpleister. De bijzondere maquettes van Veenendaal op zijn naam staan besloegen

samen een oppervlakte van 40 m². Er stonden maquettes van kasteel Prattenburg, van de Gelderse Waag en van de Julianakerk, maar ook de Synagoge aan het Verlaat, de Lage Kant met het Polderhuis en nog veel meer miniatuurgebouwen waren te bewonderen. Tevens gaf in de Ritmeesterhal een sigarenmaker een demonstratie van zijn oude ambacht.

Traditiegetrouw was het bij Molen De Vriendschap een gezellige drukte. Diverse kraampjes hadden er hun waren uitgesteld. Geen moeite was molenaar Peter Tijssen te veel om de bezoekers kennis te laten maken met de werkzaamheden in een molen. Truus en Gert van Eden, die weliswaar net verhuisd zijn maar deze dag natuurlijk onmisbaar zijn, hadden voor alle deelnemers een heerlijke kop soep bij de lunch klaar.

De derde kraam van de HVOV stond opgesteld in de oude katholieke kerk aan Nieuweweg-Noord. Nu vormt de kerk het onderkomen van Hoveniersbedrijf De Koninklijke Ginkel Groep. en naar schatting zo'n 3000 Veenendalers lieten zich de kans om er een kijkje te nemen niet ontnemen. Bij het renoveren van de kerk is er voor gekozen om de kerk weer terug te brengen in de oude staat. Enkele elementen die door de in de kerk gehuisveste geluidsstudio waren aangebracht, zijn blijven zitten, maar de pastorie is weer zoveel mogelijk in de oude stijl teruggebracht. De Ginkel Groep is trots op het resultaat en vond het leuk om deze prachtige locatie onder het genot van een hapje en een drankje aan het Veense publiek te laten zien.

Speciaal voor deze dag had de HVOV een scherpe aanbieding boektitels gemaakt voor de drie locaties en daar werd gretig gebruik van gemaakt. Ook zijn we blij met de nieuwe leden die zich deze dag hebben aangemeld.

En last but not least organiseerde onze eigen stadsgids Jaap Pilon een aantal wandelingen in het Franse gat. Kortom, Open Monumentendag 2018 kon zich verheugen in een grote belangstelling van de Veenendalers.

Patrimonium Woonservice: 100 jaar jong

Op 17 oktober 1918 werd Veenendaal een nieuwe woningbouwcorporatie rijker: Patrimonium Bouwvereniging werd opgericht. Bestuurder Trees van Haarst wist veel over het woningbestand in Veenendaal door de jaren heen te vertellen.

Voorzitter Bert van den Bos opende de bijeenkomst en heette de bezoekers en in het bijzonder mevrouw Trees van Haarst van Patrimonium Woonservice hartelijk welkom. Hij keek terug op Open Monumentendag 2018, maar daarvan treft u elders in dit blad een verslag aan.

Patrimonium Woonservice bestaat dit jaar 100 jaar en dat vormde een goede reden voor een terugblik op 100 jaar sociale woningbouw. De vereniging is eigenaar van een kleine 8.000 woningen en bijna een kwart van de Veense bevolking woont in een van deze woningen. Hoewel mevrouw Van Haarst pas tweeënhalf jaar bestuurder van Patrimonium is, kostte het haar geen enkele moeite een boeiend verhaal te vertellen over de afgelopen 100 jaar.

Patrimonium heeft het menselijk aspect hoog in het vaandel staan, maar in verband met de huidige privacy wetgeving kon zij slechts fictieve bewoners ten tonele voeren. Omstreeks het midden van de 19^e eeuw werden in Veenendaal de grote bedrijven, zoals de VSW, de Scheepjeswol en Ritmeester opgericht. De arbeiders van deze fabrieken hadden uiteraard huisvesting nodig. Daarvoor werden de lange jammers gebouwd: een rijtje huizen met een woonkamer, geen sanitaire voorzieningen, een gemeenschappelijke zolder en één waterpomp voor het hele blok.

Toen in 1918 Patrimonium werd opgericht was Jacob van Buuren van de Vermicellifabriek de eerste directeur en Bernhard van Kreel kreeg als architect de opdracht woningen te bouwen. In 1921 werden de eerste woningen betrokken, maar de beurskrach van 1929 gooide roet in het eten. Fabrieken draaiden slechter, arbeiders verloren hun baan, konden de huur niet meer betalen en kwamen op straat te staan. En juist toen de situatie een positieve wending nam, begon de Tweede Wereldoorlog. In Veenendaal werden veel woningen beschadigd, maar de situatie in steden als Rotterdam, Arnhem

en Nijmegen was nog nijpender. Deze steden gingen wat betreft bouwvergunning vóór Veenendaal, waardoor hier pas in 1947 gebouwd mocht worden. De huizen op de Lindenlaan, de Boslaan en de Dennenlaan waren de eerste naoorlogse woningen. De woningnood was hoog, temeer omdat door de groeiende welvaart buitenlandse arbeiders werden aangetrokken die ook onderdak nodig hadden. Hoogbouw bleek de oplossing voor het probleem. Vanaf 1995 werden woningcorporaties vrije ondernemingen. De fusie in 2015 met de SIB zorgde voor een aanzienlijke toename in het woningbestand.

Door:
Ineke van
Schuppen

Huizen aan de Lindenlaan (Foto Henk Lamme, collectie Gemeentearchief Veenendaal)

Na de pauze werd de kennis van de toehoorders getoetst door middel van een quiz met bepaald geen makkelijke vragen. Na het beantwoorden van enkele vragen uit het publiek, bedankte voorzitter Bert de spreekster met bloemen en een envelop en wenste hij de bezoekers wel thuis.

Gepke de Graaf in Veenendaal: beantwoording vragen en opmerkingen

Via de redactie van Oud Veenendaal kreeg ondergetekende een reactie van de heer Dirk Jans op het artikel over 'Gepke de Graaf in Veenendaal' welke was geplaatst in de editie van maart 2018.

Door:
Sander van
Ackooij

In de eerste plaats wil ik de heer Dirk Jans bedanken voor zijn reactie. Door het maken van opmerkingen en het stellen van vragen kunnen wij mogelijk verder komen in dit stukje geschiedenis van Veenendaal. Daarbij heeft de heer Dirk Jans hetzelfde nadeel als ondergetekende, we zijn niet opgegroeid in Veenendaal. Het meest handig is om de reactie van de heer Dirk Jans op te knippen in een aantal punten die dan beantwoord kunnen worden.

Citaat 1

Op pagina 6 is onder de foto van de grafsteen van Jaap de Graaf een item opgenomen over Kerkewijk 171 (thans 139). Het huis dus genaamd Panta Rei waar Gepke de Graaf

Het huis Panta Rei in 1975 (Collectie gemeentearchief Veenendaal)

ondergedoken heeft gezeten. De vraag wordt gesteld wie de andere bewoners waren van dit huis. Antwoord zou zijn verzetsheld Jan van Buuren als vooroorlogse bewoner. Dat klopt volgens mij niet. Het huis is in 1925 gebouwd in opdracht van de familie Heringa, een joodse familie. Ze hebben er gewoond tot 1940. De heer Heringa heeft zich verhangen in het huis, omdat hij de komst van de Duitsers niet wilde afwachten. Dat maakt de weg vrij voor aankoop van het huis door de familie van Leeuwen-van Manen, zoals beschreven in het artikel.

Antwoord op citaat 1

Dat verzetsheld Jan van Buuren de vooroor-

logse bewoner van Kerkewijk 171 (nu 139) zou zijn, klopt volgens de heer Dirk Jans niet. Om te komen tot een antwoord, nemen we de ter beschikking staande gegevens door. De wet op de privacy heeft impact op de toegankelijkheid van archiefgegevens. Het stadsarchief van Amsterdam geeft ten dele antwoord. De kaart van Johanna Dunnewold (1868-1951), de vrouw van Willem Heringa, laat zien dat zij op 1 november 1937 woonachtig was in Baarn. Daarvoor moet zij in Zeist hebben gewoond. Verschillende familieberichten in kranten onderschrijven haar woonachtig zijn in Baarn. Wat betreft het overlijden van Willem Heringa, het volgende. Hij is overleden op maandag 29 juli 1935. De officiële overlijdensakte laat zien dat het geen standaard invulling van de geschreven tekst is als veelal gangbaar. We hebben dus niet te doen met de zelfmoorden van Joden die rond de inval van de bezetter in mei 1940 hebben plaatsgevonden. Op het punt van de zelfmoord heb ik verder geen onderzoek gedaan. Wel moet worden opgemerkt dat in het regionale Twentsch Dagblad Tubantia van 29 juli 1935 in een familiebericht gesproken wordt over een kortstondige ziekte. Hoe lang is Johanna Dunnewold blijven wonen op het adres Kerkewijk 171 (139) ? In de Nederlandsche Staatscourant van 6 november 1935 vinden wij een oproeping voor schuldeisers met betrekking tot de nalatenschap van Willem Heringa. Daarbij wordt als adres vermeld Kerkewijk 175 (143). Het kan zijn dat het vermelde huisnummer 175 een vergissing was.

Of heeft Johanna Dunnewold voor de afwikkeling van een en ander steun gehad van C. van den Bosch die woonde op Kerkewijk 175? Wanneer er in het Utrechts Nieuwsblad van 22 november 1935 melding wordt gemaakt van een uitbreidingsplan dat de gemeente Veenendaal ter inzage heeft gelegd, wordt vermeld dat het naast de woning is van mevrouw Heringa-Dunnewold. In de Zeister Courant van

zaterdag 18 april 1936 vinden we het bericht dat Johanna Dunnewold zich in Zeist heeft gevestigd. Volgens het adressenboek van Zeist uit 1937 woonde Johanna Dunnewold in dat jaar in die plaats. Uit krantenberichten is het duidelijk dat in april 1938 kandidaat-notaris J.D. Le Grand woonachtig was op Kerkewijk 171. En dat hij op 16 oktober 1939 vertrokken was. We mogen uit voorafgaande al concluderen dat Kerkewijk 171 (139) al zeker vanaf 18 april 1936 andere bewoners had. De latere verzetsman Jan van Buuren plaatst in de Provinciale Drensche en Asser courant van 31 augustus 1940 samen met zijn verloofde Fem Heys een advertentie waarin zij kennis geven van hun voorgenomen huwelijk op woensdag 18 september 1940 in Assen.

Gezien de opstelling van deze advertentie kan het niet anders dan dat het genoemde adres Kerkewijk 171 te Veenendaal van Jan van Buuren is. Hetgeen nog wordt bevestigd door de burgerlijke stand in de Vallei van 21 juni 1940. Uit de geplaatste advertenties in De Standaard van 25 september 1940 en van 12 oktober 1940 is wel duidelijk dat Jan van Leeuwen en Wil van Manen na 10 oktober 1940 de bewoners worden van Kerkewijk 171 (139).

Citaat 2

Waar heeft Jan van Buuren dan wel gezeten? Waarschijnlijk in de naastgelegen woning 'de Hoeve' op nummer 173 (thans 141). Daar woonden destijds de dames van Buuren. Ik denk dat het zijn zussen waren. Tegenwoordig woont er familie J. Bos. Het kan zijn dat Jan van Buuren ook ondergedoken heeft gezeten in Panta Rei, en dan samen met Gepke de Graaf. Hij was echter niet de vooroorlogse bewoner. Willen we dit nadrukkelijk vaststellen, zal wellicht Sonja Brouwer-van Leeuwen wonend aan de Kanaalweg in Veenendaal uitsluitel kunnen geven. Het is de jongste dochter van Jan van Leeuwen en Wil van Manen.

Antwoord op citaat 2

Op basis van het historisch verhaal over Jan van Buuren door Evert Somer in het gemeentearchief van Ede kunnen we de volgende conclusies trekken. Wanneer op 29 oktober 1941 Jacob, hun eerste kind wordt geboren, dan is dat in Ede. Als plaatsaanduiding in Ede wordt vermeld: Talmalaan 13. Zoon Karel wordt op 14 november 1943 in Ede geboren. Op 15 juli 1950 kon pas de officiële overlijdensverklaring van Jan van Buuren in het gemeentearchief

van Ede worden vastgelegd. Dat geeft tevens ook aan dat hij een inwoner van Ede was. De heer H.G. Heij, die woonde in het huis „De Hoeve”, dat is dus Kerkewijk 173, was als president-commissaris verbonden aan de macaronifabriek waar de familie van Buuren in de directie zat. Hendrikus Gerardus Heij was getrouwd met Johanna Maria van Buuren. Johanna Maria van Buren was de dochter van Jacob van Buuren (1877 – 1945); Jan van Buuren, de verzetsman die tot midden 1940 op Kerkewijk 171 woonde, was een jongere broer van Johanna Maria van Buuren. Door verraad werd haar vader Jacob van Buuren en haar jongere broer Jan op 5 december 1944 in de Pehavee-fabriek in Veenendaal door de Sicherheitspolizei gearresteerd. Als reden voor de arrestatie werd opgegeven: ‘Politisch’. Beiden zouden begin februari 1945 in concentratiekamp Neuengamme worden ingeschreven als nieuwe gevangene. Vader Jacob van Buren overleed op 7 maart 1945 in het hoofdkamp. Broer Jan van Buuren komt op het schip ‘Cap Arcona’ en is op 3 mei 1945 in de Lübeckerbocht omgekomen.

Dan is er nog het punt van ‘de dames van Buuren’ die op nummer 173 hebben gewoond. Maria Johanna van Buuren, een dochter van Jacob van Buuren en Petronella Rolina Blanken, is op 31 augustus 1906 in Veenendaal geboren. Zij is een zus van de op de op 21 juni 1905 geboren Johanna Maria van Buren die trouwde met Hendrikus Gerardus Heij. De Edesche courant van 3 juli 1940 maakt er melding van dat M.J. van Buuren vertrekt van Kerkewijk 173 in Veenendaal naar Den Haag. Dus woonde Maria Johanna van Buuren in bij haar zus en zwager op Kerkewijk 173. De overlijdensakte van Jan van Buuren (1914-1945) laat zien dat deze omgekomen verzetsman een jongere broer was van deze twee zussen. In oktober 1945 woont M.J. van Buuren op Kanaalweg 131 in Utrecht. Zeer waarschijnlijk woonde in de oorlog op dit adres de NSB-familie Fransen. Sinds zijn huwelijk woonde Jan van Buuren in Ede. Of hij gebruik heeft gemaakt van Kerkewijk 171 (139) als onderduikadres, daarvan is thans niets bekend. Zoals uit de gegevens blijkt heeft Jan van Buuren voor zijn huwelijk wel gewoond op Kerkewijk 171 (139). Mogelijk kan de door de heer Dirk Jans aangegeven naam en adres van Sonja Brouwer-van Leeuwen nog aanvullende of corrigerende informatie bieden. Het voornemen is om contact op te gaan nemen.

Het laatste woord: Blijven vernieuwen

Afgelopen periode hebben we ons als bestuur nogal nadrukkelijk beziggehouden met de vraag hoe wij als vereniging in de toekomst op een goede manier aantrekkelijk kunnen blijven. Natuurlijk doen we al veel mooie dingen.

Door:
Het bestuur

Denk bijvoorbeeld maar aan ons blad dat we vier keer per jaar uitbrengen en waarvoor we iedere keer weer veel complimenten ontvangen. Ook de aanschaf van historisch materiaal in de vorm van kaarten, boeken, archieven, documenten etc. blijft doorgaan. Verder is ook het digitaliseren van al ons materiaal een activiteit waar met groot enthousiasme aan wordt gewerkt. Maar toch.... Hoe zouden we ons als HVOV nog nadrukkelijker kunnen presenteren en ons in de kaart kunnen spelen omdat we nog steeds merken dat we bij een groot deel van onze inwoners nog redelijk onbekend zijn niettegenstaande alles wat we al doen.

Om hierin verandering te brengen willen we proberen nog wat nadrukkelijker in de publiciteit te komen. We willen dit bijvoorbeeld gaan doen

hebt u in november al op drie zaterdagen in het documentatiecentrum kunnen kijken naar een presentatie over de historie van de Nieuwewegschool.

Het is ons stellige voornemen ook in de toekomst dit soort presentaties te blijven verzorgen. Verder proberen we ons nog meer in lokale kranten te presenteren. En natuurlijk blijven wij allemaal als trouwe leden bij onze bekenden aandacht vragen voor onze mooie vereniging. En... nieuwe leden zijn natuurlijk altijd van harte welkom.

Wij zien ook deze keer weer uit naar de komende ledenbijeenkomst. Zoals gebruikelijk op de laatste bijeenkomst van het jaar ontmoeten we dan Hennie Henzen. Hij zal ons weer meenemen door ons historisch Veenendaal met oude foto's. We weten dat Hennie in staat is om iedere keer weer verrassende zaken aan ons te tonen en we verheugen ons nu alweer op het moois dat hij ons deze keer weer zal voorschotelen.

Ansichtkaart van de Nieuwewegschool (Collectie Gemeentearchief Veenendaal)

met een verbeterde website. Hiervoor zijn we in contact met iemand die veel deskundigheid heeft op het gebied van PR. Verder hebben wij ons op de afgelopen Open Monumentendag/Dag van de architectuur op drie plaatsen gepresenteerd met een prachtig resultaat van meer dan 20 nieuwe leden en een mooie opbrengst van de verkoop van door ons uitgeven boeken. Een andere mogelijkheid is om meer presentaties te gaan verzorgen naast de gebruikelijk ledenbijeenkomsten. Als dit blad verschijnt

- Donderdag 13 december 2018
- Ledenbijeenkomst HVOV
- Hennie Henzen, foto en filmavond
- Gebouw Elthetho Fluitersstraat
- Aanvang 19.45 uur
- Inloop vanaf 19.15 uur
- Toegang gratis

De geplande data voor volgend jaar zijn ook al bekend. Zet deze al vast in uw agenda nl. 21 maart, 20 juni, 19 september en 12 december 2019.

Onderstaande uitgaven zijn verkrijgbaar bij Albert Hempenius, Kees Stipplein 52, 3901 TP Veenendaal, telefoon 0318 51 38 79 en bij het documentatiecentrum van de vereniging (zie voor het adres binnenzijde voorblad). Alle prijzen zijn exclusief verzendkosten.

- Werkgroep Dialect, veldnamen, straatnamen en bijnamen, *Veldnamen in Veenendaal* (80 pagina's met drie tekeningen)
Prijs: € 19,95

- Werkgroep Dialect, veldnamen, straatnamen en bijnamen, *Bewaord van vrogger... Taol in 't Vèèn: uitschelle en dialekwoorde*; een overzicht van Veense uitschellen en bijnamen en een Veens woordenboek in één uitgave (176 pagina's)
Prijs: € 14,95

- dr R. Bisschop, *Een tweeling zelfstandig. Stichts en Gelders Veenendaal in de Bataafse-Franse tijd 1795-1813* (62 pagina's)
Prijs: € 4,50

- dr R. Bisschop, G.C. Speelpenning en T. Stol, *Het veen, de veenraden en het Veenraadschap. De historische wortels van de gemeente Veenendaal, toegelicht aan de hand van oude teksten 1546-1847* (152 pagina's; leerboek paleografie)
Prijs: € 9,-

- Werkgroep Genealogie, *Leggers van de Morgentalen der Geldersche en Stichtsche Veenen - deel 1* (176 pagina's; transcripties van de registers met namen van eigenaren en pachters van veengrond 1618-1722; met indexen en veel voor genealogen en andere onderzoekers interessante gegevens)
Prijs: € 12,50

- Werkgroep Genealogie, *Leggers van de Morgentalen der Geldersche en Stichtsche Veenen - deel 2* (200 pagina's; transcripties van de registers met namen van eigenaren en pachters van veengrond 1751-1791; met indexen en veel voor genealogen en andere onderzoekers interessante gegevens)
Prijs: € 12,50

- J.C. Meeuse, *De laatste oorlogsdagen in Veenendaal* (24 pagina's; verslag van de laatste oorlogsdagen in Veenendaal weergegeven voor familie in Zeeland door J.C. Meeuse, onderwijzer te Veenendaal)
Prijs: € 1,60

- dr H. van 't Veld, *Canon van Veenendaal* (64 pagina's; de geschiedenis van Veenendaal bekeken door vijftig vensters die parallel lopen aan de nationale canon)
Prijs: € 17,50

- dr H. van 't Veld (red.), *Markante Veenendalers* (192 pagina's; zeventien scribenten schrijven de levensverhalen van 31 Veenendalers die door hun doen en laten indruk maakten op hun tijdgenoten en zo grote bekendheid genoten)
Prijs: € 14,95

- Gert Groenleer, *Veenendaal en de ramp van 1953* (32 pagina's)
Prijs: € 4,95

- A.C. van Grootheest en R. Bisschop (red.), *Geschiedenis van Veenendaal* (392 pagina's; overzicht van de geschiedenis van Veenendaal in al haar geleidingen)
Prijs: € 38,50

- A.C. van Grootheest, R. Bisschop en G.C. Groenleer (red.), *Geschiedenis van Veenendaal 2* (447 pagina's; overzicht van de geschiedenis van Veenendaal met veel aandacht voor de mensen)
Prijs: € 19,95

- Teus van Beek, *Wij groeiden op in Veenendaal. Herinneringen aan een samenleving die voorgoed voorbij is* (104 pagina's; over vriendschap in Veenendaal in de jaren dertig en veertig van de vorige eeuw)
Prijs: € 9,95

- Teus van Beek, *Terug naar het dorp. Veenendaal, het dorp dat een stad werd* (104 pagina's)
Prijs: € 9,95

- Paul A.M.J. Hageman, *'Noe eerst effe praote'. Herinneringen van een wolfabrikant uit Veenendaal. Naar het manuscript van Willem van Leeuwen (1880-1956)* (98 pagina's)
Prijs: € 9,95

- *Watersnoodramp 1855*, themanummer van *Oud Veenendaal* van januari 2005 (36 pagina's)
Prijs: € 3,-

- G.M.J. van Schuppen-Diepeveen, *Met vlag en wimpel. Kroniek van 100 jaar Oranjedag in Veenendaal* (36 pagina's)
Prijs: € 1,-

- Wout Jansen, *Een Gelders Verhaal. Meester Van de Westeringh en Gelders Veenendaal* (160 pagina's)
Prijs: € 9,95

- G.M. Muller, *De Grebbelinie. Wat er nog aan herinnert* (64 pagina's)
Prijs: € 9,95

- Jan van de Haar, *Wòne en winkels in de Straot* (28 pagina's; een beschrijving van de winkels die in de jaren vijftig in de Hoofdstraat waren gevestigd, met foto's en toelichting in dichtvorm en het Veens dialect)
Prijs: € 12,95

- D. van Manen, *Aartsvaders en aanverwanten* (222 pagina's; een systematisch overzicht van de oudste geslachten van Veenendaal)
Prijs: € 30,95

Historische Vereniging

Oud Veenendaal